

ЎЗБЕК ТИЛИНИНГ ИЗОХЛИ ЛУФАТИ

80 000 дан ортиқ сўз ва сўз бирикмаси

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

Э. БЕГМАТОВ, А. МАДВАЛИЕВ, Н. МАҲКАМОВ, Т. МИРЗАЕВ (раҳбар),
Н. ТЎХЛИЕВ, Э. УМАРОВ, Д. ХУДОЙБЕРГАНОВА, А. ҲОЖИЕВ

А. Мадвалиев таҳрири остида

Лугат ҳозирги ўзбек адабий тилида кенг истеъмолда бўлган 80 мингдан ортиқ сўз ва сўз бирикмаларини, фан, техника, санъат ва маданият соҳаларига оид терминларни, бир неча шевада қўлланадиган сўзларни, баъзи тарихий ва эскирган атамаларни ўз ичига олади. Лугатда берилган сўзларнинг амалда қўлланиши XX аср ўзбек адабиёти ва матбуотидан олинган мисоллар билан далилланган. Лугат ўзбек тилшунослиги ва туркийшунослик бўйича мутахассислар, таржимонлар, оммавий аҳборот воситалари ходимлари, олий таълим муассасаларининг ўқитувчилари ва талабалари, шунингдек, кенг ўқувчилар оммаси учун мўлжалланган.

“Ўзбекистон миллий энциклопедияси”
Давлат илмий нашиёти
Тошкент

Эслатма: Ушбу китобдан фақатгина шахсий мутолаа, танишиб чиқини
максадида фойдаланиш мумкин. Тизорий максадларда фойдаланиш (сотиш,
кўпайтириш, тарқатиш) қонунан тақиқланади.

МА унд. с. Бирор нарсанни узатиб, уни олишга ундашни билдиради. *-Ma, чой келтир, — деб Аваз унга чойнак тутқазди. С. Сиёев, Ёруғлик.*

МАБЛАФ [а. مبلغ — нақдина, тайёр пул; ўлчам; даражасы; чегара] Бирор нарса яратиш, қуриш, ўтказиш ва ш. к. учун сарфланадиган, ишлатиладиган маълум миқдордаги пул ва б. нарсалар. *Халил Жалиловнинг тақлифлари давлат учун неча юз минглаб маблагни тежайди. Туйгун, Дўстлик севинчлари. Давлат фан равнақи учун ҳеч нарсанни аямай маблаф ажратса-ю, уни кимлардир талон-торож қўиса?!* С. Кароматов, Олтин кўм.

МАБОДО [ф. مادا — худо сақласин; қанчалик ..масин] 1 юкл. Шарт эргаш гапли қўшма гапларда шарт гапга оид эҳтимоллик, аниқ эмаслик маъносини билдиради, қайд этади; агарда, борди-ю. *Мабодо бир нима сўралса, қисқа жавоб қиласди. Мирмуҳсин, Меъмор. Мабодо қийналсанг, тўғри олдимга келавер.* С. Сиёев, Ёруғлик. Арман юртни кўролмасам мабодо, *Бу дунёдан армон билан ўттардим.* Э. Воҳидов.

2 мод. с. Аниқ эмаслик, эҳтимоллик маъносини билдиради. *Мабодо келмайдими?* ■ [Тожибий:] *Хатни тушган жойига қолдириб келдимки, мабодо қўлга тушмасин деб. Ҳамза, Паранжи сирлари. Мабодо Тўймўйинга ишга кетаётганинг ийқуми?* С. Сиёев, Ёруғлик.

МАВЖ [а. موج — тўлқин] 1 Сув юзида шабададан ҳосил бўладиган жимир-жимир ҳаракат; жимирлаш. *Рави дарёси узоқда, кўм-кўк мавж билан секин оқади.* Ойбек, Нур қидириб.

2 геогр. Океан ёки денгиз юзасининг тўлиқ шамолсизлик ҳолатидаги эркин тебранма ҳаракати.

3 Товланиш, жилва. *Арчаларнинг тоза, яшил мавжси нур билан ярқираб кетди.* Ойбек, Күёш қораймас.

4 маҳс. Ўймакорликда: нақш юзасига балиқ тангачалари кўринишида туширилган тўлқинсимон безак

5 кўчма кам қўйл. айн. **тўлқин.** Ҳавода одамлар, қушлар ва машиналар садосидан бириккан қандайдир ёқимли бир мавж сузар эди. Ойбек, О. в. шабадалар.

Мавж урмоқ 1) мавж қилмоқ, жимирламоқ, мавжланмоқ. *Денгиз мавж урмоқда;* 2) тўлқинланмоқ, тебранмоқ. *Дарё томондан гириллаб эсиб турган шабада йўл бўйидағи ўт-ўланларни эгар, тебратар, сарғайиб бораётган арталар мавж урар эди.* А. Қаҳҳор, Кўйчинор чироқлари; 3) кўчма тўлқинланмоқ, гулу қилмоқ. *Шикоятли нидолар ёш иигит қалбида ёлқинли ва дардли тўйғулар мавж урганидан хабар берар эди.* П. Турсун, Ўқитувчи.

МАВЖЛАНМОҚ 1 Мавж ҳосил бўлмоқ, жимирламоқ, аста тўлқинланмоқ. *Ҳовуз сув билан эмас, нур билан тўлган каби.. мавжланади.* Ойбек, Танланган асарлар.

2 Товланмоқ, жилваланмоқ. *Шонага кирган гўзлар қуёш нурида мавжланади.* ■ *Пешона ва чаккасида салқиган сочларининг жингалакларида шуълалар мавжланаб ёнар эди.* Ойбек, Танланган асарлар.

3 кўчма Акс этмоқ, барқ урмоқ. *Охуннинг шафқатига ҳамма чуқур сезги билан қаради, бу ҳис уларнинг кўзларида, юзла-*

рида равшан мавжланди. Ойбек, Танланган асарлар.

МАВЖУД [а. موجود – бор; нақд, бор бўлган] 1 Ихтиёрда ёки умуман воқёлида бор бўлган; бор. [Тўлаган:]. мавжуд бўлган имкониятлардан тўла фойдаланишга.. нималар тўсқинлик қиласётгани тўғрисида гапириб кетди. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

2 кесим взф. Бор, муҳайё. Ўқиши учун барча имкониятлар мавжуд. ■ Доирачи, раққос ва созандалар ўтрасида томошабин сезмайдиган нозик алоқа иши мавжуд. Т. Обидов, Юсуфхон қизиқ.

МАВЖУДИЯТ эск. кт. 1 айн. мавжудот.

2 Борлик, мавжудлик. Менга асрдош бўлган бир киши ўз мавжудиятидан.. инсон бўлганидан хафа. Ф. Гулом, Афсона.

МАВЖУДЛИК Бор бўлишилик, мавжуд ҳолатдалик, мавжуд эканлик. [Мирзакаримбай] Гулнорни севган ва у билан тил бириктирган бир ўйигитнинг мавжудлигини ўша вақтларда билган бўлса ҳам, унинг хотиридан Йўлчи сира кечмаган эди. Ойбек, Танланган асарлар.

МАВЖУДОТ [а. موجودات – барча бор бўлган, аниқ нарсалар] кт. Олам, табиатда бор нарсалар мажмуи, дунёда мавжуд нарсалар, бутун борлик. Мавжудотнинг яратилиши ҳақидаги афсоналар. ■ Мавжудотнинг жони – сув. Х. Расул, Бахт нашъаси.

МАВЗЕ [а. موضع – жой, ўрин; вазият, мавқе] Шаҳар ва шаҳар атрофидаги аҳоли яшайдиган жойларнинг кичик ҳудуди, маҳалласи. Тошкентнинг Асқия мавзеи. Бешёғоч мавзеи. ■ Ракам мавзеида отамдан қолган жой бор эди. Ойбек, Танланган асарлар.

МАВЗОЛЕЙ [лот. mausoleum < юн. Mausoleion – милоддан аввалги 4-асрда Кичик Осиёда Кария шоҳи Мавсол учун қурилган машҳур мақбара] Қабр устига ишланган маҳобатли, улуғвор ёдгорлик; мақбара.

МАВЗУ [а. موضوع – жойлаштирилган; тўқиб чиқарилган; тема, сюжет] Илмий тадқиқот, бадиий асар, фикр-мулоҳаза юритиш, сұхбат, маъруза ва ш.к. учун танлаб олинган обьект. Илмий мақола мавзуи. ■ Турли мавзуларда.. дилкаш сұхбат қилишиди. Ойбек, Навоий. Ибодов бу гапга ишонмади. Лекин мавзу қизиқтириб қўйган эди. Ф. Мусажонов, Ҳиммат. Самоварларда, гузарларда, тўю томошаларда бўладиган асқиляр ҳамон «Fieès ўғри» мавзудидан четга чиқмасди.

С. Аҳмад, Ҳукм. У Элмурод бор жойда тек туролмас.. бирон илмий ёки диний мавзуда масала талашиб ўтиришни яхши кўрар эди. П. Турсун, Ўқитувчи.

МАВЗУН [а. موزون – яхши ўйланган; бараварлаштирилган; тузилиши келишган] кт. Келишган, хушбичим, хушқомат. Қай куни учради бир шўхи ситамгар мавзун. Увайсий. Карима отинга яқин келиб, чилвир сочлари билан тўлиб турган мавзун елкасини тутуб кўришиди. Файратий, Довдишар.

Қадди мавзун Қад-қомати келишган. Саҳнада гул-гул ёниб, бир қадди мавзун ўйнади. Ҳабибий.

МАВИЗ [ф. مویز – қора майиз] эск. Майиз ва майиздан тайёрланган, кайф берувчи ичимлик; май. Ул вақт биз, бошимизга хоҳ қулфат тушсин, хоҳ баҳт қуши қўнсин, бирга бўлгаймиз, бир мавиз топсак, бўлиб егаймиз деб.. аҳд қилган эрдик. М. Осим, Сеҳрли сўз. Ўй эасининг айтганидек, мавиз жуда ҳам тиниқ, яхши кўк чой каби мусафро эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАВЛОНО [а. مولون – жаноб, ҳукмдор; ҳомий (мурожаатда: эй ҳукмдоримиз)] Мусулмон шарқида: олим ва фозил кишиларни, устозларни, юксак мартабали амалдорларни улуғлаб, уларнинг номларига қўшиб ишлатиладиган фахрий сўз. [Навоий:] Келинг, пирим! Келинг, мавлоно Жомий. Ўйғун ва И. Султон, Алишер Навоий. ..мавлоно Беҳзод чизган Алишер Навоий ва Ҳусайн Бойқаро тасвирлари расмий доираларда шуҳрат топган эди. П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

МАВЛУД [а. مولود – туғилган; туғилиши] 1 Туғилган кун ва шу муносабат билан бериладиган зиёфат. Мавлуд тўйи.

2 дин. Муҳаммад пайғамбарнинг туғилган куни ва унинг шарафига бериладиган зиёфат; пайғамбарнинг шундай зиёфатда ўқиладиган таржимаи ҳоли. Эшон.. имомликдан ташқари.. мавлуд ўқир эди. П. Турсун, Ўқитувчи.

3 эск. айн. таваллуд 1.

4 Мавлуд (эркаклар исми).

МАВОЗА [а. معاوضہ – ўрнини қоплаш; айирбошлаш] эск. Ўрнига ўрин олиш; айирбошлаш, алмаштириш.

Мавоза қўилмоқ Айирбошламоқ.

МАВР [юн. tauros – қора] қ. маврлар.

МАВРАК бот. Лабгулдошлар оиласига мансуб, барглари узун, гуллари кўк, бинаф-

ша, кўп йиллик ўт ёки ярим бута (халқ табобатида қувватлантирувчи, турли яллиғланиш, шамоллашларни даволовчи дори сифатида қўлланади).

МАВРИГИ [< Марв шаҳри номининг метатезага учраган шаклидан: марвлик (эроний)] Бухоро мусиқа анъаналарига хос, туркум шаклида ижро этиладиган қўшиқ ва кўйлардан иборат, авжи шўх рақс билан яқунланадиган фольклор жанри.

МАВРИД [а. مورد – маңба, имконият; даромад] Бирор ишнинг амалга ошиши ёки оширилиши учун кулай вақт, пайт, фурсат. *Шу мавридда. Мавриди келганда. Мавриди билан.* ■ Ҳозир томошанинг мавриди эмас эди. А. Қаҳҳор, Олтин юлдуз. *Ўша қиз олдидা ўзини нокулай аҳволда сезди, мавридини то-тиб, узр сўрагиси келар эди.* Ж. Абдуллахонов, Тўфон.

МАВРЛАР Антик давр ва ўрта асрларда: Шимолий Африканинг Мисрдан ташқари қисмida яшаган туб аҳолисига, шунингдек, Испанияни забт этган арабларга европаликлар томонидан берилган ном.

МАВСУМ [а. موسم – маълум вақт; сезон; байрам] 1 Йилнинг маълум фасли ёки вақтида бўладиган ёки амалга ошириладиган иш даври. *Пахта мавсуми. Йигим-тегрим мавсуми. Курт тутши мавсуми.* ■ *Боғ мавсуми тамом бўлиб, Шакархонлар ҳам шаҳар ҳовлиларига кўчуб келдилар.* Ойдин, Ўзидан кўрсин. *Катта футбол мавсумига республикамиз жамоалари ҳам ҳозирлик кўришди.* Газетадан. *Август ойи – ўзбек диёрининг янада сўлим бир мавсуми.* Н. Сафаров, Оловли излар.

2 с.т. Фасл, юил фасли. *Куз мавсуми. Ёз мавсуми.*

МАВСУМИЙ [а. موسمى – маълум вақтга, мавсумга оид] Маълум мавсумда бўладиган, мавсумга оид. *Мавсумий иш. Мавсумий шамоллар.* ■ Қишида бекор ётадиган ва ёзда фойдаланиладиган мавсумий хумдан нормал ишлатилмайди. Газетадан. *Дала шийтонлари ҳам, мавсумий яслилар ҳам хўжакўр-синга бор.* А. Халилов, Пахтакорларга ғамхўр бўлайлик.

МАВСУМЛИ айн. **мавсумий.** *Йигим-тегрим мавсумли иш, кечиксанг, ютқизасан.* И. Раҳим, Ихлос.

МАВҚЕ [а. موقع – ўрин, жой; вазият] Шахс, нарса, воқеа-ҳодиса ва ш. к. нинг тут-

ган муайян ўрни, даражаси, ҳолати; марта-ба. Ҳозирги замон илмida мұхим мавқени әгаллаган, ғоят жадал суратлар билан тараққиј әтәётган фанлардан бири кибернетикадир. «Фан ва турмуш». *Табиат зап қызық нарса-да. Үнда ҳамма нарса мавжуд, ҳамма нарсанинг ўз ўрни, ўз мавқеи бор.* Н. Фозилов, Диidor. *Мана шу оёгимда тик турибман, эл аро ўз ўрним, ўз мавқеим бор.* Ж. Абдуллахонов, Хонадон.

МАВҲУМ [а. موهوم – хаёлда гавдаланган, хаёлий; бесаранжом] 1 Ақл билан фикрлаш орқали тасаввур этиладиган; абстракт. *Мавҳум тушунчалар. Мавҳум сонлар (мат).*

2 Аниқ эмас, мужмал. *Мавҳум жавоб.* ■ *Тарбиявий ишда қуруқ шиорбозлик ва мавҳум ҷақириқдан қочмоқ керак.* Газетадан. *Үнда олдинга сурилган кўп масалалар мавҳум, мужмал, ҳатто ноўрин жойлари ҳам бор.* С. Ка-роматов, Сўнгги бархан.

МАВҲУМЛИК Мавҳум ҳолат, мавҳум нарсалардан иборат олам; мавҳум эканлик. *Масала мавҳумлигича қолди.* ■ *Теварак унинг бошида гужон қўтарилиган саркаш фикрлар сингари бешакл, аралаши-қуралаш, мавҳумликлар қўйинида сузарди.* Ж. Абдуллахонов, Хонадон. *Нуқра ўзи истамагани ва сизмагани ҳолда.. чигаллик ва туманлик қоплаган мавҳумлик томон борарди.* С. Кароматов, Сўнгги бархан.

МАВҲУМОТ [а. موهومات – «мавҳум» с. кўпл.] эск. кт. Мавҳум нарсалар, хаёлий тушунчалар. *Ҳаёл тизгини унга тутқич бермай, олис-олисларга, мавҳумотлар оламига етаклар эди.* С. Кароматов, Бир томчи қон. Эшик ёпилгач, яна қуйқалик, мавҳумот олами оғушига ҷўмаман. Ҳ. Шайхов, Туташ оламлар.

МАГАЗИН [фр. magasin < а. مخزن – омбор; катта магазин] 1 Турли буюмлар сотила-диган чакана савдо дўкони ва унинг биноси. *Озиқ-овқат магазини. Саноат моллари мага-зини. Китоб магазини. Атторлик магазини.*

2 тех. Қурол, аппарат ва асбобларнинг бирор нарса жойлаштириб қўйиладиган қисми (коробка, трубка ва ш.к.). *Милтиқ магазини. Фотоаппарат магазини.* ■ *Яқинда ўнта патрон жойланадиган магазинли ярим автомат винтовкани ўргандилар.* Шуҳрат, Шинелли йиллар.

МАГАЗИНЛИ тех. Магазини бўлган, магазин билан таъминланган. *Магазинли автомат.*

МАГАЗИНЧИ 1 Магазин эгаси, магазини бўлган савдогар.

2 Магазинда ишловчи киши; сотувчи. *Магазинчидан эртагача ушлаб туришини илтинос қилиб кетган*. Ў. Умарбеков. Ёз ёмғири.

МАГАР [ф. مگر – аммо, лекин; шекили] боғл. эск. кт. 1 Сўроч, таажжуб, тасдиқ билдиради. *Магар истиқбол шу экан, келин, биз ҳам кирайлик, қизнинг тилини, дилини, тилак-истакларини билайлик*. М. Исмоилий, Фаргона т. о.

2 Фақат, ёлғиз. *Шаҳар ҳалқининг ҳар бир табакаси дегрли Мусулмонқўл даккисини еб келган, магар уламо ҳалқи ундан жуда рози*. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

3 айн. агар. Субҳ ҷоғида магар, чиққандан ёрим тўлғаниб, Гул ёқасин чок этар, булбулда аффон қўзғалур. Ҳабибий.

МАГИСТР [лат. *magister* – бошлиқ; мураббий, устоз] Айрим мамлакатларда, жўмладан, Ўзбекистонда: университетни ва унга тенглаштирилган олий ўқув юртини тутатган, бакалавр даражасига эга бўлиб, 1–2 йил давомида магистратурада ўқиб, тегишли имтиҳонларни топширган ва диссертация ҳимоя қилган шахсларга бериладиган дараҷа ва шу даражага эгаси.

МАГИСТРАЛ [лат. *magistralis* – бош, асосий] Асосий, бош (канал, йўл ва ш.к. да бош ўрин тутган, асосий). Яхшиси, ишини магистрал канал ва янги ерлар очилаётган туманлар бўйлаб саёҳатдан бошлайлик. «Ўзбекистон қўриқлари».

МАГИСТРАЛЬ [лат. *magistralis* – бош, асосий] 1 Қатнов йўли ва, умуман, тармоқланган системаларнинг асосий қисми. *Темир йўл магистрали*. ■ Тошкентнинг турли томонларига олиб борувчи янги магистралар шу майдонда кесишади. Газетадан.

2 Электр, телеграф, телефон, канализация ёки водопровод тармоқлари система-сида асосий кабель ёки труба. *Газ магистрали*. ■ Довоонлар орқали ўтган пўллат магистраль ўн беш минг гектар майдондаги яйловларни сув билан таъминлайди. Газетадан.

МАГИСТРАНТ [лат. *magistrans*, *magistrantis* – магистр бўлишга тайёрланаётган] Магистр даражаси учун имтиҳон топширган, лекин диссертация ҳимоя қилмаган шахс.

МАГИСТРАТУРА [лат. *magistratus* – давлат мансаби, амали; мансабдор шахс] 1 Қадимги Римда: давлат лавозими.

2 Бир қанча мамлакатларда: олий таълим босқичи.

3 Ўзбекистонда: муайян ихтисослик бўйича назарий ва амалий билим берадиган, бакалавриат негизида таълим муддати 2 йил давом этадиган олий таълим. *Магистратурага кирмоқ*.

МАГМА [юн. *magma* – хамир, қоришка] геол. Ернинг чуқур қатлами ичида ҳосил бўладиган чўксимон суюқ модда. *Ўрта Осиё шароитида туб олтин конлари магма юқори қатламларга чиққандан кейинги даврда ҳосил бўлади*. С. Кароматов, Олтин қум.

МАГМАТИК Магмадан ҳосил бўлган, магма ҳолидаги. *Магматик модда*. ■ *Бироқ уни баъзи бир турдаги магматик жиснлар атрофида қидириш керак*. С. Кароматов, Олтин қум.

МАГНАТ [лат. *magnatus* – бой, машхур қишилар] Саноатда ёки тижоратда йирик пул суммасини тўплаган мулк эгаси. *Нефть магнатлари*.

МАГНЕЗИТ [лат. *magnesia* – магнезия] Магний билан карбонат кислотадан ҳосил бўлган ўтга чидамли оқ ёки сарғиши минерал.

МАГНЕЗИЯ [лат. *magnesia* < *Magnesia* (Магнезия) – Кичик Осиёдаги қадимги шаҳар номи] Магнийнинг кислородли бирикмаси, магний оксид; куқун ёки кристалл модда (тиббиётда ва техникада қўлланади).

МАГНЕТИЗМ [«магнит» сўзидан] 1 Магнит, электр токлари ва электр зарядларининг баъзи жисмларни ўзига тортиш ёки ўзидан итариш хусусияти.

2 Магнит ҳодисалари ва жисмларнинг магнит хоссалари ҳақидаги таълимот.

Ер магнетизми 1) Ер шарининг ўз атрофида магнит майдони ҳосил қилиш хусусияти; 2) геофизиканинг Ер шари магнит майдонини текширадиган бўлими.

МАГНЕТО [ингл. *magneto* (electric machine)] Ички ёнишли двигателларнинг цилинтридаги ёнилги аралашмасини ўт олдириш учун хизмат қиладиган электромагнитли асбоб.

МАГНИЙ [лат. *magnesium* – Кичик Осиёдаги қадимги шаҳар – *Magnesia* (Магнезия) номидан] Менделеев даврий системасининг II гурӯҳига мансуб кимёвий элемент; оппоқ ёруғ аланга берил ёнадиган кумушранг ялтироқ, ёнтил металл.

МАГНИТ [юн. *Magnetis lithos* – Магнезия (Magnesia) тоши] Темир ва пўлат буюларни ўзига тортиш ёки ўзидан итариш хусусиятига эга бўлган жисм. *Табиий магнит. Сунъий магнит.*

Магнит аномалияси Ер магнетизмининг ер юзасининг темир рудаларига бой жойларида кескин ортиб кетиши (бошқа жойларга нисбатан). **Магнит бўрони физ.** Куёш фоллигининг кучайиши натижасида ер юзасининг катта ҳудудларида, баъзан барча ҳудудида Ер магнит майдонининг аҳён-аҳёнда юзага келадиган қисқа муддатли кескин ўзгариши. **Магнит лента** Товуш (мусиқа, нутқ) ёзib олиш ва қайта эшилтириш учун ишлатиладиган, сиртига магнит қатлами суртилган юпқа қайишқоқ лента; магнит тасма. **Магнит мили (ёки стрелкаси)** Тик ўқ устида бемалол айланадиган, бир учи доим шимолга қараб турадиган, чўзиқ ромб шаклидаги нозик магнит; компаснинг асосий қисми.

МАГНИТЛАМОҚ Магнит хусусиятини бермоқ. *Компас стрелкасини магнитламоқ.*

МАГНИТЛИ Магнит хусусиятига эга бўлган.

МАГНИТОГРАФ [магнит + юн. *grapho* – ёзаман] Ер магнит майдони ўзгаришларини мунтазам қайд қилиб борадиган асбоб.

МАГНИТОМЕТРИЯ [магнит + юн. *metreо* – ўлчайман] Геофизиканинг Ер магнит майдони ва унинг аномалияларини ўрганивчи бўлими.

МАГНИТОФОН [магнит + юн. *phone* – товуш] Овозни электромагнит усул билан ёзib оладиган ва эшилтирадиган мослама, аппарат. *Овозни магнитофонда ёзib олмоқ. Магнитофон ёзуви.* ■ *Овқатдан кейин Аҳмад меҳмонларга магнитофон кўйиб берди.* Ф. Мусажонов, Ҳиммат. *Ҳозирги замоннинг энг янги магнитофонлари билан қуролланган бу студияда ижодий иш қизғин.* А. Пўлатов, Янги студияя.

МАГНОЛИЯ [фр. *magnolia* – француз ботаниги Р. Magnol (П. Манноль) номидан] Иссиқ иқлимда ўсадиган, барглари доим яшил дарахт ёки бута ва унинг йирик тули. *Шахримизда.. нодир ўсимликларнинг анчагина турлари мавжуд. Лола дарахти, магнолия каби дарахт ва буталар шулар жумласидандир.* Ў. Пратов, Лола дарахти қани?

МАДАД [а. *دد* – кўмак, ёрдам; қўллаб-кувватлаш] Далда бўлувчи моддий ёки маънавий ёрдам. *Мадад бермоқ.* «Ҳа» деган – тяуга мадад. Мақол. ■ *Жуманнинг шу ерда ўтириши унга [Адолатга] жуда катта мадад.* А. Мухтор, Туғилиш. *Гуломжоннинг тўкилиб турган юрагига қиз илтифоти мадад берди.* М. Исмоилий, Фарғона т.о. *Мадад сўраганда – чорасиз жаҳон, Сиз Тошкенттагидан узатгансиз қўл.* А. Орипов.

МАДАДКОР Мадад қилувчи, мадад берувчи; ёрдам, кўмак кўрсатувчи. *Сел аёвсиз савалаб турганида, мададкорлар оғир ўйлаб сиб, тонгда Чустга етиб келдилар.* С. Кароматов, Камолот Йўллари.

МАДАНГ [ф. *مدانگ* – катта ёғоч калит; зулфин] эск. 1 Эшик зулфинига тиқиб қўйиладиган катта ёғоч; ёғоч калит (тут, қайраточ каби қаттиқ ёғочлардан қилинади). Тол ёғоч маданг бўлмас, бегона даданг бўлмас. Мақол.

2 Қари ток занги. *Ёрлиқларни қаттиқ сим билан ёш занг ва мадангларга боғлаш керак.* Р. Мусамуҳамедов, Мўл ҳосил етиштиришдаги таҳрибаларим.

МАДАНИЙ [а. *مدنی* – шаҳарлик; мадиналиқ, Мадинага хос] 1 Маданиятга оид, маданият, илм-маърифат билан боғлиқ, маданият соҳасидаги. *Маданий инқилоб. Маданий эҳтиёжлар. Маданий мерос.* ■ *Корхонада ёшлар ўртасида маданий тадбирлар кўплаб ўтказилади.* Газетадан.

2 Маданиятли, маданиятни эгаллаган; маданиятга эришган, маданият талабларига жавоб берадиган. *Маданий одам. Маданий оила. Маданий қишлоқ. Маданий ҳаёт.* ■ *Кўпчилиги уларга ёқди.. хушумомала, маданий одамлар экан.* «Таниш баширалар». *Музей, театрларга қатнайман тез-тез.. Маданий бўлсин-да бу уч зумрашсан!* А. Мухтор.

3 қ. ҳ. Киши қўли, меҳнати билан экиладиган, етиштириладиган. *Маданий экинлар. Маданий ландшафт.* ■ *Маданий ўсимликлар етиштириладиган тупроқ.. тоғ жинсларидан ўзининг унумдорлиги билан фарқ қилади.* «Фан ва турмуш». *Бизнинг мӯътадил иқлимимизда асаларилар ёввойи ва маданий ҳолда кўплаб учрайди.* М. Тўйчиев, Асаларичилик.

МАДАНИЙЛАШМОҚ Маданият касб этмоқ, маданиятли бўла бормоқ.

МАДАНИЙ-МАИШИЙ Турмуш маданиятига оид. *Маданий-майший хизмат*.

МАДАНИЙТ [а. مَدْنَىٰ – цивилизация] 1 Жамиятнинг ишлаб чиқариш, ижтимоий, маънавий-маърифий ҳаётида қўлга киритган ютуқлари мажмуй. *Бугунги Тошкент – йирик саноат, фан ва маданият марказларидан бири. «Саодат». Алифбо – инсон ҳаётининг, инсон камолининг энг буонк ижодиётини, жаҳон маданияти, бутун илм, ўлмас бадиий, фалсафий, ахлоқий.. бойликлар шу ҳарфларга асосланган.* К. Яшин, Ҳамза.

2 Бирор ижтимоий гурӯҳ, синф ёки ҳалқнинг маълум даврда қўлга киритган шундай ютуқлари даражаси. *Мусиқа маданияти. Нутқ маданияти.* ■ *Ҳар икки ийлда ўтказилаётган бу кинофорум унда қатнашадиган мамлакатлар кино маданиятида катта воқеа бўлаёттир.* Газетадан. *Ислом маданиятини ривожлантиришига катта ҳисса қўшган мұхтарам зотларнинг номлари бутун оламга машҳур.* К. Яшин, Ҳамза.

3 Ўқимишлилик, таълим-тарбия кўрганлик, зиёлилик, маърифат. *Маданиятдан орқада қолмоқ.* *Маданиятга эришмоқ.* ■ *Одамларнинг ҳулқ-атвори, маданияти ана шу бойликларга, хусусан, нонга бўлган муносабати билан ўлчанади.* Газетадан. *Тарбиячи сўз билан таъсир қилиш маданиятини эгаллаши зарур.* «Фан ва турмуш».

4 Маданиятли шахс талабларига жавоб берувчи шароит. *Депутатнинг ҳалқ фаровонлигини ошириш, турмуш маданиятини юксалтириши борасидаги ишларидан меҳнаткашлар мамнун.* Газетадан.

5 қ.х. (Ўсимлик ёки экиннинг турларини) етказиш, ўстириш, етиштириш. *Хусусан, дәхқончилик маданияти бобида илгарилаб кетди улар.* Н. Ҳайитқулов, Ертафи.

МАДАНИЙТЛИИ Маданиятга эришган, маданиятни эгаллаган; маърифатли. *Маданиятли одам.* *Маданиятли оила.*

МАДАНИЙТСИЗ Маданиятий йўқ, маданиятдан орқада қолган; маърифатсиз.

МАДДА [а. مَدَّ – йириг] 1 айн. *Йириг.* *Мулла Маҳмуд эшилган жойлари мадда олиб, маддадан бутун борлигига иситма тарқаб ёттаркан.. бўлаётган воқеалар худди тушида бўлаётгандек туюлаётганди.* Х. Тўхтабоев, Йиллар ва йўллар.

2 кўчма. Юракдаги губор.

МАДДАЛАМОҚ айн. *Йирингламоқ.* Ҳасад – занглаған ханжардирки, жароҳати маддалаб кетади. Мирмуҳсин, Меъмор. ..ҳафталиқ изтироби маддалаб, ёриши даражасига етган эмасми, ҳар бир сўзни салмоқлаб деди.. Н. Норқобилов, Бекатдаги оқ уйча.

МАДДОҲ [а. مَدَح – мадҳ қилувчи; худага ҳамду сано айтувчи] 1 айн. Бозор ва кўчакўйларда одам тўплаб, диний мазмунда ваъз, панд-насиҳат айтиб тирикчилик қилувчи шахс. ..*маддоҳ, одамлар оралаб.. ваъз айтиб юрибди.* П. Турсун, Ўқитувчи.

2 кўчма сабт. Мактобчи, мадҳ қилувчи; хушомадгўй. *Совуқ уруши маддоҳлари.* ■ *Душман фирибин кўп ема ва маддоҳ хушомадин чин дема.* Навоий.

МАДОР I [а. مَدَار – айлана маркази; ўқ, асос; соҳа; тропик] Кишининг куч-кувати; мажол. *Очлик ва ҳорғинликдан [Бектемирнинг] ҳатто сўзлашга ҳам мадори йўқ эди.* Ойбек, Кўёш қораймас.

МАДОР II [а. مَدَار] эск. айн. тропик 1. *Саратор мадори.* Жадд мадори.

МАДОРСИЗ Мадори йўқ, қувватсиз, кучсиз, бемажол. *Баъзилари сўзлашга ҳам мадорсиз каби, жимгина мударарди.* Ойбек, Танланган асарлар.

МАДОРСИЗЛАНМОҚ Мадорсиз бўлиб қолмоқ, мадори куриб, ҳаракатга кучи етмай қолмоқ. *Мадорсизланаб, йиги аралаша сўзлади Гулнор.* Ойбек, Танланган асарлар.

МАДРАСА [а. مَدَرَسَة – мактаб, ўқув юрти; фандаги йўналиш, мактаб] 1 тар. Яқин ва Ўрта Шарқ мамлакатларида, шунингдек, чор Россиясининг кўпчилик мусулмонлар яшайдиган ҳудудларида диний олий ўқув юрти. *Нодира Анварни ўқитмоқчи, ҳатто мадрасаларга юбормоқчи.* А. Қодирий, Мехробдан чаён.

2 Ўзбекистон мусулмонлари идораси қошидаги диний мактаб.

МАДҲ [а. مَدَح – мақтоб; ҳамд-сано] кт. айн. **мадҳия** 1. *Тилимда мадҳу дилимда муҳаббату меҳринг.* Ҳабибий. *Бобо сават кўтариб, бояғига кириб кетиши билан, хотинлар бўлгуси келиннинг мадҳини бошладилар.* Х. Фулом, Тошкентликлар.

Мадҳ қилмоқ (ёки этмоқ) Мадҳини, мақтобини қилмоқ. *Тонглар отар булоқларнинг Навоси билан, Гул, ғунчалар мадҳин қилган Садоси билан.* Файратий. *Ҳар қандай меҳнат қатори шеър ёзиш ҳам савоб, айниқ-*

са, шеър инсонни улуғласа, унинг ҳаётини мадҳ этса. Ҳ. Үулом, Замин юлдузлари. **Мадҳини ўқимоқ** (ёки қуйламоқ) Мадҳини ўқиши ёки куй (куйлаш) билан баён қилмоқ. Ҳабибий, мадҳини ўқиб, умр этай адо, чаманим. Ҳабибий. Гулшан ўлка мадҳини Биргалашиб қуйлайлик. Гайратий.

МАДҲГҮЙ [а. مدحگوی — мадҳ айтувчи] айн. **мадҳиячи**. У [Жомий] ўз замонасидағи күпчилиги мадҳгүй лаганбардорлардан иборат шоирларни ёқтирилмайди. Газетадан.

МАДҲИЯ [а. مدحیه — мақтov қўшиғи; қасида] кт. 1 Бирор шахс, нарса, воқеани мақтаб ёзилган, ўқилган шеър ёки нутқ; мадҳ, мақтov. [Комил Нурматага:] *Ғалабага марсия эмас, мадҳия муносаб. Ўйгун, Ҳаёт қўшиғи. Қунларни китоб сотиш, бўш вақтларни ўзи таниган ва танимаган масъул ходимларга шеърий мадҳиялар ёзиш ва бу мадҳияларни учраган одамга ўқиб бериш билан ўтказа бошлади.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. *Шон-шуҳрат орзусида ёнган телба ҳокум эса бу мадҳиялардан бадтар шишаради.* О. Ёқубов, Кўхна дунё.

2 Тантанали қўшиқ; давлат ёки сиёсий синф бирлигининг аломати бўлган тантанали шеърий-мусиқий асар.

3 Мадҳия (хотин-қизлар исми).

МАДҲИЯЧИ Мадҳия айтувчи, мақтovчи.

МАЁВКА [р. маёвка — май ойи номидан; май ойига алоқадор] 1 Чор Россиясида ишчиларнинг 1 Май куни муносабати билан ўтказиладиган махфий йиғилиши.

2 эск. Шўролар даврида: баҳорги дала сайили. *Раис правление номидан, Султонпошиша ёшлар ташкилоти номидан мана бу кўприкни қурган ёшларни маёвкага таклиф килиб келишган экан.* А. Мухтор, Тугилиш. *Маёвка Оқтошга яқин бир боғда ўтказилди.* «Муштум».

МАЁҚ [р. маяқ] 1 Кемаларга йўл кўрсатиш учун денгиз қирғоғи ёки оролларга курилган ва сигнал воситалари билан жиҳозланган минора кўринишидаги навигация қурилмаси. *Кема учун маёқ, саид ўчун компас, Ер учун Қуёш азиз бўлгани каби..* Газетадан.

2 кўчма Йўл кўрсатиб турадиган, ўрнак, намуна, ибрат бўладиган нарса; машъял. *Кенг, бепоён Шарққа маёқ Гул-гул ёнган Ўзбекистон.* Х. Расул.

МАЖАҚ: мажақ бўлмоқ ёки мажағи чиқмоқ Ортиқ даражада эзилиб, пачаги чиқмоқ, абжағи чиқмоқ, мажақланмоқ. **Мажақ қилмоқ** ёки мажағини чиқармоқ айн. мажақланмоқ.

МАЖАҚЛАМОҚ Ортиқ даражада эзib янчмоқ, пачақламоқ, абжақ қилмоқ, абжагини чиқармоқ. *Танк бу ердан омон ўтса, албатта, тўпни мажақлаб ташлар эди.* А. Қаҳҳор, Олтин юлдуз. *Отларнинг туёқлари Мажақлади гулларни.* Х. Даврон.

МАЖБУР [а. مجبور — қилиниши шарт бўлган; ноилож] ўз хоҳиш-ихтиёридан ташқари, кимнингдир амри, зўри билан ёки бирор нарсанинг тақозоси туфайли қандайдир бир ишни қилиши шарт ҳолатли. *Тенгдошлари ичида энг пешқадам ҳисобланган Шерали ҳам геология тарихига оид масалаларда у билан ҳисоблашиб, эҳтиётроқ бўлиб гапиришига мажбур эди.* С. Кароматов, Олтин кум.

Мажбур қилмоқ (ёки этмоқ) Мажбурламоқ. *Агар уни эрга чиқишига мажбур қилаётган бўлса-чи!* О. Ёқубов, Эр бошига иш тушса.

МАЖБУРАН рвш. Мажбур бўлиб ёки мажбур қилиб; мажбурият орқасида. *Араббой кўпчилик кулгисидан бир оз изза тортди.* Лекин у баззи бирорлардай умум кулгисига мажбуран таслим бўлиб илжаймади. П. Турсун, Ўқитувчи. *-Фараз қиласайлик, мен сени мажбуран күёвга бердим, — деди Салимхон. А. Қаҳҳор, Сароб.*

МАЖБУРИЙ Хоҳ ихтиёрий, хоҳ ихтиёрсиз бажарилиши, амалга оширилиши шарт бўлган. *Мажбурий таълим. Мажбурий хизмат.* — *Тушлик ўтиб, икки соатлик мажбурий ҳордиқ тамом бўлгандан кейин касалхона гавжум бўлиб кетади.* Ў. Ҳошибомов, Нур борки, соя бор.

МАЖБУРИЯТ [а. مجبوریت — мажбурик; ноиложлик; бурч] 1 Файриихтиёрий вазифа, бурч ёки бирор мажбурий иш, ҳолат, эҳтиёж. *Тошкент жўнаш учун ўзиди мажбурият ҳис этар..* бошқа чора йўқ эди. А. Қодирий, Ўтган қунлар. *Ҳалойиқ ҳам секин-аста тарқалди* — ҳокум келмаган, офтобда сарғайшининг мажбурияти қолмаган эди. М. Исмоилий, Фаргона т. о.

2 Меҳнат аҳларининг бирор ишни бажариш учун берган қатъий ваъдаси. Звено бўйича мажбурият ҳар гектаридан ўн бир

центнер эди, ҳозир ўн тўрт бердик. А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари. Икки бригада мусобақалашиб, юқори мажбуриятлар олган. «Ўзбекистон қўриқлари».

МАЖБУРЛАМОҚ Мажбурий тарзда, зўрлаб йўлламоқ, зўрламоқ. *Аниқроғи, уларнинг реал эҳтиёжи борми, ўқуми, бари бир, мажбуrlab тиқишириардилар.* «Муштум».

МАЖЛИС [а. مجلس – ўтириш жойи; йиғилиш; уюшма, кенгаш] 1 Ташкилот, корхона ёки идора аъзоларининг бирор масала муҳокамасига бағишиланган йиғилиши ва унинг иштирокчилари. Очик мажлис. Ёниқ мажлис. Партия мажлиси. Мажлис ўтказмоқ. Мажлис қилмоқ. ■ Бу масалани.. отоналар мажлисида муҳокама қилиши керак. Ў. Ҳошимов, Қалбингга қулоқ сол.

2 эск. Тўй, зиёфат ёки бошқа муносабат билан уюштирилган ўтириш ва шу ўтириш қатнашчилари. Мажлис Зиё шоҳичининг ўйида Отабекнинг меҳмондорчилиги учун йигилган. А. Қодирий, Ўтган кунлар. Юсуфбек ҳожи кўтарилиб, Қамбар шарбатдорга қарди ва мажлисни ер остидан кузатиб чиқиб, яна жим қолди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

Қиз(лар) мажлиси Келиннинг тўй муносабати билан ўз ўртоқларига берадиган зиёфати. Ўйда, Кумушбабининг тогасининг ўйида, қизлар мажлиси, гуллар мажлиси. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

3 Баъзи шарқ давлатларида (мас., Ўзбекистон, Туркия, Озарбайжон ва Эронда) қонун чиқарувчи орган (парламент); хукумат ҳайъати.

МАЖЛИСБОЗ Мажлис ўтказишини яхши кўрадиган, мажлисбозликка берилган одам.

МАЖЛИСБОЗЛИК Бўлар-бўлмасга мажлис қиласвериш.

МАЖЛИСГОҲ эск. кт. Мажлис ўтказиладиган ёки мажлис бўлаётган жой.

МАЖМАФИЛ [а. مضمحل – йўқолиб кетган, яшамай қўйган] 1 Ўсиши, ривожи орқада қолган, яхши ўсмаган; нимжон. Мажмагил ўсимлик. Мажмагил бола. ■ Лекин ёғингарчиликдан сўнг қатқалоқ босиши натижасида ёш ниҳоллар мажмагил бўлиб ётибди. Газетадан.

2 кўчма с.т. Муҳмал, ланж, дудмол, ноаниқ. Мажмагил жавоб. ■ Мен бу мажмагил билан ишлаша олмайман. О. Ёқубов, Бир фельетон қиссаси.

МАЖМУ [а. مجموع – тўпланган, йигинди] кт. Йигинди, жами. Ишлаб чиқариш муносабатларининг мажмуи.

МАЖМУА [а. مجموعه – тўплам; тўплаш; бир бутун нарса; турқум] 1 Матъум тартибда тўпланган матнлар, маълумот ва ш. к. йиғинди; тўплам. Қонунлар мажмуаси. ■ У жиноят қонунлари мажмуасининг ҳамма моддалари билан айбландади. А. Қаҳҳор, Сароб.

2 эск. Тўплам шаклида чиқариладиган нашр. Шоирнинг [Оғаҳийнинг] юбилеий муносабати билан Faур Ғулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти унинг олти жилди асарлари мажмуасини нашр этишига киришиди. Газетадан.

МАЖНУН [а. مجنون – жинни, девона] Ишқ, муҳаббат йўлида девона бўлган кимса; савдойи. Бу девона шаҳарнинг катта-кичигидан ўзига ихлосмандлар орттирган бир мажнун эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАЖНУНТОЛ бот. Толдошлар оиласига мансуб, новдалари ерга эгилиб ўсадиган дарахт. Улар кокиллари сув ўтиб турган мажнунтоллар тагидаги ариқда юз-қўл ювишаркан, Кулаҳматни асқияга олишарди.. «Гулдаста».

МАЖОЗ [а. مجاز – ўтиш жойи; бошқача айтиш, номлаш; тасвирий ифода] ад. Сўз ёки иборанинг ўз маъносидан бошқа, кўчма маънода ишлатилиши ва шундай маънода ишлатилган сўз, ибора; метафора; аллегория. Демак, лугавий маъносига кўра метафора Шарқда қўлланган мажоз – кўчим иборасига мос келади. «ЎТА».

МАЖОЗИЙ Мажозга оид, мажозли, кўчма, метафорик. «Қалам» сўзи ёзма адабиётда кўпинча мажозий маъноларда ҳам қўлланган. «ЎТА». Юзлаб, минглаб мақолларимизнинг тўғри ва мажозий маъноси ҳамон жумбоқлигига қолмоқда. Ш. Шораҳмедов, Халқ мақоллари.

МАЖОЛ [а. مجال – жой, фазо; муҳит; имконият] с.т. айн. мадор 1. Ўрмонжон кечга яқин шу қадар чарчадики, отлиқ юришга ҳам мажоли қолмай, ўйига қайтди. А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари.

МАЖОЛИС [а. مجلس – «мажлис» с. кўпл.] кт. Мажлис; мажлислар. «Мажолис-ун-нафоис» (Алишер Навоий тазкирасининг номи).

МАЖОЛСИЗ Мажоли йўқ, мадорсиз, беҳол. У мажолсиз оёқлари билан базур юриб,

эшикнинг занжирини туширди. Ойбек, Танланган асарлар.

МАЖОЛСИЗЛАНМОҚ Бемажол бўлмоқ, тинка-мадори қуриб, ҳолдан тоймоқ. *Кўзи тиниб.. оғёғ қалтираб, мажолсизланди.* С. Аҳмад, Ҳукм.

МАЖОР эск. Венгер; венгерлар.

МАЖРУҲ [а. مجوح – яраланган, жароҳатланган] 1 Ярадор, жароҳатли. *Фронтдан қайтаётганлар ичида тўрт мучаси бут, норгул ўигитлар бўлганидек, майиб, мажруҳлар ҳам бор эди.* Н. Сафаров, Оловли излар.

2 Ногирон, майиб. *Мажруҳ гўдаклар арақҳўр, гиёҳвандаларга энг зўр айбномадир!* Газетадан.

МАЖРУҲЛАНМОҚ кам. қўлл. Мажруҳ бўлмоқ, жароҳат олмоқ; шикаст топиб, майиб, ногирон бўлиб қолмоқ. *Ичкилик заҳри билан нозик юрак топгай юзар, Ошқозон мажруҳланиб, ишдан чиқар соглом жигар.* Ж. Абдулла.

МАЖУС [а. مجوس – оташпараст] Оташпараст, ўтга топинувчи.

МАЖУСИЙ [а. مجوس – оташпараст] Оташпарастлик динига мансуб киши; оташпараст. *Беруний ота-боболари мажусий бўлган бу ҳукмдорларнинг ислом ҳомийси бўлиб қолганига таажжубланарди.* М. Осим, Карвон йўлларида.

МАЖХУЛ [а. مجهول – номаълум, ноаник] эск. 1 км. Номаълум, ноаник. *Їўлакдаги мажхул кимса ўзини майдон ичига олди.* А. Кодирий, Ўтган кунлар.

2 мат. Номаълум. *Мажхул сон.*

Мажхул феъъ (ёки нисбат) тлиш. Ҳаракатнинг бажарувчиси номаълум эканини билдирувчи нисбат шакли. *Мас., Бу ҳақда кўп гапирилди гапида гапирилди сўзи феъънинг мажхул нисбат шакли ҳисобланади.*

МАЗА [а. مزه – шўр, нордон газак] 1 Нарсаларнинг таъм-лаззат билиш аъзоларига таъсир этиб, сезги уйғотиш хусусияти; таъм, лаззат. *Нордон маза. Олманинг мазаси. Мазасини топиб кўрмоқ. Ўзи ширин, тўклигина, мазаси ҳам топлигина (топишмоқ: шафтоли).*

2 Қаноат ҳисси, руҳий завқ, лаззат, роҳат. *Мунчалик мазани топа олмайди Ўйқуда тамшанган чақалоқлар ҳам.* Ф. Фулом.

3 сфт. Мазали, ширин. *Жарқон, шавла, кичири – Бири-биридан маза. Холам қўли гул тоза.* Қ. Муҳаммадий.

4 унд. с. Қониқиши, роҳат ҳиссини билдиради. *-Эҳ, маза, маза! – деб Попук севинчидан қуёндай диканг-диканг сакради.* Ҳ. Назир, Ёнар дарё. *Ҳалиги иржайган одамнинг кўнгли чопдими, сўлакайини оқизди: -Маз-за! «Муштум».*

Маза қилмоқ Роҳатланмоқ. *Сиз салқинда, гиршлаган шабадада кўк чой ичиб, маза қилиб ўтирибсиз!* М. Исмоилий, Фарғона т.о. **Мазаси йўқ** 1) таъми дуруст эмас, бемаза. *Овқатнинг мазаси йўқ;* 2) кўнгилдагидек эмас, қониқарсиз. *Бугун бўлса, овнинг ҳам мазаси йўқ..* Ҳ. Фулом, Машъал. *Ишининг мазаси йўқ..* унинг ўз фикрича, эпполмаётган экан. А. Мухтор, Чинор. *Саводининг мазаси йўқ.* С. Аҳмад, Ҳукм; 3) ярамас, бемаза (шахс ҳақида). *Жуда мазаси йўқ одам;* 4) соғлиги дуруст эмас. *Бугун ишга боролмабди, анча мазаси йўқ.* **Мазаси қочмоқ** Ёмон томонга ўзгармоқ (иш, ҳолат, соғлиқ ва ш.к. ҳақида). *Далада ишнинг мазаси қочди.* С. Аҳмад, Ҳукм. *Шу кунларда мани мазам қочиб қолганини қаранг-а!* С. Нуров, Карвон. *Ейиш-ишишининг мазаси қочган бу ўйловчиларга..* унча илтифот кўрсатишмади. *«Ёшлик».* **Мазасига тушунмоқ** Бирор нарсага ўрганиб, унинг кетидан қувмоқ, одат қилмоқ. *Сан юборган пулнинг мазасига тушундими, бўлди, ҳафтада, ойда пул сўрайверади.* Ойбек, Танланган асарлар. **Мазасини олмоқ** ёки **мазасини қочирмоқ** Гап-сўз, хатти-ҳаракат билан кишини мулзам, хижолат қилмоқ, ноқулай аҳвола солмоқ. *Исамат отанинг бу гапи ҳам, чойхўрларнинг маъқулловчи кулгилари ҳам мулла Бердиёрнинг мазасини олди.* «Муштум».

МАЗА-БЕМАЗА Бўлар-бўлмас, бемаъни, бўлмағур (иш, гап-сўз ҳақида). *Зумрад она маза-бемаза гапларга қулоқ солмас..* рӯзгор ишларидан бўшолмасди. С. Нуров, Кутилмаган хазина.

МАЗАЛИ Таъми яхши, ширин; тотли, лаззатли. *Мазали шўрва.* ■ *Мазали овқат, ичкилик илинжидами, ресторонга кирган одамнинг кайфияти чоғлашади.* Ф. Мусажонов, Ҳиммат.

МАЗА-МАТРА (асосан, инкор билдирувчи «йўқ» с. билан) 1 Маза, маза деган нарса. *Лекин уларда тайёланаётган таомларда маза-маттра йўқ.* Газетадан.

2 кўчма Маъно; мантиқ, тайин. ..шу замонда гап-сўз қайнаб кетган, лекин бирорининг ҳам маъноси йўқ, биррида ҳам маза-мат-

ра йўқ. Ойбек, Танланган асарлар. ..савдомиз, ўзингизга маълум, маза-матраси қолмади. А. Мухтор, Опа-сингиллар.

МАЗАММАТ [а. مذمت – ёмонлик, тубанлик; ярамас хатти-ҳаракат] эск. кт. Бирорни ҳақ-ноҳақ ёмонлаб айтилган гап, маломат, таъна.

Мазаммат қилмоқ (ёки этмоқ) Таъна, маломат қилмоқ. Жинни одамни хон дорга тортибди, деб ҳалқи олам мазаммат этурлар. С. Сиёев, Ёруғлик.

МАЗАСИЗ Таъми ёмон, мазаси йўқ; лазатсиз, бемаза.

МАЗАХ [а. مزاح – ҳазил; эрмак] Масхара, кулги; истеҳзо. *Мазах* – ёмонликнинг муқаддимаси. «Қобуснома». *Тожибой.. ён-верида зимдан мазах билан жилмайиб турган одамларга қаради*. П. Турсун, Ўқитувчи.

Мазах қилмоқ айн. *мазахламоқ*. Таълат унинг гапларига мазах қилгандай, индамай қулоқ солиб турарди. Ў. Ҳошимов, Қалбининг қулоқ сол.

МАЗАХЛАМОҚ Мазах, масхара қилмоқ, бирорнинг устидан қулмоқ. *Боядан бери индамай ўтирган эшон бошини кўтарди ва бирорни ичдан мазахлаётгандай, секингина кулади*. П. Турсун, Ўқитувчи.

МАЗАХОМУЗ [а. + ф. مزاح‌آمیز – ҳазил, мазахга ўхшаш] Мазах аралаш, мазах билан; истеҳзоли. Эшон лабларини бир томонга мазахомуз буришириб кулемсиради. П. Турсун, Ўқитувчи.

МАЗАХЧИ кам. қўлл. Бирорни мазах қиливчи, мазах қилишини яхши қўрадиган. *Мазахчи одам*.

МАЗАХЎРАК [а. + ф. مزه‌خواراک – маза қилиб ёвучи] Бирор нарсанинг мазасига тушуниб қолиб, унга берилган, ўрганиб қолган. *Ёнирилдилар яна мазахўраклар Осмондан ёғилган чигиртка қадар*. «Муштум».

Мазахўрак бўлмоқ ёки *мазахўракка ўрганмоқ* Мазасига тушуниб, ўрганиб қолмоқ; одат қилмоқ, берилмоқ. Қатновчилар.. *Маҳмуд аканинг мантисига мазахўрак бўлиб қолган эдилар*. Н. Сафаров, Узоқни кўзлаган қиз. Ҳар йили қурт тута бериб, мазахўракка ўрганиб қолган Ойбека, Қумри қақилдоқ.. дарров қўл кўтаришиди. А. Мираҳмедов, Ўт юраклар.

МАЗГИЛ с.т. Манзил. Қанча оғир довонлар ошиб, *Мазгилига етган йўлчидай*, Енгил нафас олди Отахон. С. Акбарий.

МАЗДАКИЙЛИК [шу таълимот асосчи-си Маздак ибн Ҳамдодон номидан] дин. 5–6-асрларда Эронда оқсуякларга ва руҳонийларга қарши бош кўтарган ҳалқ ҳаракати; бу ҳаракат тарафдорлари ижтимоий зулмга қарши курашни муқаддас вазифа деб билиб, унга диний тус берганлар ва мулкий тенгизлигни йўқотишига, моддий бойликларни одамларга тенг тақсимлашга даъват қилганлар.

МАЗДУР [ф. مزدور – ёлланма ишчи; ёлланган] эск. кт. Ёлланниб иш қиливчи киши; батрак. *- Кошишиди.. замон ўзгарса-ю, маздурлар сийнасига шамол тегса, – деди ишчи*. Ойбек, Нур қидириб.

МАЗИЯТ [а. مزیت – афзалик, имтиёз; хосса, хусусият] эск. кт. Ортиқлик, афзалик. *Қизини ер-кўкка ишонмаган.. унинг бутун нуқсанларини бир мазият билган онаси – Лутфинисо эрининг давлатидан мумкин қадар кўпроқ қўпориб, шу кенжа арзандасига сарф қилиш учун уринар.. эди*. Ойбек, Танланган асарлар.

МАЗКУР [а. مذکور – эслатиб ўтилган, зикр этилган] Зикр этилган, эслаб ўтилган, айтиб ўтилган. *Мазкур шахс. Мазкур воқеа*.

■ *Тилининг бойлиги ва услубининг равонлиги.. мазкур тадқиқотни салмоқли қиласи ҳамда илмий-амалий қимматини оширади. «ЎТА».*

МАЗЛУМ [а. مظلوم – жабрланган, зулм кўрган] Зулм остида қолган, эзилган. *Мазлум халқлар*.

МАЗЛУМА 1 Мазлум аёл.
2 Мазлума (хотин-қизлар исми).

МАЗМУН [а. مضمون – мундарижа; маъно] 1 Ақл, фикрлаш билан тушуниладиган, мантиқий мундарижа; бошқа белги билан ифодаланган ички мундарижа. *Китобнинг мазмуни. Ҳатнинг мазмуни*. ■ *Қайн отанг менга бир ҳат ёзибдири, ўқиб-ўқиб, мазмунига тушунолмай ҳайрон бўламан*. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 Иш-ҳаракат, воқеа-ҳодиса ва ш. к. ни белгиловчи асос, моҳият. *Бошқа барча тинчликсевар ҳалқлар сингари, тинчлик ва ижодий меҳнат хитойликларнинг ҳам ҳаёт мазмунни, ижод манбаидир*. Т. Жўраев, Улуғ Хитойда.. *кишиларимиз қилаётган ишлар ва кўзлаётган режалар матбуотимизнинг асосий мазмунини ташкил этади*. Газетадан. *Бу ишларни шунчаки давом эттирибгина қол-*

май, уни янги мазмун билан бойитамиз.. «Ўзбекистон қўриқлари».

3 флс. Бирор ҳодисанинг моҳиятини белгиловчи, нарсаларни айнан шу нарса сифатида ифодаловчи муҳим элемент ва ўзгаришларнинг йиғиндиси, асоси. *Шакл ва мазмун бирлиги.*

МАЗМУНАН 1 Мазмунига кўра, мазмун нуқтаи назаридан, мазмун жиҳатидан. *Ҳикоятда, аввало, шаклан мўъжазлик ва мазмунан соддалик кўзга ташланса.. «ЎТА».*

2 айн. **мазмуни.** [Тожибой Ҳолисхонга:] Акангиз бир-икки марта бир ой-ярим ой йўқ бўлиб, мазмунан, ахтарди шекили, топомай келди. Ҳамза, Паронжи сирлари. Шеврий битик ёзилган мармартош олдида.. учтўрт уста кўймаланаар, мазмунан, битикни қай йўсунда қириб бошлашни маслаҳат қилишарди. С. Сиёев, Ёргулик.

МАЗМУНДОР Мазмунли, мазмунни яхши; сермазмун. *Мазмундор сұхбат. — Миртемир шеъриятининг тили жозибали, бой ва мазмундор.. «ЎТА».* Ҳаётимиз бениҳоя мазмундор ва гўзалдир. Газетадан.

МАЗМУНИ крш. с. Маълум бўлишича; афтидан, чамаси. *Мазмуни, район раҳбарлари ўзлари чиқарган қарорни бошларига билиш қилишиб, бемалол ухлаётганга ўхшидилар.* «Муштум».. мазмуни, иккови илгаридан дон олишиб юрган экан. Ойбек, Танланган асарлар.

МАЗМУНЛИ айн. **мазмундор.** Ўқитувчи ҳам дарсни мароқли ва мазмунли ўтиши учун барча имкониятлардан фойдаланиши керак. Газетадан.

МАЗУТ [р. мазут — «мазатъ» фл. дан: суркалган нарса; ифлос доғ] Нефтни қайта ишлаб, бензин, газолин ва керосин олингандан кейин қолган қуюқ масса, қорамой. *Қора мазут ёқилиб пиширилган макарон шўрвани ҳам маза қилиб ичишган эди.* Мирмуҳсин, Умид.

МАЗҲАБ [а. مذهب — йўл, ҳаракат тарзи; диний таълимот, диннинг бирор тармоғи] 1 дин. Исломда диний ҳуқуқ тизимлари ва йўналишлари; умуман, анъанавий диний ҳуқуқ доирасидан чиқмагани ҳолда, шарият масалаларида енгилроқ ёки қаттиқроқ ҳукм чиқаришлари билан бир-биридан фарқланувчи йўналишлар, оқимлар. *Исломнинг шиа мазҳаби.* — *-Илгари билиш керак.— деди Ҳатиб домла. — Сиз имоми Абзам Абу*

Ҳанифа мазҳаблари дамисиз? Ёки имоми Молик? А. Қодирий, Обид кетмон.

2 кўчма Расм, одат; йўл. *Ишқ мазҳабида куфр эрур жаҳл ила тақво.* Ҳамза, Танланган асарлар.

3 кўчма сиёс. Ўз қарашлари ва ақидалири билан бошқалардан ажралиб қолган гурух.

МАЗҲАБЧИ дин. Бирор мазҳабга мансуб бўлган ва шу мазҳабга амал қилувчи шахс.

МАЗҲАБЧИЛИК дин. Бир мазҳаб тарафдорларининг иккинчи мазҳаб тарафдорларига қарши хатти-ҳаракати; мазҳаб ажратиш.

МАИШАТ [а. میشت — ҳаёт, турмуш; яшаш воситалари; таъминот] 1 Кундалик тирикчилик, яшаш. [Бой:] Мендан қолган давлат сизларнинг машшатингиз учун кифоя қўймайди. «Эртаклар». Отам ўлиб, машшатим танглиқда қолди. Ф. Фулом, Тирилган мурда.

2 с. т. Кайф-сафо, айш-ишрат. *Ҳожиҳонни айш-ишратлар, шоҳона машшатлар* чарчатди. М. Исмоилий, Фарғона т. о. Ҳалол меҳнат билан қилган машшат нораво бўлмас. Ҳабибий.

МАИШАТБОЗ Машшатга, айш-ишратга берилган, доим машшат билан машшул одам. ..теракзорда талтаниб ётган машшатбозларни кўриши унга оғир эди. Ҳ. Фулом, Тошкентликлар.

МАИШАТБОЗЛИК Машшат қилиш, айш-ишрат. *Ишчилар кооперативига жойлашиб олган Норқулов ва Ҳайдаровлар доим машшатбозлик билан шуғулланганлар.* Газетадан.

МАИШАТГОҲ Машшат қилинадиган жой; ишратгоҳ. *Ҳар йил ёзда пристав билан бўйисининг бу ердан извоша тағдаги маҳсус машшатгоҳларига, қимизхўрликка ўтишлари тўғрисида чопар келар..* эди. П. Турсун, Ўқитувчи.

МАИШАТПАРАСТ Машшатга берилган, машшатни яхши кўрадиган одам. *Бу бойнинг икки ўғли бўлиб, каттаси машшатпаст экан.* Шукрулло, Жавоҳирлар сандиги.

МАИШАТПАРАСТЛИК Машшатда берилиш, доим машшатда бўлишилик, машшатни яхши кўриш. *Кайф-сафо, машшатпастлик аждаҳо каби ўз комига тортади.* Р. Усмонов, Одобнома.

МАИШАТХОНА Машшат қилинадиган жой, хона. *Райкомнинг машшатхонасида тонготар базм қилиб ўтиридинг — индамадим..* С. Сиёев, Отлиқ аёл.

МАИШИЙ [а. معیشی – ҳаётӣ, ҳаёт, турмушга оид] Мαιшатга, тирикчиликка оид. *Майший хизмат. Майший шароит.* ■ Чунки «оила» тушунчаси майший ҳаётнинг барча қирраларини тўла қамраб ололмайди. «ЎТА».

МАЙ I [лот. *maius* < юон ва рим мифологиясидаги ер маъбудаси Майя (Майеста) номидан] Янгича йил ҳисобида бешинчи ой номи.

МАЙ II [ф. می – бода, шароб] Узумдан тайёрланган ичкилик; мусаллас, вино. *Отабек ичкиликтан қаттиқ ҳазар қилар ва бу кунгача майни ўзига душман кўриб келар эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Жондорбой ҳовлиқиб, шкаф ичидан конъяқ олар экан, унинг меҳмонлари кириб келишиди. Кўришмасдан илгари, Жондор уларнинг ҳаммасига кичик стаканларда май қўйиб тутди.* Ойбек, Танланган асарлар.

МАЙГУН [ф. میگون – май рангли] поэт. Май рангидаги; қизил. *Ўйласам майгун лабингни, фикри маст қилар мени.* Ҳабибий.

МАЙДА [ф. میده – олий нав ун] 1 Бир турдаги кичик бўлаклардан иборат бўлган, йирик эмас. *Майдо тош. Майдо қор. Майдо қўум.* ■ *Ташландиқ тегирмоннинг чирик новидан сув майдо кумуш томчиларни сачратиб, гувулааб отиласди.* Ойбек, Танланган асарлар. *Қора қошлиари чимирилди, садафдай майдо тишлари билан устки лабини чайнади.* С. Анорбоев, Оқсой.

2 Унчалик катта бўлмаган; кичик. *Майдо жониворлар. Майдо болалар.* ■ *Тракторлар гуруллаб-варилаб.. майдо дарахтларни тагтомири билан қўпориб ташлар эди.* А. Қаҳхор, Кўшчинор чироқлари.

3 Мавқеи, ижтимоий, иқтисодий аҳамияти жиҳатдан катта ўрин тутмайдиган. *Майдо буржуазия. Майдо савдогар.* ■ *Бунақанги майдо, хашаки бойларнинг тули ҳам майдо.. бўлади.* К. Яшин, Ҳамза.

4 Миқдор, сон жиҳатдан кам бўлган; бир неча нарса ёки кишидан иборат бўлган; кичик. *Майдо отрядлар. Майдо миллатлар.*

5 кўчма Аҳамиятсиз, қиймат жиҳатидан арзимас. *Майдо гаплар. Майдо ишлар.* ■ *Орада бирмунча майдо сўзлар сўзлангач, кимнингдир «уф» деб юборгани эшишилди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

6 Танга-чақа ва умуман йирик бўлмаган; кичик пул. *Майдо пул. Беш сўмга майдангиз ўйқми?*

Майда қадам Ораси унча катта бўлмаган, лекин тез-тез ташланган қадам. *Анна Ивановна.. ёш қизлардек майдо қадам билан дикиллаб келарди.* Шуҳрат, Шинелли йиллар.

МАЙДАГАП Арзимас, бачкана гапларни гапириб, гапни чувалаштириб юрадиган. *Хотин билан баҳслалишиб, майдагап бўлган одам доим ютиқизади.* Ф. Мусажонов, Ҳиммат.

МАЙДАЛАМОҚ 1 Кичик-кичик бўлакларга бўлмоқ, майдо қилмоқ, ушатмоқ. *Ўтин майдаламоқ.* Қанд майдаламоқ. ■ *Шербек бошини кўттармай, стол устидаги газета четтини ўиртиб, майдалаб ўтиради.* С. Анорбоев, Оқсой.

2 Йирик пулни майдо пулга алиштиримоқ, ушатмоқ. *Юз сўмни майдаламоқ.*

3 с. т. Ичимлик ёки ичкиликни оз-оздан қўймоқ, оз-оздан қўйиб ичмоқ. *Эр-хотин чойни майдалаб, шу бир-икки ўил ичиди бўлиб ўтган воқеаларни гаплашиб ўтиришиди.* С. Аҳмад, Уфқ.

4 Майдо-майдо ёғмоқ. *Ёмғир майдалаб, эзиз ёғяни.* И. Раҳим, Ихлос.

МАЙДА-ЧУЙДА 1 Турли-туман ва майдо. *Майдо-чуйда болалар.*

2 Арзимас, аҳамиятсиз. *Майдо-чуйда гаплар. Майдо-чуйда ишлар. Майдо-чуйда нарсалар.* ■ *Ўз ишингизни дўндириб юра беринг, майдо-чуйда нарсаларга аралашманг!* Ҳ. Гулом, Машъял.

3 с. т. Майдо буюмлар, у-бу нарсалар. *Майдо-чуйда олмоқ. Майдо-чуйдага пул сарф қилмоқ.* ■ *Эрта билан Ҳасанали аравани қўшиб тайёрлаган, майдо-чуйда аравага ташилар эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАЙДОН [ф. میدان – очик жой, сайдонлик, дала] 1 Ҳовли-жойга яқин очик ер, сайдон ёки боғча; томорқа. *Майдон икки таноб кенгликда бўлиб, жануби қутидор ва қўйинисининг иморатлари орқасидан ва бошқа уч жиҳати ҳам шунга ўхшаш бинолардан иборат эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 Умуман, очик ер, сайдон ёки экинзор. *Пахта майдони. Экин майдони.* ■ *Илгор хўжаликларнинг чигит экилган майдонлари яшил либосга бурканди.* Газетадан.

3 Бирор иш-ҳаракат, тадбир учун мўлжаллантан ёки шундай иш-ҳаракат юз берадиган, бажариладиган жой. *Спорт майдони. Машқ майдони. Кураш майдони. Жанг майдони. Мард майдонда билинар. Мақол.* ■ *Амир енгилди, аскарлари бузилиб, уруш майдони.*

донидан қочдилар. С. Айний, Куллар. Айниқса, улоқ бўлаётган майдонда тумонат одам. К. Яшин, Ҳамза.

4 кўчма Жабха, соҳа, доира. Иш майдони. Мағкура майдони. — Мен қирқ ўйдан бўён адабиёт майдонида қалам тебратиб келяпман. Ойбек, Ҳалқа хизмат — баҳт.

5 физ. Бирор физик ҳодиса рўй берадиган ёки унинг таъсири сезиладиган фазо. Электр майдони. Магнит майдони.

Майдонга келмоқ Юзага келмоқ, пайдо бўлмоқ, туғилмоқ. Майдонга ташламоқ (ёки отмоқ) Шиор, фикр, мулоҳаза ва ш. к. ни ўртага ташламоқ. Майдонга чиқмоқ 1) айн. майдонга келмоқ; 2) юзага чиқмоқ, амалга ошмоқ; 3) босилиб чиқмоқ, нашр этилмоқ (мақола, китоб ва ш. к. ҳақида). Ўзи хон кўланкаси майдон қ. хон. Қиз майдон эркл. Маҳмадона ва шўх қиз ҳақида.

МАЙЗАМОҚ шв. айн. менгзамоқ. Одамга майзаб гапиради, одамга майзаб кулади. Т. Мурод, От кишинаган оқшом.

МАЙИБ [а. معیب — камчилиги, нуқсони бор] 1 Жисмоний шикаст натижасида ногирон бўлиб қолган; мажруҳ. Ерларда юмалаб ётган болаларнинг чинқириги.. ярадорлар ва майибларнинг инграши тинмайди. Ойбек, Қуёш қораймас.

2 кўчма Маънавий, руҳий шикаст натижасида эзилган, асаблари бузилган. [Ақбархўжа бойвачча:] Етим бўлсаям, қаттиқ дакки еб, руҳий майиб қилинмаган экан-да. П. Турсун, Ўқитувчи.

МАЙИБЛАНМОҚ Майиб бўлмоқ, мажруҳ, ногирон бўлиб қолмоқ.

МАЙИБЛИК Бахтсиз ҳодисалар туфайли ёки физик, кимёвий ва биологик омиллар таъсирида шикастланиш натижасида иш қобилиятининг қисқа муддат ёки бир умрга қисман ёки бутунлай йўқолиш ҳолати.

МАЙИЗ Қуритилган узум. Қора майиз. — Болаларнинг қўлларида нон, туршак, майиз солинган халтачалар.. Ҳ. Назир, Сўнмас чақмоқлар.

Тут майиз қ. тут 2. Шоҳида майиз бўлмоқ

Турмуш қилмай умри ўтган, қариган аёлга нисбатан қўлланувчи ибора. Элликбошининг.. эр олмай, шоҳида майиз бўлиб қолган қари қизи бор эди. С. Аҳмад, Ҳукм..борди-ю, Латофатхон дегани суви қочиб, шоҳида майиз бўлган камтирсизон бир хотин бўлса-чи? А. Каҳҳор, Асарлар.

МАЙИЗДАЙ, -дек с. т. Мулоим, юмшоқ, хушмуомала. Майиздай одам.

МАЙИН 1 Ипакдек юмшоқ ва нозик, кўлга мулоим уринадиган. Майин жун. Майин соч. Майин газмол. — Шайбонийхон бўталоқ жунидан тўқилган майин малла жойнамоз четига қайтиб ўтириди. П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

2 кўчма Ёқимли, мулоим. Майин шабада. Майин куй. — [Дўндиқнинг] Ҳаёлчан юзларида майин табассум пайдо бўлди. Оидин, Дўндиқдан ҳам ёш экан. Чирилдоқларнинг майин мусиқаси ҳамма ёки тўлдирган. Ойбек, Танланган асарлар.

МАЙИНЛАШМОҚ Майин бўлмоқ, юмшамоқ. Лой майинлаши. — Тўмариснинг овози яна майинлаши. А. Мухтор, Бўронларда бордек ҳаловат.

МАЙИШМОҚ 1 Букилмоқ, эгилмоқ (асосан қомат ёки оёқ-қўл ҳақида). Амакиси унинг елкасидан маҳкам тутди. Фотима елкасига тош тушгандай майишди. П. Турсун, Ўқитувчи. Чап қўлим билан зинапоя қанотига суюнган эдим, белим майишиб кетди. П. Қодиров, Уч илдиз.

2 Қийшаймоқ. Шафтоли майишиб, бутун танаси билан токнинг сўрисига ёнбошлаган. Ҳ. Нуъмон, Фасллар. Оёғида ипсиз, орқаси майишган ботинка. С. Сиёев, Ёруғлик.

3 кўчма Тарафини олмоқ; қўллаб-қувватламоқ. Чол бефарзанд бўлгани учун, уста уни гарип бир одам деб майишар, чол ҳам устани хурмат қилар эди. О. Ёқубов, Ларза.

МАЙ(Й)ИТ [а. میت — ўлик, ўлган] кт. Үлк, жasad, мурда. Майитни дағн этмоқ. — Олло бирорни арз сўргувчи, бирорни майит ювгучи қилиб яратмиш. С. Сиёев, Ёруғлик.

МАЙКА [р. майка — «май» сўзидан: енгил кийим] Енгиз ич кийим. Майкам шинна баданимга ёпиши. С. Сиёев, Ёруғлик. Рахимнинг сепкил бетлари, дукки пешонаси терраб, қизил майкаси шимидан чиқиб кетган эди. Ҳ. Назир, Сўнмас чақмоқлар.

МАЙКАЧАН Фақат майканинг ўзида. Аёл кишининг қаршисида майкачан.. тургани учун хижсолат бўлиб.. терлаб кетган пешонасини артиб қўйди. Ў. Ҳошимов, Қалбинга қулоқ сол.

МАЙЛ [а. میل — қиялик; мойиллик; интилиш] 1 Кишининг нарса ёки ишга, би-

рор эҳтиёжини қондиришга бўлган иштиёқи, қизиқиши, интилиши, ҳаваси; мояиллик. Унинг мусиқага майли зўр. — **Махфузада** чеварликка бўлган майл устун чиқди.. Т. Аввалов, Шогирд меҳри.

2 Истак, хоҳиш, рағбат. *Етим болаларни ўқитишга унинг майли бўлмаса ҳам, бормай иложи ўйқ экан.* П. Турсун, Ўқитувчи.

3 Эрк, ихтиёр. *Ўз майлига қўймоқ.* — *Ҳар кимнинг майли ўзида, — деди Шарофат ва лабини буриб, четга қаради.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

4 тиш. Ҳаракатнинг воқеликка бўлган муносабатини сўзловчи нуқтаи назаридан белгилайдиган грамматик категория. *Шарт майли. Бўйруқ майли. Феъл майллари.*

МАЙЛИ юкл. 1 Розилик жавобини билдиради; маъқул, розиман, хўп бўлади. -*Кинога борсам майлими?* -*Майли.* — *Олиб чиқайми?* -*Майли.* Ойбек, Танланган асарлар. -*Чироқни ўчирмайми?* -*Майли,* — *деди Сидикжон.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

2 Нима бўлса бўлар, нима бўлса бўлсин; ҳечқиси ўйқ. *Энди, майли, ўтган ишга салавот.* П. Турсун, Ўқитувчи. *Майли, болам, майли, эшитсам, сен туфайли эшитибман..* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

МАЙЛИГА с. т. Майли. *Ҳеч пул бермасанги ҳам майлига, онажон.* С. Аҳмад, Оқпадар.

МАЙМОҚ Оёқ панжаси нотўғри, қийшиқ. *Маймоқ одам.* — *Ерни шу маймоқ оёғим гуллатиб турибди, хўжайин.* Ойбек, Танланган асарлар.

МАЙМОҚЛИК Оёқ панжасининг қийшиқ бўлиши; маймоқ ҳолат.

МАЙМУН [а. میمون — бахти, омадли; маймун] 1 Тана тузилиши ва қиёфаси одамга ўхшаш, сутэмизувчиларнинг юксак ривожланган туркумига мансуб ҳайвон. *Одамсиз маймун.* — *Эшон ойимнинг юзи.. маймуннинг юзига ўхшаган тириш, бадбуруш экан.* М. Исмоилий, Фаргона т. о.

2 кўчма с. т. Бадбашара ёки серпардоз одам ҳақида.

3 Мучал йил ҳисобида тўққизинчи йилноми. Унинг йили маймун.

Маймун йили Мучал йил ҳисобида тўққизинчи йил (қ. мучал).

Ҳолига маймунлар йиглайди Жуда аянч, оғир ахволга тушди. *Ўғлини Мирзакарим аканинг шлариги тошкентлик куёви ўлдир-*

ди, мен ўз кўзим билан кўрдим, дейман. Ана ундан сўнг хумсанинг ҳолига маймунлар йиглаласи! А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАЙМУНЖОН бот. Танаси тиканак билан қопланган, ерда чўзилиб ўсадиган, нордон, қорамтири-қизил ғуж мевали кўп ийлилк ўсимлилк.

МАЙМУНЧАК шв. Ҳўжагат.

МАЙНА 1 Чумчуқсимонлар оиласига мансуб сайроқи қуш. *Аргувон шохидга икки майна бир-бирини қувлашиб ўйнайди.* Ж. Абдуллахонов, Ориф.

2 кўчма Мазах бўлган кимса, кулги, масхара обьекти.

Майна қилмоқ Масхара қилмоқ, кулги қилмоқ. -*Бай-бай-бай, бу икковининг юлдузи бир-бираига тўғри келганини-чи,* — *деб бавзан бувим майна қилиб қўядилар.* Э. Раимов, Ажаб қишлоқ.

МАЙНАБОЗ 1 Майна боқувчи, майнага ишқивоз киши.

2 кўчма Қизиқчи, масхаробоз; найрангбоз. *Шоазимнинг майнабозлиги кўп одамга ёқарди.* П. Қодиров, Уч илдиз.

МАЙНАБОЗЛИК 1 Майна боқиши ва ўйнатиш.

2 кўчма Майнабозга хос иш, хатти-ҳаракат (қ. **майнабоз 2**). *Абдураҳим майнабозлик қилиб, кулги кўтармоқчи бўлди.* «Ёшлик». -*Бу нима майнабозлик?* — *деб одамлар қичқирди.* Газетадан.

МАЙНАБОЗЧИЛИК 1 айн. **майнабозлик**

2. *Йигит Бектемировнинг кўзига қарамай қичқирди:* -*Бунақа майнабозчиликка энди тоқатим қолмади!* С. Аҳмад, Сайланма. *Қиз олдинига кулди, лекин, кимсан бир идоранинг бошлиги бўла туриб, майнабозчилик қиласа керак, деб гапига қулоқ солди.* «Муштум».

2 Енгил-елпи, осон иш ҳақида. *Кудрат жиддий ҳолда уқтириди:* -*Ҳашаротни, ўсимликни текшириш майнабозчилик эмас, оғанини.* Ҳ. Назир, Сўнмас чақмоқлар.

МАЙОНЕЗ [фр. mayonnaise] Тухум сариги, ўсимлик мойи, сирка ва хилма-хил зираворларни аралаштириб тайёrlанган қайла. *Салатга майонез қўшишоқ.*

МАЙОР [лот. major — катта] Капитандан бир даража юқори офицерлик унвони ва шу унвонга эга бўлган киши.

МАЙПАРАСТ [фр. — میپرست — майни яхши кўрувчи] эск. кт. Ичкиликка берилган киши; майхўр. *Мен сизнинг пулпараст, молпараст-*

лигингизга чида б келдим, аммо майпарат, мишиштаратлигингида чида ёлмайман. X. Фулом, Тошкентликлар.

МАЙРИЛМОҚ шв. Эгилмоқ, букилмоқ, мункаймоқ. Энди сўзни Равшанхоннинг энсидан.. юраги кўйиб, майрилиб қолган кампирдан эшигининг. «Равшан».

МАЙРИҚ шв. Майрилган, мункайган. Майриқ ҷол. ■ Чўлоқ ва майриқ нимжонлар билан шунча ишлаганим етар.. Ш. Рашидов, Кудратли тўлқин.

МАЙСА Янги унган ўт-ўлан. Ариқ бўйларида, қўр этакларида ўтган ўилги ўтларнинг томирларидан нозик майсалар униб чиқа бошлаган. С. Анорбоев, Оқсой. Кузда экилган бурдой ва арпаларнинг майсалари қора ернинг юзини қоплаб, зангори духоба ёпилгандай эди. С. Айний, Эсадаликлар.

МАЙСАЗОР Майсалар ўсиб ётган ер, майдон. У беихтиёр тўшакдай юмшоқ майсазорга ўтириб қолди. С. Анорбоев, Оқсой.

МАЙТА шв. Кўриқ, бўз ер.

МАЙТАРМОҚ шв. Дилга озор бермоқ, дилни ранжитмоқ. Бу сўзни айтаб, оломонни қайтарди. Нечаларнинг юрагини майтарди. «Равшан».

МАЙХОНА [май + хона] Ичкилик куйиб сотиладиган, ичкилик ичиладиган жой. [Саидий] Коматини ростлади, велосипедни этаклаб, кўчанинг у юзига – майхона томонга ўтди. А. Қаҳҳор, Сароб. Не ажабким, маст бўлибман кўзларингга термилаб, Етти иқлимда бу янглиғ май йўғу, майхона йўқ. Э. Воҳидов, Муҳаббат.

МАЙХЎР [ф. می خور – майни кўп ичувчи] Майга берилган, ичкилиқхўр, ичкилиkbоз. Ҳозирги ёшлар ичида қиморбозлар, майхўларнинг кўтапиб кетганига.. подшо одамларининг машшату шуҳратга юзтубан кетганиларни сабаб эканини фаҳмлади. Мирмуҳсин, Мезмор.

МАЙХЎРЛИК Май ичиб кайф-сафо суриш, ичкилиқбозлиқ. Тожибой кабиларга ҳам майхўрлик учун алоҳида бир уй ажратилди. П. Турсун, Ўқитувчи.

МАКАРОН [итал. maccheronì] Ҳамир бўлакчалари найча шаклида ясалиб, сўнг қурити тайёрланган озиқ-овқат маҳсулоти. Қайнатилган макарон билан котлет келтирдим. С. Сиёев, Ёруғлик.

МАКЕТ [фр. maquette < итал. macchiette – хом қолип, хомаки режа] Лойиҳаланаёт-

ган бирор обьектнинг, одатда, кичрайтириб, баъзан катталаштириб, шартли материаллар ёрдамида ишланган нусхаси, модели. Кема макети. ■ Бу анжуманга атаб шаҳарни безатиш бўйича макетлар, эскизлар ва плакатлар тайёр бўлди. Газетадан.

МАКИЁН [ф. ماکیان – товуқ, уй паррандаси] 1 Мода қуш, парранда. Бедананинг макиёни. Қўргувулнинг макиёни.

2 Шундай қушга нисбатли сўкиш, ҳақоратни билдиради. -Сўзга қулоқ сол, шаллақи макиён! – Ёрмат кўзларини наиззадай қадади.. Ойбек, Танланган асарлар.

МАКИНТОШ [ингл. нам ўтказмайдиган матони ихтиро қилган шотланд кимёгари Макинтош (Mackintosh) номидан] Нам ўтказмайдиган матодан тикилган енгил пальто. Кўчанинг нариги юзидан эгнида қимматбаҳо кулранг макинтош.. бир йигит кўлни олдинга чўзганча чопиб келарди. О. Ёқубов, Учрашув.

МАКИЯЖ [фр. maquillage] Юзни турли хил косметик (асосан ранг берувчи) воситалар билан бўяш, юзга бошқача тус, ранг бериши. Ҳамиджон унинг қовоқ ости ва бўйнадаги макияж ҳам яшириб қололмайдиган майда ажинлари.. борлигини ичида қайд этиб қўйди. А. Ибодинов, «Латофат» дўконидаги қатл.

МАККА шв. Маккажўхори. Мана, ҳозир ҳам макка уқалаятман-у, қизиқ-қизиқ афандиларни ўйлаб.. ўзимни ўзим кулдириб ўтирибман. X. Тўхтабоев, Беш болали йигитча.

МАККАЖЎХОРИ Пояси баланд (узун), дони сўтасида бўладиган фалла ўсимлиги ва унинг дони. Маккажўхори пояси. Маккажўхори сўтаси. ■ Қассоб отнинг белига ўн беш пуд маккажўхори қўйиб, бозорга олиб боради. П. Турсун, Ўқитувчи.

МАККАЖЎХОРИКОР Маккажўхори етиштирувчи шахс, хўжалик. 29 январда Ўзбекистон пойтаҳт вилояти маккажўхорикорларининг кенгаги бўлди. Газетадан.

МАККАЖЎХОРИКОРЛИК Маккажўхори етиштириш иши, қишлоқ хўжалигининг маккажўхори етиштириш билан шуғулланувчи соҳаси. Ҳукуматимиз озиқ-овқат програмасини амалга оширишига астойдил бел боғлаб, маккажўхорикорликдаги ўз оталик ишларини янада яхшилашга интилмоқда. «Гулистон».

МАККАИСАНО айн. санойи макка қ. сано II. Муслим аттордан иккى сўмлик маккаисано олди. X. Султонов, Онамнинг юрти.

МАККАСОЧИҚ бот. Қовоқсимон палак отиб ўсадиган, ҳосили тарракка ўхшаш экин ва унинг қозонсочиқ ва мочалка сифатида ишлатиладиган ҳосили.

МАККАСУПУРГИ бот. Поясидан супрги ясаладиган бошоқли ўсимлик. *Остонада ётган маккасупургини олиб, табуретка устига чиқди-да, бўй чўзуб, ўргимчак уясини супуриб ташлади.* С. Аҳмад, Ҳукм.

МАККОР [а. مَكَر – айёр, ҳийлагар (одам)] 1 Макр-ҳийлага уста; айёр, доголи. *Маккор одам. Маккор душман.* ■ *Маккор Ҳомиднинг иблисона дасисаси бир оилани таомом ишдан чиқараётгандиким, бу тӯғрида айниқса сизга сўзлаш ортиқчадир.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 Макр-ҳийлага асосланган, макрли. *Душманинг маккор ва қўрқинчли ниятини ойнадай равшан қўрсатган ҳаритадан ҳўрсиниб бошини кўтарди.* Ойбек, Қуёш қораймас.

МАККОРА Маккор аёл. *Гулжон маҳрам.. кўпни кўрган, қанча тўраларнинг сирли ишларини битказган маккорга эди.* Ж. Шарипов, Хоразм.

МАККОРЛИК Маккорларга хос иш, хатти-ҳаракат, маккор эканлик. *У/Иброҳим Султон/ ўз бобосига таассуф қиласди – қаттиқўлиги, бешафқату маккорлиги билан номдор эди.* Мирмуҳсин, Мельмор. *Унинг қўрқоқлигини билардим, лекин бунчалик маккорлигини пайқамаган эканман.* С. Аноробов, Оқсой.

МАККОРОНА рвш. Маккорларча, маккорлик билан. *Маккорона илжаймоқ. Маккорона хатти-ҳаракат.* ■ *Мастура кўзларини маккорона ўйнатиб жавоб берди.* Ойбек, О. в. шабадалар.

МАКЛЕР [нем. Makler – воситачи, даллол] Фонд, товар ва валюта биржаларида тузиладиган келишувларда даллол; пулли воситачилик хизматларини амалга оширувчи ишбилиармон (к. брокер).

МАКОН [а. مَكَان – жой, худуд; даража; мартаба] 1 фсл. Вақтнинг муайян лаҳзасида оламни ташкил этган нуқталарнинг ўзаро жойлашиш тартибини акс эттирувчи, материянинг масофа ва ҳажм билан белгиланадиган асосий объектив яшаш шаклларидан бири.

2 Туаржой, яшаш жойи; маскан, ватан. *Бирга-бирга маконима борайлик, Сендаин*

мискиннинг кўнглини олайлик. «Ширин билан Шакар». Умрим бино бўлди Озарбайжонда, Кечди болалигум у гул маконда. М. Шайхзода. *Улар [уч оғайни ботирлар] тушган тўқайнинг нариги томонида бир шернинг макони бор эди.* «Эртаклар». Отагинангнинг чайласига юр. Сен кетгандан бери маконим шу ер. Х. Фулом, Машъял.

3 Бирор нарса тўпланган ёки кўп бўлган жой; кон. *Кампирнинг миш-мисларига кўра, ажина ва алвастилар макони бўлган бу овлоқ жой обод бир сайдигоҳ бўлиб қолди.* П. Турсун, Ўқитувчи. *Бағринг кенг, еринг олтин, оромбахш, гўзал, обод, Бағрингни, орзуйим бор, куйларга макон этсам.* Т. Тўла.

МАКОН ҚИЛМОҚ (ёки этмоқ, топмоқ, тутмоқ) Ўзига жой, макон қилиб олмоқ. Сен бечора, нотавон кимса – макон қилдинг гуллар юртини. Ш. Раҳмон. *Турмуши останасин ҳаттаб ўтилар, Севги қўргонида макон этдилар.* М. Алавия. *Макон тутсам энди қаерда, Қаён бошлар эса иқболим.* Э. Воҳидов.

МАКОНСИЗ Макони, ватани йўқ, беватан.

МАКР [а. مَكْر – ҳийла-найранг, айёрлик, алдов] Ҳийла-найранг асосига қурилган иш, хатти-ҳаракат; ҳийла, фириб. Ёв макрини ёлғон яширап. Мақол. ■ *Бас, бу ҳийлалар, бу макрлар сиздан бошқа кимдан топилсин?* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАКРЛИ 1 Макрдан иборат бўлган, ҳийла-найранг асосига қурилган. *Макрли ниятлар.*

2 Маккор, айёр, доголи.

МАКРО- [юн. makros – узун, катта] Ўзлашма байналмилал қўшма сўзларнинг биринчи қисми: а) «катта», «улкан», «катта ўлчамили»; б) «катта буюм ва миқдорларни ўрганиш ёки ўлчаш билан боғлиқ» маъноларини билдиради.

МАКРОИҚЛИМ Йирик худудлар ва сув ҳавазалари (Ер, географик миңтақа, қитъя, океан ва б.) иқлими.

МАКРОИҚТИСОДИЁТ Иқтисодиётнинг жаҳон ёки йирик бир мамлакат иқтисиёти, умуман миллий хўжаликка оид катта миқёсдаги иқтисодий ҳодисалар ва жараёнларни ўрганувчи бўлими. Йигилиши ҳамда семинар-кенгаш ишида республика Бос вазирининг биринчи ўринбосари, макроиқтисиёти ва статистика вазири.. сўзга чиқди. Газетадан.

МАКРОИҚТИСОДИЙ Макроиқтисоди-
ётта оид, тегишли. *Макроиқтисодий сиёсат.*
Макроиқтисодий таҳлил. — ..асосий мак-
роиқтисодий кўрсаткичлар тўғрисидаги
қарорнинг бажарилишини таъминлаш бора-
сидаги асосий вазифалар муҳокама этилади.
Газетадан.

МАКРОКЎРСАТКИЧ Асосий (йирик,
муҳим) кўрсаткич. *Макрокўрсаткичлар, шу-*
нингдек.. барқарорликни акс этитирувчи бош-
қа кўрсаткичлар янги тизимнинг асоси ҳисоб-
ланади. Газетадан.

МАКРОМОЛЕКУЛА [макро.. + молеку-
ла] ким. Ўзаро кимёвий боғлар билан би-
риккан минглаб (ўн мингдан юз минггача)
атомлардан тузилган йирик молекула.

МАКРОСТРУКТУРА [макро.. + струк-
тура] Қаттиқ жисмлар (минерал, металл ва
б.) нинг оддий кўзга ёки лупалар орқали
кўринадиган тузилиши; макротузилиш.

МАКРУХ [а. مکر و ۰ – ёқимсиз; рад этил-
ган, истеъмол этилиши лозим кўрилма-
ган] Мусулмонлар назарида, нопок, ҳаром
(нарса). *Саодат опага кекса хотинлардан*
бира, тўнғиз ҳаром, гўёти макруҳ.. деб
жирканибди. И. Раҳим, Зангори кема ка-
питани.

МАКРЧИ с. т. Маккор, айёр, догоули.

МАКСИМАЛ [лот. *maximus* – энг ба-
ланд, катта; юксак] Энг катта, энг кўп,
тўлиқ, мукаммал; зид. **минимал**. *Машинанинг*
максимал тезлиги. Иш унумини максимал
ошириш.

МАКСИМУМ [лот. *maximum* – энг кат-
та (нарса)] 1 Энг кўп микдор, энг катта,
энг юқори даража; зид. **минимум** 1. *Тезлик*
максимуми. Ёғин максимуми.

2 Имкони борича, мумкин қадар тўлиқ.
Резервлардан максимум фойдаланиш.

3 Ортиғи билан, кўп деганда. *Бу ишга*
максимум икки кун керак.

МАКТАБ [а. مکتب – ўқиши жойи; ёзув
столи; бўлим, идора] 1 Ўқитувчи раҳбар-
лигига ёш авлодга савод ўргатиб, уни маъ-
лумотли қиувлечи таълим-тарбия муассаса-
си. *Бошлангич мактаб.* *Интернат мактаб.*
Ўрта мактаб. *Мактабга кирмоқ.* Болани
мактабга бермоқ. — *Болага оила ҳам, мак-*
таб ҳам баравар тарбия берисиши, одоб-ахлоқ
ўргатиши шарт. Газетадан.

ОЛИЙ МАКТАБ Олий ўқув юртларининг
умумий номи. Аммо олий мактаб орзуси мен

учун ёлғиз пуч хаёл бўлса ҳам, ундан воз кечада олмадим. Ойбек, Нур қидириб.

2 *Касб, ҳунар, ихтисос ўрганиладиган*
ўқув юрти. *Мусиқа мактаби.* *Шоффёрлар мак-*
таби. *Ҳунар мактаби.* — *Тошкент хорео-*
графия мактабининг ташкил этилганига эл-
лик иш тўйди. «Саодат».

3 *Илм-фан, санъат, адабиёт, ижтимо-
ий-сиёсий фаолият соҳасида бирор оқим,*
йўналиш. *Мактаб яратмоқ.* *Мактаб ярат-*
ган олим. — *Ҳозирги вақтда бемалол бадиий*
таржимада Ойбек мактаби, Абдулла Қаҳҳор
мактаби, Миртемир мактаби ҳақида гапи-
риши мумкин. Ф. Саломов, Таржима назария-
сига кириш.

4 *Ўрганиш, тажриба орттириш, ўрнак*
олиши манбай. *Ҳаёт зўр мактаб экан, ҳақи-
қий фикрлар вужудга келаётир.* Ойбек, Нур
қидириб.

МАКТАБДОР тар. Октябрь тўнтариши-
дан олдинги даврда хусусий мактаби бўлган
муаллим. *Солиҳ маҳдум, ўз қаторидаги мак-*
табдор домлаларни асло кўролмас, уларга қар-
ши юрагида умрлик кек сақлар эди. А. Қоди-
рий, Мехробдан чаён.

МАКТАБДОРЛИК тар. Хусусий мактаб
очиб, бола ўқитиш. *Солиҳ маҳдум ўттиз*
ёшларга боргандан, мактабдорлиги ҳам яхши-
гина шуҳрат топади. А. Қодирий, Мехроб-
дан чаён.

МАКТАБДОШ Бир мактабда бирга
ўқиган ёки ўқиётган болалар (бир-бирига
нисбатан). *Салимхоннинг хаёли шу лаҳза мак-*
табдош ошнаси Пўлатхон Содиковга кетди.
Мирмуҳсин, Умид.

МАКТАБХОНА с. т. Мактаб ўрнашган
жой, бино. *Шу онда Моҳлар ойим мактабхо-*
надаги болалар ичидан Анварни чақиририб
олди. А. Қодирий, Мехробдан чаён.

МАКТАБШУНОСЛИК Педагогика фан-
нининг мактаб ишларини бошқариш асос-
лари, йўл, шакл, восита, усул ва методла-
рини ўрганиш билан шуғулланувчи маҳсус
соҳаси.

МАКТУБ [а. مکتب – ёзилган; хат, нома]
1 кт. Кимсага, бирор кишига ёзиз юборил-
ган хат, нома. *Мактуб юбормоқ.* *Мактуб ёз-*
моқ. — *Күшбеги ер остидан хотинни кузат-*
ди-да, қўлидаги мактубнинг орқа-ўнгини тек-
шириб қаради. А. Қодирий, Ўтган кунлар.
Конверт ичидаги яна бир мактуб бор эди. И.
Раҳим, Чин муҳаббат.

2 Ёзма равишида баён қилинган мурожат; мурожаатнома.

3 Мурожаат тарзида ёзилган бадиий асар. *Мактуб жанрига мансуб бу шеър шакл жиҳатдан Мұқимийнинг «Навбаҳор»ини эслатса-да, бунда Ҳамид Олимжонга хос новаторлик яққол кўзга ташланади. «ЎТА».*

МАКТУБЛАШМОҚ кам. қўлл. Бир-бiri билан хат (мактуб) ёзишмоқ, ёзишиб турмоқ. *Қўлларини танийди, қўллари билан мактублашган.* Ойбек, Навоий.

МАКУЛАТУРА [lot. *maculare* – ифлослантирмоқ] Хизматини қилиб бўлган, яроқсиз ҳолга келган қоғоз, картон, эски газета, қоғоз чиқиндилари ва умуман, яроқсиз нарсалар (қоғоз фабрикаларида иккиламчи хомашё сифатида фойдаланилади). *Бегмат Суннатов райондаги макулатура йиғадиган кичик бир идорада oddiy xizmatchi bўlib ishlайди.* Ў. Усмонов, Сирли соҳи.

МАЛАЙ 1 Хўжайн ёки бошқа бироннинг хизматларини бажарувчи киши; хизматкор. *Ҳакимбойвачча учун Йўлчи синалган, азамат бир малай ва бир чеккаси қариндош эди ҳам.* Ойбек, Танланган асарлар. -Ким эдинг? Кимсасиз бир етим, бироннинг эшигда малай эдинг, – деди Элмурод ўз-ўзига. П. Турсун, Ўқитувчи.

2 кўчма салб. Бироннинг манфаати учун кўр-кўрона хизмат қилувчи одам; хизматкор. *Ажнабийларга сотилган малайлар мамлакатни таладилар, хонавайрон қилдилар.* Газетадан.

МАЛАК [a. ملک – фаришта] 1 дин. айн. *фаришта.* [Навоий:] Нечук безовтасан, барвақт турибсан? *Малак янглиғ ўзинг танҳо юрибсан?* Уйғун ва И. Султон, Алишер Навоий.

2 кўчма Гўзал аёл, нозанин. ..мендаги бу ўзгариш манбаи уй ичидаги ухлагувчи бир малак эди.. Сиз эдингиз! А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАЛАКА [a. ملک – қобилият, истеъодд; хусусият, одат] Касбни, ишни яхши ўзлаштириш натижасида орттирилган тажриба, кўнкмалар; маҳорат. *Малака ҳосил қилиш.* *Малака ошириш.* ■ Қамбар келиб, ўзининг малака орттириган хизматини бажара бошлагач, Йўлчи қоронги сунадаги тақири намат устига қўзилди. Ойбек, Танланган асарлар. *Жангчилар зарур бўлган малакани орттириши биланоқ бетўхтov*

фронтга юборилади, деб таҳмин қилган эди. А. Қаҳҳор, Олтин юлдуз.

МАЛАКАЛИ Малакага, тажрибага эга бўлган, катта малака орттириган. *Малакали кадрлар.* *Ўрта малакали ишчи.* Юқори малакали мутахассис.

МАЛАХ [ф. ملخ – чигиртка] Булутдек ёпирилиб келиб, экинларни еб ташлайдиган чигиртка.

МАЛАХИТ [юн. *malachite* < *malache* – гулхайри; тумчагул] Турли зийнат буюмлари тайёrlашда, шунингдек, мис олишда хомашё сифатида фойдаланиладиган тўқ яшил минерал; мис яшили.

МАЛИК [a. ملک – подшоҳ, ҳукмдор] 1 эск. кт. айн. *подшоҳ(x)*.

2 Малик (эркаклар исми).

Чўли малик Катта чўл. *Сен, тогам чўли маликда турадилар, деб ўйлаган бўлсанг керак-а?* Н. Мақсудий, Умидли бола.

МАЛИКА [a. ملکة] 1 Аёл подшоҳ. *Маликасининг газабига учраган қул қай даражада эз-хушидан айролса.. менинг-да ҳозирги ҳолим бунинг юз даража юқорисига етди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 Подшоҳ оиласига мансуб аёл. [Мажидиддин Қулмуҳаммадаги] *Шаҳаншоҳ ўзингни падар, қизингни малика қилмоқчи..* Уйғун ва И. Султон, Алишер Навоий.

3 Малика (хотин-қизлар исми).

МАЛИКУЛ-КАЛОМ [a. ملکالکلام – сўз подшоҳи] Ўтмишда юксак қобилият, бадиий-поэтик маҳорат эгаси, шу соҳада етакчи мавқе ва обрў-эътиборга эга бўлган шоири адибларга берилган унвон. *Мавлоно Лутфий ўз замонасининг маликул-каломи эрди.* *Форсий ва туркийда беназир эрди.* Алишер Навоий, Мажолис ун-нафоис.

МАЛИКУШ-ШУАРО [a. ملکالشعراء – шоирлар подшоҳи] эск. кт. Ўтмишда Шарқда энг маҳоратли, ўтқир шоирларга берилган унвон ва саройда шундай шоирга берилган амал.

МАЛИНА [р. малина – тутсимон мева] айн. *хўжагат.*

МАЛЛА 1 сфт. Жигаррангга мойилроқ оч сарғиш ранг.

2 от. Бўзининг сарғиш ранг бир тури. *Малла тўн.* *Малла белбоғ.* ■ Ҷулар учун исроф бўлмиш, эсиз, афсус, Бир дока саллаю ўттиз қарич малла. Ҳамза, Танланган асарлар.

З шв. Мархумни қабристонга әлтишда тобут устига ёпиладиган нарса, мато.

4 Малла (эркаклар исми).

МАЛЛАПҮШ Малла бўздан қилинган ёпингич, чойшаб.

МАЛОИК эск. кт. қ. малоика.

МАЛОИКА [а. ملائكة – «малак» с. кўпл.] эск. кт. Малаклар, фаришталар.

МАЛОЛ [а. ملال – зерикиш, чарчаганлик; ташвиш] 1 Оғир олиш, оғирсиниши ҳисси ёки ҳолати; малоллик.

Малол келмаса (ёки бўлмаса) Агар бемалол бўлса. *Малол келмаса, бир келиб кетинг.* ■ *Хозир ишилаш эмас, қўлини кўтариб, папироңсинг кулини қоқиши ҳам малол келар эди.* А. Қаҳдор, Сароб. **Малол олмоқ** Оғир тўймоқ, оғир ботмоқ. *Шоир малол олгандек ижирғаланиб қаради.* Н. Аминов, Суварак.

2 Ташвиш, ғам-ғусса. *Кундузи ҳам, ҳатто тунлар ҳам, Узоқ мендан ғам, андуҳ, малол.* Гайратий.

МАЛОЛАТ [а. ملال – зерикиш; ташвиш, ғашлиқ] Кўнгил ғашлиги, дилтанглик. Амир Душанбега келгач.. унинг [Абдулҳоғизнинг] ёши қизини олдириб келди, Темуршоҳ қизининг ўлгани сабабли кўнглида пайдо бўлган малолатни бартараф қилди. С. Айний, Дохунда.

МАЛОЛЛИК Малол келадиган ҳолат, малол белгиси. *Ҳўрандаларга енгил кўз ташлади.* Уларнинг юзида малоллик, довдираш белгиларини сезгандек бўлди. С. Сиёев, Азиз.

МАЛОМАТ [а. ملامت – таъна қилиш; айб тақаш] Бирорни ҳақ-ноҳақ ёмонлаб айтилган гап; мазаммат, таъна. *Маломат қилмоқ.* *Маломатда қолмоқ.* *Маломатга қўймоқ.* ■ *Тегмасин ногоҳ маломат ўқлари, Сезигуру ҳушёр бўл оҳу каби.* Ҳабибий.

МАЛОҲАТ [а. ملاحت – гўзаллик, ҳусн; ёқимлилик] 1 Қоратўридан келган аёлларга хос гўзаллик, ёқимлилик. *Шу ҳуснинг, шу малоҳатинг ва шу латофатинг билан татом менини бўларсан, шундайми?* А. Қодирий, Мехробдан чаён.

2 Малоҳат (хотин-қизлар исми).

МАЛОҲАТЛИ Малоҳати бўлган, ёқимли.

МАЛУЛ [а. ملول – зерикувчи, чарчаган, сабрсиз] эск. кт. Ҳафа, дилтанг.

МАЛЪУН [а. ملعون – лаънатланган] кт. Лаънати, лаънатланган. [Гулнор:] Қайси бир раҳмисиз, ноинсоф малъун биз турган жойни етказганлигини билмайман. Ойбек, Танланган асарлар.

МАЛЯРИЯ [итал. malaria < mala aria – ёмон ҳаво] қ. безгак.

МАЛҲАМ [а. مرحوم – суртма дори; крем; бальзам] 1 Сиртдан қўлланадиган хамирсимон ёпишқоқ дори (Ёғлар, каучук, қўргошинли тузлар, мум, дори ва б. моддалар аралашмасидан таркиб топган қаттиқ масса бўлиб, 37°C температурада юмшайди ва терига яхши ёпишади). *Ярага малҳам қўймоқ.*

■ *У [Ёдгор] дарднинг зўридан гаводасини ҳар томонга урар ва Раҳим ёғчига ялинар, жароҳатни очиб, ундан малҳамни сидириб олишини сўрарди.* С. Айний, Дохунда.

2 кўчма Даво ёки дармон бўладиган ҳар бир нарса. Сен ҳам онасиз ўсган экансан, болам, «Она» дегин, менинг ҳам тилка-тишка бўлган юрагимга малҳам бўлади. А. Мухтор, Туғилиш.

МАМЛАКАТ [а. مملکت – салтанат, давлат, подшоҳлик] 1 Муайян чегараларга ва давлат суверенитетига эга бўлган ҳудуд. *Подшонинг хасталиги сабабли мамлакатда тўю маъракалар, базмлар тўхтатилган.* Мирмуҳсин, Меъмор. *Европада қатор демократик тузумдаги мамлакатлар пайдо бўлди.* Ойбек, Нур қидириб. *Дўстлик – мамлакат, давлат бойлиги, унинг куч-қудрати, дейди халқимиз.* Р. Файзий, Таъзим.

2 Географик ҳолати, табиий шароитлари билан фарқланадиган, ажраладиган жой, ҳудуд. *Куз ойларида қушлар полопонларини учига, гала билан парвоз қилишига ўргатадилар, сўнг иссиқ мамлакатларга равона бўладилар.* Газетадан.

3 Мамлакат (хотин-қизлар исми).

МАМЛАКАТШУНОСЛИК Географиянинг аниқ ҳудудлар (материклар, мамлакатлар, йирик минтақалар)ни ўрганувчи тармоғи.

МАММА бол. Она эмчаги.

МАМНУ [а. ممنوع – тақиқланган, ман этилган] эск. кт. Ман этилган, тақиқланган, қатагон. *Хаёлотни қилди мамну, ўргатди шавқ, гайратга.* Э. Воҳидов.

МАМНУН [а. ممنون – ўта миннатдор, қарздор; бурчли] Кўнгли тўлган, қаноатланган, хурсанд, миннатдор. *Кутидор ҳар куни Юсуфбек ҳожининг муҳлисларидан бирининг уйида меҳмон ва ҳожининг сұхбатидан мамнун эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. Эргаш мамнун жисмайиб, Соттининг елқасига қўлини ташлади. И. Раҳим, Чин муҳаббат.

МАМНУНИЯТ [а. ممنونیت – илтифот (лилик); миннатдорлик] Кўнгил тўлган, хурсанд, мамнун бўлган ҳолат; мамнунлик, хурсандлик. *Муҳаммадражаб* домла бу топшириқни мамнуният билан қабул қилди. А. Қаҳҳор, Сароб.

МАМНУНЛИК 1 Мамнун эканлик, кўнгли тўлганлик. *Комилжон* экишининг сифатидан мамнунлигини айтиб.. агрономга қаради. Р. Файзий, Чўлга баҳор келди.

2 айн. мамнуният. *Томошибинлар янги спектакли мамнунлик* билан қабул қилдилар. — *Раиснинг юзида мамнунлик* белгилари кўринди. С. Аҳмад, Қадрдан далалар.

МАМОНТ [р. мамонт < пол. mamona] Ер геологик тарихининг музлик даврида яшаган, ҳозир насли қуриб кетган филсимон баҳайбат ҳайвон. *Орол.. тўртламчи давринг ётқизиклари* билан қопланган бўлиб, бунда мамонтлар ва буқаларнинг суюклари топшаган. «Фан ва турмуш».

МАМОТ [а. مامات – ўлим; ҳаёт сўнги] (асосан ҳаёт сўзи билан кўлланади) кт. айн. ўлим. *Бу кунги кеч* *Отабек* билан *Ҳомиднинг ҳаёт* ва *мамот* масалаларини ўзининг қора қучогига олган қоронғу бир тун эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАН I шв. Мен. *Олимхон ака, сиз чора кўраверинг.. Ман ҳам ёрдамлашаман.* Ойбек, Танланган асарлар.

МАН II [а. من – тақиқ, ман қилиш]: **ман қўлмоқ** (ёки этмоқ, айламоқ) Тақиқламоқ, тўхтатиб қўймоқ, қатагон қўлмоқ.

МАН III [а. من – 898,56 г га тенг оғирлик ўлчови] эск. Жойига қараб турли қийматга эга бўлган оғирлик ўлчови.

МАНА I олм. Сўзловчининг кўлида ёки яқинида турган нарсани, бўлаётган ёки бўлиб ўтган воқеа, ҳодисани кўрсатишида ишлатиладиган сўз. *-Китобинг қани?* -Мана. *Мана кечаги айтган ўртогим.* — *-Мана, бекачим, — деди кулиб Тўйбека, — Анови кунги ёш меҳмонни сенга мақтасам, аччиқландинг, аммо келиб-келиб сени ўшанга бердилар.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Мана, икки ойнинг ичига яйдоқ дала юзи ям-яшил гўза ниҳоллари* билан қопланди. Газетадан.

2 Кўрсатиш олмошлари олдида келиб, кучайтирув ва таъкид билдиради. *Урушга орзумандмисиз, мана бу бойвачча уканғизин олиб жўнай беринг, ўйл очиқ.* Ойбек, Танланган асарлар.

З юкл. Алоҳида таъкид билдиради. *Иигитларни элтиб, тўпна-тўғри ўқ тагига ҳайдайдилар, мана, кейин эшишиб қолармиз.* Ойбек, Танланган асарлар. *Мана, бошқарма план бўлимида уни роса қизартишиди.* С. Аҳмад, Бош оғриғи.

4 Ундов гапда ҳайрат, киноя, таажжуబ каби маъноларни билдиради. *Ана ҳусну мана малоҳат!* *Мана бамаънили!* *Мана шиму қобилият!* Мирмуҳсин, Меъмор.

МАНАВИ с. т. [аси мана бу] олм. Мана бу, ушбу. *Манави бола.* Манави китобни ўқинг.

МАНАП тар. 20-асрнинг 20-йиллари гача қирғизларда олий феодаллар табақасига мансуб киши.

МАНАТ Туркманистоннинг асосий пул бирлиги (1993 йилдан).

МАНБА [а. منبع – منبع – бошланиш; ибтидо] 1 геогр. Дарёларнинг бошланиш жойи.

2 Бирор нарса олинадиган, чиқадиган ёки ишлаб чиқариладиган жой, курилма ва ш. к. *Хомаше манбаи.* *Газ манбалари.* Электр манбаи. — [Бу ерлар] *Ширин-шакар мева-лар ва қовун-тарвуз маконига, арпа-буғдои, макка ва сабзавот манбаига айланади.* С. Ка-роматов, Сўнгти бархан.

3 Кўчма Бирор нарса, иш-ҳаракат ва ш. к. нинг юзага келиши, фаолият учун асосомил бўлган нарса; сабаб. *Илмисизликни но-чорлик ва ношудлик, алам ва ситам, хўрлик ва баҳтсизлик манбаи дейишади.* Ф. Мусажонов, Ҳиммат.

4 Илмий тадқиқот ишлари учун асос бўлган асар, ҳужжат ва ш. к. *Бу/«Ҳиндистон сафарномаси»] Ҳиндистон билан Ўрта Осиё халқлари ўртасидаги қадимий алоқаларни ўрганишда фойдали манбадир.* Газетадан.

МАНБАШУНОСЛИК Тарихий манбаларни излаб топиш, қайд этиш, тўплаш, ўрганиш ва илмий муомалага киритиш назарияси ва амалий усуллари ҳақидаги фан (тарих ва адабиётшуносликда ёрдамчи фан ҳисобланади).

МАНГ «Ма» сўзининг ҳурмат ва кўплик шакли. *Манг, ишонмасангиз, ҳидлаб кўринг.* Х. Тўхтабоев, Ширин қовунлар мамлакати.

МАНГЛАЙ [мӯғ. магнай – пешона; олдинги] 1 айн. **пешона 1.** Унинг [Fani отанинг] қошлари чимирлиб, серажин манглайи тағин ҳам тиришиди. Х. Фулом, Машъал.

2 айн. пешона 2. .. ўзига масалли берди: «Хар ким манглайга ёзилганини кўради». К. Яшин, Ҳамза. Уф-ф.. Нетай, оға, манглайим қора экан. С. Сиёев, Ёргулик.

МАНГО [малайча] Жанубий Осиёning тропик ўрмонларида ўсадиган доимо яшил дараҳат (Айрим турларининг овалсимон ширин хушбўй меваси шундайлигича ёки тузланган ҳолда овқат сифатида ишлатилади).

МАНГУ *кт.* Абадий, умрбод. *У [Гулнор] то сўнгги нафасигача меҳнат, машақат, азоб ичида кечирган бу дунёдан кўзларини мангу юмгунча уни, Йўлчини эслагандир.* Ойбек, Танланган асарлар.

МАНГУЛИК *кт.* Абадийлик, абадият. *Мангу ҳаёт нимада асли? Борми ўзи чексиз мангулик?* Тўлқин. Ўйлай – мангуликнинг бу ойнаи жамолида Ким қоларкан севгидай абадий ва суюкли. А. Орипов.

2 сфт. айн. абадий. Муталнинг боши шилқ этиб, лойхонага тушди-да, мангулик уйқуга кетганлиги маълум бўлди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. *У – менинг ҳеч битмас қуёшим. У – менинг мангулик қуёшим.* «Гулдаста».

З Мангу эканлик. Кимки қуёш ҳароратининг мангулигин ҳис қўлмоқчи бўлса, уни ҳам диёримдан топади. Шукрулло, Жавоҳирлар сандиги.

МАНГУС айн. мангуста. Майдонда найрангбоз кобра билан мангуснинг жангини кўрсатмоқда. Ойбек, Нур қидириб.

МАНГУСТА [фр. mangous < исп.] зоол. Жанубий Осиё ва Африкада яшайдиган кичкина, сутэмизувчи йиртқич ҳайвон (айрим заҳарли илонларнинг кушандаси).

МАНДАРИН I [исп. mandarin] 1 Жанубий мамлакатларда ўсадиган бир турли цитрус ўсимлиги ва унинг тўқ сариқ рангли, териси юпқа, хушбўй меваси.

МАНДАРИН II [порт. mandarin < санск. mantrin – маслаҷати] Хитойнинг феодализм давридаги давлат арбобларига европаликлар томонидан берилган ном.

МАНДАТ [лат. mandatum – топшириқ] Бирор шахснинг ваколатини, муайян фаолият ёки нарсага ҳуқуқини тасдиқловчи расмий ҳужжат. *Депутатлик мандати.* Кўлга мандат бермоқ.

Мандат комиссияси Съезд, қурултой, конгресс, конференция, сессия ва ш.к. да иштирокчиларнинг ваколатини текширувчи ҳайъат.

МАНДОЛИНА [итал. mandolino] Тўрт жуфт сим тори бўлган чертма мусиқа асбоби. *Мандолина чалмоқ.*

МАНЁВР [фр. manœuvre < тану орегог – қўл билан ишлайман] 1 ҳарб. Кўшин ёки флотнинг душманга зарба бериш мақсадида энг қулай вазиятни эгаллаш учун қиладиган ҳаракати; қўшин ёки флотнинг тактик машгулоти, машқлари. *Манёвр ўтказиш тактикаси.* ■ *Фақат яхши ўйланиб тузилган манёвр билангина душман қаршилигини синдира олдик.* Н. Сафаров, Оловли излар.

2 *т. ў.* Станцияда поезд улаш учун паровоз ва вагонларни у йўлдан бу йўлга кўчириш. Далага ёйилган тракторлар, темир йўл станцияларида манёвр қилаётган паровозлардай, гуруллашиб ҳаракат қўлмоқда. С. Айний, Қуллар.

З Самолёт, кема ва ш.к. нинг тўсиқча ёки душманга чап бериш учун ўз йўналишини ўзгартиб қиласидиган ҳаракатлари. *Бутун батальон самолётнинг тепаликни қидираётганини билди, душман зенитига чап берриб манёвр қиласётганини тушунди.* И. Раҳим, Чин муҳаббат.

МАНЕЖ [фр. manège < итал. maneggio] Циркда ўйинлар ўтказиладиган, кўрсатиладиган махсус жой, майдон. *Манежда Акром Юсупов икки-уч шериклари билан ўйин кўрсатарди.* С. Абдуқаҳор, Санамай саккиз дема.

МАНЕКЕН [фр. mannequin < голл. mannekijn – одам] Кийимни ўлчаб кўриш ёки намойиш қилиш учун одатда одам бўйи барварида ёғоч ёки пластмассадан ишланган фигура, ҳайкал.

МАНЖАЛАҚИ 1 Ҳеч кимга сўз бермайдиган, жанжалкаш, шаллақи (асосан аёллар ҳақида). *Манжалақи хотин.* ■ *Мен унга манжалақи парихон отиннинг гапини гапириб юрибман.* А. Мухтор, Опа-сингиллар.

2 Нотўғри йўлга кирган; бузуқ (аёллар ҳақида).. *бу манжалақи бир бало қилган, ўзига иситиб олган бўлса ажаб эмас.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. *Агар шўрлик тирик бўлганида, бу манжалақининг кўзларини ўйиб оларди.* Мирмуҳсин, Умид.

МАНЖАНИК [а. منځنېق – тошотар курол] тар. Тош отадиган қадимий уруш куроли. *Манжаниклардан тинмай тош отиб, катта ёйлардан ўқ ёғдиришиди.* М. Осим, Карвон йўлларида.

МАНЖЕТ(А) [фр. manchette – енгча < лот. manus – қўл] 1 *макс.* Эркаклар ва аёлларнинг турли бичимдаги кўйлаклари енгига тикилган ёки қадалган қайтарма қисм.

2 *тех.* Машина, механизмлар бирикмаларида: суюқликнинг бир бўшилиқдан иккинчисига оқиб (сизиб) ўтишига тўсқинлик қилувчи, тери ёки резина ҳалқа шаклидаги зичловчи деталь.

МАНЗАРА [а. منظر – кўриниш, панорама; кузатиш маскани] Кўзга ташланиб турган ёки тасаввур этиладиган кўриниш, тасвир. *Табиатнинг гўзал манзаралари.* ■ [Отабек] Ўзининг очиқ кўзи, ўтиқир зеҳни орқали бундай ўзбошимчалик орқасидан мудҳиши фалокатли манзаралар кўрар.. эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАНЗАРАЛИ Кўриниши гўзал, кишини мафтун этадиган. *Табиатнинг манзарали ерлари.* ■ Болтабоев шинамгина уйининг олдига мевали, манзарали дарахтлар, гуллар экди. «Ўзбекистон кўриқлари».

МАНЗИЛ [а. منزل – маскан; туаржой; уй, хонадан] 1 Сафарда, йўлда тўхтаб ўтиладиган, кўниб туриладиган ёки етиб бориши мўлжалланган жой. *Бир неча минутдан кейин қиз билан ўйигит манзилга яқинлашидилар.* С. Айний, Дохунда. *Шахристонга ҳозиргина кириб келдим. Тунамоққа манзил истайман.* Қ. Мирзо, Олам гўзал.

2 *кўчма* Кураш, ҳаракат натижасида эришилиши мўлжалланган марра. *Манзила яқинлашган сари, сезгимиз ўтиқир, қиличимиз кескир бўлиши лозим.* Ўйғун, Навбаҳор.

3 Йўлнинг бир тўхташ жойидан иккичи бир тўхташ жойигача бўлган масофа. *Бир манзил, иккى манзил ўйл юриб бораётир эди, олдидан бир кампир чиқди.* «Равшан».

4 *Туаржой, истиқоматгоҳ.* Бирдан пастдан, *тот* қазувлчилар манзилидан шодиёна қичқириқлар кўтарили. М. Исмоилий, Фарғона т. о.

МАНЗИЛАТ [а. منزلت – даража; мавқе; ҳолат] эск. кт. Мавқе; қадр-қиммат. [Тўлахон:] Эй худо, учиб юрган паррандача қурб, манзилат бермас экансан, нима учун хотин-қизларни яратдинг. Ҳамза, Паранжи сирлари. *Ичкари, ташқари.. ҳовлида ўсган Ўринбой қалъачи қизининг кўзида русча ўйларнинг нима манзилати бор?* С. Айний, Куллар.

МАНЗИЛГОҲ 1 *айн. манзил 1, 4.* Чўлқувар инженер ва архитекторларимиз бир вақт-

лардаги сардобалар ўрнида сўлим манзилгоҳлар, янги кент ва шаҳарлар барпо этмоқдалар. Газетадан.

2 *тар.* Ибтидоий жамиятда уруғ жамоаларининг вақтинча туралиган жойи, маскани.

МАНЗИЛХОНА *шв.* Меҳмонхона, мусо-фирхона.

МАНЗИРАТ [а. منظر – меҳмонхона; қабул хонаси] Такаллуф, мулозамат. *-Рахмат, Олимжон ака. Ман уйга бораӣ, – Ҳакимбоявачча таклифни оддий манзират деб билгани учун кетмоқчи бўлди.* Ойбек, Танланган асарлар. *Бу манзиратлардан ўнғайисзланган ака тезроқ кетиши тарааддуига тушди.* Э. Аъзам, Жавоб.

МАНЗУМ [а. مظوم – тузилган, ташкил топган; назм] эск. кт. Назм билан ёзилган, шеърий. *Манзум китоб.*

МАНЗУМА [а. مظومہ – шеърий асарлар; тизим] эск. кт. Назм билан ёзилган асар; шеърий асар. *Ўрда жарчиси бозор ва уриниши жойларда тўхтаб:* *-Айюҳаннос!* Билмаган билсин, эшишмаган эшишсин.. – манзумаси билан жар солиб юрар эди. А. Қодирий, Мехробдан чаён. *Мен ўшанда очерк ўрнига уч бобдан иборат шеър ёзган эдим, уни на достон, на баллада деб бўлади, шунчаки манзума.* Ҳ. Фулом, Замин юлдузлари.

МАНЗУР [а. مظور – кўринадиган; кўзда тутилган; истиқбол] Кишиларга маъқул бўладиган, ёқадиган, ёқиб тушадиган. *Одобли бола элга манзур.* Мақол. ■ *Кўччиликка манзур шеъринг, хизматинг.* Ҳабибий.

Манзур қилмоқ (ёки этмоқ) 1) ёқтиримоқ, маъқул топмоқ, маъқул қилмоқ. *Ёзид манзур асарлар халқ учун, сен борлигинг билдири,* Агар халқ қилса манзур, халққа миннатдорлигинг билдири. С. Абдулла; 2) маъқуллатмоқ, маъқул қилмоқ. *Соғани хонга манзур қилиб, Афанди қуюқ инъом олиб, ўрдадан чиқиб кетди.* «Латифалар».

МАНИЙ [а. منی] биол. Эркакларнинг жинсий безидан ажралиб чиқадиган суюқлик; сперма.

МАНИКЮР [фр. manicure < лот. manus – қўл + surgere – парвариш, ғамхўрлик қилмоқ] Кўл тирноқларини қирқиб, текислаб ва бўяб безатиш. *Бармоғини маникюр қилиб юрадиган шаҳарлик қизлар пахта тергани келса-ю, сизларнинг ойимчаларингиз уйда ўтиришиса..* «Муштум».

МАНИПУЛЯЦИЯ [фр. manipulatio < лот. manipulus – ҳовуч < manus – кўл] Ноқонуний операция; фаол савдо фикрини уйғотиш ёки олди-сотдида қимматли қоғоз баҳосини тушириш ёки ошириш учун олди-сотди қилинган қимматли қоғоз.

МАНИФЕСТ [лот. manifestum – чақириқ, даъват < manifestus – ошкор, очиқ-оидин] 1 Ҳукуматнинг жуда муҳим сиёсий воқеа муносабати билан ҳалқа қилган ёзма мурожаати.

2 Бирор партия ёки ижтимоий ташкилотнинг дастур тарзидаги ёзма мурожаати. *Тинчлик манифести.*

МАНКУҲА [а. منکوحة – никоҳланган, никоҳдаги (хотин)] эск. кт. Никоҳдаги хотин, шаръий хотин, жуфти ҳалол.

МАНМАН Ўзини катта тутадиган, босар-тусарини билмай қолган; такаббур. *Манман одам. Камтарга – камол, манманга – завол Макол.* ■ У илгариги «манман» Тожибий эмас: хийлагина ҳовурдан тушган ва анчагина мулоимлашиб қолган эди. П. Турсун, Ўқитувчи.

Манман (ёки манаман) деган Машхур, энг олдинги, донгдор. *Хиванинг манман деган бойларидан нул топиш сирларини ўргандим.* Ж. Шарипов, Хоразм. *Бунаقا занжирни янга тугул, қишилогимиздаги манман деган темирчи ҳам узолмайди.* «Ёшлик». *Кўчага чиқсан, манман деган йигитлар ҳуснинг маҳлиё бўлади.* «Муштум». *Кўқоннинг манман деган бойларидан Миразимжон бойни ўлдиртириб, сир очилаётганда.. хўжакўрсинга Эргашга жазо бердирди.* К. Яшин, Ҳамза.

МАНМАНЛИК 1 Ўзини катта тутишлик; манман эканлик; кибр. *Мақтандоқлиги, манманлиги туфаъли кўплар ёқтиримайдиган енгил табиатли Мурзин келиб қолди.* Шуҳрат, Шинелли йиллар.

2 Манман одамларга хос ҳусусият, иш, хатти-ҳаракат. *Бундай мақолларда ахлоқ ва одатларга зид бўлган ҳусусиятлар: текинхўрлик, манманлик, исрофгарчилик.. каби одатлар қаттиқ қораланади.* «ЎТА». Уни [одамни] татом қиласидиган кушандаси ҳам манманлигу майшату шуҳратпастлик. Шукрулло, Жавоҳирлар сандиги.

МАНМАНСИРАМОҚ Манманликка берилмоқ. *Одамларга яхшилик тилаш, қилиш ҳазратнинг одатига айланаб қолган.* Бироқ

шундай манмансираш ҳам унинг одати. Ш. Холмирзаев, Қил кўпrik. *Камтар бўламан.. манманликка берилиб кетмайман.* Х. Тўхтабоев, Ширин қовунлар мамлакати.

МАННИЙ [р. манна < юн. tappa – овқат, озуқ]: **манний ёрмаси** Бугдой мағзидан тайёрланган майда ёрма. **Манний бўтқа** Манний ёрмасидан тайёрланган бўтқа (парчез таомлардан бири).

МАНОЛ [а. منزل – қўлга киритиш, эришиш; ҳадя] кт. Туҳфа қилиб олинган ёки берилган нарса; туҳфа.

МАНОМЕТР [юн. manos – зич эмас, сийрак + meteo – ўлчайман] Дамланган буғ, газ ёки суюқлик босимини ўлчайдиган асбоб.

МАНОР [а. منار – нур, ёнду манбаи; маёқ] кт. Манора, минора. *Ўртада подадай сурилди ҳалқ, Фуқаро бошидан ясалди манор.* Туйғун, Шеърлар.

МАНОРА [а. مناره – маёқ; минора] эск. айн. **минор(а).** *Масжид манорасида мунгли азон товуши эшишилди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАНОТ I с. т., шв. Сўм. *Бир манот.* ■ *Карвоношини олдига чақириб: -Генералга қирқ минг манот ҳадя қилинсин, – деб амр қилди.* Ж. Шарипов, Хоразм.

МАНОТ II [а. منات – қадимги арабларда санам, маъбуда номи] дин. Араблар исломдан илгари сифинган санам – маъбудалардан бири (яна қ. лот I).

МАНОҚИБ [а. مناقب – фазилатлар, афзаликлар; тақдирга лойиқ хизмат] эск. кт. Бир кишининг фазилат ва мартабасини мақтаб ёзилган рисола. *Кўргазмада Осиё ва Африка ёзувчиларининг 2500 дан ортиқ асарлари:* энг қадимги маноқиблардан тортуб энг замонавий асарларгача намойши қилинади. Газетадан. *Қуруқ маддоҳликдан на ҳожстади.* Асл шоирга маноқиб муносабми? С. Сиёев, Ёруғлик.

МАНПАР Узма хамирдан устига гўшт, пиёз қиймаси, тухум кабилар солиб тайёрланган суюқ овқат. ..мингбоши, доддоҳ, қозиаъламларнинг.. ёш келин-қизлари Ниёзохуннинг лағмон, манпарларига роса ўрганишган. К. Яшин, Ҳамза.

МАНПАСИ [р. монпансье < фр. Montpensier – Франциядаги графлик номи] Қоғозга ўралмаган майда шаффофф ранг-баранг дан-дан конфета; обаки.

МАНСАБ I [а. منصب – иш, амал, ах-вол, ҳолат] 1 Мансуль вазифа; амал, лавозим. Үз мансабидан фойдаланмоқ. Мансабдан тушмоқ. — Мулла Абдураҳмон Қўқон сафарига ҳозирланаркан, кўнгли Қўқонда ўзини кутиб турган уламолик шуҳратига, муфтилик, қози ва аъламлик мансабига ошиқар эди. А. Қодирий, Мехробдан чаён.

2 с. т. Ўзини кўрсатиш учун қилинадиган ёки ўзига маъқул иш, ҳаракат. *Манманлик* у кишига бир мансаб.

Мансабга минмоқ (ёки ўтироқ) Амалга тайинланмоқ, бирор амални, вазифани эгалламоқ. У жуда катта мансабга мингандай ён-верига қарагиси келмайди. П. Турсун, Ўқитувчи.

МАНСАБ II геогр. Дарёнинг кўл, денгиз ёки бошқа дарёга қўйиладиган жойи. Ҳар бир катта дарёнинг мансаби бўлади. «Ўқиши китоби».

МАНСАБДОР Бирор мансабга, лавозимга эга бўлган; амалдор. *Мансабдор шахс*. — Ушибу ҳукмимизни ерига еткизишда сурълик қилган мансабдор бизга итоатдан бош тортган ҳисобланиб, энг қаттиқ жазомизга маҳкум қилинур. А. Қодирий, Ўтган кунлар. ..мансабдор шахслар амирзода Иброҳим Сultonнинг руҳсати билан шаҳардан чиқа олишлари мумкин эди. Мирмуҳсин, Меъмор.

МАНСАБЛИ айн. *mansabdor*.

МАНСАБПАРАСТ Мансабга интиладиган, мансабни яхши кўрадиган. *Мансабпарат одам*. — Ёлғиз ўз манфаати ўйлида, бир-бирини еб, ичган мансабпарат.. ўйқолмай турив, бизнинг одам бўлишишимизга ақлим етмай қолди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАНСАБПАРАСТЛИК Мансабни яхши кўриш, мансабга интилиш. Биз кадрларни тўғри тарбиялаш манфаатларини кўзлаб, мансабпаратлик кўринишларига қарши қатъий кураш олиб боришшимиз керак. Газетадан.

МАНСАБСИЗ Мансаби йўқ, амали йўқ.

МАНСУБ [а. منسوب – тегишли; алоқадор] Қарашли, тегишли, тааллуқли, оид, кирадиган. Үмуртқалилар синфига мансуб жонивор. Галогенларга мансуб элемент. Юқори табақага мансуб одам. — Девонбенгилар авлодига мансуб бўлган.. Шерназарбой Исломхўжани ич-ичидан ёмон кўрар, азалдан адовоти бор эди. Ж. Шарипов, Хоразм.

МАНСУБИЯТ [а. منسوبیت – қариндошлик; алоқадорлик] кт. Мансублик, оидлик,

тааллуқдорлик. Гарчи сизнинг қипчоқ қавмига мансубиятингиз бўлса ҳам, Мусулмонқулни ҳайдашда бизга унумаслик хаироҳликлар ва хизматлар кўрсатдингиз. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАНСУБЛИК 1 Мансуб ҳолат. Синфий мансублик.

2 Мансуб эканлик. ..қайси ҳалқ, миллат, динга мансублигини суриштирмай, барчани баравар кўришиларини жўшиб гапирди. К. Яшин, Ҳамза.

МАНТИ [хит. мян – хамир + ти – гўшт] Гўшт ва пиёз қиймасини хамирга тугиб, қасқонда пишириладиган овқат. Чучвара нима экан, Сидиқжон ака, ёғли манти қалиб бераман. Ҳамири юпқароқ бўлсинми, қалинроқ? А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари.

МАНТИПАЗ Касби манти пишириш бўлган ёки манти пиширишни яхши била-диган киши. *Мантипаз елкасини қисиб, лагмонназни кўрсатди*. «Саодат».

МАНТИҚ [а. منطق – нутқ, тил; сўзлаш; логика] 1 Тўғри тафаккур юритишнинг асосий қонунлари ва шакллари ҳақидаги фан. Насрийдин *Тусий.. жабр, тиб ва мантиқ назарияси билимларининг бошқа соҳалари бўйича ҳам кўпгина китоблар ёзган*. Мирмуҳсин, Меъмор.

2 Гап, фикр, ҳаракат ва ш. к. нинг ақлга монандлиги, асослилиги. *Хотинининг бу гапи Бўтабой аканинг жон-жонидан ўтиб кетди, лекин бундаги кучли мантиқ тилини боғлади-ю, ҳеч нарса дейлмади*. А. Қаҳҳор, Қўшчинор. *Студентлар ҳам қизиқ-да*. Бир-биралирига ҳеч ақлга сигмайдиган, мантиққа тўғри келмайдиган лақаблар кўйишшади. Ф. Мусажонов, Ҳиммат.

3 Ички қонунийлик, қонуният. *Недир, недир ҳаёт мантиқи?* Ўсиш, қараш қонуни нега? М. Шайхзода. *Мантиқ талаби шу эрур, шоҳим*. С. Сиёев, Ёруғлик.

МАНТИҚАН [а. منطق – мантиқ бўйича, асосида] рвш. Мантиқ нуқтаи назаридан, мантиқ жиҳатидан (қ. *мантиқ* 2, 3). Аҳмад ўртогининг ўз фикрини мантиқан тўғри ва аниқ асослаб берадётганлигидан ҳайратланиб ўтирап эди. Ф. Мусажонов, Ҳиммат.

МАНТИҚИЙ [а. منطقي – мантиққа асосланган, мантиқ бўйича] 1 Мантиққа оид, мантиқ жиҳатидан; қонуний, асосли. Кўриб турисизки, ҳар иккала ҳам ўтрасида мантиқий боғлиқлик бор. Ў. Ҳошимов, Қалбинигта кулоқ сол.

2 Мантиққа асосланган. *Мантиқий хуло-са.* — Мантиқий фикрларим, ўйларим ху-ро-фий-диний масалалардан устун келди. Ойбек, Нур қидириб.

МАНТИҚИЙЛИК Мантиқ, мантиқий асос; қонунийлик, асослилик. *Театрларда тил ва талаффуз масаласини тұғры ійлігінде күймай туриб, мантиқиілік, подтекст (сұз замари)..* каби асосий ва ҳал құлувчи фикрлар тұғрисида сұзлашга үрин қолмайды. С. Искандаров, Театрда тил ва талаффуз.

МАНТИҚЛИ Мантиққа әга бўлган, мантиққа асосланган; асосли. *Мантиқли гап. Мантиқли ҳаракат.*

МАНТИҚСИЗ Мантиқи, маъноси йўқ, бемаъни; асоссиз. *Мантиқсиз гап. Мантиқсиз савол.* — *Хаёллари мантиқсиз, алғов-далғов туш каби мубҳам әди.* С. Кароматов, Сўнгги бархан.

МАНТИҚСИЗЛИК 1 Мантиққа, маъно ва мазмунга эга эмаслик; асоссизлик. *Бу яса-ма гапларнинг мантиқсизлиги отамга маъ-лум бўлса керакки: -Унинг гапларини эсинг-дан чиқаргандирсан? – деб сўради.* С. Айний, Эсдаликлар.

2 Мантиқсиз иш, ҳаракат, гап ва ш. к. *Мен ўзимча шундай мулоҳазалар қилиб, мул-лаларнинг гапларини гаразжүйлик, мантиқ-сизлик ва кулгили деб билар әдим.* С. Айний, Эсдаликлар.

МАНУФАКТУРА [лот. *manufactura* < *manus* – кўл + *facere* – бажармоқ] 1 Кўл кучи ва ҳунармандчилик техникаси асосида меҳнатнинг тақсимланишини характерловчи ишлаб чиқариш шакли.

2 Газлама, газмол, мато. *Кумри онасидан Таманнонинг мануфактура базасида ишләт-ганлигини эшишиб, ҳангю манг бўлиб, лабини тишлади.* Мирмуҳсин, Кумри ва Таманно.

МАНФААТ [а. منفعت – фойда, даромад] Моддий, маънавий, жисмоний ва б. жиҳатдан (кўриладиган) фойда, наф. *Манфаат топмоқ.* Манфаат кўрмоқ. *Бу ишдан ҳеч ман-фаат кўрмадим. Доридан яхши манфаат топ-дим.* — [Дадавой:] *Халқ йўлида жонни аямас-лик даркор.* Ўз манфаатимиздан халқ ман-фаатини юқори қўяйлик. Уйгун, Навбаҳор.

МАНФААТДОР Бирор ишдан манфаа-ти бор, манфаати бўлган. *Бизда маҳсулот чиқарishни кўпайтиришдан ҳамма манфаат-дордор.* — *Гуломжон ҳақиқатни аниқлашида ўзидан кам манфаатдор бўлмаган бойваччага*

ер остидан разм солиб турди. М. Исмоилий, Фаргона т. о.

МАНФААТЛИ Манфаати, фойдаси бор; фойдали. *Манфаатли иш.*

МАНФААТПАРАСТ Шахсий манфаати-нигина кўзловчи. *Ўз-ўзидан маълумки, худ-бин, манфаатпаст кимсада ошлага меҳ-муҳаббат бўлмайди.* Газетадан.

МАНФААТСИЗ Манфаати, фойдаси йўқ; бефойда, фойдасиз.

МАНФИЙ [а. منفي – бадарға қилинган; рад этилган; салбий] 1 мат. Нолдан кичик. *Манфий сон.*

2 физ. Заррачалари электрондан иборат бўлган. *Манфий заряд.* *Манфий электрод.*

3 кам қўлл. Ёмон белгили; салбий. *Унга /Авазга/ мусбат воқеа ҳам, манфий воқеа ҳам тез таъсир қилар, нохуш воқеадан ҳам, завқ-ёб ҳодисадан ҳам дарҳол қалби жунбишга кела бошларди.* С. Сиёев, Аваз.

МАНФУР [а. منفور – нафратга йўлиқ-қан, лойик] кт. Кишини нафратга келтирувчи, нафратга лойик; жирканч. *Манфур душман.* — *Бутун дунё хотин-қизлари учун «уруш» деган сўздан манфурроқ сўз йўқ.* Газетадан.

МАНШУР [а. منشور – ҳалққа эълон қилинган, тарқатилган; дастурий хужжат, мурожаатнома] Муайян дастурга эга бўлган, тантанали суратда эълон қилинган хужжат, мурожаатнома, манифест. *Хуш ай-ёмда элимнинг дилга сигмас сурори, Юртим бўйлаб тараоди мустақиллик маншури.* Б. Бойқобилов.

МАНҚА I 1 Димогида гапиравчи. *Шу пайт Эшон мачитдан манқа сўғининг панг овози эшишилди.* Ҳ. Фулом, Тошкентликлар.

2 шв. Мишиқ.

МАНҚА II От ва бошқа якка түёқли ҳай-вонларда бўладиган, баъзан одамга ҳам ўта-диган юқумли касаллик.

МАНҚАЛ [а. منقل – кўчма ўчоқ; оташ-дон, ўтдон] Кўмир билан ёқиладиган кўчма ўчоқ. *Манқалга кўмир солмоқ.* Манқалда ов-қат пиширмоқ. — *Самоварчи бўшаган чой-накларга чой дамлаб, яна манқал устига қўйди.* С. Айний, Дохунда.

МАНҚАЛАНИШ тиб. айн. манқалик.

МАНҚАЛАНМОҚ Димоф билан гапир-моқ, пингиллаб гапирмоқ.

МАНҚАЛДОН айн. манқал. *Ўртада ман-қалдонда олов, олов атрофида синик-мертик*

чойнаклардан уч-тўрттаси теришган. F. Фулом, Шум бола.

МАНҚАЛИК тиб. Туғма ёки ҳаётда ортирилган анатомик нуқсонлар оқибатида овоз жарангдорлигининг бузилиши, нутқ товушларини бузиб талаффуз қилиш каби ўзгаришлар билан ифодаланувчи патологик ҳолат.

МАНҚУРТ 1 тар. Ўтмишда, баъзи кўчманчи ҳалқларда, банди (асир) тушгандарнинг сочи қиртишлаб олинган бошига янги сўйилган түяning бўйин териси қопланиб, терининг бошни тобора қаттиқ қисиши оқибатида хотираси, ақл-идроқи, умуман, инсонга хос хислат-фазилатларидан маҳрум этилган шахс. *Манқурт ўзининг ким эканини, қайси ург-аймоқдан эканини, исмини, болалик кезларини, ота-онасининг кимлигини бутунлай ёддан чиқарган бўлиб, ўзининг одамлигини ҳам унумтиб юборади.* Ч. Айтматов, Асрға татигулик кун.

2 кўчма Ана шундай (манқуртга хос) хислат, хусусиятга эга бўлган шахс. *Бу тузум ўз ҳалқининг тарихини, унинг руҳи ва урғодатларини, ўз авлод-ажсадларини билмайдиган манқуртларга таянار эди.* Газетадан.

МАНФИТ тар. Йирик ўзбек қабилаларидан бирининг номи; шу қабилага мансуб киши.

МАНҲУС [а. منحوس – бадбаҳт, баҳтсиз] эск. кт. 1 Баҳтсизлик келтирувчи; шумоёқ. *Калҳатлар, қузғунлар, манҳус бойқушлар Шунқорлар зарбидан бўлмишлар мурда.* М. Шайхзода.

2 Манфур, жирканч. ...жон-жашдлари билан қаршилик кўрсатмоққа интилдилар, лекин ўз устларига миниб олган манҳус гавдадарни енгизининг иложи бўлмади. Ҳ. Шамс, Душман.

МАОРИФ [а. معارف – «маърифат» с. нинг кўпл.: билим, фан; маълумот] 1 Кишининг билим ва онгини ошириш, умумий савиасини кўтаришга қаратилган таълим-тарбия, илм-урфон; маърифат. *Маориф ишлари. Маориф тарқатмоқ.* ■ *Навоий замонасида фан ва маданият, маориф яхши тараққий этган.* Газетадан.

2 Таълим-тарбия ва маданий-маърифий муассасалар тизими; шундай ишларни бошқарувчи идора. *Бу ҳақда бошқа фикр бўлмагани учун, маорифдан бошқа муаллим сўраш-*

га қарор қилинди.

А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

МАОРИФПАРВАР Маориф тарафдори, маърифат учун хизмат қилувчи, курашувчи.

МАОРИФЧИ 1 Маориф соҳасида ишловчи киши, маориф ходими. *Туманимизда ёш авлод тарбияси учун ўзининг бутун кучбилимини сарфлаётган ўқитувчилар ва маорифчилар кўп.* Газетадан.

2 Маориф, маърифат тарқатувчи киши, маърифатпарвар.

МАОФА [а. محفة – тахтиравон; замбил] тар. Отга ўрнатиладиган, одам ўтирадиган, соябонли бир хил қажава. *Унинг [Навоийнинг] аҳволи оғирлашади. Юришга мажоли қолмай, ўқилади. Навоийни маофага солиб, Ҳиротга жўнатдилар.* Ойбек, Навоий.

МАОШ [а. معاش – турмуш, тириклик; тириклик учун зарур нарсалар; иш ҳақи] Хизмат, иш учун муассаса томонидан белгиланадиган, бериладиган пул; иш ҳақи, ойлик. *Маош олмоқ. Маош бермоқ. Маош тайинламоқ.* ■ *Иззат-обрўси ҳам, маоши ҳам ошиди.* С. Анорбоев, Оқсой.

МАОШХҮР [маош + ф. خور – еювчи] Маош оловчи, маош ҳисобига яшовчи. *Мен иллари идорада ишловчи oddий бир хизматчилардан бўлиб, маошхўр эдим.* «Муштум».

МАРАЗ [а. مرض – касаллик] эск. кт. 1 с. т. Йирик олган, фасод боғлаган яра. *Мараздир вужудинг, фашистдир номинг, Қон юқлари билан сасиган жоминг.* Уйғун.

2 Шу нарсага нисбатли ҳақоратни билдиради. *Ҳасаннинг гапига қотиб-қотиб кулган ҳам шу мараз эмасмиди?* С. Сиёев, Аваз.

3 кўчма Ярамас, заарлар нуқсон, иллат. *Одат бир мараз дейдилар. Ярамас одатни тарқ қилиш осон иш эмас.* Н. Сафаров, Катта карвон йўлда. *Қўшиб ёзиш, кўзбўямачилик деган мараз иллат дехқонларимиз шаънига яхши бўлмади.* «Муштум».

МАРАЛ Буғуларнинг катта айри шохли йирик бир тури. *Булбулнинг маскани боғда, Марал келар баланд тогда.* «Баҳром ва Гуландом». Сен марал кўзидан чиройли.. Ш. Рахмон.

МАРАЛҚУЛОҚ бот. Пояси йўғон, барги йирик заҳарли ўт (ветеринарияда дори сифатида паразитларга қарши ишлатилади).

МАРАФОН [юн. Marathon — милоддан аввалги 490-йилда юон-форс уруши бўлиб ўтган ва Афинадан 40 км узоқликда бўлган жой (қишлоқ) номи; шу жангдаги фалабадан хабар бериш учун жангчи-чопар Марафон қишлоғидан Афинагача тўхтамай югуриб борган] 1 спрт. Замонавий енгил атлетикада 42 км 195 м га тенг узундан-узоқ югуриш масоғаси (Марафон қишлоғидан югуриб келган матонатли жангчи шарафига шундай номланган).

Марафон югуриши ёки марафонча югуриш спрт. Енгил атлетикада катта текис йўлда 42 км 195 м ли масоғани югуриб ўтиш мусобақаси.

2 Спорт, эстрада ва б. мақсадларда уюштириладиган, узоқ давом этадиган, кўп босқичли чора-тадбирлар (репортажлар, радио-эшиттириш ва телекўрсатувлар орқали ёритилади). *Наврӯз хайрия марафони*.

МАРАФОНЧИ Марафонча югурувчи спортчи. *Машҳур марафончиларнинг танаҳарорати манзилга етганида 42, ҳатто 44 даражага кўтарилиган.* «Фан ва турмуш».

МАРВАК: марвак тут шв. айн. марварид тут қ. марварид. Қари марвак тут остидаги супа бўм-бўш. Х. Султонов, Онамнинг юрти.

МАРВАРИД [ф. مروارید — дур, инжу] Баъзи моллюскалар (юмшоқ танлилар)нинг чиганогидан олинадиган оқ, сарғиш, қизғиши, баъзан қора қимматбаҳо донача; дур. *Қозикалон сандиқларни очиб кўрсатди: баъзисида олмос, ёқут, ақиқ, зумрад ва марварид. тўла эди.* С. Айний, Дохунда. *Унинг қошида ўсма, кафтида хина аримас, қулогидан зирак, қўлидан кўш узук, бўйидан марварид шодаси тушиласди.* М. Мансуров, Ёмби.

Марварид тут Тутнинг майда донали кечпишар ширин нави. *Йигитали азамат тут дараҳтига тикилиб қараркан, тегирмон бошидаги баҳайбат марварид тут кўз ўнгидага гавдаланди.* Д. Нурий, Осмон устуни.

МАРВАРИДГУЛ Лоладошларга мансуб, барглари йирик узун, шингил кўринишдаги кичик-кичик карнай гуллари оқ, хушбўй ўтсимон ўсимлик; ландиш. *Май марваридгудли доривор ўсимлик сифатида ишлатилади.. манзарали ўсимлик сифатида ўстирилади. «ЎзМЭ».*

МАРВАРТАК: марвартак тут шв. айн. марварид тут қ. марварид. *Болалар ердан жой тополмай, марвартак тутларга чиқиб олган-*

лар. М. Исмоилий, Фарфона т. о. *Фарғоналиклар марвартак, тошкентликлар баҳ тутти, деб аташади уни. «Муштум».*

МАРГ [ф. مرگ — ўлим; ажал] кт. Ўлим, вафот. *Марғнинг қори ёғиб, сабзанг оқармасдан бурун, Гашти оламдур ғанимат, фасли сайдинг соз топ.* Ҳамза. *Азоб кўрган банда маргини тилар. «Эрали ва Шерали».*

МАРГАНЕЦ [нем. Mangan < Marganerz — марганец рудаси] Менделеев даврий системасининг VII гуруҳига мансуб кимёвий элемент; қаттиқ ва мўрт, оқ кумушранг металл (ўсимлик ва ҳайвонлар организми таркибига микроэлемент сифатида киради).

МАРГАРИН [фр. margarine < юн. tārgaros — садаф] Мол ёғи, ўсимлик мойи ҳамда маза ва хушбўй ҳид берувчи бошқа моддалар аралашмасидан тайёрланган омикта ёғ.

МАРГИМУШ [ф. مرگموش — сичқон ўлими; сичқон ўлдирувчи] 1 Менделеев даврий системасининг V гуруҳига мансуб кимёвий элемент; тўқ кулранг кристалл, баъзан аморф ҳолдаги мўрт, қаттиқ металл.

2 Шу моддадан тайёрланган препарат (тиббиёт ва техникада ишлатилади). *Ўша мушукни туттиб олсан, оғзига маргимуш солиб ўлдираман.* С. Сиёев, Эркаклар эртаги.

МАРД [ф. مرد — одам; эркак; ботир, жасур] 1 Кўрқиши билмайдиган; кўрқмас, ботир, жасур. *Тантибойвачча бобиллади: -Дев пойлаган тилсимдан уни қайси мард олиб кетади.* Ойбек, Танланган асарлар. *Мард кишиидан ўлим ҳам қўрқади.* И. Рахим, Чин муҳаббат.

2 Эр кишига хос ижобий фазилатларга эга, айтганининг устидан чиқадиган, танти, хотам. *Ваъдага вафо қилмоқ — мардларга хос фазилат.* Файратий. *Мард бўлсангиз, буни бўйнингизга олинг.* П. Қодиров, Уч илдиз. *Мард одам имзосини очиқ қўяди.* С. Сиёев, Отлиқ аёл. *Қизим, ақанг мард йигит эди, но-мусли йигит эди.* Номус билан, мардлик билан ўлди. Ойбек, Танланган асарлар.

3 с.т. Умуман, бирор ишни қила оладиган, бирор иш қўлидан келадиган киши. *Буларга ўз вақтида иссиқ чой дамлаб бериб турадиган марднинг ўзи йўқ.* Ойдин, Бечора. *Дутор қўлма-қўл бўлди, лекин уни, номига бўлса-да, тингиллатадиган мард топилмади.* «Муштум».

Марди майдон Жант қаҳрамони ёки кураш қаҳрамони. *Ташлагил қадам олга, ўзни*

марди майдон қил. Қонталаб фашистларнинг икки дийдасин қон қил. Файратий.

МАРДАК [ф. مردک - кичкина одам, пакана; аҳмоқ, гўл] шв. 1 Жўхори сўтаси. Сулаймонқуя ака жаҳончиқиб, оёғи остида ўралашган товуқни бир тенди-да, чала уқаланган мардакни томга отди. М. Маҳмудов, Иzzат.

2 Енгилтабиат, пасткаш киши. Амирзодам, агар бу мардак садоқатли қулингиз бўлганида, ёмон овоза тарқатган навкарни кўлидан тутуб топширмасмиди? П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

МАРДИКОР [ф. مردکار - тажрибали, ишбилармон одам; хизматкор] 1 Вақтингча ёки кундалик ёлланиб ишловчи ишчи. Дадада ишнинг тигиз вақти ўтгани учун мардикорларга бундан бир неча кун илгари жавоб берилган. Ойбек, Танланган асарлар.

2 тар. 1914–1918 йиллардаги Биринчи жаҳон уруши даврида чор хукумати томонидан чекка ўлкалардан, жумладан, Туркистондан фронт ортидаги, мамлакат ичкарисидаги қора ишларга сафарбар этилган эркак киши. 1916 йили рус подшоси мардикор олган вақтода Мадамин ўз оёғи остидан ўзига қарши кўтаришган ёвни кўрди. П. Турсун, Ўқитувчи.

3 с.т. Мардикор иши; мардикорлик. Сиз оқподшонинг давлати соясида юрт сўраб, умрингиз айш-ишрат билан ўтгани. Шундай бўлгандан кейин, бир тантилик қилинг, доддоҳ, аввал сиз ўғлингизни мардикорга юборинг. К. Яшин, Ҳамза. ...эл бошига янада катта муҳтожслик тушади ва Абдурасул ҳамқишилоги Юсвали ака билан мардикорга жўнайди. П. Турсун, Ўқитувчи.

ШАЙТОННИНГ МАРДИКОРИ Бехуда ишлар билан тиниб-тинчимас одам (асосан ёш болаларга нисбатан қўлланади). Таланту иқтидор деган нарсани юқтиргмаган бўлса, ҳадеб шайтоннинг мардикори бўлиб «ишлаб бериш»нинг ҳам фойдаси йўқлигини илова қилишим керак! «ЎТА».

МАРДИКОРЛИК 1 Мардикор иши, касби; мардикорчилик. Биз бойларда етимлик, чоракорлик, мардикорлик, чорвадорларда чўпонлик қилиб кун кечирамиз. С. Айний, Куллар.

2) Мардикор бўлиб ишлаш (қ. мардикор).

МАРДИКОРЧИЛИК айн. мардикорлик 1. Мен Авиётага кетмасимдан бурун шу ат-

рофда мардикорчилик қилган эдим. А. Қаҳдор, Кўшчинор чироқлари.

МАРДЛАРЧА рвш. айн. мардона 1. Қиинчиликларни мардларча енгмоқ. — Мулла Туроб билан Мулла Бозор ўлимига қараб мардларча бормоқда эдилар. С. Айний, Эсдаликлар.

МАРДЛИК 1 Мард эканлик. Сенинг элга садоқатингни, Мардлигинги билар эдим мен. Уйғун.

2 Мард кишиларга хос иш, хатти-ҳаракат. Менимча, Қодир Рустамов мардлик билан донг чиқарган жсанчиларимиздан. Уйғун, Ҳаёт қўшиғи.

МАРДОН [ф. مردان - одамлар; мардлар] 1: саҳари мардон Эрта тонг. Саҳари мардондан кетган Малишев ҳам қош қорайганда қайтди. Т. Рустамов, Мангу жасорат.

2 Мардон (эркаклар исми).

МАРДОНА [ф. مردانе - эркакларча, ботирларча] 1 Мардларча, мардлар сингари. Табиий қиинчиликлар билан мардона олишган ва ўз мақсадига етган азаматларни ҳар қанча табрикласанг – оз. Газетадан.

2 Эркакча, эркакларга тегишли (оёқ кийими ҳақида). Чин арафа кечаси бутун дўйонлар тонг маҳалигача очиқ бўлар, ҳайитга нарса олишга улгура олмаганлар шу кечаси мардона, заифона ва бачкана кавуш-маҳси.. сотиб олар эди. М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари.

МАРДОНАВОР поэт. Мардлардек, мардларча, мардона. Она Ватан, истиқболинг, саодатинг деб, Курашади мардонавор қарилар, ёшлар. Файратий. Ахир, сиз ҳам улуғвор ишнинг жонкуярисиз-ку, ахир, сиз ҳам шу ишнинг рӯёбга чиқиши учун мардонавор курашансиз-ку. Ш. Рашидов, Бўрондан кучли.

МАРДУД [а. مردود - қайтарилувчи, рад этилувчи; фойда; маҳсул] эск. кт. Кувилган, рад этилган. Чиқ орадан, кета қол, мардууди даврон қиласман. Ҳамза. Қўлидан не-не бадкирдорлар, жунун табиатли мардуудлар ўтмади. С. Сиёев, Ёруғлик.

МАРДУМ I [ф. مردم - одам(лар), киши(лар)] кт. Эл, халқ; кишилар. Ғақат сизнинг тинчизланишингиз ва мардумнинг юқори-қўйи сўзи бўлмаса, сизга бошқа зарар бўлур, деб ўйлай олмайман. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАРДУМ II Кўз қорачиги, гавҳари. Ёмон кўзлар, мабоддо фитна қўзгаб бокмасинлар деб,

Кўзни мардумлари шўхона тиғ ўйнап дема, қоши. Ҳабибий.

МАРДУМОЗОР [ф. مردم‌آزار – эзувчи, зулм қи́лувчи, золим] Кишига, элга озор берувчи, зарар-зиён етказувчи шахс. ...мўмин-ларингиз ичидаги тақаббури ўйқими? Олчоқ-очкўзи, киссанури, мардумозори ўйқими? С. Сиёев, Аваз.

МАРДУМОЗОРЛИК Мардумозор бўлиш, кишига, элга озор, зарар-зиён етказиш. Акс ҳолда бу қадар телбалик кўчасига кириб, эл-улус кўзи олдида мардумозорлик бирла ном чиқармас эди. С. Сиёев, Аваз.

МАРДУМХЎР [ф. مردم‌خور – одам ёювчи, одамхўр] экск. кт. Ҳалқ молини, бироннинг ҳақини ёювчи; текинхўр, молимардумхўр.

МАРДУМХЎРЛИК Ҳалқ мулкини ташлаш, бирорларнинг ҳақини ейиш; текинхўрлик, молимардумхўрлик.

МАРДЧАСИГА айн. мардларча. Чорлади Ватан ишқи, мардчасига от сурдинг, Қайдада бўлса мазлумлар, дил ўйига меҳмон қил! Файратий.

МАРЖОН [ф. مرجان] 1 Сув остидаги қояларга бута шаклида тўда-тўда бўлиб ёпишиб олиб, қўзғалмай яшовчи дengиз жонивори.

2 Шу жониворларнинг оқакли скелет қолдиқлари (мунчоқ ва б. безак буюмлари ясаш учун ишлатилади).

3 Мунчоқ ва ш. к. ни ипга тизиб ясалган, бўйинга тақиладиган безак буюми; тақинчоқ. Бўйнида шода-шода маржон.

4 кўчма Нарсани маржонга, маржон қаторига нисбатлаб ифодалайди; маржондек. Ранг кириб қолган жийда маржонлари гулга ўхшаб товланади. С. Зуннунова, Гўдак ҳиди. Бир маҳал қарасам, кўзларида маржон ёшлари оқиб, онам тенамда туради. П. Нижонов, Ота ўғли.

МАРЖОН-МАРЖОН Маржон каби зич жойлашган, терилган. Поёни ўйқ токзорда маржон-маржон узум бошлари олисдан ҳам кўриниб туради. Н. Сафаров, Оловли излар.

МАРЗА [ф. مرز – чегара, сарҳад; ўлка; эгат] қ. ҳ. 1 Экинзор ёки унинг бир бўллагини бошқа бўлакдан ажратиш учун маълум баландликда тупроқ уйиб ҳосил қилинган чегара; эгат, ўл. Ерни тозалаб бўлганингдан кейин хирмон жойининг марзаларини ҳозиргисидан икки баравар баланд қил. С. Айний,

Дохунда. Чол марзадан юриб, ўқариқ бўйлаб кетди. Ж. Абдуллахонов, Тўфон.

Марза олмоқ Ер майдонида шундай чегара – ўйл ҳосил қилмоқ, Чигит экиладиган ерларни карталаш, марза олиб, бостириб сугориш пайти келди. Ж. Қодиров, Аттанг деб қолманг. У кундузлари.. елкасида кетмон кўтариб, далага чиқади, марза олади, ер текислайди. Н. Фозилов, Куш қаноти билан.

2 Ариқ сирти; пушта. Кунни кеч қилиши ниятида марза устига чиқиб, тут соясида ўтиридим. О. Ҳусанов, Най. Бошларига сават қалтоқ кийиган сувчилар марзаларда сув тараб юришибди. С. Анорбоев, Йўлда йўлдош бўлганлар.

МАРИЙ Россия Федерацияси таркибидаги Марий Эл Республикаси туб аҳолисини ташкил этувчи ҳалқнинг номи.

2 Шу ҳалқа, миллатга мансуб, оид. Марий аёл. Марий тили.

МАРИЙЛАР Марий Эл Республикасининг туб аҳолисини ташкил қи́лувчи ҳалқ.

МАРИНАД [фр. marinade < marinег – на-макобга солмоқ] 1 Мева ва сабзавотларни сақлаш (маринадлаш) учун сирка, туз, шакар ва турли зираворлардан тайёрланган сув.

2 Сабзавот, қўзиқорин, мева ва б. маҳсулотлардан шундай сув (маринад) қуйиб, маҳсус тайёрланган овқат тури. Ойнаванд токчаларда сабзавот консервалари, мева шарбатлари, маринадлар.. компотларни кўриб, қўзингиз қувонади. М. Маҳмудов, Ирмоқлар қўшилиб.

МАРИНАДЛАМОҚ Мева ва сабзавотларни маринадга солиб консерваламоқ, маринад қилмоқ.

МАРИНКА [лот. marinus – дengизга оид, мансуб] Балиқнинг чучук сувларда яшовчи, гўшти мазали бўлган майда тури. Бу сувларда сом, сазан, маринка каби балиқлар сероб. Газетадан.

МАРИНОВКА с.т. Маринадлаш. [Ошкўклар] Сабзавотларни тузлаш, мариновка қилиши ва консервалашда жуда ҳам бебаҳодир. Газетадан.

МАРИХУАНА [исп. marihuana, marihuana] Ҳинд нашаси (бҳанг) мевасидан олинадиган наркотик модда.

МАРКА I [нем. Mark, фин. markka] 1 Почта ҳақи ва бошқа хил давлат йигимлари тўлгангинини кўрсатувчи, турлича қийматга эга бўлган, одатда бирор тасвир туширил-

ган кичикроқ тўртбурчак қоғозча. *Почта маркаси. Гербли марка. Беш тийинлик марка. Марка ғиғомоқ.*

2 Мол, товарга, маҳсулотга унинг тайёрловчисини аниқ кўрсатиш мақсадида кўйилган фабрика тамғаси, фирма белгиси.

3 Товар, маҳсулотнинг нави, хили. *Пўлатнинг янги маркаси.*

МАРКА II [нем. Mark, фин. markka] Германиянинг (1871 йилдан) ва Финляндиянинг (1860 йилдан) миллий пул бирлиги (2002 йил 1 январдан бу мамлакатлар пул бирлиги еврода ўтиши муносабати билан муомаладан чиқсан).

МАРКАЗ [а. مركز – ўрталик, ўрта ер; ҳолат, мавқе, вазият] **1** мат., физ. Геометрик шаклнинг ўқ чизиқлари кесишадиган, мас., шар сиртининг барча нуқталаридан баравар узоқликда бўлган нуқта, геометрик ёки физик нисбатларнинг ўрта нуқтаси. *Эллипс маркази. Линза маркази. Симметрия маркази. Оғирлик маркази.*

2 Бирор сатҳ, майдон ва ш. к. нинг ўрта қисми; ўртаси. *Чўл марказида қад кўтарган посёлкага аҳоли кўчидан кела бошлади. Газетадан.*

3 кўчма Аҳамияти, моҳияти ва ш. к. жиҳатдан асос, асосий ҳисобланувчи жой, қисм, ўрин ва б. *Асар марказида бисотларидаги ёлғиз эшакларини миниб, сафарга чиққан ота ва ўғил образлари туради. «ЎТА». Гўшт тайёрлаш, аҳоли дастурхонига гўшт маҳсулотлари етказиб беришдаги қингир ишлар марказида гўшт комбинатлари туради.* Газетадан.

4 Аҳоли яшайдиган жойнинг маъмурий бинолар, савдо ва бошқа муассасалар ўрнашган асосий қисми. *Шаҳар маркази. Қишлоқ маркази.* ■ *Қайси куни марказдан келган врач Ҳанифа холанинг касали рак эканини.. айтган эди.* Ў. Ҳошимов, Қалбингта кулоқ сол.

5 Бирор фаолият соҳасида асосий иш олиб бориладиган жой. *Матбуот маркази. Илмий марказ.* ■ *Яқинда Ўзбекистон атом марказининг тўнгич иншооти – республика Фанлар академияси Ядро физикаси институтининг илмий-тадқиқот реактори ишга тушди. «Фан ва турмуш».*

6 айн. пойтхат. *Тошкент – Республика мизнинг маркази.* ■ *Унинг [Мусулмонқўлнинг] истибоди ўзга шаҳарларда унча сезилмаса*

ҳам, марказ – *Қўқон одамларини жуда тўйдирди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

7 тар. Олий бошқарув, раҳбарлик органи. *Марказ кўрсатмаларига амал қўймоқ.* ■ *«Ёнирай, – деди Мавлон ака ўзига ўзи, – наҳотки Марказдагилар бунаقا ишларга индамаса?»* Ҳ. Фулом, Машъал.

8 физиол. Нерв хўжайраларининг организмнинг бирор фаолиятини бошқарувчи маълум гуруҳи. *Ҳаракат маркази. Нафас маркази. Мия пўстлоги марказлари.*

Дикқат марказидаги ёки дикқат марказида турган Асосий дикқат-эътиборни ўзига тортиб турган. *Ёлғиз ўғлини жангга ўйлаша Мирмуҳсин, Меъмор.*

МАРКАЗИЙ **1** мат., физ. Марказга оид, марказда жойлашган. *Марказий нуқта.*

Марказий бурчак мат. Айлананинг икки радиуси ўртасида, айланда марказида бўлган бурчак.

2 Бошқа ўзига ўхшаш обьектлар марказида, ўртасида жойлашган. *Марказий кўча.*

■ *Бугунги кунда марказий посёлка гавжумлашиб қолди.* Газетадан.

3 Асосий, муҳим. *Марказий масала. Марказий ўринни эгалламоқ.* ■ *Саттор юмушларини зудлик билан тўғрилади-ю, марказий участкага жўнаб кетди.* «Ўзбекистон кўриқлари».

4 Куйи ташкилотларга раҳбарлик қилувчи. *Марказий комитет. Марказий орган. Марказий банк.*

5 Бирор иш, фаолият соҳасидаги кичик маҳаллий бўлимларни бирлаштириб, бошқариб турувчи; бош. *Марказий сайлов комиссияси. Марказий статистика бошқармаси.*

6 Марказ ҳисобланувчи, марказ бўлган. *Ўлкамизда боғдорчилик шу қадар тараққий этганки, етишиширилган ноз-неъматларни ўзимиз истеъмол қилишдан ташқари, қўшини мамлакатларнинг марказий шаҳарларига ҳам юборамиз.* Газетадан.

7 Марказга оид, қарашли (қ. марказ 6,7). Унинг устидан марказий идораларга шикоят билан тўлган узун-узун аризалар учса берди. П. Турсун, Ўқитувчи. *Маҳаллий ва марказий газеталардан олинган кўчирмалар билан бе-затилган нутқининг ўн минутлик давомида раис мажлис аҳлини икки марта тартибга чақириди.* А. Қаҳҳор, Нотиқ.

Марказий нерв системаси физиол. Умурткали ҳайвонлар ва одам нерв системасининг бош ва орқа миядан иборат асосий қисми.

МАРКАЗЛАШМОҚ Бир марказга бирлашмоқ, бир жойда тўплланмоқ; уюшмоқ. *Марказлашган тавминот.* ■ Кўнгиллилар отрядидан бир нечтаси водий бўйлаб ҳаракат қиласа-да, ҳали улар марказлашганича ўйқэди. Н. Сафаров, Оловли излар.

МАРКАЛИ 1 Маркаси бўлган, марка ёпиширилган. *Маркали конверт.*

2 Бирор маркага, навга тааллуқли (қ. марка I 3). *ДТ-54 маркали трактор.* Олий маркали чой.

МАРКАЛИК Бир маркага арзирли; бир марка турадиган. *Агар шу каллаҳом чопиқча уста бўлса, бир кунда икки маркалик иш қила беради.* А. Қодирий, Обид кетмон.

МАРКЕТИНГ [ингл. marketing < market – бозор; сотиш, пуллаш] иқт. 1 Иқтисодиёттинг маҳсулот ишлаб чиқариш ва уни сотиш (талаб ва истеъмол, маҳсулотга нарх белгилаш, уларни тарғиб қилиш, сотилаётган товарлар ҳажмини кўпайтириш восита-лари каби) муаммолари билан шуғулланувчи соҳаси. *Маркетинг курслари.* *Маркетинг ва реклама бўйича китоблар кўргазмаси.*

2 Бозор эҳтиёжи талабларидан келиб чиққан ҳолда корхонанинг янги хил маҳсулотлар ишланмаларини тайёрлаш, товарлар ишлаб чиқариш ва сотиш ёки турли хил хизматлар кўрсатиш бўйича фаолиятини бошқариш ва ташкил этиш тизими.

МАРКЕР I [фр. marqueur < marquer – белгиламоқ, белги қўймоқ] Бильярд ўйинида: ҳисоб олиб борувчи ва бильярдчиларга хизмат кўрсатувчи киши.

МАРКЕР II қ.х. Эгат олиш ва экин экиш учун режа чизиги тортувчи асбоб; хаткаш.

МАРКИЗ [фр. marquis] Фарбий Европадаги айрим мамлакатларда меросий дворянлик унвони.

МАРКИЗА [фр. marquise] Маркизнинг хотини ёки қизи.

МАРКИЗЕТ [фр. marquisette] Жуда ингичка ип ёки ипакдан тўқилган юпқа, нафис ва пишиқ газлама. *Оқ маркизетдан ти-килган қўйлак.*

МАРКИЗИМ [р. Маркс (Marx) – немис файласуфи, иқтисодиётшуноси номидан] Ишчилар синфи дунёқарашини акс эттирувчи, К. Маркс ва Ф. Энгельс таълимотида

ўз ифодасини топган фалсафий, иқтисодий ва ижтимоий-сиёсий қарашлар тизими; илмий коммунизм назарияси ва амалиёти.

МАРКСИСТ Марксизм тарафдори.

МАРКСИСТИК 1 Марксизмга марксистга оид. *Марксистик партия.* *Марксистик диалектика.* *Марксистик фалсафа.*

2 Марксизм принципларига асосланган ва уларни ифодалайдиган. *Жамият ҳодисаларига марксистик ёндашиш.*

МАРЛИ [р. марля < фр. marli – дока] Сийрак тўқилган юпқа ип газлама, сийрак дока. Зонд ўз жойидан сугурилиб кетмасин учун уни марли орқали боғлаб, ёпишқоқ нарса (пластир) ёрдами билан қорин терисига ёпишириб қўйилади. Н. Исмоилов, Касалларни парвариш қилиш.

МАРМАР [а. مرمر – ганч, мармар < юн. marmaros – тош; қоя, чўққи] Асосан ҳайкалтарошлиқда ва бинокорликда, шунингдек, баъзи бир зийнат буюмлари тайёрлашда ишлатиладиган, ҳар хил рангда учрайдиган кристалик тоф жинси. *Оқ мармар.* *Кўк мармар.* *Розгон мармари.* *Мармардан ишланган ҳайкал.* ■ *Хисор тоги конининг мармарлари оптоқ қорга ўхшаб ялтирайди.* А. Толипов, Ярқироқ тошлар.

МАРМАРАК бот. Йирик хушбўй гулли ўт ёки бутасимон ўсимлик.

МАРМЕЛАД [фр. marmelade < исп., порт. marmelo – беҳи < лот. melimelum – асал олма] Эзилган мева ва шакардан тайёрла-надиган қандолатчилик маҳсулоти.

МАРОМ [а. مرام – истак, интилиш] Бирор иш, фаолият ёки жараённинг меъёрий ўлчови; меъёр. *Иш маромга келди.* ■ *Саҳар турдик, кеч ётдик, жон койитдик, ҳар бир ишни маромида қилдик.* Газетадан. *Баҳиргандан кўра мароми билан секинроқ қилинган таъна қулоққа яхшироқ ўрнашади.* Газетадан.

Бир маромда Бир хилда, бир текисда. *Неъматжон хуштабиат, уятчан бир йигит бўлиб, одамлар билан ҳам жуда одобли, бир маромда сўзлашарди.* Ж. Шарипов, Саодат. *Созанданинг ўзи бошини дам ортга, дам олга ташлаб, бир маромда оҳиста тебранади.* Ж. Абдуллахонов, Орият. *Хона жим, фақат соатнинг бир маромда чиқиллаши бу жимликни бузади.* Газетадан.

МАРОСИМ [а. مراسىم – урф-одатлар, удум] Диний ёки анъанавий урф-одатлар муносабати билан ўтказиладиган тадбир,

ЙИГИН. Диний маросимлар. Тўй маросими. Дағи маросими. — Келаси жума маҳдумнинг ўйида тўй ижро қилиниб, маросимдан сўнг Раъно ўрдага юбориладиган бўлди. А. Қодирий, Мехробдан чайн.

2 Тантаналар билан ўтказиладиган расмий йигин. Каналнинг очилиши маросими. Мукофот бериши маросими. — Пўттиев шу долзарб кунларда далага эмас, тантанали маросимга отланган кишидай башанг кийинган. С. Кароматов, Сўнгги бархан. Адолат маршалнинг парад қабул қилиши маросимини биринчи марта кўраётгани учун.. қора кўзлари нурланиб чакнорди. И. Раҳим, Чин муҳаббат.

МАРОТАБА [а. مراتب — «мартаба» с. нинг кўпл.] юқ. усл. Мартаба, дафъа, бор, карра. **Бир маротаба.** Кўп маротаба. — Табибий бошлиқ шоури замонлар баъзи кунлари тўрт маротаба Тозабоққа қатнар эдишлар. С. Сиёев, Ёруғлик.

МАРОҚ [а. مراڻ — тўғри йўлдан озиш; бирор нарсага телбаларча берилиш] кт. Ортиқ шавқ-завқ; зўр қизиқиш; ҳузур. *Мароқ билан қулоқ солмоқ.* *Мароқ билан гапирмоқ.* — *Мажлис Отабекнинг Шамай таассуротини мароқ билан эшиштгач, шу кунгача ҳеч кимдан эшишилмаган унинг фикрларига ажабланган эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАРОҚЛАНМОҚ Ортиқ завқ олмоқ, завқ, мароқ ҳиссини тўймоқ. *Китобни ўқиб мароқланмоқ.* — *Турдиматнинг назарида, раис чеканкадан чиққан гўзаларга қараб мароқлананаётганга ўхшади.* И. Раҳим, Ҳаёт булоқлари. *Ўтап ҳам, Тозагул ҳам Эъзозхоннинг сўзларини мароқланниб эшиштилар.* Х. Фулом, Машъал.

МАРОҚЛИ Мароқ багишловчи, завқ берувчи, роҳатбахш, завқли. *Мароқли лекция.* *Мароқли ҳикоя.* *Мароқли сұхбат.* — *Қизйигит тўйин — баҳт, мұхаббат тўйин бўлгани учун, уни ҳар жиҳатдан мароқли, умрбод эсда қоладиган қилиб ўтказмогимиз керак.* Н. Сафаров, Оловли излар.

МАРРА [а. مڙ — бир бор, бир дафъа] 1 Югуриш мусобақаларида, пойгода босиб ўтиладиган йўлнинг охирги нуқтаси. *Маррага биринчи бўлиб бормоқ.* — *Ҳамма пойгада маррага етай деб қолган чавандознинг ҳаяжони билан яшайди.* С. Аҳмад, Қадрдон далалар. У ўзини маррага етай деб қолган спортчидек сезиб, юраги ҳаприқди. С. Сиёев, Отлиқ аёл.

2 Сафарнинг охирги ери; манзил, мазгил. *Карвон саҳар ҷоғида маррага етиб келди.* Ойбек, О. в. шабадалар.

3 Бирор ишнинг охир ёки олдиндан мўлжаллаб қўйилган ҳажми. *Турсунмат ака келгуси ўили 40 центнерлик маррани кўзлаяпти.* «Ўзбекистон қўриқлари». Канон экувчи хўжаликлар.. уч минг тонна канон тайёрлаши маррасидан биринчи марта ўзид кетдилар. Газетадан.

4 ҳарб. Кўшин эгаллаб турган чегара, чизиқ, позиция. *Душман қўшимчча кучлар келтириб, босиб олган маррани мустаҳкамлаяпти.* Т. Рустамов, Мангу жасорат. *Маҳалий аҳоли ёрдами туфайли биз, киши билмас, ҳужум маррасини эгалладик.* Н. Сафаров, Оловли излар.

5 Кесим вазифасидаги -ники қўшимчали сўз билан (асосан шахс олмошлари ёки шахс билдирувчи сўзлар билан) қўлланиб, ютуқ, ғалаба шу сўз англатган шахс(лар)га тегишли бўлишини билдиради. *Етиб кела олса, марра Салимники.* *Боплади, энди марра дўстингники.* — *Агар бирор каттароқ идорада тузукроқ танишинг бўлса, марра сенини!* «Таниш башаралар». Кеч дегандан мартнинг биринчи ярмида чигитни экиб олсак, марра бизники. Н. Сафаров, Узоқни кўзлаган қиз.

МАРС [лот. Mars — Рим мифологиясида: уруш маъбуди (худоси)нинг номи] (М — катта) астр. Қуёш системасидаги тўққизта катта сайёralардан бири, Қуёшдан кейин тўртингчиси; Миррих.

МАРСАЛА [итал. marsala] Узумдан қилинадиган ширин винонинг бир тури. Бир шиша конъяк, бир шиша марсала ва чироили вазага қубба шаклида терилган апельсин келди. Ойбек, Танланган асарлар.

МАРСЕЛЬЕЗА [фр. Marseillaise < Франциядаги Marseill (Марсель) шаҳри номидан] (М — катта) Француз буржуа инқилоби даврида — 1792 йилда ёзилган, кейинчалик Франциянинг миллий гимнига айланган инқилобий қўшиқ. *Марселикларнинг қуролли отрядлари янги революцион қўшиқни* — «Марсельеза»ни айтиб борардилар. «Янги тарих».

МАРСИЯ [а. مرسيه — мотам шеъри] Бирор шахснинг вафоти муносабати билан унинг хотирасига бағишилаб ёзилган мотам шеъри; Шарқ шеъриятидаги адабий жанр-

лардан бири. *Биз ўлим ва ғамғинликнинг марсиясини эмас, ҳаёт қўёшини куйлашимиз керак!* Уйгун, Ҳаёт қўёшири.

МАРТ [лат. *martius* < *Mars* – Рим мифологиясидаги уруш худоси номи] Янгича йил ҳисобида учинчи ой.

МАРТА Саноқ сонлар ва сон-миқдор билдирувчи сўзлар билан келиб, шу сонга тенг такрорни билдиради. *Ойда бир марта чиқадиган газета. Ҳатни бир неча марта ўқидим. Шу гапни бир-икки марта эшитдим.*

■ *Бир неча ой мобайнида қиз ўзи хоҳлами ё Сидиқжон «асти қўймагани» учунни, боққа яна бир неча марта тушиб чиқди. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. -Гадойликдан ўлим яхши, минг марта яхши, – ўйнглаб деди Шоқсум. Ойбек, Танланган асарлар.*

МАРТАБА I [а. مرتبہ – даража, босқич; қадр-қиммат, обрӯ; мавқе, ўрин] айн. марта. Гулшанбону *Худоёр хонлигининг иккинчи даврида ўз ҳусни билан бир неча марта* таба хоннинг илтифотига сазовор бўлган ҳарам канизларидан эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАРТАБА II [а. مرتبہ – даража; обрӯ; мавқе, ўрин] 1 *Жамият ўртасида эришилган обрӯ, эътибор, нуфуз. Шу-шу бўлди-ю, Норбувининг мартабаси ошиб, ҳар бир мавзрака унинг маслаҳатисиз бўлмайдиган бўлиб қолди. Ҳ. Шамс, Душман. -Раҳмат, жон болам, эсон-омон бўлсанг бўлгани, тенгқуринг орасида мартабангни туширма, – деган эди онаси. А. Мухтор, Туғилиш.*

2 *Мансаб, лавозим, амал. Олий мартаба. Мартабага минмоқ.* ■ *Келажакда ўғлиниг катта мартабага эришмогини умид қиларди.* Ш. Рашидов, Қурдатли тўлқин.

МАРТАБАЛИ Мартабага эга бўлган; мансабдор, амалдор. *Соддадил овчининг ёлғон сўзлашга тили бормади. Ёлғон айтгани буҳоролик баланд мартабали жанобдан кўрқди.* Ш. Тошматов, Эрк қуши.

МАРТАЛАБ Саноқ сонлар ва сон-миқдор билдирувчи сўзлар билан келиб, ҳаракатнинг шу сўз билдирган сон-миқдорда бажарилганини билдиради. *Бир гапни минг марталаб қайтармоқ.*

МАРТЕН [француз металлурги P. Martin (П. Мартен) номидан]: **мартен печи** Чўян ва темир-терсакдан муайян кимёвий таркибили пўлат эритиб олинадиган печь. **Мартен пўлат** Мартен печида тайёрланган пўлат.

Мартен цехи Мартен печларида пўлат тайёрланадиган цех.

МАРШ I [фр. *marche* – олға қараб юриш, ҳаракатланиш] 1 Сафда баравар қадам ташлаб юриш. *Тантана марши. Марш қилмоқ.*

2 *Кўшиннинг ташкилий равишда юриш қилиб, бир жойдан иккинчи жойга кўчиши* (пиёда ёки транспорт воситаларида). *Полк икки кунлик маршдан кейин бепоён, қалин бир ўрмонга ўрнашганича, узоқ вақт қолиб кетди.* А. Қаҳҳор, Олтин юлдуз.

3 *Ҳарбий юришларда, парадларда иштирок этувчиларни руҳлантириш, уларнинг ҳиссиётига таъсир этиш мақсадида ёзилган мусиқа асари. Зафар марши.* ■ *Ёлғизликдан зерикиб, радиони қўйди. Аллақандай маршлар чалингати.* Ҳ. Гулом, Тошкентликлар.

МАРШ II [фр. *marche*] 1 Сафнинг юриш бошлиши учун бериладиган буйруқ, команда. *Олга марш!*

2 с. т. *Йўқол, жўна. Ҳозир уй-уйларингга марш!* Ойбек, О. в. шабадалар.

МАРШАЛ [фр. *maréchal*] 1 *тар.* Советлар даврида алоҳида хизматлари учун олий қўмандонлик таркибидағи кишиларга бериладиган, генераллик увонларидан юқори ҳарбий увон ва шу увонга эга бўлган шахс. *Авиация маршали. Артиллерия маршали.*

2 *Баъзи давлатларда олий ҳарбий увон ёки амал ва шу увон ёки амалга эга бўлган шахс.*

МАРШРУТ [нем. *Marschrute* < фр. *marche* – олға қараб юриш + *route* – йўл] Автобус, поезд, самолёт, қўшин ва кишиларнинг аввалдан белгиланган ва тўхташ жойлари тайин бўлган қатнов ёки сафар йўли; йўналиш. *Биринчи трамвай маршрути. Автобус маршрути. Туристик маршрутлар. Янги маршрут очмоқ. Тошкент – Москва маршрут.* ■ *Бу йил туристлар 500 маршрут бўйлаб сафарга чиқадилар.* Газетадан. *«Текстилкомбинат – Эркин» маршрути бўйича қатнайдиган автобусни пойлайвериб, пассажирларнинг қимматли вақтлари зое кетарди.* «Муштум».

МАРШРУТЛИ Маршрут билан юрадиган, маршрути бўлган. *Маршрутли такси.*

МАРГУБ [а. مرغوب – исталган; эҳтиёж сезилган; маъқул] *км.* Кишига маъқул бўладиган, кўнгилга ёқадиган; матлуб, ёқимли. *[У] Вазифасини ишчи тили, ишчи ифодаси*

билин қишилоқиларча содда, марғуб, қизиқарли қилиб сўзлайди. А. Қодирий, Обид кетмон.

МАРҲАБО [а. مرحاب – хуш келибсиз] 1 унд. с., кт. Ҳурмат, илтифот билан қаршилашни билдиради; хуш келибсиз, марҳамат. -*Марҳабо, марҳабо, – деди домла, чуқур са-мимият билан сўрашиб.* А. Қаҳҳор, Сароб.

2 Марҳабо (хотин-қизлар исми).

МАРҲАМАТ [а. مرحمة – раҳм-шафқат, раҳмдиллик; ачиниш; илтифот] 1 Раҳм-шафқат юзасидан кўрсатиладиган илтифот, ҳиммат, яхшилик. *Дўстларнинг марҳамати. Марҳамат кўрмоқ.* —*Агар менинг бу хизматим тим хон жанобининг марҳаматига лойиқ кўрилур экан, – деди ҳожи, – менга энг манзур бўлган мукофот ўғлимнинг озод қилинишидир.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. Ҳон ҳазратлари, фарзандимни, хонумонимни – ҳам-масини марҳаматингизга топширдим. П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

2 унд. с. Таклиф ёки розилик билдирувчи сўз. -*Чексам майлими? -Марҳамат!* —*[Майсара:] Қани, тақсирим, тўрга марҳамат!* Ҳамза, Майсаранинг иши.

3 Марҳамат (хотин-қизлар исми).

МАРҲАМАТЛИ Раҳм-шафқат қилувчи, ҳиммат, илтифот кўрсатувчи. *Одобли ва марҳаматли кишиларнинг дўсти кўп бўлиб, ундан ҳамма намуна олади.* Газетадан. *Ёшлиқ қилибсан, марҳаматли подшоҳим ҳақини унтибсан.* А. Қодирий, Мехробдан чаён.

МАРҲАМАТСИЗ Марҳамат қилмайдиган, марҳамат қилишни билмайдиган; ҳимматсиз; шафқатсиз. *Марҳаматсиз сulton. Марҳаматсиз табиат. Марҳаматсиз жазо бермоқ.*

МАРҲАМАТСИЗЛИК Марҳаматсиз одамларга хос иш, хатти-ҳаракат; шафқатсизлик.

МАРҲУМ [а. مرحوم – раҳм-шафқат кўрсатилган; ўлган, ўлиқ (киши)] Вафот этган, ўлган киши. *Белбоғ олиб келган одам ўлим олдидан марҳумнинг нималар дегани.. бирорни кўп тилга олганини сўзлади.* П. Турсун, Ўқитувчи.

МАРҲУМА Марҳум, ўлган аёл. [Анвар:] Сен уял, уялма, бари бир, улар бизни жуфтлаштирадилар. *Марҳума Моҳлар бибининг фотиҳаси ерда қолмас!* А. Қодирий, Мехробдан чаён.

МАСАЛ [а. مثل – намуна, андоза; ўхашшилик; рамзли ҳикоя] 1 Кишиларга ўтил

бўладиган, хуносали, кичик мажозий ҳикоя. *Крилов масаллари. Ўзбек ҳалқ масаллари.* —*Тўпламда шоирнинг энг сара масаллари жамланган.* Газетадан.

2 эск. кт. Матал; мақол. *Кўйида мен тоши бошимни урмаган остона йўқ.* Элда бор шундай масал: жон чекмасанг, жонона йўқ. Э. Воҳидов.

МАСАЛА [а. مسأله – сўроқ, савол; муаммо; илтимос] 1 Муҳокама, мунозара билан ҳал этилиши лозим бўлган нарса, иш, вазифа, муаммо. *Ўй-жой масаласи. Иқтисодий масала. Ҳаёт-мамомат масаласи. Масалани ҳал қилимоқ.* —*Қўйилган масала икки кун давом этган семинар ўтилишида атрофлича муҳокама қилинди.* Н. Сафаров, Оловли излар. *Икки чол.. ўзларини ташвишга солган муҳим масалага ҳам жавоб топмаганлар.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

2 Баҳс, муҳокама, мунозара ва ш. к. мавзуи. *Масала яна ҳат устига ўтиб, Отабек қушбегидан сўради: -Кўлингиздаги мактуб билан, эҳтимол, биз оқланган чиқармиз?* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Кампир бўлсак ҳам, мажлисга масала бўлиб ўтирибмиз.* А. Мухтор, Опа-сингиллар. *Нотиқ Ўрта Осиёда туб олтин конлари ва уларни ўрганиши масалалари устида тўхтади.* С. Кароматов, Олтин кўм.

3 Умуман, бирор шахс ёки нарса билан боғлиқ бўлган, назар-эътиборда турган иш, гап ва ш. к. *Хозиргина ўйлаб турган жўнаши масаласи ҳам унинг эсидан чиқсан.. эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *-Бунинг масаласи осон, оқсоқол, – деди Содиқ аминга, унинг ўйга толиб турганини кўриб.* М. Исмоилий, Фарғона т.о. *Эртагаёт масалангизни деканатга қўямиз.* Ў. Ҳошимов, Қалбингга қулоқ сол. *Механизатор кадрлар тайёрлаш масаласи кенг ўйла қўйилган.* «Ўзбекистон қўриқлари».

4 мат. Маълум сонлар ва тегишли муносабатлар асосида номаълум сонларни топиш ҳақидаги математик вазифа. *Масалалар тўплами.* —*Доскага бир масала ва иккита мисол ёзилгач, баъзи билагон болаларнинг чехраси ёришиб кетди.* Ф. Азизхўжаев, Яшил чайла. *Масалани тўғри ечди-ю, оққа кўчираётганда, вақт тугаб қолди.* Ў. Ҳошимов, Қалбингга қулоқ сол.

5 Диний мавзудаги тортишув, мунозара ёки ваъз. *Масала айтишимоқ.* —*Нима учун-*

дир [Хусайн Бойқаро] шайхулисломдан шариатга доир бир масалани сўради. Ойбек, На-войй.

Масала талашмоқ Бирор масала юзасидан баҳслашмоқ, баҳс юритмоқ. Бугунги ишчи.. ўз соҳасининг билимдони бўлган инженеру техниклар билан баҳслашишга, масала талашишига қодир. Газетадан.

МАСАЛАН [а. Ҳисс — мисол, намуна учун, мисол тарзида] кри. с. Фикрнинг тасдиғи учун келтириладиган факт, мисол олдидан қўлланади; мисол учун, чунончи, жумладан. [Рахмат:] Ўтиришига бегона кишилар ҳам айтилса мумкинми, озор чекмасмисиз? Чакирилганда ҳам ўзимизга яқин ва аҳоли кишилар бўлур. *Масалан, Мирзакарим қўтидор каби.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Баъзи жиҳатдан, масалан, илдамликда бу ўигитни ўзидан устун кўрди.* Ойбек, Танланган асарлар.

МАСАЛАХОНЛИК дин. Масала айтишув, тортишув. [Уламо, мударрис, аъламлар] Арзимаган нарса устида масалахонлик қилиб, бирбирлари билан талашади. Ойбек, Танланган асарлар.

МАСАЛЛИК 1 Умуман, бирор таом, егулик тайёрлаш учун ишлатиладиган нарса. Қани, Олтиной билан Латофатхонга масаллиқ беринг, қийма тайёрлашин. Ё. Шукуров, Уч савол. Бироқ ҳамир таомларнинг асосий масаллиғи буғдои уни ҳисобланади. К. Маҳмудов, Ўзбек тансиқ таомлари.

2 Овқат пишириш учун зарур бўлган, керакли миқдордаги маҳсулот. Бир ошлик масаллиқ. Янгамнинг ошини ширин қилган акамнинг масаллиғи. Мақол. — Масаллик яхши: ўша гўшт, ўша гуруч — деди Элчибек, — лекин овқатни оғизга олиб бўлмайди. А. Мухтор, Туғилиш.

МАСАЛНАВИС [масал + ф. نویس — ёзувчи] Масал ёзувчи адиб, масалчи.

МАСАЛЧИ айн. масалнавис. *Машҳур масалчи И.А. Крилов бирорвонида ижарада турар экан.* «Шарқ юлдзу».

МАСДАР [а. مصدر — манба, келиб чиқиш; феълнинг ноаниқ шакли] 1 тили. Феълнинг араб тилига хос инфинитив шакли.

2 эсқ. кт. Бирор нарсанинг содир бўлиш, келиб чиқиш ўрни, бошланиши, боши.

МАСЖИД [а. مسجد — сажда қилинадиган, намоз ўқиладиган жой, мачит; ибодатхона] Мусулмонларнинг жам бўлиб, намоз ўқийдиган ибодатхонаси. *Маҳалла масжиди-*

да хуфтон азони айтилди, шундан бир оз кеинин Раънолар дарвозаси ҳам ғиқилаб очилди. А. Қодирий, Мехробдан чаён.

МАСКА [фр. masque < лот. mascus — юзга тўсиладиган, кўриш тешиклари бўлган ниқоб] 1 1 Юзга тутиладиган, одам ёки ҳайвон қиёфаси тасвирланган маҳсус ниқоб.

2 Ўзини танитмаслик учун (маскарад ва ш. к. томошаларда) юзнинг юқори қисмини беркитадиган, кўз учун икки тешик очилган маҳсус парда. *Қора маска. Маска киймоқ.*

3 Ҳимоя учун юзга (оғизга, бурунга) тутиладиган маҳсус мослама. *Противогаз маскаси. Жарроҳ маскаси.*

4 Ўлган одамнинг юзидан гипс (ганч) воситасида олинадиган қўйма нусха, тасвир.

5 Косметикада; юз ва бўйин терисини яхшилаш, парваришлаш учун маълум нарсалар аралашмасидан тайёрланган пардоз воситаси.

6 Қиличбозлик, хоккей ва б. спорт турларида спортчининг юзини жароҳатлардан сакловчи ҳимоя анжоми.

МАСКА II шв. Сариёф. *-Гулнор, сув келтир!* Масканайрондан ўзим ажратаман.. — деди хотин. С. Айний, Дохунда.

МАСКАН [а. مسكن — тураржой, ўрин] кт. 1 Туаржой, яшайдиган жой, макон. [Қозикалон:] *Мадрасадан асар ҳам ўйқ, динсизлар масканни бу.* Ж. Шарипов, Ҳоразм.

2 Умуман, жой, макон. Ҳадемай, билим масканларида биринчи қўнгироқ жаранглайди. Газетадан. Ажаб экан санъат масканни, Суратларга бўлдим маҳлиё. «Гулдаста».

Маскан курмоқ (ёки тутмоқ) Жой (макон) қилмоқ. Мана бу ерда абадий маскан қурган мўминларнинг ичидаги тақаббури ўйқими?, С. Сиёев, Аваз. Ҷўлга илк кетмон урилганидан бери шу ерни маскан тутганлар ҳам бор. Газетадан.

МАСКАРАД [фр. mascarade < итал. mascherata < a. مسخرة — ниқоб, парда] Маска, ниқоб ва маҳсус кийимлар кийиб ўтказиладиган сайил. Авжга чиқиб ўйин-кулги, Давом этар бал-маскарад. «Ёшлик».

МАСКИРОВКА [фр. masquer — маска киймоқ, ниқоб билан беркинмоқ] ҳарб. Қўшинлар ва ҳарбий иншоотларни душман кўзидан паналаш, кўринмайдиган, билинмайдиган қилиб яшириш ва шу йўл билан душманни алдаш. Тўпларни маскировка қилмоқ. *Маскировка ишлари.*

МАСКОВЧИ с. т. тар. Ўтмишда Москва билан савдо алоқасида бўлган йирик савдо-гар. *Нури гўё ўз-ўзига сўзлаган каби мингирлади: -Бойликларингга ишонгим келмайди. Номларинг масковчи бой бўлиб тарқалганига ҳайронман.* Ойбек, Танланган асарлар.

МАСКУН [а. مسکون – аҳоли жойлашган, одам яшайдиган]: **рубъи маскун қ. рубъ.**

МАСЛАК [а. مسلک – йўл, йўналиш; ҳаракат тарзи; эътиқод] 1 Ўзига хос ақидалари билан бошқалардан ажралиб турувчи ижти-моий, сиёсий, илмий ёки диний йўл, оқим. ..қарашлар ва маслакларнинг сарқитлари ай-рим кишиларнинг онгига бир-бира га тўқнаш келиб, бир-бира билан тўқнашмоқда. Газетадан.

2 кўчма Фоя; мақсад. Мен ишлабётган Ўзбекистон инженер-техник изланишлар давлат институтида турли миллат вакиллари меҳнат қилишади. Улар бир маслак, бир фоя йўлида изланишлар олиб боришади. Газетадан.

МАСЛАКДОШ Маслаги бир бўлган, бир маслакдаги; ҳаммаслак. Жомбойдаги реакцион гуруҳ Самарқандаги маслакдошлири билан дарҳол тил топишиди. М. Ўринхўжаев, Унутилмас кунлар.

МАСЛАКСИЗ 1 Муайян маслаги, ақида-си бўлмаган.

2 Муайян гоя-мақсади бўлмаган; мақ-садсиз, гоясиз. *Маслаксиз одам.*

МАСЛАҲАТ [а. مصلحت – умум манфаати; фойда] 1 Бирор ишни қандай қилиш ёки умуман нима қилиш кераклиги ҳақида йўл-йўрик тарзидаги фикр, мулоҳаза. Яхши маслаҳат. *Маслаҳат бермоқ (қилмоқ).* **Маслаҳат сўрамоқ (қилмоқ).** ■ Менинг фикримча, чигит экисида ҳосилот отанинг маслаҳатига кўниши керак эди. Р. Файзий, Чўлга баҳор келди. Бу маслаҳат Сидиқжонга ҳам маъқул тушиди. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. Умид.. ақадемик Отабоев ҳовлисига ҳам бир неча бор бориб, ўз ишига доир маслаҳатлар олди. Мирмуҳсин, Умид.

2 Тавсия, таклиф тарзидаги гап. Гапга қулоқ солинг, сизга маслаҳатим – бўллар-бўлмасга кўйиб-пишаверманг. С. Сиёев, Ёргулик. Сизга менинг маслаҳатим – Андиконда кўп турманг. П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

3 Кенгаш, фикр олишиш. *Маслаҳат билан бўлган иш бузилмас.* Мақол. ■ Якшанба куни қариндош-уруглар маслаҳатга тўпланишиди. С. Сиёев, Ёргулик. *Моҳидил маслаҳат йигинида бабзиларнинг Ҳошимжондан норози*

бўлганини кўз олдига келтирди. Ж. Абдулла-хонов, Тўфон. *Бундоқ маслаҳат мажлисли-рини ҳам уюштириш ўз вазифаси.. деб ўйларди.* Мирмуҳсин, Меъмор.

Маслаҳат кўрмоқ Бирор фикр-мулоҳазани маъқул топмоқ ва тавсия этмоқ. «..хон бу ишни маслаҳат кўрсалар, биз ёрдамга ҳозирмиз» деган қуруқ ваъдалар билан жавоб мактуби олинган эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. Сиз устозга яна бирон шикаст етмаслигини ўйлаб, Хурсондан чиқиб кетишингизни маслаҳат кўрамиз. Мирмуҳсин, Меъмор. **Малаҳат оши** этн. Тўй ёки бошқа маросимни ўтказиш олдидан маҳалладаги оқсоқоллар, қўни-қўшни ва қариндош-уруглар учун йигин ўтказиб бериладиган оши. *Маслаҳат ошидан кейин энг катта ва муҳим иш тўй эмас, янги ўйга кўчиб кириш бўлиб қолди.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. **Маслаҳат солмоқ** Маслаҳат тарзida ўз-фикр мулоҳазасини айтмоқ, ўртага ташламоқ; кенгашмоқ. Кекса уста ўғилларини тўплаб, маслаҳат солди. С. Сиёев, Аваз. *Ойимга харҳаша қилаверган эдим, ойим бувимга маслаҳат солди.* Ҳ. Назир, Ёнар дарё. **Маслаҳат қилмоқ** Маслаҳатлашмоқ. Аммо олти овсин ҳар куни пичирлашиб, ниманидир маслаҳат қилишарди. С. Аҳмад, Келинлар кўзголони. *Курбон ота.. ўз тенгқурларини йигиб, ишни қочон ва қандай бошлаши тўғрисида маслаҳат қилди.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. **Маслаҳатни бир ерга қўймоқ** Маслаҳатлашиб, бир фикрга келмоқ. *Она-бала туни билан ҳасратлашиб, охирни маслаҳатни бир ерга қўядилар.* П. Турсын, Ўқитувчи.

МАСЛАҲАТГЎЙ [маслаҳат + ф. گۈر – айтuvchi] Маслаҳат берувчи киши. У. йигитдай чақон, ҳар бир ишда маслаҳатгўй, барча катта-кишик «тогоғ» деб ҳурматлайдиган Юсвали чол эди.. П. Турсын, Ўқитувчи. Бирон тайини хуласага келомагач, панааб, маслаҳатгўй Азим бойваччанинг қўргонига жўна-ди.. С. Аҳмад, Ҳукм.

МАСЛАҲАТЛАШМОҚ Ўзаро ёки бирор киши билан маслаҳат қилмоқ; кенгашмоқ. Ўқувчиларнинг қарийб ҳаммаси камбагалларнинг болалари бўлгани учун, *Ғуломжон ота-онаси билан маслаҳатлашиб, уларга ҳар кун иссиқ овқат қилдириб бериб турди.* М. Исмоилий, Фарғона т.о. ...йўлдошларим билан маслаҳатлашай, бундан сўнг сиз жанобга ўз фикримни айтаман. Мирмуҳсин, Меъмор.

МАСЛАҲАТЛИ Маслаҳат, кенгаш билан қилинган, маслаҳатлашиб, кенгаш билан битадиган. *Маслаҳатли түй бузилмас. Мақол. Маслаҳатли ош ачимас. Мақол. Маслаҳатли түн тор келмас. Мақол.* ..бирор маслаҳатли иш чиқиб қолгудай бўлса, раис энг олдин Шербекка одам югуртиради. С. Анорбоев, Оқсой.

МАСЛАҲАТМОУЗ Маслаҳатга ўхшаш, маслаҳат тарзида(ги), йўсинида(ги). -Кўз ёшидан фойда ўйқ, кеннойи, – деди Муса маслаҳатомуз. Н. Фозилов, Диidor. Кампирнинг маслаҳатомуз гапларидан андак баҳраманд бўлиб.. осонгина ўтадиган сабаби тириклик андешасига тушдим. Файратий, Довдираш.

МАСЛАҲАТЧИ 1 Маслаҳат берувчи. Иш битгач, маслаҳатчи кўпаяди. Мақол. — Чойхонада учраган маслаҳатчилардан бири жуда ғалати одам чиқди. П. Турсун, Ўқитувчи. Агроном – дехқоннинг энг яқин маслаҳатчиси. Газетадан.

2 Бирор идорада, муассасада ёки бирор лавозимли шахс ҳузурида маслаҳат бериш вазифасида ишловчи ходим. Элчихона маслаҳатчиси. Ҳарбий маслаҳатчи.

Халқ маслаҳатчиси ҳуқ. Халқ судларида кўриладиган ишларда қатнашиш учун сайланган жамоат вакили. Халқ маслаҳатчиларининг ваколат муддатини уч ўйдан икки ўйлгача камайтириши мўлжалланади. Газетадан.. қайсиидир суд бўлимида хотин-қизлар ва оила ишлари бўйича халқ маслаҳатчиси, жамоат қораловчиси бўлиб ишлайди. А. Мухтор, Опа-сингиллар.

МАСНАВИЙ [а. مثنوی – кўшалоқ, иккилик; икки мисрали шеър шакли] Ҳар бир байтининг мисралари ўзаро қофиядош бўлган ва байтдан байтга қофиялар янгилашиб борадиган шеър шакли. Танбур чөртмоқ Мутрибга, маснавий айтмоқ Табибийга чиқарилган асли! С. Сиёев, Ёруглик.

МАСНАД [а. مسند – курси; суюнчиқ; ёс蒂қ; мартаба] эск. кт. 1 Юқори мартаба, ўрин, амал. Нодон Анвар ўрдадан қувланиши ерида сармуншилик маснадига минмоқчи! А. Қодирий, Мехробдан чаён. Акбарали мингбоши, мана ўн уч ўйдан бери шу маснадиди ўтиради. Чўлпон, Кечча ва қундуз.

2 кўчма Таянч; асос. Архимед: «Менга маснад нуқтаси берингиз, ўз маневалам (рина, пишанг) билан ерни кўтараман», деган. А. Қаҳҳор, Сароб.

МАСОКИН [а. مسکن – «мискин» с. кўпли.] Мискинлар, бечоралар. Соҳибқирон аввал авлоиёларнинг мозорини тавоғ қилди ва фуқаро ва масокинларга кўп садақалар берди. «Фан ва турмуш».

МАСОФА [а. مسافه – оралиқ, узоқлик] Икки нарса, икки нуқта оралиғи, бир ердан иккинчи ергача бўлган оралиқ. Шаҳарлар орасидаги масофа. — Ўрдагача бир ярим чақирим чамаси ўйл бўлиб, Суатонали бу масофани ўн беш дақиқа ичиди босди. А. Қодирий, Мехробдан чаён.. босиб ўтган ўйл беш чақиримга ҳам етмаган бўлса-да, назарида, олам-жаҳон масофа ортда қолгандек туюлди. С. Кароматов, Сўнгти бархан.

МАСОФАВИЙ Узоқ масофадан туриб бўладиган, олиб бориладиган. Масофавий ўқитши.

МАСОҲА [а. مساحه – фазо, майдон, худуд] эск. кт. Ер, майдон.

МАСРУР [а. مسرور – хурсанд, шод] эск. кт. Шод, севинган. Бўлиб файз узра файзу нур уза нур. Ҳамма меҳмону мезбон бўлди масрур. Ҳабибий. Олам тўла қуёш, қалбинг тўла нур. Ойдин бир замонда яшайсан масрур. Э. Воҳидов. Ўйи ўйимизга қарама-қарши. Қўшиним балконига масрур боқаман. Ҳ. Пўлат.

МАСРУРЛАНМОҚ кам қўлл. Шодланмоқ, хурсанд бўлмоқ, шод бўлиб гурурланмоқ. Ўша ҳодисани эсласа, Эрназар полвон ҳануз масрурланади. Н. Норқобилов, Бекатдаги оқ уйча.

МАССА [лат. massa – бўлак, парча] 1 физ. Механиканинг энг муҳим физикавий хоссаларидан бири; материя (жисм)нинг инертилик ва гравитацион хоссаларини ифодалайдиган физик катталик. Масса билан бир қаторда энергия ҳам физика фанининг асосий тушунчаларидандир. «Фан ва турмуш».

2 маҳс. Яхлит ёки бўтқасимон жисм ёки модда. Амударё суви лойқа. У каналдан оқа бошлигач, унга лойқа ўтириб, берч массага айланади. Газетадан. Муз массасининг қалинлиги аниқроқ ўлчанди. Газетадан.

МАССАЖ [фр. massage < а. مسح – тегиши, уриниш; қўл тегизиш] Тана ёки бирор аъзога даво ёки гигиеник мақсадда маҳсус усулда механик таъсир этиши (силаш, уқалаш, ийлаш, қоқиб қўйиш каби усуллар билан амалга оширилади). Тўрт гурухнинг ҳар қайсиисида алоҳида врачлар, массаж кабинетлари мавжуд. Газетадан. Шунингдек,

массаж муолажаси, шапатилаш баъзиларга оғриқли туюлса, бошқаларга малҳамдек туъюлади. «Фан ва турмуш».

Массаж қилмоқ Массаж муолажасини бажармоқ, қилмоқ. **Массаж қилаётган ўнг қўлининг ташқи томони билан пешонасига тушган сочини юқорига бурди.** С. Кароматов, Олтин кум.

МАССАЖЧИ Массаж қилувчи ходим. ..ажойиб массажчимиз бор. **Қўл-оёғингизни уқалаб ҳам қўяди, қушдек енгил бўлиб чиқа-сиз.** Х. Тўхтабоев, Ширин қовунлар мамла-кати.

МАССИВ [фр. massif – оғир вазни < лот. massa – бўлак, парча] 1 Тоғлик, чўл ва ш. к. жойлардаги текис, яхлит қисмлар. **Шўрўзак массиви, унинг биринчи забткорла-ри ҳақидаги ҳикоя ҳамроҳимизни ниҳоятда қизиқтириб қолди.** «Ўзбекистон қўриқлари». Ярим аср мобайнида чўлдаги жуда катта массивлар ўзлаштирилди. Газетадан.

2 Географик ҳусусиятлари ва умумий ман-зараси бир хил бўлган яхлит жой. **Сув мас-сивлари. Ўрмон массивлари. Тоғ массивлари.**

3 к. даҳа. ..шаҳримизда янгидан-янги тур-пар жой массивлари, микрорайонлар вужудга келди. Газетадан.

МАСТ [ф. Mast – кайфи бор, ҳушёр эмас] 1 Ичкилик ёки наша, қоралори ва ш. к. таъсирида кайф қилган, кайфи бор. **Маст одам.** Бир мастга тегма, бир – жиннига. Мақол ■ **Тантибийвачча анчагина маст бўйиб, оғизга келганини вадиришга бошлади.** Ойбек, Танланган асарлар. **Ҳозиргина кулиб турган маст Комил бирдан ҳўнграб йиғлаб юборди-да, тили гапга келмай ғўлдиради.** Ҳ. Фулом, Машъял.

2 Жинс жиҳатидан уйғонган; куйиккан. **Девсифат киши.. маст бўлган туюдай, оғиз кўпиртиб келар эди.** М. Исмоилий, Фарго-на т. о.

3 кўчма Қаттиқ таъсиrlаниб, завқланниб кайф қилган, нашъага чўмган. **Йигит шифт-га қараб ётганича, ширин орзуларга маст бўлди.** И. Раҳим, Чин муҳаббат. **У қўшиқ куй-лади ёр шаънига маст, Шўхчан шебрлар айт-ди севги номидан.** А. Орипов.

МАСТАВА [ф. Mastaba – қурт, юмалоқ-ланган сузма < ماستا – қатиқ + بـسـ – сув] Гуруч, гўшт ва сабзвотлардан пиширила-диган суюқ ош (одатда қатиқлаб ичилади). Узоқ йўл босиб келдим, серқатиқ, аччиққина

маставани кўнглим тусаб турган эди, чақир-дим. «Муштум».

МАСТАК I [ф. مستك – заҳарли ўт номи]

Галла экинлари орасида ўсадиган, дони за-ҳарли, бир ёки кўп йиллик ёввойи ўт. Бир неча ўйил давомида Ўзбекистоннинг турли ра-йонларида мастак ўсимлигининг уруғларини тўплладим. «Фан ва турмуш».

МАСТАК II Какликнинг модаси. Сувон-жоннинг қўлида қафас.. Ичида типирчила-ётган нарса мастак каклик. С. Анорбоев, Оқсой.

МАСТ-АЛАСТ 1 Ўзини билмас даражада маст, қаттиқ маст (қ. **маст 1**). Тўйда маст-аластнинг қўплиги устани беихтиёр бир ҳўрсингитиди. Мирмуҳсин, Созандо.

2 қ. маст 3. **Дўнгларда, сайдонларда кўклам, гуллар очилишидан қушлар маст-аласт..** Миртемир.

МАСТЕР [нем. Meister, ингл. master < юн. mastoras – уста, устоз; хунарманд] 1 қ. **уста 1.** Ростов шаҳрига келиб, заводга киради, маст-терларнинг қўлида шогирд бўлиб ишлайди. Ойбек, Танланган асарлар. **Директор телев-фон қилиб, иккинчи цехнинг мастерини ча-кирди.** «Гулдаста».

2 қ. **уста 2.** Спорт мастери.

МАСТЕРОВОЙ [«мастер» с. дан] тар. Чор Россияси даврида рус хунарманд ишчиси. Ҳокимнинг бегида икки мастеровой битта миршабни ўлдириб кетибди. А. Мухтор, Опасингиллар. [Қоратоў.] Агар ўрис мастеровой-лари шу фикрда бўлса, биз ҳам шунга қўши-ламиз. Ойбек, Танланган асарлар.

МАСТЕРСКОЙ [«мастер» с. дан] 1 қ. **ус-тахона.** [Петров] Икки ўйил илгари Тошкентга келиб, темир ўйл мастерскойларида иш-лай бошлади. Ойбек, Танланган асарлар.

МАСТИКА [юн. mastika < mastiche – қора-мой, смола] Техника ва қурилишда, мас., тирқишилар, ёриқларни беркитиш, пол ювиш ва артишда ишлатиладиган, турли таркибли қуюқ мумсимон модда.

МАСТИТ [юн. mastos – кўкрак, эмчак] тиб. Сут безларининг яллигланиши.

МАСТЛИК Маст ҳолат; кайф. **Мастлик қурсин, тоза машмаша қилибман.** Ойбек, Танланган асарлар. **Безорилик каби жиноятлар деярли доим мастликда рўй беради.** Газетадан.

МАСТОН [ф. Mastan – мастьлар; мастьлар-ча] 1 Мастона, хумор. Ёнгарман, ёки кетар бу жоним. **Боқмаса ҳам майли кўзи маство-ним.** «Қўшиқлар».

2 **Мастон** (хотин-қизлар исми).

МАСТОН II фольк. Айёр, жодугар (хотинлар ҳақида). *Хабардор бўл. Ширвоннинг кўп мастони, Mastonлардан хабардор бўл, Равшанжон!* «Равшан».

МАСТОНА [ф. ماستونه — мастилик билан, масти ҳолда] поэт. 1 Мастиларча, мастилар каби. У бир мастона чайқалиб турган шогирдига, бир ҳайратда қотиб қолган Пир Букрийга, бир Маликул шаробга қаради. О. Ёкубов, Кўхна дунё.

2 Ақлни оладиган даражада гўзал, чиройли, хумор. *Мастона кўзлар*.

МАСТУРА [а. ماستوره — беркитилган, пардаланган; бокира] 1 Иффатли, соф, покиза, маъсума.

2 **Мастура** (хотин-қизлар исми).

МАСХАРА I [а. مسخره — эрмаклаш, мазах, ҳазил обьекти; ниқоб] Камситувчи, кулги қилувчи гап-сўз, хатти-ҳаракат; мазах, эрмак, кулги. *Бу сўзлар қўрбошига масхара бўлиб туюлди. У оғзидан кўпиклар сочди.* А. Қаҳҳор, Кўр кўзнинг очилиши. *Фотима масхара ва мазахларга чидай олмади, титраб кетди.* П. Турсун, Ўқитувчи.

Масхара қилмоқ Камситувчи, эрмак қилувчи, мазахловчи гап-сўз, хатти-ҳаракат қилмоқ; масхараламоқ. *Ашур мени масхара қилаётганини сезиб, оёқ-қўлум бўшашиб кетди.* П. Қодиров, Уч илдиз.

МАСХАРА II с.т. Қизиқ гап-сўз ва ҳаракатлар билан одамларни кулдирувчи; қизиқчи, масхарабоз. *Тўла масхара анъаналарини ўғли Мулла гадой, шогирди Сафар масхара Абдуллаев давом эттириди.* «ЎзМЭ». *Бухоро анъанавий театрида Зариф, Тўла, Мизроб, Эргаш исмли масхаралар шуҳрат қозонган.* «ЎзМЭ».

МАСХАРАБОЗ 1 Томошахоналарда, сайдилларда ва умуман халқ кўп тўплланган жойларда томошабинларни кулдирадиган ўйинлар кўрсатувчи қизиқчи, артист. *Цирк масхарабози.* ■ *Бошқа бир жойда масхарабоз қизиқчилар ўйин кўрсатмоқдалар.* Ж. Шарипов, Хоразм. *От устида виқор билан турган «ҳазрат» ҳалиги ерсиз дехқон қиёфасидаги масхарабозни дарра билан бир туширди.* К. Яшин, Ҳамза.

2 айн. **найрангбоз**. У бир тўён масхарабоз орасида калака бўлгандек қизариб, вагонга яқинлашиди. «Ёшлик».

МАСХАРАБОЗЛИК 1 **Масхарабоз иши, хатти-ҳаракати. Дор остида қизиқчилар масхарабозлик қилмоқда.**

2 с.т. Оғзаки драматургия асосида фаолият кўрсатган ўзбек анъанавий театр; қизиқчилик. *Масхарабозлик анъаналари, воситалари маълум даражада янги шаклдаги ўзбек театрида ўзлаштирилди.* «ЎзМЭ».

3 айн. **найрангбозлик**. Бир неча минутдан кейин Гуломжон мингбоши олдида турар, бу масхарабозликка ҳали-ҳали тушунолмай, тажсан бўлар эди. М. Исмоилий, Фарона т. о.

МАСХАРАЛАМОҚ *Масхара, мазах қилмоқ, кулмоқ.* Кечаси подшо афандини масхаралиаш учун унинг отининг пастки жагини кесиб қўйди. «Латифалар». Унинг сўз оҳангидан қанча масхаралаши бўлса, шунча таҳқирлаш ҳам бор эди. М. Исмоилий, Фарона т. о.

МАСХАРАЛИ *Масхара ифодалайдиган: истеҳзоли. Афғон чойфурушнинг бундай масхарали пичинглари ярим соатдан бери давом этарди.* А. Мухтор, Опа-сингиллар. ..*қўринишда самимий, лекин аслида соҳта ва масхарали товуш билан Йўлчининг онасини ва укаларини сўради.* Ойбек, Танланган асарлар.

МАСХАРАОМУЗ *Масхара аралаш, масхара билан, истеҳзоли. Масхараомуз кулги.* ■ ■ *Ҳа, қаёққа бормоқчисиз яна?* — деди Тожибой масхараомуз. П. Турсун, Ўқитувчи. *Бошлиқнинг масхараомуз кулгиси Солиҳовга қаттиқ таъсир қилди.* Н. Аминов, Суварак.

МАСХУР [а. مسخور — масхараланган] кт. кам қўлл. *Масхара қилинган, масхара бўлган, хўрланган.* Сиздек хоин дажжоллардан масхур халқ қутулурми! Ҳамза.

МАСШТАБ [нем. Maßstab < Maß — ўлчов + stab — таёқ] Жойнинг, нарсанинг ҳақиқий ўлчами билан унинг картадаги, пландаги, чизмадаги, аэрофотосуратдаги кичрайтирилган ёки катталаштирилган ўлчами ўртасидаги нисбат. *Масштаб 1 : 10.* Кичрайтирилган масштаб. *Масштаб линейкаси.*

МАСЬУД [а. مسعود — баҳтли, саодатли] 1 кт. Баҳтли, саодатли. Эсини танигандан бошлаб онаси билан кечирган замонлар масъуд, лекин қайтарилмас бир туш каби Йўлчининг кўз олдидан бир-бир ўтади. Ойбек, Танланган асарлар. *Кампир иягига ҳасасини тираб, ўша масъуд ва машъум тунлар оғушида сингиб кетди.* С. Аҳмад, Ўйлар.

2 **Масъуд** (эркаклар исми).

МАСЬУЛ [а. مسؤول - жавоб берувчи, жавобгар] 1 *Масъулият юклатилган, жавобгарлиги зиммасида бўлган; жавобгар. Масъул ходим. Масъул мұхаррір.* ■ *Бир инсоннинг тақдиди ҳал бўлаётган пайтда масъул одам ўз хаёлига фарқ бўлиб ўтираса. Ҳ. Олимжонов, Тақдир тақозоси.*

2 *Масъулияти бор, масъулиятли. Билмаски, кўп масъул хизмат инсонлик. Яхшилик қўлмаслик ўзи ёмонлик. М. Шайхзода. Абдуқодир ота пенсионер, икки ўғли жуда масъул ишда ишлайди. Мирмуҳсин, Супургига сажда.*

МАСЬУЛИЯТ [а. مسؤولیت - жавобгарлик, ҳисоб беришлик] *Бирор иш, хатти-ҳаракат оқибати, натижаси учун бўлган жавобгарлик. Масъулият юкламоқ. Масъулиятни ўз устига олмоқ. Масъулият сезмоқ. Масъулиятга тортмоқ.* ■ *Халқ номзодлари ўзларининг интизомлилиги, юксак масъулият ҳисси билан ажралиб туради. Газетадан.*

МАСЬУЛИЯТЛИ *Масъулияти бор, масъулият талаб қиладиган. Масъулияти вазифа. Масъулияти пайт.* ■ *Масъулияти топширик кўпинча Нурматов бўлинмасига топширилар эди. Назармат, Жўрлар баланд сайрайди. Озуқа тайёрловчилар учун масъулияти дамлар бошланди. Газетадан.*

МАСЬУЛИЯТСИЗ 1 *Масъулияти йўқ, масъулият талаб қилмайдиган. Масъулиятысиз иш.*

2 *Масъулиятни, жавобгарликни сезмайдиган, ишга масъулият билан қарамайдиган; бепарво. Масъулиятысиз киши. Масъулиятысиз бўлмоқ.*

МАСЬУЛИЯТСИЗЛИК *Масъулиятысиз муносабат. Курилиши ишларидаги бундай хўжасизлик, масъулиятысизлик.. қачонгача давом этади?!* «Муштум».

МАСЬУЛЛИК *аин. масъулият. Онгли интизом, умумий иш учун масъуллик туйғуси меҳнат унумдорлигини оширишга ёрдам бермоқда. Газетадан.*

МАТА с. т. *Мато, газлама. Ип матта.* ■ *Тушимда онам оптоқ матага чулғанган.. қия боқмай кетяпти. Ойбек, Қуёш қораймас.*

МАТАІ [а. متل] 1 *Тугал маъно ифодаламайдиган образли ибора, ҳикматли сўз (мас., «қизил қор ёққанда», «туюнинг думи ерга теккандা»).*

2 *Қисса, масал. Қулмуроднинг маталдек бўлиб эшишилаётган дард-аламли ҳикояси*

остида Шокир қачонлар уйқу дарёсида гарқ бўлган эди. С. Айний, Қуллар.

МАТАМОҚ *Бир бирига боғлаб биритирмоқ, бирлаштириб боғламоқ. Уҳам тўрт отни бир-бирига матаб, ошпаз узатган яримта зогора кулчани катта-катта тишлаганча, ўйлга тушарди. Н. Қобил, Унуттилган соҳиллар. Барини йиғиб, отларига матаб кетишиди-да! ..Бойсунга энсакми, деб ўйлашиб ўтириб эдик. Ш. Холмирзаев, Қил кўпприк.*

МАТАШМОҚ *Бир бирига ўралашиб, боғланиб қолмоқ. Рўпарадаги ток, олча дарахтлари қалин шоҳ отиб, бир-бирига матабиб кетибди. Ҳ. Назир, Сўнмас чақмоқлар.*

МАТБАА [а. مطبعة - босмахона, типография] *айн. босмахона. Тошкент матбааси. Матбаа хатоси.* ■ *Кечаги ибтидоий тошбосмалар ўрнида бугун қудратли матбаа машиналари ишлаб турибди. Газетадан. Матбаада ишлаётган дўстларингиз ўз улушларини қўшиб.. бериб юборишиди. К. Яшин, Ҳамза.*

МАТБААЧИ *кам қўлл. 1* *Босмахона (нашириёт) ходими, ишчиси; босмахонада ишловчи киши. Республикаиз матбаачилари газета-журналларнинг ўз вақтида чиқишини таъминлаш борасида кўп иш қўлмоқдалар. Газетадан.*

2 *эск. Босмахона эгаси.*

МАТБААЧИЛИК *Матбаа иши, ноширилик, нашриётчилик. Матбаачилик ишлари дастлаб Тошкентда вужудга келиб, кейин Ўрта Осиёнинг ўирик шаҳарларига тарқалди. «Фан ва турмуш».*

2 *Босмахона, матбаа иши.*

МАТБУОТ [а. مطبوعات - босма асарлар, нашрлар] 1 *Саноатнинг босма асарлар чиқарадиган тармоғи, нашриёт ва босмахона ишлари. Ўзбекистонда матбуотни ва унинг моддий-техника базасини ривожлантириши борасида амалга оширилган ишлар бекиёс катта. Ҳ. Ёдгоров, Ҳаёт тўлқинлари.*

2 *Босма асарлар; газета, журнал, китоб ва ш. к. мажмуи. Чет эл матбуоти.* ■ *Ичимизда шеър, хабар, мақола, ҳатто очерк, ҳикоялари билан матбуотда танилганлар ҳам бор. Ҳ. Фулом, Замин юлдузлари.*

ВАҚТЛИ МАТБУОТ *қ. вакъти. Матбуот буороси* 1) *курултой, конференция, кенгаш, халқаро музокара ва ш. к. вакътида матбуотга материал, хабар бериб туриш учун тузилган мұхаррирлар ва мұхбирлар ҳайъати; 2)*

матбуот, телеграф, ахборот агентликлари ва б. ташкилотлар қошидаги, матбуотни тайёр мақола, хабар ва бошқа материаллар билан таъминлаб турувчи доимий бўлим. **Матбуот конференцияси** Давлат, илм-фан, маданият ва б. соҳа арбобларининг кенг оммани қизиқтирувчи масалалар бўйича вақтли матбуот ходимлари билан учрашуви, сұхбати. **Матт бошланиши олдидан унинг иштирокчилари бир неча матбуот конференцияси ва сұхбатлар ўтказдилар.** Газетадан.

МАТЕМАТИК Математика олими, мутахассиси. *Буюк математик, астроном ва географ.. Мұхаммад ал-Хоразмий VIII аср охирги – IX асрнинг биринчи ярмida яшаб ижод этди. «Фаһ ва турмуш».*

МАТЕМАТИК Математикага оид, математика қоидаларига асосланган. *Математик формула. Математик лингвистика.*

МАТЕМАТИКА [юн. *mathematike* < *mathema* – билиш; илм, фан] Объектив борлиқдаги миқдорий нисбатлар ва фазовий шаклларни ўрганадиган, аниқ мантиқий мушоҳадаларга асосланган фан. *Олий математика. Амалий математика. Математика мұаллими.*

МАТЕРИАЛ [лат. *materialis* – моддий, ашёвий] 1 Бирор мақсад учун керакли хомашё, модда. *Күршлии материаллари. Бодомнинг ёғочи дурадгорлик ва усқунасозлик учун яхши материал ҳисобланади.* ■ *Заргар материалнинг конструктив ва әзгурунчалик имкониятими.. яхши билиши керак.* Газетадан.

2 Асос ёки далил вазифасини ўтайдиган маълумот, манба ва ш. к. *Илмий иш учун материал тўпламоқ.* ■ *Ўзбекистонлик жангчи йигитларнинг партизанлар ҳаракатига қўшилиб, шафқатсиз жанг олиб борганикларини архив материаллари асосида ўрганиб, жонлантиредим.* Назармат, Жўрлар баланд сайрайди.

3 Умуман, бирор нарса ҳақида мавжуд бўлган, тайёрланган, эълон қилинган нарса. *Журнал саҳифаларидан ўрин олган материалларнинг ҳаммаси ҳам бир савиядада эмас.* Ф. Мусажонов, Ҳиммат. *Баъзан идорада газета учун материал тайёрлаши қийин бўлганидан, Мустаҳкам аканинг чойхонасида кечалари материал ишлаб, эрталаб ишга келардим.* Н. Сафаров, Оловли излар.

4 Газлама, мато. *Костюмбон материал. Шимлик материал.*

МАТЕРИАЛИЗМ [фр. *materialis* – моддий] 1 флс. Идеализмга қарама-қарши ўлароқ, материалнинг, объектив борлиқнинг бирламчилигини, унинг кишилар иродаси, руҳи, онгига боғлиқ бўлмаган ҳолда мавжудлигини, руҳ, онгнинг эса иккиласмичилигини, объектив борлиқ ва унинг қонуниятларини билиш мумкинлигини таъкидлашга асосланган фалсафий йўналиш, оқим.

2 с. т. Борлиқса, ҳаётга реал, моддий нуқтаи назардан ёндашиш.

МАТЕРИАЛИСТ 1 флс. Материализм тарафдори, материализм йўлидан борувчи киши. *Ҳар қанча материалист бўлсан ҳам, илҳом ҳолатининг сеҳрли эканига ишонгим келади.* У. Норматов, Талант тарбияси.

2 с. т. Ҳаётга факат ўзининг моддий манфаати нуқтаи назаридан ёндашувчи киши.

МАТЕРИАЛИСТИК Материализмга оид, материализм принципларига асосланган. *Материалистик фалсафа. Материалистик дунёқараш.*

МАТЕРИК [лат. *materis* – илк, бошланғич асос] Куруқликнинг океанлар ва денигизлар ўраб турган катта бўлакларидан ҳар бири; қитъа. *У [Ю.А. Гагарин] ..ернинг ҳамма томонларини бир ярим соат ичидаги кўриб чиққан, унинг жуда катта океанлари ва материкларини назардан ўтказган биринчи одамдир.* Газетадан.

МАТЕРИЯ [лат. *materia* – модда; илк асос; моҳият] 1 флс. Киши онгидан ташқарида ва унга боғлиқ бўлмаган ҳолда мавжуд бўлган объектив борлиқ. *Материя фалсафий категориядир.* ■ *Олам замарида чексиз хилма-хил хусусиятларга эга бўлган материя ётади.* «Фан ва турмуш».

2 айн. **модда.** *Материянинг тузилиши.*

3 с. т. Газлама, мато, материал. *Йўл-йўл материя.*

МАТИН шв. Метин.

МАТКАТАК шв. Чўпонларнинг тошдан курилган кулбаси.

МАТЛА [а. – مطلع – зинапоя, нарвон; мұқаддима, бошланиш] 1 ад. Фазал ёки қасиданинг ҳар икки мисраси ўзаро қофияланадиган биринчи байти. *Бобур таққа тўхтаб қолди. Ё оллоҳ, ахир бу бир пайтлар ўзи битган фазалнинг матлаи-ку!* Х. Султонов, Бир оқшом эртаги.

2 эск. кт. Осмон ёритқичларининг чиқиши ўрни, чиқиши.

МАТЛАБ [а. مطلاب – талаб, эҳтиёж, мақсад] 1 Талаб этилган, исталган нарса; мақсад. Ўзим ҳайрон ўз қилишишмга, ўзим билмам: недир матлабим. Э. Воҳидов. Дунё ҳалқларининг матлаби битта: *Тинчликсиз замон – замон атамлас*. Н. Нарзуллаев.

2 Матлаб (эркаклар исми).

МАТЛУБ [а. مطلوب – исталган, керакли; талаб қилинган; истак] кт. Талабга мос бўлган, исталган, кўнгилдаги. Эй менинг дўстларим, кирому матлуб, Ёшликнинг ўзидаи азиз, ягона. Э. Воҳидов.

МАТЛУБОТ [а. مطلوبات – қарзлар, мажбуриятлар]: **матлубот кооперацияси** (ёки жамияти) Аҳоли эҳтиёжларини таъминлаш учун тузилган кооперация (жамият). ..қишлоқ аҳолисининг талаб ва эҳтиёжларини сезгирик билан ҳисобга олиб бормаётган матлубот кооперациялари ҳам бор. Газетадан. Қишлоқ матлубот жамиятига ўша ишлари Ҳанифа раис эди. «Ўзбекистон қўриқлари».

МАТЛУБОТЧИ Матлубот кооперациясида ишловчи киши.

МАТН [а. متن – елка; нутқнинг ёзувдаги ифодаси, текст] 1 Ёзувда ёки босма ҳолда шакллантирилган муаллифлик асари ёки ҳужжат. Бегона тилдаги матнни таржимон ўзи учун талқин этиши билан уни ўз тилида бошқаларга атаб қайта яратиши ўртасида улкан тафовут бор. Ф. Саломов, Таржима назариясига кириш.

2 Босма нашрнинг расм, чизма ва изохларсиз асосий қисми.

МАТНШУНОС [а.+ф. متن‌شناس – матн ўрганувчи] Матншунослик соҳаси мутахассиси; текстолог.

МАТНШУНОСЛИК Адабиёт ва фольклорга оид қўлёзма асарларни, тарихий ҳужжатларни, уларнинг ҳақиқий, асл матнларини аниқлаш ва танқидий ўрганиш, шарҳлаб эълон (нашр) қилиш мақсадида улар устида тадқиқотлар олиб борувчи ёрдамчи тарихий-филологик фан соҳаси; текстология.

МАТО [а. متع – мол, ашё; юқ] 1 Газлама, материал, материя. *Пахта итдан тўқилган матто.* ■ Бундай бўёқ билан бўялган матто ўнгуб кетмайди. «Фан ва турмуш».

2 Мол, буюм, нарса. -Ё қудратингдан, ишонмайди-я! – деди Турабжон [хотинига] келтирган матони титкилаб, – мана, чайнаб кўр! А. Каҳҳор, Анор.

МАТОНАТ [а. متنات – мустаҳкамлик, қатъийлик; салобат] кт. Қаттиқ бардош, сабот, чидам. Жангларда матонат кўрсатмоқ. Матонат билан курашмоқ. ■ Зиёмат Ҳусановнинг қилган жанглари, матонати, жасорати кишиларга ибратли эди. Н. Сафаров, Оловли излар. 1978 йил чўлқуварлар маҳорати, тадбиркорлиги.. матонатини зўр синондан ўтказди. «Ўзбекистон қўриқлари».

МАТОНАТЛИ кт. Матонатга эга бўлган; саботли, чидамли. **Матонатли жангчилар.** ■ Директор янги ерда ишни юргизиш учун матонатли, суюнчиқ одамлар топиши керак. «Ўзбекистон қўриқлари».

МАТОХ [а. متع – мол, ашё] с.т. қ. **мато** 2. Йўлдошев.. ўзи келтирган матоҳларини тезтез панкасига солиб, кабинетдан тепилган коптотдек отилиб чиқди. А. Муҳитдин, Хира..атторлар мушкин анбар исмли сув, яна аллақандай хушбўй матоҳларни кўзкўзлаб, қутиларини очадилар. С. Сиёев, Аваз.

МАТРАП [а. مطرف – ёпинчиқ, чойшаб] Бедана, кантар каби паррандаларни ушлашда қўлланадиган, узун таёқ учига тўр ҳалтали чамбарак ўрнатиб ясалган асбоб. -Бир тарафи ҳайтлашиб ҳам келаман-ку, деган ният билан ёнига тозисини ҳам қарчиғанини олиб, матрап кўтариб, уч-тўрт кун далага чиқиб кетди.. – деди Шум бола. Ф. Гулом, Шум бола. Қўлидаги қушни учирив юбориб, бирорларнинг қўлидагига матрап тикиб юрган экан-да. Э. Аъзам, Кечикаётган одам.

МАТРАС [нем. Matratze, голл. matras < а. مطرح – ичига жун тиқилган ёстиқ ёки кўрпа] 1 Ичига пахта, жун ва ш. к. солинган қалин тўшак. *Raxi чиқсан, деб матрас тагига ёзib қўйған шимини олиб кийди.* С. Кароматов, Олтин қум.

2 Каравот ёки диваннинг пружинали ўринидиги.

МАТРИАРХАЛ Матриархатга, оналик даврига оид. *Матриархал муносабатлар.*

МАТРИАРХАТ [лат. mater, matris – она + юн. arche – ҳокимият] Уругчилик жамиятининг оиласида ва жамиятда она бошчилик қилиган, қариндошлиқда ва мерос қолдиришда она томон асос ҳисобланган ибтидоий шакли; она ҳукмронлиги даври.

МАТРИЦА [нем. Matrize < лат. matrix, matricis – бачадон; она; манба, рўйхат] 1 тех. Металлургияда: металларга босим билан ишлов беришда тайёрланадиган буюм

хомашёси, чала тайёр нусхасини (чўзиб, ёйиб, пресслаб ва ҳ.к.) керакли шаклга келтириш учун ишлатиладиган қолип (штамп)-ларнинг иш қисми.

2 полигр. Ҳарф, рақам ёки белгининг чукур тўғри тасвири туширилган, яъни литералар (ҳарф ёки белгининг бўртма тасвири), ҳарф ёки сатрни қуийш учун қолип бўлиб хизмат қиладиган металл пластинка ёки таҳтача. *Линотип матрицаси. Монотип матрицаси.*

3 полигр. Матн ва расмларнинг ботиқ тасвири туширилган, стереотиплар (юқори босма шакллари)ни тайёрлаш, асарларни қайта нашр этиш, кўп нусхали нашрларни турли жойларда босиша ишлатиладиган пластмасса варақ, таҳта. *Китобни матрицадан босиш.* ■ Аввал «Правда» ва «Известия» газеталаригина Москвадан олиб келинадиган матрицалардан босилар эди. И. Шоғуломов, Ирик корхона.

4 мат. Турли сонлар ва математик ифодалар жойлаштирилган сатрлар ва устунлардан иборат тўғри бурчакли жадвал.

МАТРОС [голл. matroos < matten-noot – каравотдош ўртоқ (кемада)] Ҳарбий денгиз флотида оддий аскар; фуқаро денгиз флотида кема командасининг аъзоси. *Матросларнинг бир нечтаси ишак арқонни белларига боғлаб, фонарлар билан шўнгидилар.* М. Маҳмудов, Мангу куй излаб.

МАТРОСКА [«матрос» с. дан] Матросларнинг кенг қайтарма ёқали маҳсус устки кўйлаги; хотинлар ёки болаларнинг шу хилда тикилган кўйлаги.

МАТЧ [ингл. match] Шахмат ёки спортнинг бирор тури бўйича икки рақиб ёки икки команда ўртасидаги мусобақа. *Футбол матчи. Дунё биринчилиги учун шахмат матчи.* ■ *Расмий мусобақалардан ташқари оила аззолари ўртасида ҳам ҳар хил турнир, матчлар ўтказилиб туради.* М. Муҳитдинов, Доналар.

МАУЗЕР [нем. Mauser – ака-ука немис инженер-саноатчилари В. ва П. Маузерлар номидан] Ака-укалар ишлаб чиқсан (яратган) револьвер, бир зарядли винтовка, автомат тўппонча каби қуролларнинг умумий номи. *Оғажон эшон ётган қора уйга Миршаропов қўлида маузер ушлаган ҳолда отилиб кирди.* Ж. Шарипов, Хоразм.

МАФИЯ [итал. mafia, maffia – маҳфий уюшма] 1 Дўйқ-пўписа, зўрлик, қотиллик усул-

лари билан иш кўрувчи уюшган, тармоқланган, яширин жиноятчилик.

МАФИЯЧИ Мафия билан шуғулланувчи, мафия қатнашчиси. *Аёлга қўшини [булган] уйда яшайдиган мафиячи билан ҳисоб-китоб қилмоқчи бўлганлар бунда адашиб қолишибди.* Газетадан.

МАФКУРА [а. مفکرہ – фикр юргизиш; тафаккур; эътиқод ва маслаклар тизими] Жамиятдаги муайян сиёсий, хуқуқий, ахлоқий, диний, бадиий, фалсафий, илмий қарашлар, фикрлар ва фоялар мажмуйи. *Бизнинг миллий мафкурамиз давлатнинг зўрлик аппаратига асосланмаслиги, таянмаслиги керак.* Газетадан. *Мафкуранинг кучи – қандай гояни ким, қай усулда омманинг онгига етказиб бера олишида намоён бўлади.* Газетадан. *Мафкурамиз миллийлигининг асосий белгиси ҳам бизнинг буюк ажододларимиз ўғитнасиҳатларига, улуғвор фояларига содиқ қолишмизадир.* «Мулоқот».

МАФКУРАВИЙ Мафкурага оид; мафкура жиҳатидан. *Мафкуравий душман. Мафкуравий кураш.* ■ *Мафкуравий ишлар соҳасида ҳали анчагина камчиликлар бор.* Газетадан. ..профессор-ўқитувчилар Амир Темур давридаги мафкуравий муаммоларга тўхталиб ўтдилар. «Мулоқот».

МАФКУРАЧИ Бирор синф, ижтимоий-сиёсий тузум ёки оқим мафкурасининг ҳимоячиси, ифодачиси, раҳнамоси. *Ҳозирги кунда бавзи мафкурачиларимиз, маънавият-маърифат соҳасида ишловчи арбобларимиз эскича шакл ва усуллардан фойдаланишга чакирмоқдalar.* Газетадан.

МАФОСИЛ [а. مفاصل – бўғимлар, биррикиш жойлари] эсқ. Суяк бўғимларининг яллигланиши, оғришидан иборат касаллик; артрит, ревматизм. *Мафосилга гирифтор бўлган кимсадек етмиши икки бўғими зирқираб оғриди.* С. Сиёев, Аваз.

МАФТУН [а. مفتون – берилган, шайдойи бўлган, ақлдан озган] Бирорга ёки бирор нарсага ишқ, ҳавас билан, юракдан берилган; шайдо. *Девонов оқ юзли, қора кўзли, қорақош, табиатан мулойим бўлганлигидан, унга кўп қизлар мафтун эди.* Ж. Шарипов, Хоразм. *Эътибор Охунова табиат мафтуни, уни жондан севади.* Х. Ёдгоров, Ҳаёт тўлқинлари.

Мафтун қилмоқ (ёки этмоқ) Ишқ-севги, завқ-хавас туйгуси билан ўзига жалб этмоқ, маҳлиё қилмоқ. *Саодат Қобурова ва Ботир Зокировларнинг шўх қўшиқлари, ўзбек раққосаларининг жозибадор ўйинлари ҳаммани мафтун қилди.* Н. Сафаров, Оловли излар. *Юлдузхоннинг нозли кўзларидаги сирли маъно Муҳиддинни мафтун этди.* Р. Файзий, Чўлга баҳор келди.

МАФТУНКОР Кишини мафтун қиладиган, шайдо қиладиган. *Унинг шинам овози ейе «Кўчабоги» учун, «Кўчабоги»нинг мафтункор оҳанги эса Ғуломжон учун яратилгандаи янграп эди.* М. Исмоилий, Фарона т. о. Чимённинг табиати жуда ранг-баранг ва мафтункордир. Газетадан.

МАФХУМ [а. مفهوم – фахмланган, тушунилган маъно; тушунча] эск. кт. 1 айн. тушунча. *Ваъда, сўз деган мафхумларнинг қиммати борми?* Ойбек, Навоий.

2 Маъно, мазмун. *Унинг «Э, бор!» деганинаги юз ва тан ҳаракати «Кел, қаршимда тиз чўк!» мафхумидаги чексиз маъноларни ифода қилар эди.* А. Қаҳҳор, Сароб.

МАХДУМ [а. مخدوم – жаноб, хўжайин; ишга олувчи, ёлловчи] тар. Уламо ва руҳонийлар, пир ва устозларга бериладиган унвон, лақаб ва шу унвонга эга бўлган киши. *Махдумни мактабхона эшигига кўрган болалар чувурлашиб, сабоқ тақрорлашга тутиндишлар.* А. Қодирий, Мехробдан чаён.

МАХЗАН [а. مخزن – омбор; улкан дўкон; хазина] кт. аин. хазина. *Ҳикмату фан маҳзани бўлдинг жасорат кўрсатиб, Лекин ул золимлар ичра лаҳза роҳат кўрмадинг. Ҳабибий.*

МАХЛУҚ [а. مخلوق – яратилган нарса] 1 Инсон ва бутун жониворларнинг, тирик мавжудотнинг умумий номи. *[Абдужамил бой:] Ўлдирган бўлсангиз, садқайи сар.. ит деган маҳлук топилади.* А. Қодирий, Обид кетмон. *Жуфтлик ёлғиз кишилар орасидаги на эмас, ер юзидаги ҳар бир маҳлукда ҳам бор.* А. Қодирий, Мехробдан чаён.

2 Инсондан бошқа жонли нарсага нисбатан кўлланади. *Беор Истроилов баффашара бир маҳлук қиёфасида кўз олдига келди.* А. Мухтор, Чинор. *Илондек маҳлукнинг табиати, фойдасини тушунган одам уни «совуқ» дейшишга тили бормайди.* «Фан ва турмуш».

3 кўчма Ўхшовсиз, хунук, жирканч жонворга нисбатли ҳақоратни билдиради. *Ҳожи-мат олдинга юришга мажбур бўлди.* Бу маҳ-

луқдан ҳар нарсани кутиши мумкин эди. А. Мухтор, Бўронларда бордек ҳаловат. *-Қандоқ маҳлуксан ўзинг? – деди Сайд Жалолхон.* А. Қаҳҳор, Асарлар. *Фуод афанди танфурушлар гумаштаси бўлиб, қора умрини қора ишлар билан ўтказган қабоҳ бир маҳлук эди.* М. Исмоилий, Фарона т. о. *Бас, уятсиз маҳлук! ..ким уни заҳарлайди.* Ойбек, Танланган асарлар.

МАХЛУҚОТ [а. مخلوقات – яратилган нарсалар, жониворлар] Маҳлуклар, жониворлар. *Инсон барча маҳлукотнинг тожидир* [деди Навоий]. Ойбек, Навоий.

МАХМУР [а. مخمور – кайфи бор, кайфланган; маст] эск. кт. 1 Маст, кайф қилган, кайфи бор. *Исломхўжа ҳозиргина Николай II ҳузурида қозонилган ғалабадан маҳмур эди.* С. Сиёев, Азаб.

2 кўчма Сузук, хумор. *Давлатбахш маҳмур кўзларини.. бир нуқтага тиккан ҳолда сайраб кетди.* Ойбек, Навоий.

МАХОВИК [р. маҳовое (колесо) – силкинма, айланма (ғилдирак)] тех. Ўз салмоғи билан валинг тақисидан айланнишини таъмин этувчи пўлат ёки чўян ғилдирак.

МАХОРКА [р. маҳорка – тамакининг арzon нави] Тамаки ўсимлигининг дафал барги ва новдаларидан тайёрланган паст навли чекимлик. *Махмуд уй томонга бир қараб кўйди-да, ёнидан маҳорка олиб ўради.* С. Зунуннова, Олов.

МАХРАЖ [а. مخرج – чиқиш жойи, чиқиши] 1 мат. Оддий касрда бутуннинг нечага бўлинганини кўрсатувчи, каср чизиги остига ёзилган рақам. *Касрларни умумий маҳражга келтириши.*

2 эск. тлиш. Артикуляция ўрни. «Б»нинг маҳражи.

МАХСАР Уруғидан мой, гулидан бўёқ олинадиган тўпгулли бир ийллик ёки кўп ийллик ўтсимон ўсимлик.

МАХСИМЧА с. т. Қилиқлари, юриштуриши хотинларга ўхшаган эркак; хотинчалиши. *Менинг қўл остимдаги ўигитлар орасига иш кўрмаган, маҳсимча бир ўигит аралашиб қолди.* Ш. Ғуломов, Ёрқин уфқлар.

МАХСУМ с. т. Махдум.

Атала маҳсум қ. атала.

МАХСУС [а. مخصوص – алоҳида, ўзгача; бирор соҳага оид] 1 Бирор иш ёки нарсага хос бўлган, бирор иш ёки мақсад учун белгиланган. *Махсус кўрсатма.* *Махсус топши-*

риқ. **Махсус комиссия**. — Бўзагар Отабекни.. оддий бўзахўрлар ёнига ўтқазмай, ўзининг махсус ҳужрасига олиб кирап эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 Атайлаб, алоҳида мақсад билан. *Мунисхон, албатта, бу гапларни махсус Сайдийни хурсанд қилиши учун етказмайди*. А. Қаҳҳор, Сароб.

3 Бирор ихтисосга мансуб бўлган, ихтиослаш(тирил)ган. *Махсус таълим. Махсус ўқув юртлари*. — Ҳозир мактабдаги ўқитувчилар олий ва махсус маълумотга эгалар. Н. Сафаров, Оловли излар.

МАХСУСЛАШМОҚ кам қўлл. Бирор кимса, соҳа, мақсад ва ш. к. га хос бўлиб қолмоқ, ихтиослашмоқ

МАХФИЙ [а. مخفی — яширин, бекитилган] Ўзгага, бегонага билдирилмайдиган, бошқалардан сир тутиладиган; хуфия, яширин. *Махфий хат. Махфий учрашув. Махфий сир. Махфий ташкилот. Махфий иш олиб бормоқ*. — *Меҳмонхонада учта қора соя муккадишишиб, ариқ устиди махфий режа туза бошлидилар*. Ж. Шарипов, Хоразм.

МАЧИТ с. т. Масжид. *Одамларни мачит намозхон қилганми, намозхон одамлар мачит солганми?* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

МАЧТА [голл. mast — тик] 1 Кеманинг қоқ ўртасига ўрнатиладиган, елкан осиши, кузатиш, сигнал бериш учун хизмат қиласидиган вертикал металл ёки ёғоч устун, дор. *Кўрфазда эса кема мачталари чайқалмоқда. «Фан ва турмуш»*.

2 *тех.* Электр симларини осиши, сигнализация, антенналар ўрнатиш ва ш. к. мақсад учун қурилган баланд минорасимон қурилма. Баланд мачталарга марвариддай терилган шода-шода пројекторлар ўтқир нурларини пастга саншиб турарди. П. Қодиров, Эрк.

МАЧЧОЙИ Тожикистоннинг Мастчоҳ (Матчо) деб аталувчи жойи аҳолисига мансуб киши. *Бой мардикори маччои*. Муқимий, Саёҳатнома.

Маччоий сайил с. т. Бекорчилиқдан ўёқбу ёқни айланиб кезиб юриш. *Хиёбонлар бўйлаб «маччоий сайил» қилиб юрадилар*. Ойбек, Навоий.

МАШАҚ Боткоқликларда, тўқайларда яшайдиган, оёқлари ва тумшуғи узун куш.. юқоридан учиб ўтган икки машак қушиниг

«чев-чев» деган товушини эшишиб, кўкка қаради. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАШАЛА с. т. Машъал.

МАШАҚҚАТ [а. مشق — қийинчилик, оғирлик] Қаттиқ қийинчилик, оғирчилик, заҳмат. *Машаққатларни енгмоқ. Машаққат тортмоқ. Машаққат чекмоқ. Машаққат кўрмоқ. Машаққатга солмоқ. Тикансиз гул бўйлас, машаққатсиз — ҳунар. Мақол*. — *Етти яшарлигидан бери бошидан ўтган фалокатлар, машаққатлар уни [Некқадамни] қаритган эди. С. Айний, Куллар. Кунлар, тунлар чўлда қаттиқ машаққат ва қўнимсизлик билан кечар эди. Ойбек, О.в. шабадалар*.

МАШАҚҚАТЛАНМОҚ кам. қўлл. Машаққат кўрмоқ, машаққат чекмоқ, қийналмоқ. *Эшикнинг қулф ва занжирни бўлмай, юзига ёниқ ҳолда турган бўлса ҳам, у [йигит] эшикка тақилмади, машаққатланиб, деворга минди*. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАШАҚҚАТЛИ Машаққати бўлган, оғир, қийин, сермашаққат. *Машаққатли ҳаёт. Машаққатли меҳнат. Машаққатли ўйл*. — *Ҳарбий машқ ва таълимнинг барча машаққатли чиёригидан ўтиши, янги касб, кутимлаган жсанг ҳаракатлари уни, албатта, ўзгартириб юборган эди. Шуҳрат, Шинелий йиллар*.

МАШВАРАТ [а. مشورت — кенгаш, кўрсатма; йўл-йўриқ] эск. кт. Кенгаш, маслаҳатлашиш. *Бобур буғун пешинда ишонган бекларини тўплаб, машварат ўтказди*. П. Қодиров, Юлдузли тунлар. *Афтидан, улар кимнидир кутар, шу кишисиз машваратни бошлий олмай ўтиришади*. С. Сиёев, Ёруғлик.

МАШВАРАТХОНА [машварат + хона] Машварат ўтказиладиган (ўтказилаётган) жой, хона. *-Ассалому алайкум, — деб ўн бир ёғочли кенг-мўл машваратхонага дадил кириб борди Жаҳон Отин*. М. Осим, Карвон йўлларида.

МАШВАРАТЧИ Машваратда қатнашувчи; кенгаш, маслаҳат берувчи. *Қўканбой эртасиёқ Богиболога эниб бориб, бир тўёда машваратчи хотин-халажни эргаштириб қайтди*. Э. Аъзам, Олам ям-яшил.

МАШИНА [фр. machine < лот. machina — инишоот, қурилма] 1 Энергиянинг бир турини бошқа турдаги энергияга айлантирувчи, материаллар ёки ахборотларни тўплаш, сақлаш ва ўзгартириш, алоқа ўрнатиш, юқ ва одамларни ташиш учун мўлжалланган механизм ёки механизмлар мажмуи. *Буғ ма-*

шинаси. Тикув машинаси. Қишлоқ хўжалик машиналари. Кир ювадиган машина. Енгил машина. Юк машинаси. — Станцияга олиб борадиган бу ўйл серқатнов! Арава, машинадан кўни ўйқ. И. Раҳим, Чин муҳаббат.

МАШИНАЛАШМОҚ Машина билан таъмин этилмоқ, машина асосига қурилмоқ. *Машиналашган саноат. Машиналашган дивизия. — Сигир соғишидан тортуб уларни қашлашгача.. машиналашган.* А. Мираҳмедов, Кулган чечаклар.

МАШИНАСОЗ Машина ишлаб чиқариш саноатининг ходими, ишчиси, машинасозлик саноатининг мутахассиси. *Машиналарнинг конструкциясини яхшилаш машинасозларнинг муҳим вазифасидир. — Жавод Кўчиев конструктор ва машинасозларга ҳам эътироz билдириб қўярди.* «Ўзбекистон қўриклиари».

МАШИНАСОЗЛИК Халқ хўжалигининг турли тармоқлари учун машиналар ва машина асбоб-ускуналари ишлаб чиқарадиган оғир саноат соҳалари мажмуси. *Машинасозлик саноати. Машинасозлик корхоналари. — Шунинг учун кўнда қўйналмай, тушга яқин қишлоқ хўжалиги машинасозлиги заводига етиб борди.* С. Юнусов, Кутимаган хазина.

МАШИНАЧИ Тикув машинасида кийим-кечак тикувчи уста, чевар. *Бу кўйлакни машиначидан келтирган куни кийганда, Қосимжон: «Жуда яраши, фасони ҳам ўзига мос бўлибди», деган эди.* Ойдин, Кўнгли тўлдими, яхши йигит.

МАШИНАЧИЛИК Машиначи иши, қасби. *Машиначиллик қилмоқ. Машиначилликни ўрганмоқ.*

МАШИНАШУНОС Машинашунослик мутахассиси.

МАШИНАШУНОСЛИК Машина ва механизmlарни яратиш, улардан унумли фойдаланишга доир назарий билимлар ва амалий тавсияларни ишлаб чиқиш билан шугулланадиган фан.

МАШИНИСТ [«машина» с. дан ясалган шахс оти] 1 Локомотивни бошқариб, поезд ҳайдовчи киши. *Паровоз машинисти. — Саҳро ухлар.. Поезд учади, Депсинади зўр локомотив. Деразадан боқиб машинист, Узоқларни чамалар ҳадеб.* Ё. Мирзо.

2 Кран ва ш. к. машинани бошқарувчи киши. Экскаватор машинистига ёрдамчи бўлиб олдим. С. Аҳмад, Иқбол чироқлари.

МАШИНИСТКА Ёзув машинкасида ишловчи аёл. *Машинистка опам Ҳожар, қўл бармоғи ўйнаб чопар. Гўзал жажжи машинкаси — худди рояль кичкинаси.* К. Муҳаммадий.

МАШИНКА [«машина» с. кичр.] Ҳар бирига ҳарф ёзилган тутгачаларини бармоқ билан уриб хат ёзадиган мослама. *У қабулхонага кириб борганида, котиба қиз машинкада нимадир чиқиллатиб ўтирган экан.* Ф. Мусажонов, Ҳиммат. ..машинкада ёзилган хатни овозини чиқариб ўқиди. И. Раҳим, Чин муҳаббат.

МАШКОБ шв. Мешкоб. *Саройбонлар саройнинг ертўлаларини.. супурмоқда, машкоблар сув сепмоқда..* С. Айний, Куллар.

МАШМАША Келишмовчилик ёки англашилмовчилик орқасида юзага келган жанжал, можаро, favro. *Замира чимирлганчча турар, кампир эса қизалоқлар ўртасидаги машмашани англайлай, саросимада эди.* Ҳ. Назир, Бир тут фўза. Йўқса, катта бир машмаша чиқиб қолиши мумкин эди-да. Газетадан.

МАШМАШАЛИ Машмашаси бор. Азизим, ҳозирча машмашали ўйда бўлса ҳам, меҳмон тарзида кўришдан бўлак чорамиз ўйқ. Ҳ. Хаимов, М. Раҳмон, Ҳаёт-мамот.

МАШОЙИХ [а. شایخ — «шайх» с. кўпл.: кексалар, шайхлар] с. т. Ҳикматли сўзларни айтиб ўтган улуғ ота-боболар. *Аҳир, қиши қишилгини қилмаса, ер тўйярмиди; ер тўймаса, эл тўймас.* Қаранг, машойихлар қандай топиб айтганлар. Н. Сафаров, Катта карвон йўлда. Эри минг яхши бўлсин, бари бир, кундош кундошлигини қила беради. *Машойихлар билмасдан кундош демаганлар.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАШОҚ Буғдойни ўриб-йиғиб олиш пайтида, ўримдан кейин ерга тўкилиб қолган бошоқлар. *Ўроқда ўйқ, машоқда ўйқ, хирмонда ҳозир.* Мақол. — [Йўлчи:] Мен ёшликтан отамга қарашдим, пода боқдим, машоқ тердим. Ойбек, Танланган асарлар.

МАШОҚЧИ Машоқ терувчи. ..қош қорая бошлагандан, тўсатдан машоқчилар орасида Ёдгорбек билан Шермат кўр пайдо бўлди. О. Ёқубов, Эр бошига иш тушса.

МАШРИК [а. شرکی — шарқ, кунчиқар] эск. кт. Шарқ, кун чиқиш томон. Ҳар тонг кўзим машриқда. *Кун балқиуди сен ёқдан.* Т. Тўла. *Машриқ уфқи аста-секин ёришиб келарди.* Мирмуҳсин, Меъмор.

МАШРУ [а. مشروع – очик-ошкор, қонуний] эск. кт. Шариат қонунлари йўл қўядиган, шаръий. У [Мусулмонқўл] уламо орқали ўз зулмини машру бир тусга қўйган эди. А. Қодирий, Ўтган қунлар

МАШШОТА [а. مشاطه – соч таровчи (аёл); жун таровчи машина] эск. Қиз ва келинларнинг сочларини тараф оро берувчи, безантирувчи; пардозчи (хотин). Шона урсам гайр зулфига, чақилсин қўлларим, Қайси бир машшота ҳам зулфунг паришион айласа. Увайсий. Чаман ичра туғилибсизки, Сизда экан қуёшнинг кўзи. Билсам, шунчи машшота бўлиб, Безатибди қуёшнинг ўзи. Э. Воҳидов.

МАШШОҚ [а. مشاق – ўқитувчи, устоз; уста] Ҳалқ чолғу асбобларида мусиқа асбоби чалувчи созандга. Барот полвон «доддоҳ келибди, шекилли», деб самовар томонга қараган эди, дутор, танбур, гижжак, най, доира кўтариб келаётган машшоқларга кўзи тушди. М. Исмоилий, Фарғона т. о.

МАШЬАЛ [а. مشعل – чироқ, шамчириқ; маёқ] 1 Учига латта ёки бирор бошқа ёнувчи нарса ўралган, ёритиш ёки ўт ёқиш учун ишлатиладиган таёқ. *Машъал ёқмоқ. Машъал кўтариб олмоқ.* ■ Ҳокимнинг одамлари машъалларни ёндириб, қўргоннинг ични ва теварагини ёргулантириб, бир қисмлари қўргонга бостириб кирдилар. С. Айний, Эсадликлар.

2 кўчма Йўл кўрсатиб турадиган, наимуна бўлгтан нарса; маёқ. *Шарқда машъал Тошкент шаҳри неча-неча буюк воқеалар, улкан шодиёналарнинг шоҳиди бўлган. «Фан ва турмуш».*

3 кўчма Меҳнат-фаолиятда ўрнак бўлган илғор шахс, хўжалик ва ш. к. *Биз илғор машъалларнинг тажрибасини оммалаштиришимиз керак.* Ф. Мусажонов, Ҳиммат. *Республика-мизда.. пахта ҳосилдорлиги ўзигай сайнин ошсин, машъал хўжаликларимиз тобора кўпайсин.* Газетадан.

МАШЬАЛА [а. مشعلе – чироқ; машъал] с. т. Ёқилган машъал. Аёллар машъала кўтариб, чилдирма ҷалиб, гуж бўлиб келар эдилар. П. Турсун, Ўқитувчи. *Меҳмонлар катта ёнғоқли ҳовли ўртасидаги супадан жой олишмоқда. Тўрт тарафда машъала, ўртада катта гулхан.* Т. Обидов, Юсуфхон қизиқ.

МАШЬУМ [а. مشغول – баҳтсиз, баҳти қора, бадбаҳт] кт. Баҳтсизлик, фалокат келирувчи, баҳтсизликдан дарак берувчи; шум;

кўнгилсиз, ноҳуш. *Машъум хабар. Машъум воқеа.* ■ Булатлар орасидан душман самолётларининг таниш ва машъум садоси эши-тилди. Ойбек, Қуёш қораймас.

МАШҚ I [а. مشق – ҳусниҳат, расм чизиш учун намуналар] Бирор фаолиятни пухта ўрганиш, малака ҳосил қилиш учун бажариладиган иш, тайёргарлик машгулоти. Ҳарбий машқ. *Машқ қўлмоқ.* ■ Сидикжон кўкрагини сандалга бериб, хат машқ қилар, Канизак унинг рӯпарасида китоб ўқиб ўтирап эди. А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари. -Иш ёмон, – деди келган милиционер, – кўни машқ кўрмаган, ҳали миљтиқ отишни билмайдига милиционерлар, қўлидан нима келар эди. С. Айний, Куллар. Узоқ машқлар бекор кетмаган эди. Ҳоннинг қўшини гўё бир тан, бир жон бўлиб ҳаракат қилар эди. П. Кодиров, Юлдузли тунлар.

2 Маълум мақсадда бажариладиган, қилинадиган муайян иш, ҳаракат. *Имлого оид машқлар. Жисмоний машқлар.* ■ Болалар бир-бирларининг қўлларини ушлашиб, гимнастика машқларини енгил ва чироғли бажара-дилар. Газетадан.

Машқ қўлмоқ *Машқ тарзидаги иш, ҳаракат ва ш.к. ни бажармоқ.* *Тиришиб машқ қилишим орқасида ҳамсабоқ ўртоқларим орасида иниш ёзишида пешқадам бўлдим.* Н. Сафаров, Оловли излар. *Фанишер буғун ўйқудан тиниқиб турди, олдинга ва орқага энгасиб машқ қилди.* «Ўзбекистон қўриқлари». *Машқини олмоқ* *Яхши малака ҳосил қўлмоқ, ҳавосини олмоқ, обдан эгалламоқ.* У 1930 ўйлар қўшилоқ советига котиб бўлганидан бери мажлисларда сўзлашаша машқини олган эди. С. Аҳмад, Қадрдон далалар.

МАШҚ II [а. مشق] 1 Чолғу куйи ва унинг ижроси. Созандалар узоқ машқдан кейин та-наффус қилдилар ва чолгуларини қўйиб, чой ича бошладилар. П. Турсун, Ўқитувчи. *Йўлдош отага ҷалиб берган машқингиз ҳали ҳам қулоғимдан кетмайди.* С. Аҳмад, Ҳазина.

2 кўчма Кишининг кайфияти, шахти. *Дадавойга қизининг машқи паст, руҳан эзилганроқ туюолди.* Ҳ. Фулом, Тошкентликлар.

МАШФУЛ [а. مشغول – иши кўп, иш билан банд] Бирор иш билан банд бўлган, шуғулланаётган. *Фотима опа айвонда болалардан бирининг шимини ямаш билан машғул.* Р. Файзий, Сен етим эмассан. *Раҳим ака телефонга яқинлашиб, бошқалар ўз иши билан машғул* эди. Ф. Мусажонов, Ҳиммат.

МАШГУЛОТ [а. مشغولات — нарса, буюлар; маҳсулот] 1 Иш-юмуш, касб. *Мен бу ерда отам ва онамнинг машгулотлари.. тұғри-сіда бир оз гапириб үтишини лозим биламан.* С. Айний, Эсдаликлар.

2 Муайян мақсаддаги, мас., үкитиш-үргатишиң қаратылған иш; дарс. *Навбатдаги машгулот. Амалий машгулот. Машгулот үтказмоқ.* — Эртаси күн Рамазон қори келіб, үз синфида машгулот бошлади. П. Турсын, Үқитуви. *Үт үчирувчиларнинг сменаси навбатдаги машгулотын ҳозиргина тұгатди.* М. Хайруллаев, Тилла маржон. *Таъсирли, дағываткорлық руҳиддеги машгулотлар яхши самаралар берғанлиги күзге ташланиб турибди.* Газетадан.

МАШХУР [а. مشهور — таниқли, довруқ-ли] Шұхрат қозонған, донғи кеттган, ном чиқарған; атоқли, таниқли, танилған. *Машхұр олим. Машхұр механизатор.* — *Ургұт қишилекләр ажайыб болгари, учар отлари.. мөхір усталари билан машхұр экан.* «Саодат». *Бутун Ҳуросону Мовароуннахрға донғи кеттган бу бастакор [Андиғони] камтары хүшфөйлигиги билан машхұр.* Мирмуҳсин, Меъмор.

МАЬБАД [а. معبد — ибодат қилинадиган жой] эск. кт. айн. *ибодатхона.*

МАЬБУДА [а. معبوده — илоҳа; маҳбуба] Аёл образыда тасаввур қилинған худо. *Афродита — муҳаббат ва гүзалик маъбудаси.*

МАЬВО [а. مأوى — бошпана, тураржой, макон] эск. кт. Туаржой, бошпана; манзил. *Мехнаткаш азиз әлни күтиб болғу чаманлар, Гулдаста тутиб, манзилу маъво беза-нибдир.* Ҳабибий. *Оғушлари қакликларга хил-ватгоҳ маъво, Сұлым, салқын соясиде кийик-лар ухлар.* О. Ражаб.

МАЬДАН [а. معدن — кон, ер ости бой-ликлари; металл] эск. 1 айн. *минерал I, II. Нодир маъданлар.* — *Сут маъдан моддаларга ҳам бой масаллиқ бұлыб, таркибіда калий, фосфат ва бошқалар бор.* К. Маҳмудов, Үзбек тансиқ таомлари.

2 айн. **металл.** *Жило берар маъданга зүр уста токарь..* Файратий.

3 айн. **руда.** *Бир олим тоғ қазиб, маъданлар излар, Бир тилсім очиб, ердан топар кон.* С. Абдулла.

МАЬДАНШУНОСЛИК 1 қ. **минералогия.** *Маъданшунослик илмиға.. сезиларлы жұналиши бағишаётгандан үткір зеңхи зотлардан* эди. М. Құшжонов, Диidor.

2 қ. **металлшунослик.**

МАЬЖУН [а. معجون — доривор аралашма; үсімликлардан олинадиган, таркибіда гиёхванд модда бўлган аралашма] эск. Турли зираворларга афюн қўшиб тайёрланган ва қувват, дармон берадиган дори. *Табиб: «Бу кофар иссиқ дори, буни бир ривоятда — маъжун, яна бир ривоятда — чордори деб атайдилар»,* деди. Н. Мақсудий, Юксалиш.

МАЬЗИРАТ [а. مدرست — узр, афв сўраш] эск. кт. Узр, кечирим. *Маъзират сўрамоқ.*

МАЬЗУЛ [а. معزول — узоқлаштирилган алоҳида(ланган); ишдан озод қилинган] эск. кт. Амалидан, вазифасидан четлатилган. [Қози:] .. *Маъзул қозикалон Бурхониддин, ҳам муллалар вакили домулла Кутбиддин ва домулла Ҳолмуроддан ҳат олдим.* С. Айний, Қуллар.

МАЬЗУР [а. مذور — узрли; узр этилган] Узрли, кечирса бўладиган. *Мактубни иситма орасида ёзғанингизга тамоман қано-ат ҳосил қилдим.* Шунинг учун сизни айблашга ҳаққим йўқ, сиз маъзурсиз. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

Маъзур тутмоқ (ёки кўрмоқ) Узрли хисобламоқ, кечирмоқ. *Мени маъзур тут-минг, устоз.* Уст-бошим кир-чир бўлганидан тұғри келаверишга ботина олмадим. М. Осим, Карвон йўлларида. *Маъзур кўрасиз, оғайнилар, бу савдо бизга тұғри келмайди.* Ҳ. Ғулом, Феруза.

МАЛЬУМ [а. معلوم — таниқли, белгили; албатта, тушунарли] 1 Ҳамма ёки тегишли кишилар биладиган, ошкор, аён. *Маълум нарса. Маълум жой.* — *Қораилон фақат иккى кишига маълум: уларнинг бири — Мирзо, иккинчisi — Шоҳ Малик тар-хондир.* Мирмуҳсин, Меъмор. *Бу вазифани бажарыш бениҳоя оғир бўлажаги разведка-чиларнинг ахборотларидан маълум эди.* Т. Рус-тамов, Мангу жасорат.

Маълум қилмоқ Билдирмоқ. *Табиб ҳам Меъморнинг оғир мусибат билан Бухорога кетаётганини маълум қилишини лозим топмади.* Мирмуҳсин, Меъмор.

2 мат. Олдиндан берилган, мавжуд. *Маъ-лум сонларни номаълумлардан ажратиш.*

3 Белгили, муайян. *Орадан маълум муд-дат үтиб, дарвозанинг сұнақайсиз тақиля-шидан [Ҳасанали] чүчіб уйғонди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Урғ-одат ва анъана, гёй жад-валга ёзилгандек, маълум тартиб билан да-вом этди.* Ойбек, Танланган асарлар.

4 Машхур, ном чиқарган. *Маълум одам*.

МАЪЛУМИНГИЗ Сизга маълум бўлсинки. *Маълумингиз*, кечак мајслис бўлган эди. — *Маълумингиз*, мардикор қилиб юборди. У. Исмоилов, Сайланма. [Отабек:] *Маълумингиз*, кечалари бўш бўламан, шунинг билан бирга, отангиз қайси вақтни иштиёр қиласлар, ижобат этишдан ўзга чорам бўлмас. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАЪЛУМКИ криш с. Кўпчиликка маълум нарса устида сўз борганда ишлатилади. *Маълумки*, ёмғир ҷувалчанги сернам ва чиринди тупроқли шароитда яшайди. «Фан ва турмуш».

МАЪЛУМОТ [а. معلومات – ахборот, ҳабарлар; билим] 1 Ўқиши-ўрганиш натижасида олинган билим кўниқмалари ҳажми ва даражаси. *Бошлангич маълумот*. Ўрта маълумот. Олий маълумот. Сиёсий маълумот. — *Ҳозир мактабдаги ўқитувчилар олий ва маҳсус маълумотга эгалар*. Н. Сафаров, Оловли излар. *Қиз ўн олти ёшгача бу оиласда мусиқа муаллими бўлган камбагал амакининг тарбиясида ўсади, ибтидои таҳсил кўради*, мусиқадан ҳам бир оз маълумот олади. Ойбек, Танланган асарлар.

2 Хабар, ахборот; далил бўладиган ҳужжат, рақам ва ш. к. материаллар. *Кечқурун қишилоққа терговчи келди*. *Дастлаб Мели половни чақириб, маълумот олди*. П. Турсун, Ўқитувчи. *Олимларимизнинг берган маълумотларига қараганда, лимонни экиб, қаламча, пайванд ва пархиш қилиб кўпайтирилади*. Газетадан. *Мирзо саройидан бизга етиб келган маълумотлар шуни кўрсатадики, фарғоналиклар биздан кам, иш кўрган сарбозлари оз*. Мирмуҳсин, Мезмор.

МАЪЛУМОТЛИ Маълумот олган, маълумоти бор; ўқимишли. *Маълумотли одам*. Ўрта маълумотли бола. Олий маълумотли педагог. — *Халқ баҳтини изловчи.. маълумотли кураашчилар лозим*. Ойбек, Нур қидириб.

МАЪЛУМОТНОМА [маълумот + нома] 1 Фуқароларнинг турмуши ва иш фаолиятига оид воқеа-ҳодиса ва ҳолатларни акс эттириб тасдиқлаб берадиган ва талаб қилинган жойларга тақдим этиладиган (кўрсатиладиган) расмий ҳужжат. *Соғлиги ҳақида маълумотнома*. Иш (яшаш) жойи ҳақида маълумотнома олмоқ.

2 Корхона, муассаса ва ш. к. фаолиятига доир воқеа-ҳодисаларни расмий равиша

акс эттирадиган ва тасдиқлайдиган, хилмажил маълумотларни қамраб олувчи расмий ҳужжат. *Вагонларда Москвага маълумотномалар олиб бораётган ходимлар бор эди*. Т. Рустамов, Мангу жасорат.

3 Бирор соҳа ёки масала бўйича маълумот берадиган китоб, қўлланма ва ш.к. *Олий ўқув юртларига кирувчилар учун кимёдан маълумотнома*. Амалий врачлар учун педиатриядан маълумотнома.

МАЪЛУМОТСИЗ Маълумоти, билими ўйқ; ўқимаган, билимсиз.

МАЪМУР I [а. مامور – топшириқ, буйруқ олувчи, тобе; мансабдор, бошлиқ] 1 Бошқариш ва ижро ҳуқуқига эга бўлган мансабдор, бошлиқ. *Чор маъмурлари*. — *Маҳалий маъмурлар унга [муфтига] Машҳаддан чиқиб кетишга руҳсатнома беришдан боши тортиди*. А. Ҳакимов, Илон изидан.

2 Маъмур (эркаклар исми).

МАЪМУР II [а. مامور – ишланган, ишлов берилган (ер); одам яшайдиган, обод] Обод ва фаровон, бекаму кўст; тўкин. *Юртимиз маъмур*. — [Навоий:] *Қишлоқ аҳларига ариқлар чиқариб, ҳалқни сувга маъмур қилмоқчи бўлганимизни айтдим*. Уйғун ва И. Султон, Алишер Навоий. *Ҳозиргидек маъмур замонлар бўлишини тасаввуримизга сиғдиролмасдик*. Газетадан.

МАЪМУРИЙ [а. ماموريٰ – бошқарувга, маъмуриятга алоқадор] 1 Маъмуриятга доир, бошқариш ва ижро билан шугулланадиган. *Маъмурий бўллим*. *Маъмурий иш*. *Маъмурий ҳуқуқ*. — *Норбой икки қаватли маъмурий бино олдида машинадан гердайиб тушди*. «Ёшлиқ». Бу, аввало, маъмурий погоналарни камайтириш, энг муҳими, бошқарув ҳаражатларини тегиши равишида камайтириши имконини беради. Газетадан.

2 Маъмурият йўли билан амалга ошириладиган. *Маъмурий чора*. — *Нодиржон, бир буфетчини, Розиқвойнинг илтимосига кўра, маъмурий жазодан қўтқазди*. А. Муҳиддин, Чап чўнтақ.

МАЪМУРИЯТ [а. ماموريٰت – амал, мансаб; вазифа, топшириқ] 1 Бошқарув фаолиятини амалга оширувчи давлат органдари мажмуи.

2 Муассаса, ташкилот, корхона ва ш. к. нинг бошқармаси. *Театр маъмурияти яхши асарлар ўйлигидан нолибди*. Газетадан. *Кеинин комбинат маъмурияти Ойсанамга бир хо-*

нали квартирага ордер берди. М. Хайруллаев, Тилла маржон.

З Башқарувдаги мансабдор шахслар; мусасаса, корхоналардаги раҳбар ходимлар.

МАЪМУРИЯТЧИЛИК Маъмурий ҳуқуқларни суиистемол қилиш. ..мехнат жамоаларининг ролига ҳали ҳам тұла баҳо бермаяптилар, маъмуриятчилик билан шүгүлланадилар. Газетадан. *Маъмуриятчиликка берилиб кетиши заардан бошқа ҳеч бир натижә бериши мүмкін эмас.* Газетадан.

МАЪМУРЛИК айн. **маъмурчилик.** Рақамга бөксам, эрта – ҳамма ерда маъмурлик. Ф. Зоҳид, Туямўйин қўшиғи.

МАЪМУРЧИЛИК Мўл-кўлчилик, тўқинчилик, фаровонлик. Янги, гуллаган ҳазонсиз боғлар – мўл-кўлчилик рамзи, маъмурчилик тимсоли. «Ёшлик». Улар эл-юрт бойлиги, маъмурчилиги учун фидокорона меҳнат қиласидар. Газетадан. Унинча, бу тўйлар элимиздаги тўқин-сочинлик, маъмурчиликка ҳечам қовушмайди. Р. Раҳмон, Мехр кўзда.

МАЪНАВИЙ [а. معنوي – маъновий; ақлий; мавхум; ахлоқий] 1 Маънавиятга оид, маънавият, ахлоқ билан боғлиқ. *Маънавий мерос.* *Маънавий қиёфа.* *Маънавий камолот.* ■ *Хаётнинг сўқмоқларидан ўтишга ожиз, ҳар бир арзимас қийинчилик олдида эсанкирайдиган, маънавий қашшоқ одам эканлигими ни энди билдим.* С. Аҳмад, Чўл бургути. *Ойбекнинг қаламига мансуб асарлар аллақачон қардош ҳалқларнинг маънавий мулкига айланган.* Газетадан.

2 айн. **маънан.** *Назарни айбситишга ҳеч кимнинг маънавий ҳаққи йўқ.* Э. Усмонов, Ёлқин. *Ёшлар ўртасидаги маънавий тубанлашишининг асосий манбаларидан бири Farbda ishlangan aхлоқ ва одобга зид бўлган фильтарни кўриш бўлиб қолди.* Э. Юсупов, Истиқлол йўлида.

Маънавий зарар Муайян шахснинг шаъни, қадр-қимматига доғ тушириш, ишбилиармонлик обрўсига путур етказиш.

МАЪНАВИЯТ [а. معنیات – ахлоқий ҳолат; барча ахлоқий нарсалар, хусусиятлар] Инсониятнинг фалсафий, ҳуқуқий, илмий, бадиий, диний, ахлоқий ва ш. к. тасаввурлари ва тушунчалари мажмуи. *Маънавият – инсоннинг, ҳалқнинг, жамиятнинг, давлатнинг куч-қудратидир.* У йўқ жойда ҳеч қачон баҳт-саодат бўлмайди. Га-

зетадан. ..маънавиятимизга таъсир этувчи жиҳатлар шунчалик кўпки, уларни санаб, саногига ета олмаймиз. Газетадан. Зеро, нақшбандия таълимоти – маънавиятимиз сарчашмаларидан бири ҳисобланади. Газетадан. Ажоддларимиз фалсафаси ҳам маънавиятимиздир. Газетадан. Биз талабаларга Шарқ маънавиятининг жаҳон цивилизациясида тутган ўрни ҳақида ўргатамиз. Газетадан.

МАЪНАН кам. қўлл. 1 Маънавий жиҳатдан, маънавий томондан. Унинг [Юсуфбек ҳожининг] ҳар бир раъиига Нормуҳаммад қушбеги қонунан мажбур бўлмаса-да, маънан бир мажбурият ҳис этар ёди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Мавнан ва жисман эзилган.. Анивар гўё ҳушсиз каби, бошини икки қўли орасига олиб, сандал устига энгашди.* А. Қодирий, Мехробдан чаён.

2 Маъно жиҳатдан, маъносига кўра. *Маънан бир хил сўзлар.*

МАЪНИ [а. معنی – маъно, мазмун] с. т. 1 айн. **маъно.** Сўзнинг маъниси.

2 айн. **мазмун.** Рустам эси кириб қолган, китоб ўқиб, ҳар гапнинг маънисини тушунадиган бўлган. «Муродхон». Сўнг бундан ҳеч нима тушунмай, кўзларини бақрайтирган дўстларига бу рубоийнинг маънисини тушунтириш учун шошилди. Ойбек, Танланган асарлар.

3 Ақл-хуш, тайин. *Маъниси йўқ одам.* ■ Сизларда маъни борми, бемаънилар. М. Қориев, Ойдин кечалар.

Маъни кирмоқ Ақл кирмоқ, эс-хушли бўлмоқ. -Баракалла, – деди Нозик, – Ана энди сизга ҳам маъни кирибди. А. Қодирий, Мехробдан чаён.

4 қўма Бирор нарсанинг сабаби, моҳијати, нима эканлиги. *Мана энди ўша инглиз отлиғ аждаҳонинг Туркистон тарафга ўрмалашининг маънисини идрок қилди.* К. Яшин, Ҳамза. *Қизни бешикда унашиб қўйган эканлар.* Шу бола хотиннинг маънисини биладими? Ойбек, Танланган асарлар.

МАЪНИЛИ Маънога эга (қ. **маъни 1-3**). У мулојим табиати, соддалиги.. маънили гапи, куч-қуввати билан одамларга ёқди. Ойбек, Танланган асарлар. *Анча тадбиркор, маънили кўринади бу Дониёров деганлари.* Ж. Абдуллахонов, Тўфон.

МАЪНО [а. معنی – мазмун, тушунча, фоя] 1 Сўзнинг мазмун томони, сўз билан ифо-

даланган тушунча. Сўзниг тўғри маъноси. Сўзниг кўчма маъноси. — Мен, одатим бўйича, сўзларнинг маъноларини ва номларнинг номланган нарса билан муносабатини билишига қизиққанимдан: -У қишлоқни нега Тезгузар деб атаганлар? — деб сўрадим. С. Айний, Эсадаликлар.

2 айн. мазмун. Гавҳар бу гапдан «қўллимдан келса, ёрдамимни аямайман» деган маънони уқди. Ў. Ҳошимов, Қалбингга қулоқ сол. Унсинг қошини чимириб, ялат этиб Гулнорга қаради, лекин сўнгги жумланинг маъносини, нечундир, сўрамади. Ойбек, Танланган асарлар.

3 Баъзи хатти-ҳаракат ва ш. к. дан англшиладиган нарса; ифода. Хотин унинг ҳаракатидан «ўтич бер» деган маънони англадида: -Шуни тўғри айта қолсангиз, нима бўлар экан! — деди. А. Қаҳҳор, Майиз емаган хотин. Унинг важоҳатидан «нега келдинг», деган маъно борлигини Азиза тушунди. Ў. Ҳошимов, Қалбингга қулоқ сол.

4 Бирор нарсанинг моҳияти, нима эканлиги; моҳият. Самандаров заҳарханда қилиди: -Бу қанақа мусобақа бўлди? Мусобақанинг маъносини тушунасанми ўзинг? А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. Демак, ирсиятнинг маъноси — оқсил синтез қилиш қобилиятининг наслдан наслга ўтишидир. «Фан ва турмуш».

Бундан маъно чиқмайди Бундан фойда, натижа чиқмайди. **Маъно бермоқ** Тушунмоқ, талқин қилмоқ. Замиранинг дами чиқмай қолганига Очил ўзича маъно берди. П. Қодиров, Уч илдиз. **Маъноси йўқ** Фойдаси йўқ. ..«водород» билан «кислород»ни арабчага таржима қилиб ўтиришдан маъно йўқ. П. Турсун, Ўқитувчи.

МАЪНОВИЙ Маънога оид, тегишли. Шоирнинг ҳар бир шеърида табиат тасвирига маъновий «нагрузка» юкланади. «ЎТА».

МАЪНОДОР [а.+ф. معنیدار — кўп маъноли, таъсирчан; мазмунли] айн. **маъноли.** Унинг [Тоҳиржоннинг] катталашган қора кўзлари чироқда аллақандай умидсиз, лекин маънодор ёнади. Ойбек, Танланган асарлар. Элмурод Ойимхоннинг маънодор, текширувчи саволларидан завқланиб кетди. П. Турсун, Ўқитувчи.

МАЪНОДОШ Маъноси бир, маъно жиҳатидан тенг ёки яқин. **Маънодош** сўзлар. — Келтирилган мисоллардаги «мадор — куч-қувват», «қувонмоқ — суюнмоқ» маънодош

сўзларининг барчаси ўз маъноларида қўлланган. «ЎТА».

МАЪНОЛИ 1 Маъноси бўлган, бирор маъно билдирадиган. **Маъноли гап.** Чуқур маъноли ибора. Кўп маъноли сўз.

2 Чуқур мазмунга эга бўлган, сермазмун. Одамшаванда, гапи, сўзи маъноли бу ҳаста йигитни Йўлчи яхши кўрар эди. Ойбек, Танланган асарлар.

3 Бирор маъно ифодалайдиган, бирор нарсага ишора қилувчи, шамали. **Маъноли нигоҳ.** — Ҳакимбойвачча лабини тишлаб, укасига маъноли қараб қўйди. Ойбек, Танланган асарлар.

4 Ақл-идрок, мулоҳаза билан иш қиладиган, жиддий, бамаъни. **Маъноли одам.**

МАЪНОСИЗ Маъноси йўқ, маъно чиқмайдиган; мантиқсиз, бемаъни. **Маъносиз гап.** **Маъносиз иш.** — Йўлчи қаёққа бош уришни, кимнинг ёқасидан тутишини билмай.. тенитиб юрди.. Энди унинг хаёлида ҳамма нарса бўш ва маъносиз эди. Ойбек, Танланган асарлар.

МАЪРАКА [а. معرك — жанг, уруш; ийғин] 1 дин. Мотам маросимларининг ийғиндиси ва уларнинг ҳар бири. **Гулсумбиби..** қизининг бутун маъракасини ўтказгандан кейин, қабрга ҳайдасалар ҳам дадил боришига тайёрлигини сўлади. Ойбек, Танланган асарлар. Собир Одил буванинг маъракаларига ўзи бош бўлди. Р. Файзий, Чўлга баҳор келди.

2 Тўй, томоша ва ш. к. муносабати билан бўладиган ийғин, маросим. **Шу-шу бўлди-ю,** Норбувининг мартабаси ошиб, ҳар бир маърака унинг маслаҳатисиз бўлмайдиган бўлиб қолди. Ҳ. Шамс, Душман.

3 Жанг майдони; жанг. **Маърака** — мардники. Мақол.

4 кўчма Сиёсий ёки хўжалик аҳамиятига эга бўлган бирор ишни амалга ошириш учун ўтказиладиган ялпли ҳаракат; кампания, Терим маъракаси бошланган кунларданоқ Олимжон оғизга тушиб қолди. Ҳ. Назир, Қанотлар. Шундан кейин колхозлаштириш маъракасига оид масалаларни муҳокама қилишиди. Ҳ. Шамс, Душман.

МАЪРАМОК «Ма-а» деган овоз чиқармоқ (моллар ҳақида). Кўй маъради. — Подачининг товушини эшишиб, далага ошиққан онасига эргашиб, қашқа бузоқ ҳам маъраб юборди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

Еб туриб маърайди Тўла-тўқис таъминлангани ҳолда у билан қаноатланмайдиган, яна талаб қиласиган шахсга нисбатан қўлланади. Қачонгача *еб туриб маърайсан*. К. Яшин, Ҳамза. Ўтрига мол қаҳатми? У *еб туриб маърайдиган очкўзлардан*. Ж. Шарипов, Хоразм.

МАЪРИФАТ [а. معرفت – мурфат – билим, фан; маълумот; танишиш] 1 Таълим-тарбия, иқтисодий, сиёсий, диний, фалсафий ғоялар асосида кишиларнинг онг-билимини, маданиятини оширишга қаратилган фаолият. *Маърифат.. билим ва маданиятни ёйни ва юксалтиришининг ҳамма турлари ва соҳаларини ўзига қамрайди*. «Мулоқот». Эндиликда илмни oddiy кишиларга хизмат қилидирин керак, ҳаммани саводли қилиб, ҳалқни маърифат нури билан ёритиш керак. П. Турсун, Ўқитувчи.

2 дин. Тасаввуфда ҳар бир сүфий руҳий камолотга эришиш ўйлида босиб ўтадиган босқич (мақом)лардан бири (қ. *мақом* II 4).

3 Маърифат (хотин-қизлар исми).

МАЪРИФАТЛИ Маърифатга эришган. Ўзбекистон Шарқнинг гуллаб ва яшнаб турган маърифатли ўлкасига айланди. Газетадан. Бошга рўмол ташлаган билан иффатли ва маърифатли бўлавермайди. Газетадан.

МАЪРИФАТПАРВАР Маърифат учун курашувчи; маърифат ҳомийси ва тарафдори. *Маърифатпарвар шоирлар*. ■ У [Шоҳруҳ Мирзо] фуқаропарвар, маърифатпарвар бўлиб, Меъморга меҳрибонлик кўрсатиб, пешонасини силагандек бўлди. Мирмуҳсин, Меъмор.

МАРИФАТПАРВАРЛИК Маърифатпарвар бўлиш; маърифатга алоқадор (оид) иш, фаолият. *Маърифатпарварлик* – фойдали иш. Янги усулдаги мактабларнинг болаларга жуда нафи катта. К. Яшин, Ҳамза.

МАЪРИФАТЧИ Маърифат учун курашувчи, маърифатпарвар (шахс). 25 сентябрь.. маърифатчи шоир Зокиржон Фурқат туғилган куннинг юз йиллигига бағишилаб.. илмий сессия ўтказилди. Газетадан.

МАЪРИФАТЧИЛИК тар. Маданият ва маънавият соҳасида Фарбда 17-аср охири – 18-аср бошларида, Шарқда 19-аср охири – 20-аср бошларида майдонга келган, негизини фан, билим имкониятларига ишонч ташкил этган оқим, йўналиш. Шарқ маърифатчилиги умуман динга қарши эмас, балки

диний ақидапарастликка қарши бўлган. «Ўзмэ».

МАЪРИФИЙ Маърифатга оид. Жомий катта ва қимматли адабий, илмий ва маърифий мерос қолдирди. Газетадан.

МАЪРУЗА [ا. معرفه – ёзма арз, ариза; хабарнома] 1 Бирор мавзуда кўпчилик олдида айтилган (сўзланган) нутқ. Мен клубга кирганимда, маъруза тугаб, музокарага, савол-жавобга ўтилган экан. «Муштум».

2 Раҳбар орган ёки бошлиққа берилган ёзма маълумот, ахборот. *Каримов шаҳарга келганининг иккинчи куни район шўрсига кириб, ёзма маъруза берди*. Ҳ. Шамс, Душман.

МАЪРУЗАЧИ Маъруза қилувчи (ёки қилган) шахс. *Музокарачи зиёлларнинг ер ислоҳотидаги вазифалари ҳақида маърузачи томонидан эслатилмаган масалалар тўғрисида сўзлаб кетди*. А. Қаҳҳор, Сароб.

МАЪРУФ [ا. معرفہ – ҳаммага таниқли, билимли; маъқулланган] 1 эск. кт. Таниқли, машҳур. *Маълум ва маъруф одамлар*.

2 Маъруф (эркаклар исми).

Амри маъруф қ. амримаъруф.

МАЪСУМ [ا. مخصوص – сақланган, дахлсиз; гуноҳсиз, пок] 1 кт. Бегуноҳ, пок, тоза. – *Тақсир, сиз менинг мактабимни бузмадингиз, бу ерга одам бўлармиканман, илм олармиканман, деб инсоний ният билан келган маъсумларнинг кўнглини буздингиз*, – деди Гуломжон. М. Исмоилий, Фарғона т. о.

2 Номусли, ифратли. Ўша кечада шундай пок ва маъсум кўринган бу қиз бунчалик беҳаё бўлиб чиқишини, унинг энг азиз туйғуларини шунчалик ҳақорат қилишини ўйлаганимиди? О. Ёкубов, Тилла узук.

3 Маъсум (эркаклар исми).

МАЪСУМА 1 Маъсум аёл. Ўқиб бер ўзинг каби мазлумаларга, Қўчаларда соврилган маъсумаларга. Гайратий.

2 Маъсума (хотин-қизлар исми).

МАЪСУМОНА Маъсумларча, поклик билан, пок. *Маъсумона табассум қилмоқ*.

МАЪТАЛ [ا. مطلع – бекор қолган, бекорчи; муддати ўтган] айн. **маҳтал**. *Олим отларга қарашиб турди*. У «Отларни эгарла!» деган фармонга маътал. А. Ҳакимов, Илон изидан. *Сафаров.. Самандаров ҳануз жавобга маътал турганини кўриб*: -Колхозчиларнинг ўзларидан яхшироқ маслаҳат чиқади, – деди. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

Маътал бўлмоқ Мунтазир ҳолатда бўлмоқ. Ҳар қалаӣ, бўйруққа маътал бўлиб, шайланиб турибмиз. Н. Сафаров, Оловли излар. **Маътал қилмоқ** Мунтазир қилмоқ; куттирмоқ. ..икки биродарни маътал қилиб қўймай.. та-лабларини ерига етказдилар. К. Алиев, Қабрга кўмилган ишоратлар.

МАЪШУҚ [а. معشوқ – севимли; маҳбуб; хуштор, жазман] кт. Икки севишганнинг бири; севикли ёр, севгили. *Парво қилма, ўлиб кетди аждаҳор, Келиб маъшуқини топган-дир Шакар.* «Ширин билан Шакар».

МАЪШУҚА Маъшуқ аёл. [Отабек:] *Ой юзли рафиқам, қундуз қошли маъшуқам Кумушхонимга!* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАЪЮБ [а. معیوب – камчилиги, нуқсо-ни бор, айбли] эск. кт. айн. **айбор**. Қора кур-сига бир жамоа маъюблар.. ўтирибдирилар. «Муштум».

МАЪЮС [а. مأیوس, مینوس – умидсиз-ланган, руҳи тушган] кт. 1 Ноумид, туш-кун ҳолатли; тушқун. [Отабек:] *Бу ерда сўзимни эшишувчи бирор ҳам бўлмади, бўлса-лар ҳам, «сенинг арзингни шу хонлар ижро қилидими?» деб, мени маъюс қилдилар.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. Қиз умид билан кўтар-ган бошасини яна ёстиққа қўйди. Нон илни-жиди чақнаган ўйрик кўзлари маъюс юмиди. М. Исмоилий, Фарғона т. о.

2 Эзилган, фамгин ҳолатли; хомуш. Унинг маъюс чехрасига қараб туриб, Жавлон бад-тар эзилиб кетди. Л. Тожиева, Мехрим сиз-га, одамлар. *Катта-кичик, ёш-қари эркак-аёллар оқими кўнгилдан ўйғлар, уларнинг кўз ёшларини маъюс эзилган бошлари ифода қилас-ди.* П. Турсун, Ўқитувчи. *Ўйларимда толган ўйчан тол* Маъюсгина эзмии бошини. Ҳ. Аб-дуназар, Анжир гули. Қишлоқ чоллари мур-далар қошига аста қадам ташлаб келишида-да, тиз чўкиб, маъюс ҳолда анча сукут қилиши-ди. Т. Рустамов, Мангу жасорат.

МАЪЮСЛАНМОҚ Маъюс бўлмоқ, маъюсликка тушмоқ. -Кечқурун далада олис-дан ўт кўрсам, озулим эсимга тушади, – маъюсланиб деди Ўроз. Ойбек, Танланган асарлар. *Баъзи ота-оналар касал болани врачга кўрсатиб даволаш ўрнига койиб, ўсал қила-дилар ва бола баттарроқ маъюсланади.* «Фан ва турмуш».

МАЪЮСЛИК Маъюс ҳолат, маъюс кўриниш. Отабек Зайнабнинг юзидаги маъ-юсликни биринчи кўришидаёт сезди. А. Қоди-

рий, Ўтган кунлар. *Мукаррам негадир хафа, аллақандай нарса.. кўзларига маъюслик, юз-ларига сўлғинлик кўланкасини соларди.* С. Кароматов, Матонат.

МАЪЮСОНА Маъюс бўлиб, маъюслик билан, фамгин. *Бир оз жум қолдилар.. Офтоб ойим энтикиб оғир нафас олди ва маъю-сона Кумушга қаради.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАЪҚУЛ [а. معقل – оқилона; манти-қий; тушунарли] 1 Талаб-истакка тўғри ке-ладиган; мақбул. *Маъқул иш. Маъқул гап.* Маъқул фикр. — Комплекс лойиҳалар ҳозир сероб. *Маъқулини танлайсиз, қураверасиз.* «Ўзбекистон Қўриқлари». Низомиддинов ишини бир ёқлама олиб боряпти. *Шу одамнинг иши менга унчалик маъқул эмас.* С. Аҳмад, Ҳукм.

2 (кесим вазифасида ёки таркибида) Ях-ши, дуруст. *Ёки ўзини кўрмасдан, ғойибона севиб юрганим маъқулмикан?* Ҳ. Тўхтабоев, Ширин қовунлар мамлакати. *Нонушта қила-ётганимизда, мана бу чўқморни унга айтиб қўйганимиз маъқул.* Мирмуҳсин, Меъмор.

3 Маъқуллаш, розиликни билдиради: яхши, дуруст, хўп. *Маъқул, маъқул, бой ота, сояи давлатингиз кам бўлмасин!* Ойбек, Тан-ланган асарлар. ..Эрта билан ўйлга чиқай-лик. -Маъқул, – деди Меъмор. Мирмуҳсин, Меъмор.

4 Гап-сўзни қайтармайдиган; ювощ. Ба-шорат хола қаршисида опасини хуноб қила-диган енгилтак Олимжон эмас, балки оғир табиатли, мўмин, маъқул ва эс-хуши, бу-тунлай бошқа бир бола тургандай эди. А. Мираҳмадов, Кулган чечаклар.

Маъқул бўлмоқ (ёки келмоқ, тушмоқ) Мақбул деб қабул қилмоқ. Гапим икковига ҳам маъқул бўлди, шекилли.. у ёги кўнгилда-гидек бўлди. Ҳ. Тўхтабоев, Ширин қовунлар мамлакати. *Бу гап залда ўтирганларга ҳам маъқул тушди.* «Ёшлиқ». Каромат хола, ҳат-то бирор нарса ўзига ҳаддан ташқари маъ-қул келса ҳам, ўша нарсани қарғаб-қарғаб мақтарди. Ю. Шомансур, Қора марварид. **Маъқул қилмоқ** Маъқул деб тан олдирмоқ; маъқуллатмоқ. *У дўстларига тунов кунги шеъ-рини маъқул қила олганига қувонарди.* С. Си-ёев, Ёргулик.

МАЪҚУЛЛАМОҚ Маъқул деб билмоқ, мақбул топмоқ; кувватламоқ. Унинг бош энер-гетик бўлганини эшишган бирор маъқулларди, бирорвга алам қиласарди. Ҳ. Олимжонов,

Тақдир тақозоси. Элликбоши бу фикрни маъқуллари ва ўзи ҳам бу хусусда анча маълумот берди. Ойбек, Танланган асарлар.

МАЯК айн. маёк.

МАЯТНИК [р. маять — «у ёқ-бу ёққа қимирлатмоқ, тебратмоқ» фл. дан] 1 Юқори учун қўзғалмас нуқтага осиб қўйилган, пастки учига оғир юқ ўрнатилган тебранувчи стержень.

2 Кўл ва ён соатларининг юришини мунтазамлаштириб турувчи, ўз ўқи атрофида гоҳ чап, гоҳ ўнг томонга бир тартибда тебраниб турадиган деталь.

МАҚБАРА [а. مَقْبَرَة — қабристон, гўристон] Қабр устига қурилган меъморий иншоот ёки тош тобут; даҳма, сафана. *Исмоил Сомоний мақбараси. Шоҳи Зинда мақбараси.* ■ Кушбеги ўтирадиган жойининг шарқ томонида бир мақбара бўлиб, унда кечалар чироқ ёқилади. С. Айний, Дохунда.

МАҚБУЛ [а. مَقْبُول — қабул қилинган, маъқулланган] кт. Қабул қилса, маъқулласа бўладиган, маъқул келадиган. *Мақбул гап. Мақбул асар. Мақбул бўлмоқ.* ■ *Маъқул ва мақбул таъдирни шояд сиз жанобдан эшиг гаймиз.* Ойбек, Навоий. Ҳамадоний ва Фарҳод Ойнагулни она юртига ўтказиб юборишнинг мақбул ўйли ҳақида аниқ фикрга келишиди. А. Ҳакимов, Илон изидан.

МАҚОЛ [а. مَقْالَة — мақола, кичик асар; сўз, нутқ] Ҳаётий тажриба асосида халқ томонидан яратилган, одатда панд-насиҳат мазмунига эга бўлган ихчам, образли, тугал маъноли ва ҳикматли ибора, гап. Ўзбек халқ мақоллари. ■ *Махдум.. Анварнинг бирор камбағал билан «эзилишиб» ўтирганини кўрса..* «Сут билан кирган, жон билан чиқар» мақоли кўн тўғри сўз, деб ўйлар ва энсаси қотиб, четга кетар эди. А. Қодирий, Мехробдан чайён.

МАҚОЛА [а. مَقْالَة — нутқ; кичик асар] Тўплам, журнал, газета ва ш. к. учун ёзилган ёки уларда босилган, ҳажми унча катта бўлмаган илмий ёки публицистик асар. *Газетанинг бош мақоласи. Мақола ёзмоқ.* ■ *Сидиқжон овқатдан кейин қўлига газета олган эди, бир мақолани яримлатмасдан, кўзи сузилди.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. [Ш. Рашидов] Редакцияга фронтдан, кейинчалик гостпиталдан шеърлар ва публицистик мақолалар ўйлаб турди. Н. Сафаров, Оловли излар.

ЛУГАТ мақоласи Луғатларда ҳар бир сўзнинг (бош сўзнинг) тавсифига оид тугал материал.

МАҚОЛАНАВИС [а. + ф. مَقَالَة-نوِيْس — мақола ёзувчи] эск. айн. журналист.

МАҚОМ I [а. مقام — жой, ўрин; товушлар қатори, куй (оҳанг) тузилиши] 1 Мусулмон Шарқи мусиқасида мусиқий оҳанг, куй ўйли, тартиби, шакли ва жанри. *Сайдий ўлтирган ерида машқ мақомига тебранар эди.* А. Қаҳҳор. Сароб. *Ашула ниҳоятига етди. Лекин бир зумдан кейин яна айни товуш парвоз қилди.* Аммо ўзга мақомда. Ойбек, Танланган асарлар.

2 «Шашмақом» деб аталган олти қисмдан иборат ўзбек мумтоз мусиқа асарининг ҳар бир қисми. *«Наво» мақоми. Мақомлардан парчалар.* ■ *Шерозийнинг қўлларида соз, Гуркирайди мақом күйлари.* Э. Раҳим.

3 Тартиб, ўлчов. Узун сариқ капишини бир мақомда тебратиб чиқидаётган катта девор соати узиб-узиб дангиллай бошлади. П. Турсун, Ўқитувчи.

4 Ўйинда усулга, ритмга мос қўл, оёқ, бадан ва юз ҳаракати; муқом. *Шуҳ ўйигитлар ўйинчининг мақомига қийқириқ билан жавоб берардилар.* С. Аҳмад, Қадрдан далалар.

5 кўчма с. т. Ҳатти-ҳаракат, усул; йўл. *Уста кўрмаган шогирд ҳар мақомга ўйргалар.* Мақол. ■ *Носирхон тўра жуда муноғиқ.. иғовогар одам экан.* Бизга қарши курашмоқ учун ўзини ҳар мақомга солди. М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари.

МАҚОМ II [а. مقام — вазият, мавқе; ўрин, жой; даражা, мартаба] кт. 1 Ўрин, жой.

2 Мартаба, мавқе. *Олий мақомга эришмоқ.* ■ *Бу учинчи оиласага кўчишида Анварни энг хурсанд қўлган нарса мактабдаги болаларнинг озор бершиларидан қутулиши ва домланинг асрориди ўғли мақомини олиши бўлди.* А. Қодирий, Мехробдан чайён.

3 ҳуқ. Сайлаб қўйиладиган шахслар, фуқаролар, давлат идоралари, ташкилот, мусассаса, халқаро ташкилотларнинг меъёрий ҳужжат билан расмийлаштирилган ҳуқуқий ҳолати. *Тавсис ҳужжатлари тўла-тўқис ва нуқсониз бўлса, диний ташкилот давлат рўйхатига олинib, юридик шахс мақомига эга бўлади ва қонун доирасида фаолият юрита бошлайди.* Газетадан.

4 дин. Тасаввуфда ҳар бир суфий босиб ўтиши лозим бўлган босқичлардан бири ёки

ҳар бири (аксар манбаларда тўрт мақом: шариат, тариқат, маърифат, ҳақиқат тилга олинади).

МАҚОМЧИ «Шашмақом»ни биладиган, мақом куйларини ижро этадиган созанда, хонанда. Ўзбекистон радиоси ҳузурида мақомчилар ансамбли ташкил топганига кўп вақт бўлгани ўйқ. Газетадан.

МАҚСАД [а. مقصود — ният, юқори тилак; интилиш] 1 Эришиш, амалга ошириш учун кўзда тутилган нарса, мурод, муддао. Ўқишини ўз олдига мақсад қилиб қўймоқ. Мақсадга етмоқ. Мақсадга эришмоқ. ■ Холжон-беканинг шаҳарга тушшиидан мақсади Шерназарбойни бир кўриши эди. Ж. Шарипов, Хоразм.

2 З-ш. эгалик, ў.-п. к. қўшимчалари билан (мақсадида) кўм. өзф.: мақсад, сабаб муносабатини билдиради: учун; ниятида. [Ҳасанали] Отабек билан бирга чой ичиш мақсадида, эрталаб Ойбодоқнинг дамлаган чойига бормай, Отабекнинг ўйғонишини кутиб юрди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАҚСУД [а. مقصود — исталган, талаб қилинган, мўлжаллаб қўйилган; ният, истик] 1 эск. Мақсад, мурод. Бунда келмоғлидан яна бир мақсудим шулким.. жаноблари ижозат буюрсалар, Вали аканинг ўғлини олиб кетсам. М. Исмоилий, Фарона т. о.

2 Мақсуд (эркаклар исми).

МАҚТАМОҚ Яхши томонларини, фазилатларини кўрсатиб гапирмоқ, яхши қилиб кўрсатмоқ. Ўзини мақтамоқ. Ўқувчи ни мақтамоқ. ■ [Офтоб ойим:] Чирошли ўнгит, ақлли ўнгит, деб мақтай-мақтай Тўйбеканинг ичаги узилди, у ким эди? А. Қодирий, Ўтган кунлар. Нонвойлар.. гоҳида саватларини бурнингизнинг тагига келтириб, нонларини сўлқиллатиб мақтайдилар. М. Исмоилий, Фарона т. о.

МАҚТАНАРЛИ Мақтанса арзийдиган, мақтогва сазовор, лойиқ. Мақтанарапли ишлар. Мақтанарапли натижалар.

МАҚТАНМОҚ Ўзини улуғлайдиган, мақтайдиган гаплар айтмоқ. [Тожибой] Районда ва бошқа раислар олдида «Мактаб қураётиман», деб мақтанди. П. Турсун, Ўқитувчи.

МАҚТАНЧОҚ Ўзини ўзи мақтайдиган, мақтанишни яхши кўрадиган. Бу нарса уни найрангбоз, алдоқчи, тилёғлама, мақтансоқ, ваздабозга айлантириб қўяди. Газетадан.

МАҚТАРЛИ Мақтаса арзийдиган, мақтогва сазовор, лойиқ. Ҳовлининг кунчиқаридан кунботишга қаратиб солинган, унча мақтарли бўлмаса ҳам, замонасининг олдинги биноларидан ҳисобланган бир айвон билан бир ўйга кўз тушади. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАҚТОВ Мақтаб айтилган ёки ёзилган сўз, гап. Уларнинг баззи мақолалари ва тақризлари фақат мақтоворлардан иборат бўлиб қоялти. Газетадан. Раиснинг охирги якунловчи сўзи ҳам.. мақтовордан нари ўтмади. С. Анорбоев, Оқсой.

Мақтоб қоғози Ўрнак бўларли ишлари, ютуқлари, хулқи учун бериладиган расмий хужжат.

МАҚТОВЛИ 1 Мақтогва сазовор бўлган, мақталган. Мақтоворли ўйигит. ■ Қизини мақтоворли куёвга бериб, кўйлагига сигмай юрган Офтоб ойим учун куёвигина эмас, ҳатто эрининг ҳам бу вартаға [ғирдобга] тушмоги чидай оларлик бир ҳол эмас эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 Мақтоб маъноли, мақтоб айтилган. Сени кўриб тўймас кўзлар кўп, жоним. Сен учун мақтоворли сўзлар кўп, жоним. Р. Бобоҷон.

МАҚТУЛ [а. مقتول — ўлдирилган, қатл этилган] эск. кт. Қатл этилган, ўлдирилган. Мақтулларнинг эгалари ҳеч ишни текширмай қўйдилар. А. Қодирий, Ўтган кунлар. Ҳали жони чиқмаган мақтулни ўз ҳолига ташлаб, иккинчи бандининг бошини ҳам шу тарзда кесидилар. С. Айний, Куллар.

МАҚТУЛА эск. кт. Қатл этилган аёл. Фақат мақтуланинг яқинларигина бу жанозага етисб келолмадилар. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МАҒЗАВА 1 Кир ювилган совунли сув. Кир тогораси ҳам ҳовлининг ўртасида мағзаваси билан қолаверди. С. Зуннунова, Гўдак ҳиди. Мағзава тўқадиган жой ҳам ўйқум? Бўл! Ҳамза, Майсаранинг иши.

2 кўчма салб. Эзма ва шалвираган, майдагап, ланж одам ҳақида. Бўлди. Кўп мағзава бўлаверманглар. Мен айтадиган гапимни айтдим. М. Ҳазратқулов, Журъат.

Мағзаваси чиқмоқ ёки мағзавасини чиқармоқ. Расво бўлмоқ (расво қилмоқ). Оғзидан «шахмат» «квадрат», «илғор метод» деган гаплар тушмаялти. Ўнинг шахмати оёққа туриб кетса, Зуннуновнинг мағзаваси чиққа-

ни. И. Раҳим, Ихлос. Сизни, мана бу ерда кампирни кўпни кўрган эсли-хуши одамлар.. деб ишониб юрсам, ишнинг мағзасини чи-қарибсизлар-ку! С. Кароматов, Ҳижрон. Устидан (ёки устига) мағзава тўқмоқ (ёки ағдармоқ) Фисқ-фасод, гийбат, иғбо, тұх-мат гапларни айтмоқ. ..сохта гувоҳикка ўтган. Устидан мағзава тўйкан. С. Анорбоев, Оқсой. Ҳудодан кўрқиб, бандадан уялинг-эй.. устига мағзава ағдараверасизми. Ким билади, балки янглишидир. Р. Файзий, Ҳазрати инсон.

МАФИЗ I [ф. مفس - мия: илик; ўзак; ақл-идрок; моҳият] (3-ш. бирл. **мағзи**) 1 Данак, ёнғоқ каби қаттиқ пўчоқли меваларнинг ички қисми. *Данак мағзи.* ■ Итга чизилган бир шода мағизни билагига осиб олган *Дилшод* ҳурсанд, икки юзи анордек қизарип турар эди. С. Зуннунова, Гўдак ҳиди.

2 Бирор нарсанинг ички қисми. *Миришкорлик* билан тараған сув ернинг мағиз-мағзига сингиб, гўза тупларининг ҳусни-жамолини очиб юборди. А. Шермуҳамедов, Пис-кентлик пахлавон. *Етилтириб узилмаган ноннинг мағзи хом қолиб, сифати бузилади.* «Фан ва турмуш».

З кўчма Асосий моҳият, мазмун. *Масаланинг мағзи.* Гапнинг мағзи. Шоир ижоданинг мағзи. ■ Ённасига ва батамом қуролсизланиш ғояси таклифларимизнинг мағзи, ўзагидир. Газетадан. *Шебъиятдаги ушбу ўйналиши фалсафий лириканинг мағзини ташкил этади.* «ЎТА».

Магзини чақмоқ Бирор нарсанинг моҳиятини, мазмунини англаб етмоқ. *Ер сотган* эр бўлмайди, эр ер сотмайди. Мана бу гапнинг мағзини чақ. Ойбек, Танланган асарлар. Ҳозир ҳам ҳамма жойда одамлар бу нутқнинг матнини қайта-қайта ўқиб, мағзини чақмоқдалар. Газетадан.

4 Қора, сариқ каби сўзлар билан кўлланиб, киши бетининг рангини, шу рангга мойиллигини мағизга нисбатлаб билдиради. Ҳусайн Бойқаро бу вақтда ўн саккиз ёшга тўлган, қизил мағиз, барваста йигит бўлган эди. М. Осим, Аждодларимиз қиссаси. Озгин, баланд бўйли солдат қора мағиз бир йигитнинг қулогига нимадир деб шивирлади. А. Убайдуллаев, Қонли издан.

Сариқ мағиз буғдой Буғдойнинг тоза, сарғиш рангли бир тури.

МАФИЗ II (3-ш. бирл. **мағзи**) Кийим, кўрпа кабиларнинг четига икки қават қилиб тикилган, ранги шу нарсалардан бошқача бўлган тасма; адип, паровуз. *Кўрпа мағзи.* Икки ёнига қизил мағиз тутылган шим. ■ Тошпўлатов ёқасининг рахи, енгининг учига сариқ клеёнкадан мағиз қилинган фуфайкасими ечиб, қозиқча илди. Р. Файзий, Чўлга баҳор келди.

МАГЛУБ [а. مغلوب - енгилган, тор-мор қилинган] кт. Енгилган, мағлубиятга учраган. Ҳаёт бир пойгадир, дейди, ўзиб кет, *Майдондан чекинсанг, мағлубсан, ўртоқ.* Г. Жўраева. *Тагин ёдингда тут: босқинчилар мағлуб ҳалқни алдаш учун ҳамма вақт олдин шундай муруватлар ҳам қиласи.* Ш. Холмиззев, Қил кўприк.

Мағлуб бўлмоқ Енгилмоқ. Бунга худо бас келмаса, бандаси бас келолмайди, — деди.. ва шу билан мағлуб бўлганини англатиб қўйди. У. Ҳакимали, Навбаҳор. **Мағлуб қўлмоқ** Енгилмоқ. Соколов қушбегини руҳан мағлуб қўлганинидан мамнун жилмайиб қўйди-да, истеҳзо билан жавоб берди. К. Яшин, Ҳамза.

МАГЛУБИЯТ [а. مغلوبیت - енгилиш, мағлуб бўлиш] 1 Уруш, жангда енгилиш. *Мабодо мағлубият ҳавфи туғилса, орқага қайтариш энг содик сарбозларига топширилар эди.* Мирмуҳсин, Меъмор.

2 Баҳс, беллашув, мусобақа кабиларда ютқазиш; ютқизиқ. *Бу якун, бу хотима Толиб ақага мутлақо ёқмади.* Бу гирт мағлубият эди-да! Ф. Мусажонов, Ҳиммат.

Мағлубиятга учрамоқ Енгилмоқ. Аҳмад Мирзо бир ярим соатлар чамаси орқада жсангни кузатиб туриб, ўз қўшинининг мағлубиятга учраётганини сезди. Мирмуҳсин, Меъмор.

МАФОРА [а. مفاره - гор, ер ости, ертўла] эск. кт. Fop; горлар. [Жамила:] *Кетамиз!* Мағорода яшасак ҳам, ишқимни куйлаб, сизни аллалай! Ҳамза, Бой ила хизматчи. Бу мағора («Партов» гори) 1938 йилда қазилган. Бешиктош гори сингари ибтидои қишиларнинг ажойиб макони бўлиб чиқди. Я. Фулом, Мағоранинг сири.

МАФРАМОҚ с. т. Маърамоқ.

МАФРИБ [а. مغرب - кунботар (жой ва вақт); гарб; оқшом] эск. кт. Farb, кунботар. *Бир тўда йигит мағрибдан то машириқчача етган лак-лак лашқари бўлган темурийлар салтанатини қулата олармидингиз!* Мирмуҳсин, Меъмор.

МАФРУР [a. مَفْرُور — ақлдан ажралған, алданған; ўзига бино қўйған, кеккайған] 1. Ўз қадр-құммати, ғуурини сақлаган; ғуурили. Қосымбек ялт этиб Авазга бөқди. Үнга йигитнинг ўзини эркін, ҳатто жиндағы магрур тутиши ёқди. С. Сиёев, Аваз. Үнсін хизматкорхона эшигіда магрур, лекин ўйчан ҳолда турған акасини кўриши билан югурғиб бориб, уни құчоқлади. Ойбек, Танланган асарлар.

2 Асоссиз ёки ортиқ даражада ғуурили бўлған, ўзини шундай тутадиган; кеккайған; манман; зид. **камтар**. Камтар бўлинг, магрур бўлманг, кеккайманг. Ҳабибий. Гап камтарлик ҳақида борар экан, кўз ўнгимда ажойиб фазилатли кишилар, шу билан бирга, гердайған, магрур, қалондимоғ бавзи кимсалар гавдаланади. Газетадан. Уилгариги магрур ва «манман» Тожибий эмас, хийлагина ҳовуридан тушган ва анча мулойимлашиб қолған эди. П. Турсун, Ўқитувчи.

3 кўчма Туриш-тузилиши, кўриниши виқорли. Ҳаворанг тог магрур ястаниб ётар.. Ю. Ҳамдам. Жўрақул вагон деразасидан баҳор либосига бурканган ям-яшил далаларга, кўкка бўй чўзуб, магрур қад кўтарған ўрмонларга ифтихор туйғулари билан қараб борарди. Назармат, Жўрлар баланд сайдайди.

МАФРУРЛАНМОҚ Магрурлик, ғуур ҳиссини туймоқ; ғуурланмоқ. Сафарда дўстларинг кўп бўлсин. Магрурлансин улар сен билан. А. Мухтор.

2 Ўринсиз (асоссиз) ёки ортиқ даражада ғууррга берилмоқ; кеккаймоқ, гердаймоқ. Магрурланиш, кўкракка муштлаш, кўзнишира босиш ёмон нарса. «Муштум».

МАФРУРЛИК Магрур бўлиш, магрур ҳолат, ўзини ғуурли тутиш. Уларнинг ҳаракатидаги ишонч ва хотиржамлик хотинга голибларнинг.. магрурлиги бўлиб кўринди. Шуҳрат, Шинелли йиллар. Ажойиб бир ҳалқ-нинг лобар қизисиз. Сиздан мақтандырған, магрурлик ўироқ. Зулфия.

МАФРУРОНА Магрурлик билан, ғуур билан, ғуурланиб. -Мен, — деди Шокир магрурона бир оҳанг билан, — «хуррият»дан кейин Эроннинг қандай обод бўлганини газеталардан ўқиб, билиб айттаётирман. С. Айний, Қуллар.

МАҲ унд. с. Ит ва б. баъзи ҳайвонларни чақиришни билдиради. Бу итни биламан.. мени танийди. Maҳ, Тўрткўз, maҳ! А. Қаҳҳор,

Асарлар. Қоронғида овоз эшишилди: -Тоймас, Тоймас, маҳ, маҳ! — Булар чўпонлар Жонтой билан Отакуя эди. П. Турсун, Ўқитувчи.

МАҲАЛ I [a. مَهْل — муҳлат, фурсат; замон, вақт] 1 (факат аниқловчи сўз билан) Пайт, вақт. Тонг маҳали. Чопик маҳали. Тушлик маҳали. Ҳеч маҳал. Ҳар маҳал. ■ [Ойимхон:] Эртага ўқиши маҳалида қўлингиз тегса, бир келиб хабар олинг. П. Турсун, Ўқитувчи. Шу ўйсин икки ўйрпешона узоқ маҳалгагча бир-биридан айрилмади. М. Исмоилий, Фарғона т. о.

2 Марта, бор (пайт эътибори билан). Ҳар куни икки маҳал овқатланмоқ. Уч маҳал дори ичмоқ.

МАҲАЛ II [a. مَحْل — жой, ўрин; хона] Чекка, атроф жой (марказга нисбатан). Маҳаллардан келган вакиллар. Маҳаллардан олинган хабарлар.

МАҲАЛЛА [a. مَحَلَّة — жой, ўрин, макон] 1 Шаҳарнинг маълум бир ҳудудни ўз ичига олган ва аҳолиси бир жамоага бирлашган, ўзини-ўзи бошқаришга асосланган ижтимоий-ҳудудий бўллаги. Маҳалла аҳолиси. Маҳалла қўмитаси раиси. Маҳалла жамғармаси. Маҳалла идораси. Тошкентнинг Янгиобод маҳалласи. ■ ..бой салмоқли равишда гапира бошлиди: -Алҳамдулило, ҳаммамиз мусулмонмиз, бир отанинг болаларимиз, бир маҳалладамиз, тобуткашмиз, ҳар кун бир-биримизга саломалик қиласиз. Ойбек, Танланган асарлар. Бу ишга бутун маҳалла аҳини кўтариб, оёқка турғизган ким? «Гулдаста».

2 Айни бир ҳудуд (маҳалла)да яшовчилар; маҳалла оқсоқоллари. Тўй масаласида маҳалла нима деса, шу бўлади.

3 Маҳалла кенгаши ва у ўрнашган бино; маҳалла гузари. Мен маҳаллага бир чиқиб келай-чи, нима янгилик бор экан.

МАҲАЛЛАДОШ Бир маҳаллалик, бир маҳаллада яшовчи. Етти ёшга тўлғанимда, кўпчилик маҳалладош қизлар каби мен ҳам мактабга бордим. Газетадан.

МАҲАЛЛАЛИК Бирор маҳаллада яшовчи киши. Шу маҳаллалик йигит. Бир маҳаллалик болалар.

МАҲАЛЛАЧИЛИК Бирор иш, тартиб ва ш.к. нинг сабаби бир маҳаллада туриш билан боғлиқ қизинини билдиради. Маҳаллачилик, элдан қолиб бўлмайди, кирдик. С. Аҳмад, Сайланма.

МАҲАЛЛИЙ 1 Маҳалларга, атроф-жойларга оид. *Маҳаллий вақт. Маҳаллий саноат. Маҳаллий шароит.* ■ Элмурод ўйчан бир ҳолда нон қавшаб, чой ичар экан. Ойимхон икір-чикір *маҳаллий янгиликлар тұғрисида* унга маълумот берди. П. Турсун, Үқитувчи. Стол ёнида марказий *ва маҳаллий газеталар.. қават-қават қилиб сүяб құйилган.* П. Қодиров, Уч илдиз.

2 Ерлик. *Маҳаллий кадр. Маҳаллий халқ.* ■ Ҳамма ерда жаңғыларимизга *маҳаллий ахоли ва партизанлар ёрдам күрсатишиди.* Назармат, Жүрлар баланд сайдайди ..*биттә полициячи, яна иккита киши – маҳаллий амалдор бұлса керак, миллий кийимда* эди. К. Яшин, Ҳамза.

МАҲАЛЛИЙЛАШТИРМОҚ Маҳаллий шароитда құлламоқ, маҳаллий шароитта мослаштирмоқ. Экинни *маҳаллийлаштирмоқ.*

МАҲАЛЛИЙЧИЛИК Маҳаллий манфатларнигина құзлаб иш тутиш. Ҳалиғи қавмдаги муаллифлар энди ошкора ошна-огайнигарчилик, гүрухбозлик, маҳаллийчилик үйлиға үтіб олдилар. Газетадан.

МАҲБАС [а. محبس – қамоқхона; омборхона] эск. Ҳибсхона, қамоқхона. *Маъшуқа маҳбасига түшгән* Анвар ўлтүриб чидолмади, қағшини кийіб, ўрнидан түрди, музлаган оғегини иситиши.. учун уй бүйінча кезина бошлади. А. Қодирий, Мехробдан чаён.

МАҲБУБ [а. محبوب – севимли, севгили] кт. Севимли киши; ёр. *Севганини солиб эсига, Сен маҳбублар ёнида ўлтири.* А. Истроилов. [Хусайн Бойқаро:] *Юрак дардларини фәқат май ва маҳбубларгина юпатади.* Уйғун ва И. Султон, Алишер Навоий.

МАҲБУБА 1 кт. Маҳбуб аёл; маъшуқа. *Йигит маҳбубасининг нозик құлларидан тутиб, ўзига тортарди.* С. Анорбоев, Оқсой.

2 Маҳбуба (хотин-қызлар исми).

МАҲБУС [а. محبوس – қамалған, қамоққа олинған] Зиндонга солинган, қамоққа олинған, озодликдан маҳрум этилған киши. *Орадан беш күнлар ўтди, маҳбуслар зиндон балосидан құтула олмаганларидек, уларнинг қамалии сирлари ҳам ҳеч кимга билинмади.* А. Қодирий, Ўтган күнлар. *Бу қишлоқларда, асосан, Россиядан құвғын қилинған сиёсий маҳбуслар яшарди.* С. Сиёев, Ёруғлик.

МАҲВ [а. محو – йўқ қилиш, тутатиш]: *маҳв бўлмоқ* кт. Йўқ бўлмоқ, битмоқ. *Упайт* биз киргандик жанға, *Буғун эса маҳв бўлмиши*

ғаним, «Шарқ юлдузи». *Маҳв қилмоқ* (ёки этмоқ) Йўқ қилмоқ, битирмоқ; орадан күтармоқ. Ҳаётнинг бутун қувончи ижодда. *Ижод қилиши ўйнимни маҳв этишидир.* Газетадан.

МАҲВАШ [ф. مهۋى – ой юзли; юй ойга ўхшаш, гүзал] поэт. Жамоли ойга ўхшаш, ойдек гүзал, ой жамол; маҳпора. *Оразингни, эй маҳваш, бое аро намоён қил.* *Лола күксини дөр эт, гүнча баграни қон қил.* Муқимий.

МАҲДУД [а. محدود – чегараланған, атрофи үралған] эск. кт. Чегара билан үралған, чегараланған, чекланған. *Мулла Обид маҳдуд табиатты, фәқат ишлаб ейшини ёки туғышини яхши күрган қорин бандаларидан әмас.* А. Қодирий, Обид кетмөн. *Мирза Олим шеърлари тематик жиҳатдан маҳдуд бўлиб, уларнинг, асосан шоир ҳаётида юз берган воқеалар тұғрисида ёзилған эканини юқорида айтиб ўтган әдик.* «ЎТА».

МАҲДУДЛИК Чекланғанлик, чекланыб қолиш. *Илғор адабиёт ҳар қандай миллий маҳдудликни, ўз доирасида үралашиб қолишиликни рад этади.* Газетадан. *Бир бир-әқламалық ва ижодий маҳдудлик мени жуда ташвишлантира бошлади.* Ф. Жўраев, Обид Жалилов.

МАҲЗУН [а. محزون – ғамли, хафа] эск. кт. Ҳазин, мунгли, ғамгин. *Унинг [Солих аканинг] соч-соқолларида биронта қора қолмаган, дард эзган, маҳзун юзи сарғайған.* Ҳ. Ахмар, Ким ҳақ? Рубобим тори иккидур: бири құвноқ, бири маҳзун. Э. Воҳидов, Мұхаббат.

МАҲКАМ [а. محکم – мустаҳкам, мукаммал; аниқ, ишончли] 1 Бузилиш, ўзгариш кабиларга чидамлилик даражаси юқори: пухта, мустаҳкам. *Маҳкам иморат.* Эшикни маҳкам беркитмоқ. ■ *Фазал тұлалигича ўз қалбига күчиб, хотирасида маҳкам ўрнашиб қолғанидан, ўзіда йўқ севиниб, оғзининг таноби қочди.* К. Яшин, Ҳамза.

2 құйма Турғун, ўзғармас, саботли. *Маҳкам ироды.* ■ *Гуломжон фикрида, қарорида маҳкам* эди. М. Исмоилий, Фарғона т. о.

3 Зёр күч билан, қаттиқ. *Құлни маҳкам қысмоқ.* *Маҳкам ушламоқ.* ■ *Юғуриб бориб, маҳкам құчоқлаб олди.* Ў. Ҳошимов, Қалбинингга қулоқ сол.

4 Маҳкам (әрқаклар исми).

МАҲКАМА [а. محکمه – олий суд, трибунал; судлов] 1 тар. Ҳукм қилувчи, ҳукм чиқарувчи идора; суд. *Ҳоким маҳкамаси.* Полиция маҳкамаси. ■ *Ҳамма мол ва мулки*

билин қутидор Отабекка кафиш бўлди ва қушибегининг ҳақига дуо қилиб, учовлари маҳкамадан биргалашиб чиқдилар. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 Умуман, бошқарма, идора. *Маҳалла* фуқаролари у муттаҳамдан шикоятланиб, қозихона ва бошқа маҳкамаларга аризалар топширишларига қарамай, ҳар сайдовдан Олимхон сип-силлиқ чиқади. Ойбек, Танланган асарлар.

МАҲКАМАЧИЛИК Ўз маҳкамасининг, идора ёки ташкилотининг манфаатинигина кўзлаб иш тутиш. *Тўрачилик, маҳкамачилик* каби иллатларинг ҳар қандай кўришилларига қарши беомон курашиш керак. Газетадан.

МАҲКАМЛАМОҚ Маҳкам қўлмоқ, мустаҳкамламоқ. Гулнор очилган токларни ишкомга кўтариб, тол пўстлоғи билан маҳкамлаб боғлайди. Ойбек, Танланган асарлар.

МАҲКУМ [а. مَحْكُوم – ҳукм қилинган, қораланган; ўлиши аниқ бўлган] **1** Ҳукм қилинган. Қиз кечгача болохонадаги қоронги қазноқда тешикдан мўралаб, дор ёғочи остида жаллоднинг сиртмоқ солишини кутган маҳкумдай, тақдирга тан бериб, отасини кутди. А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари. ..шармандали ўлимдан халос айланг. Мен сиздан дор талаб қиласман. *Маҳкумнинг сўнгги илтимосини мустажоб этмоқ* сиз учун фарздор. С. Сиёев, Азаб.

2 (ж. к. с. билан) Тақдирли шу келишикдаги сўз англатган нарса билан боғлиқлигини, шу нарса юз беришини, қисмати шу билан яқунланишини билдиради. Эски дунё – одамларни эксплуатация қилиш ва халқларни эзиш дунёси ҳалокатга маҳкум. Газетадан. *Камбагаллар ҳам мусулмончиликка иснонд келтирмаслик* учун, қарз бадалига бўлса ҳам, катта тўй ўтказиб, умрбод қашоқликка маҳкум бўларди. Ж. Шарипов, Хоразм.

3 Бирорнинг амрида, ҳукмida бўлган, қарам, тобе. *Менингча, бу – мустамлаканинг – метрополияга, маҳкум миллатнинг – ҳоким миллатга, мазлумнинг золимга қарши қўзғалиши*. А. Қаҳҳор, Сароб.

МАҲЛИЁ Ҳайрат ёки завқдан эс-хуши оғиб, анграйиб қолган. *Ҳамто тумсайиб ўтирган Асрора ҳам беихтиёр чапак чалар, ўргонинг ҳусну латофатига маҳлиё эди*. С. Аҳмад, Уфқ.

Маҳлиё бўлмоқ 1) маҳлиё ҳолатда бўлмоқ. Умид гапидан адашиб, қизга маҳлиё бўлиб

қолди. Мирмуҳсин, Умид; 2) бутунлай берилмоқ. *Бу манзарага маҳлиё бўлган Кўзбой, камарига қистириқлик китобни олиб, олдига қўйди*. Ҳ. Назир, Сўнмас чақмоқлар. *Райхондек бойликка маҳлиё бўлма, Асло пок севгингни бекор хор қўйма!* «Муштум».

МАҲЛИҚО [ф. مَحْلِقَة – ой + а. لَقَاء – кўришиш, учрашиш; юз] поэт. Ой юзли, маҳваш, маҳпора, гўзл. *Келгай эдинг, эй маҳлиқо, ҳар дамда аҳволим сўраб, Бир неча кундир келмадинг, ҳайрона бўлдим соғиниб. Ҳамза*.

МАҲМАДОНА [а. + ф. مَحْمَدَانَة – Муҳаммадга ўхшаб, Муҳаммад каби ёки ф. مَحْمَدَانَة – мен ҳамма нарсани биламан]

1 Ўзини билагон ҳисоблаб, билар-бilmас, ҳар қандай гапга аралашаверадиган. *Султоновина тили бийрон маҳмадоналарнинг адабини бериб, жойига ўтқизади*. Ш. Рашидов, Бўрондан кучли. *Ишларимизнинг қадрини мана шунақа ҳовлиқмалар, маҳмадоналар, расмиятчилар туширяпти*. П. Қодиров, Уч илдиз.

2 Ёшига нисбатан кўп гап биладиган; гапдон, қақилдоқ. *Уста Маҳкамнинг кичик қизи Иnobат маҳмадонагина чиққан*. С. Аҳмад, Суд. Кўп маҳмадона бола экан, ҳеч чакаги тинмайди. «Ёшлиқ».

МАҲМАДОНАГАРЧИЛИК айн. **маҳмадоналик**. Зўрга ўзига келиб тилга кирган Малик маҳмадонагарчилек қилиб, бизга сўз бермади. «Ёшлиқ».

МАҲМАДОНАЛАРИК Маҳмадоналар каби гап-сўз қилиш, гапириш. *Ёрмат.. қизининг бундай маҳмадоналигига газабланиб, қошиб-қовогини солди*. Ойбек, Танланган асарлар. Энди катта бўлиб, унча маҳмадоналик қилмайди-ю, ота-онасига ўхшаб, бу ҳам бувиси нима деса, кулиб тураверади. «Гулдаста».

МАҲОБАТ [а. مَحْبَبَة – қўрқув; ҳурмат; улуғворлик; ҳайбат, салобат] кт.. **1** Ҳайбат, салобат, улуғворлик. Зўр метали заводи барпо этилди. *Маҳобат гурлади унинг сасида*. Ҳ. Расул.

2 Ваҳима, ваҳм.

Маҳобат қилмоқ Ваҳима билан гапирмоқ, ваҳима қилмоқ. *Баъзи мулалар жинни тўранинг телба-тескари сўзларини илиб олиб, маҳобат қилишганди*. Ш. Тошматов, Тонгдаги қўланка.

МАҲОБАТЛИ кт. **1** Маҳобати, салобати бор; ҳайбатли, улуғвор. *Маҳобатли тоғ*.

— Аҳён-аҳёнда маҳобатли.. теналар ўркачини бир-бираига ўғириб ётибди. Й. Шамшаров, Пахтақайнар.

2 Ваҳимали. *-Шундайми, – дебди амалдор маҳобатли товуш билан.* «Муштум».

МАҲОЛ [а. مَحَال – мумкин бўлмаган, амалга ошмайдиган; номумкин, бемаъни иш, гап] Амалга оширилиши мумкин бўлмаган; қийин, мушкул. *Майсаранинг айтгани тўғри. Қиз иккоби бир-бирини ўлгудай яхши кўргандан кейин айриши маҳол!* Ҳамза, Майсаранинг иши. *Киши ота-онасидан айрилиб чидайди, бироқ она юрагидан айрилиб яшиши маҳол.* Э. Усмонов, Ёлқин.

Амри маҳол қ. амримаҳол.

МАҲОРАТ [а. مَهَارَة – моҳирлик, усталик, эпчиллик] Бирор иш, касб учун зарур ёки шу соҳада орттирилган усталик, санъат; моҳирлик. *Ижодий маҳорат.* Ёзувчилик маҳорати. *Маҳорат орттиримоқ.* *Маҳорат кўрсатмоқ.* *Маҳоратга эришимоқ.* ■ *Унинг асосий касби дурадгорлик бўлиб, бу ҳунарда маҳорати катта эди.* С. Айний, Эсадаликлар. *Устоз билан шогирд маҳоратда тенглашиб, гоҳи шогирд қўли устунлик қила бошлади.* «Ўзбекистон қўриқлари».

МАҲОРАТЛИ Катта маҳоратга эга; моҳир, уста. *Театрда бундай маҳоратли, билимдан санъаткорлар кўп.* Газетадан.

МАҲПОРА [ф. مَهَارَة – ойпарча; гўзал] поэт. Ой юзли, ойдек гўзал; маҳваш.

МАҲР [а. مَهْر – сеп; қалин пули] *1 тар.* Никоҳ вақтида кўёв томонидан келинга ажратиладиган доимий ва шахсий мулк. *Маҳр бермоқ.* ■ *Уйимга нимага кирасан, уйим энанг маҳрига тушганми?* Ойбек, Танланган асарлар.

2 с.т. Шахсий мулқдан меросхўрларга тегадиган улуш. *Шу гап жанжалга қолмай, иссигида ҳовлига нарх қўйиб, меросхўрларнинг маҳрини белгилаб қўйсак.* С. Аҳмад, Хомталаш.

МАҲРАМ [а. مَهْر – ман, ҳаром қилинган; ҳаромга кириш ҳуқуқи бор] *1 тар.* Бухоро ва Ҳива хонлигига: сарой амалдорларининг ёзишма ишларини бошқарган лавозимли киши ва унинг мансаби. *Карвонбоси амир ҳақига узун дуо қилгандан кейин ёнини очиб, маҳрамга йигирма танга хизматона.. берди.* С. Айний, Куллар.

2 эск. Ишончли хизматкор, чўри. *Маҳрамлар ниёлаларда май келтирадилар.* «Ёшлиқ».

3 эск. Сирдош дўст, ҳамдам. *Ҳасанали.. Отабекка маҳрам бўлишга лойиқ бир меҳрибонликка эга бўлганликдан бек билан очиқ*

сўзлашиш фикрига келди. А. Қодирий. *Ўтган кунлар. Энг яқин ўртоги.. Зебихон бўлиб қолди. Иккаласи сирдош, маҳрам.* Чўлпон, Кечава кундуз.

4 дин. Шариатга кўра, аёл киши юзи очиқ ҳолда кўришиши мумкин бўлган, аммо никоҳ нораво бўлган яқин эркак қариндош (аёлнинг отаси, ўғиллари, ака-ука, амаки, бува, тога, қайнотаси); зид. **номаҳрам.**

5 сфт. Ман қилинган, тақиқланган; бошқалардан сир тутиладиган, маҳфий; ножоиз. *Келинг энди, бирпас тотув бўлиб, маҳрам гаплардан гапиришиб, кўнгилдаги кудуратларни ёзайлик.* Ҳамза, Бой или хизматчи.

6 этн. айн. бачча. *Аввал уни [Мамараимни] муллаваччалар сурлади, кейин имонсиз мударрис ўзига маҳрам қилиб олди.* М. Исмоилий, Фарғона т. о.

МАҲРУМ [а. مَهْرُوم – бенасиб, бебаҳра қолган; ажратиб қўйилган, четлаштирилган] Муяссар, баҳраманд ёки эга бўлиш, фойдаланиш учун имкони, ҳуқуқи бўлмаган; бебаҳра, бенасиб. *Севгисиз юрган дугоналари кўзига ғалати, ҳаётнинг энг зарур ва олижаноб нарсасидан маҳрум кишилардек бўлиб кўринарди.* Шуҳрат, Шинелли йиллар. Аслида эса улар энг муҳим нарсадан – ота-она меҳридан маҳрум. «Шарқ юлдузи».

Маҳрум бўлмоқ Маҳрум ҳолатга тушмоқ, айрилмоқ. *Имтиёзлардан маҳрум бўлмоқ.* Мол-мулқидан маҳрум бўлмоқ. ■ *Фотима уч-тўрт ёшларидаёт ота-онасидан маҳрум бўлиб, амакисининг қўлида қолди.* П. Турсун, Ўқитувчи. **Маҳрум қилмоқ** (ёки этмоқ) Маҳрум ҳолатга туширмоқ, бенасиб қилмоқ. *Уўзини катта имтиёзлардан маҳрум қилган янги тузумга қарши курашмай туролмас эди.* П. Турсун, Ўқитувчи. *Она меҳрига ҳам қонмади.* Бевақт ажсал уни бу баҳтдан маҳрум этди. С. Кароматов, Сўнгти барҳан.

МАҲРУМИЯТ эск. кт. Маҳрумлик. *Шу оғир меҳнат, шу оғир маҳрумиятлар эвазига онани бошига кўтариши.. ўрнига Муҳиддин онасини урди.* М. Исмоилий, Фарзанд бурчи.

МАҲРУМЛИК Маҳрум ҳолат, бенасиблик. *Ғалаба деб гулгун очилган қизларимиз барча маҳрумликларга бардош бершиди.* Н. Сафаров, Оловли излар.

МАҲСИ Кўй ёки эчки терисидан тайёрланадиган, узун кўнжли, пошнасиз, тагчар-

ми юмшоқ, кавуш ёки калиш билан кийи-ладиган миљлий оёқ кийими. Амиркон маҳси. Заифона маҳси. **Маҳсисини ечмоқ.** — Дарров кавуш, маҳсисини, чопонини кийиб, онасини ўйғотди. М. Осим, Карвон йўлларида.

МАҲСИДЎЗ Маҳси тикувчи косиб. **Шо-кир ота деган маҳсидўзининг дўконхонасида этигини бутунлаб олибди.** Ойбек, Танланган асарлар.

МАҲСИЧАН Фақат маҳси билан, маҳси устидан кавуш ёки калиш киймасдан. Дўкондор йигит.. **Мавлавий Йўлдоши кўргач, шошиб қолиб, маҳсичан ерга тушди.** С. Абдулла, Мавлоно Муқимий.

МАҲСУЛ [а. مَحْسُول — йигиб-терилган ҳосил, мева; самара; натижа, унум] 1 Иш, фаолият, меҳнат самараси, меваси. **Ижодий меҳнатнинг маҳсали.** — У кўтарилик кайфиятда эди, кечаги, бугунги иш маҳсалидан хурсанд. М. Хайруллаев, Кўнгил.

2 айн. маҳсулот. **Оғир саноат маҳсали.** — **Пахта бизнинг ғалабамизни белгилаб берувчи асосий маҳсулимиздир.** Газетадан.

3 Ҳосил, унум. **Ер ҳам тирик жон. Инсондек нафас олади, озиқланади, нихоят, маҳсул беради.** С. Кароматов, Сўнгти барҳан. **Деҳқон осмонга қараб, яхши ҳаводан қувонса, ерга қараб, мўл маҳсалидан суюнади.** М. Исмоилий, Фарғона т. о.

4 кўчма **Бирор нарсадан юзага келган нарса; натижа.** **Йигиталининг рангига бир оз заҳиллик урибди.** Бу муттасил давом этиб келаётган уйқусизлик, ададсиз изтиборларнинг маҳсали, албатта. Д. Нурий, Осмон устунни. **Хулоса шу: эҳтирос йўқ, бу эзмалик, бепарвонлик маҳсали.** «Муштум».

МАҲСУЛДОР Кўп, яхши маҳсул берадиган; сермаҳсул, серунум. **Маҳсулдор ер. Маҳсулдор қора моллар.** — **Ўзбекистонда яқин вақтларгача асосан пахта етишишиларди.** Унинг ёнига энг маҳсулдор экин.. — **бўғдой қўшилди.** Газетадан.

МАҲСУЛДОРЛИК Маҳсул (ҳосил) бериш даражаси, имконияти. **Бу сессияларда. чорвачиликнинг маҳсулдорлигини ошириш ма-салалари мухокама қилинган.** «Муштум».. **..хўжалик маҳсулдорлигини оширишининг омил-лари хилма-хилдир.** «ЎТА».

МАҲСУЛЛИ кам қўлл. айн. маҳсулдор.

МАҲСУЛОТ [а. مَحْسُولات — «маҳсул» с. кўпл.] Ишлаб чиқарилган нарса; маҳсул (лар). **Ялти маҳсулот. Чорвачилик маҳсулот-**

лари. **Саноат маҳсулоти.** — **Бўёқ олиш учун нефть чиқиндилари ва тошкўмирни коклашдан олинган маҳсулотлар асосий хомашё ҳисобланади.** «Фан ва турмуш».

Интеллектуал маҳсулот Маънавият, илм-фан, техника соҳасидаги изланишларнинг натижалари, адабиёт ва санъат асарлари мажмуи.

МАҲТАЛ Кутиб, қараб қолган; мунтазир (яна қ. маъттал). **Борарканман шошиб-жадал.** Йўлларимга боқдинг маҳтал. Х. Салоҳ. **Нуроний отахон қабулхонада Бир оғиз сўзингни кутмоқда маҳтал.** Г. Жўраева.

МАҲФИЛ [а. مَحْفَل — тўпланиш жойи; йиғилиш, йигин] эск. кт. Мажлис давраси, ўтириш, мажлис. **Шамъ руҳсоринг ёнар маҳфилда гул-гул кечалар, Бормишиб қасдинг ма-гар кўйдиргали парвонада.** Муқимий.

МАҲШАР [а. مَحْشَر — тўпланадиган жой, майдон; тўпланиш; оломон] Диний эътиқодга кўра, дунё тамом бўлгандан кейин — охиратда бутун ўлган кишилар тирилиб, ўрнидан туриб (қиёмат) тўпланадиган ва сўроқ қилинадиган кун. **Олло, деб ѹиғладим қоронгу тунда, Шарманда бўлмайин маҳшар кунида.** «Юсуф ва Аҳмад».

МАҲШАРГОҲ дин. Маҳшар содир бўладиган ер. **Холжон хола ўлиб, кўзини очса, маҳшаргоҳда юрган эмиш.** Гайратий, Довдираш.

МЕБЕЛСОЗ Мебель тайёрловчи, ишлаб чиқарувчи.

МЕБЕЛСОЗЛИК Мебель ишлаб чиқариш. [Тошкент «Шарқ» мебель фирмаси] **Бу ўил 60 та янги, ҳозирги замон мебелсозлик техникаси ускуналарини ишга туширади.** Газетадан.

МЕБЕЛЬ [фр. meuble — уйнинг кўчар жиҳозлари < лат. mobilis — ҳаракатчан, кўчадиган] Диван, стол, стул, шифонъер ва ш.к. ёғочдан ясалган уй жиҳозлари. **Жазиллаб турган ҳовлиси чоғроққина бўлса ҳам, уйда хоналари кўп.. шаҳардагидек мебеллар билан жиҳозланган.** А. Мухтор, Кумуш тола.

МЕВА [ф. مَيْوَة — ҳосил, ҳўл ва қуруқ мева] 1 Баъзи дарахт ва буталарнинг ҳосили. **Ейшили мева. Еб бўлмайдиган мева. Ҳўл мева. Қуруқ мева. Мева шарбати.** — **Маржон каби қизарган меваларини кўтара олмай, турли томонга бош эккан жийда дарахтлари узоқдан кумуш каби оқариб кўричадилар.** А. Қодирий, Обид кетмон. **Ўлкамизда куз, мевалар гарқ пишган палла.** Газетадан.

2 Мевали дарахт. *Саид, Мирзакуллар ёш мева кўчатларини қўпорар, Ҳайдар уларни тўплаб, боғ-боғ қиласарди.* «Ўзбекистон қўриқлари». Унча катта бўлмаган, чоғроқ ҳөвлиниг ўзида ўн хилча мева навари бор. Ж. Абдуллахонов, Орият. *Кечанинг қоронгулиги устига меваларниг қуюқ япроқлари қўшилиб, бу майдон, айниқса, Отабекнинг ҳозирги кўнглига яқинлашиб келар эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

3 кўчма Самара, натижа, маҳсул. *Илоҳи бўлгайсан, болам, баркамол. Умримнинг меваси – бир тоза ниҳол.* «Равшан». Эл таомилида: кексалар ҳамиша маслаҳат беришар, ёшлар эса ўша маслаҳат меваларини теришар эди. М. Исмоилий, Фарғона т.о.

4 Шакарпазлар маҳсулотлари, ширинлик. *[Ҳакимбойвачча] Ранг-баранг қиммат-баҳо мевалар, қаймоққа қорилган нонлар билан тўла дастурхон ёзиб, аччиқ чойни қуя бошлади.* Ойбек, Танланган асарлар.

МЕВАЗОР Мевали дарахтлар билан банд жой; мевали боғ. Ўрда дарвазасининг саҳни ботмонлаб ҳисобланган мевазор бўлиб, бунда олма, ўрик, нок ва тут ёғочлари хийлагина бор эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. Ўзбекистон деганда, поёнсиз пахтазорлар билан бирга серҳосил мевазорлар, полизу яйловлар кўз ўнгимизга келади. «Саодат».

МЕВАЛИ Мева берадиган; мева қиласидиган. *Мевали дарахтга тош тегади.* Мақол.

МЕВАСИЗ Меваси ўйқ, мева бермайдиган, қилмайдиган. *Мевасиз дарахт.*

МЕВАФУРУШ [мева + ф. فروش – сотувчи] Мева сотувчи киши.

МЕВА-ЧЕВА Ҳар хил мевалар, турли туман ширинликлар. *Мева-чева ўзимиздан циқмаса бўлмас экан.* 10 гектар ерга боғ қилиб қўйялик. «Муштум». Матпано баққолчиликка ўтиб, бир белбоғ мева-чева олди. С. Сиёев, Аваз.

МЕВАЧИЛИК Қишлоқ хўжалигининг мева етишириш билан шуғулланадиган тармоғи. *Мевачиликни ривожлантириш.* – Чунончи, дехқончиликда дон экиш, сабзавотчилик, мевачилик пайдо бўлди. Газетадан.

МЕГАЖИН [мұғ. мәгж – ургочи қобон] 1 Урочи чўчқа.

2 Шу ҳайвонга нисбатли ҳақоратни билдиради (хотин-қизларга нисбатан ишлатилидиган қаттиқ ҳақорат сўзи). [Шарофат:] *Мен у ёқда итвачча боқиб ўтирибман-у, бу*

киши [Сидиқжон] бу ерда мегажинларнинг этагини ўтиб юрадилар. А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари. *Гапир, мегажин!* Нега келдинг бу ерга? К. Яшин, Ҳамза.

МЕГАПОЛИС [юн. *megas* – катта + *polis* – шаҳар] Ёнма-ён жойлашган бир қанча шаҳар ва аҳоли яшайдиган масканларнинг ўсиб ривожланиши ва қўшилиб кетиши на-тижасида ҳосил бўлган улкан шаҳар.

МЕГАФОН [юн. *megas* – катта, баланд + *phone* – товуш] Товушни маълум йўналишда кучайтириб берадиган, одатда конусимон шаклда ясалган, дастали радиокарнай.

МЕДАЛЛИ Медали бор, медала билан мукофотланган. *Биз Мехико ўйинларида фидокорлик билан қатнашган медалли спортчиларни олқишилаймиз.* Газетадан.

МЕДАЛЬ [фр. *medaille* < лот. *metallia* – металл танга] Алоҳида хизматлари ёки муваффақиятлари учун бериладиган, турли (тўғарак, ромб ва б.) шаклда ясаладиган, тегишили бўртма тасвир ва ёзуви бўлган нишон. *Мактабни олтин медаль билан битирди.* – *Халқ хўжалиги виставкасидан яна олтин медаль олдинг.* С. Аҳмад, Юлдуз. *Болалар уруши ўиларида қўймондоёнлар номидан ёзилган ташаккурномаларни, ҳар хил медаль ва орденларни топиб келишиди.* Э. Раимов, Ажаб қишлоқ.

МЕДАЛЬОН [фр. *medaillon* < лот. *metallia* – металл танга] Ичига расм ёки бошқа нарса солинадиган, одатда доира ёки эллипс шаклидаги, бўйинга тақиладиган безак буюми. *Нормат бинтни противогаз халтасининг устки чўнтағига солиб қўйди ва медальонни кўриб:* «Номайи аъмолимнинг ҳаммаси шунда» деди-да, уни шимининг соат чўнтағига бекитди. И. Рахим, Чин мұхаббат.

МЕДИАНА [лот. *mediana* – ўрта; ўртача; ўртадаги] мат. Учбурчакнинг баландлигини қарама-қарши томоннинг ўртаси билан боғлайдиган кесма.

МЕДИАТОР [лот. *mediator* – воситачи, ўртада турувчи] мус. Торли мусиқа асбобларини чалиш учун металл, суяқ, пласти масса ва ш. к. дан қилинган бир учи ўткир юпқа пластиинка; ноҳун.

МЕДИАТОРЛАР тиб. Нерв қўзғалишининг кимёвий воситачилари – организмдаги қўзғалиш жараёнини нерв учларидан ички аъзоларга (мускуллар, безлар ва ш. к.

га) ва бир нерв ҳужайрасидан иккинчи ҳужайрага ўтказишида иштирок этадиган физиологик фаол моддалар.

МЕДИК [лот. medicus – шифокор, врач] с.т. Тиббиёт ходими. *Менга қолса, медик бўлишни ҳавас қиласиганлар аввал бир-икки ўйл касалхонада ишилаши керак.* Ў. Ҳошимов, Нур борки, соя бор.

МЕДИКАМЕНТ [лот. medicamentum – шифо воситаси, дори-дармон] Даволаш учун қўлланадиган дори-дармонлар.

МЕДИЦИНА [лот. medicina – врачлик фани; дори-дармон] қ. **тиббиёт**.

МЕДУЗА [юн. Medusa – юон мифологиясида аёл кўринишили, илон сочли учар махлук] Сезувчи, қисувчи ва овқат қамраб олувчи чангали бор, дирилдоқ танли денгиз жонивори.

МЕЗАНА [а. مَذَان – (азон айтиладиган) минора] Масжид минорасининг муаззин азон айтиладиган юқори қисми. *Яқин орадаги масжид мезанасидан муаззиннинг азон айтиаётган овози эшишилди.* «Фан ва турмуш».

МЕЗБОН [ф. مَزْبَان – меҳмонларни кутуб олувчи; айнан: стол (дастурхон)ни кўриқловчи] Меҳмон кутувчи, зиёфат, тўй эгаси. [Абдурасул:] *Кутимаган меҳмон мезбоннинг иззати дейдилар; хўжа!* П. Турсун, Ўқитувчи. *Кенг ва ёруғ хонада ўтирган меҳмонлар мезбонларнинг кўзларида ҳаяжон ва табассум.* Газетадан.

МЕЗОЗОЙ [юн. mesos – ўртадаги, оралиқдаги + zoe – ҳаёт] Ернинг геологик тарихида палеозой билан кайнозой эралари оралиғидаги давр. *Устки қатламдаги чўжинди жинсли қаватнинг қалинлиги, ер сатҳидан ҳисоблаганда, 2,6 километр атрофида бўлиб, унда мезозой-кайнозой эраларининг топжинсли мавжуд.* «Фан ва турмуш».

МЕЗОН [а. مَيْزَان – ўлчов, тарози; мувозанат; одиллик] 1 эск. Тарози, ўлчов. *Мезон тошлари.*

2 кўчма Таққослаш ёки баҳолаш учун ўлчов, андоза. *Меҳнат – киши қадр-қўйматининг мезонидир.* Дарвешали.. ҳар ишга бел боғлар экансиз, элнинг манфаат ва заруриятини ўзингиз учун бир мезон деб билинг. Ойбек, Навоий.

3 (М – катта) астр. Ўн икки буржнинг бири, Савр ва Саратон буржлари ўртасида жойлашган (қ. **бурж**).

4 Шамсия йил ҳисобида еттинчи ойнинг арабча номи (22 сентябрь – 21 октябрь даврига тўғри келади). *Наврўздан сўнг қиши бўлмас, мезондан сўнг ёз бўлмас.* Мақол.

5 Баъзи ўсимликларнинг кузда ҳавода сузиб юрадиган, ўргимчак уясига ўхшаш спора ташувчилари. *Куз келди. Сувлар ариқда ойнадек тиник шилдиради, кўкда мезонлар сузди.* Ш. Фуломов, Ташаббус.

6 Узоқ чўзилган ёз, иссиқ куз.

МЕЛИОРАТИВ Мелиорацияга оид. *Мелиоратив ишлар. Мелиоратив тадбирлар.* Ерларнинг мелиоратив ҳолатини яхшилаш мақсадида кейинги вақтларда электр энергияси билан ҳаракатга келтириладиган қудук-симон зовурлар кенг қўллана бошлади. А. Ҳакимов, Чароғон қишлоқлар.

МЕЛИОРАТОР Мелиорация ишлари билан шуғулланувчи шахс, мутахассис. Ерларни ўзлаштириш борасида ўзбек мелиораторлари бой тажриба тўплашган. Газетадан.

МЕЛИОРАЦИЯ [лот. melioratio – яхшилаш] Ернинг табиий шароитларини тубдан яхшилаб, дехқончиликка мослаш ва ҳосилдорлигини оширишга қаратилган тадбирлар тизими. Тошкентда мелиорация масалалари юзасидан илмий-техника конференцияси очилди. Газетадан.

МЕЛИСА с.т. 1 Милиция. *Мен ўтириб олиб, шифохонага телефон қиласман, шоёр мелисама-мелиса юргурди.* С. Сиёев, Ёргулик.

2 Милиция ходими, милиционер. *Бўлмаса, мелиса чақириб, обис (қидирув) қилдираман.* С. Аҳмад, Ўлдуз.

МЕЛОДИК Оҳангдор, хулоҳанг, ёқимили. *Мелодик овоз. Мелодик мусиқа.*

МЕЛОДИЯ [юн. melodia – кўшиқ, ашула] Куй, оҳанг.

МЕЛОДРАМА [юн. melos – кўшиқ + drama – ҳаракат, фаолият] Воқеаларни ниҳоятда бўрттириб, таъсиричан қилиб тасвирлайдиган, насиҳатомуз драма жанри ва шу жанрдаги асар.

МЕЛОДРАМАТИК Мелодрамага оид. *Мелодраматик асар.*

МЕЛЬХИОР [фр. maillchort < шу қотишима ихтирочилари Maillot (Майо) ва Chorier (Шорье) номидан] Миснинг никель, темир ва марганец билан қотишимаси (идишлар, танга ва ш. к. тайёрлашда ишлатилади).

МЕМБРАНА [лот. membrana – юпқа пүст ёки парда] **физ., тех.** Тебранма ҳаракат қыла оладиган парда ёки юпқа пластинка. **Телефон мембранаси.**

МЕМОРАНДУМ [лот. memorandum – эслашга арзидиган, эслаш керак бўлган нарса] **1** ҳуқ. Бирор давлатнинг дипломатик ёзишмалар орқали ҳал қилинадиган масалалар моҳиятини ўз нуқтаи назаридан ба-тафсил баён қилиб ёзган дипломатик ҳужжати.

2 Бирор масала бўйича билдиришнома, хизмат маълумотномаси. *Меморандумда таъкидланадики, бу ҳол аварияларга ҳамда кемаларнинг ҳалок бўлишига олиб келиши мумкин.* Газетадан.

МЕМОРИАЛ [лот. memorialis – хотира-га оид, хотирадаги] Бирор шахс ёки воқеа хотирасини нишонлаш ёки абадийлаштириш учун хизмат қилувчи. *Тошкент мемориал ёдгорликлари яна бир монументал санъат асари билан бойиди.* Газетадан.

МЕМУАР [фр. memoires – эсдаликлар < лот. memoria – хотира, эслаш] *Ўтмиш ҳақида, эсдаликлар шаклида ёзилган адабий асар. Бобур мемуарлари.* ■ ..сўнгги янгиликларни ўзимнинг кундаклар дафтаримга ёзиб чиқдим.. мемуар ёзиш вақти келганда яраб қолади. А. Ҳакимов, Илон изидан.

МЕН киши. олм. *I-ш. бирл. (қ. к. – менинг, т. к. – мени)* Сўзловчининг ўзини билдиради. *Мен ва сен. Мен билан ким боради?* Менга сендан эсдалик. Мендан сенга насиҳат.

Менга қара Менинг гапимга қулоқ сол. **Менга қолса** Менинч, менинг фикримча. **Менга қолса, ишлаб туриб ўқиганинг яхши.**

МЕНГ эск. Хол. Қаро менг ол янгоқингга ярошур. Хоразмий, Муҳаббатнома.

МЕНГЗАМОҚ шв. Үхшамоқ, үхшатмоқ. *Ўзини ойнага солиб кулди: -Шу туришда кимга менгзайман, топинг-чи?* С. Сиёев, Ёргулик. *Жамолинг менгзадим осмонда ойга, Қошинги ўхшатдим эгилган ёйга.* «Равшан».

МЕНДЕЛИЗМ [< чех табиатшуноси Mendel (Г. Менделев) номидан] Ирсият қонуниятлари тўғрисидаги таълимот: генетиканинг фан сифатида вужудга келишига асос бўлган.

МЕНЕЖЕРЛАР [ингл. manager – бошқарувчи] Корхона ва компания эгалари бўлмаган, маҳсус тайёргарлик кўрган ма-лакали ёлланма бошқарувчилар.

МЕНЕЖМЕНТ [ингл. management – бошқариш, мудирилик; ташкил этиш] Замона-вий ишлаб чиқаришни бошқариш (режа-лаш, тартибга солиш, назорат қилиш), шунингдек, ишлаб чиқаришга раҳбарлик қилиш, уни ташкил этиш; бошқариш тўғри-сидаги фан.

МЕНЗУРКА [лот. mensura – ўлчаш; ўлчам] Суюқликларнинг ҳажмини аниқлаш учун ишлатиладиган, чизиқ билан бўлимларга бўлинган, дорихона ва кимё лабора-торияларида ишлатиладиган шаффофф идиш. *Ветеринария пунктида ўқувчилар химиявий асбоблар ва идишлар (колба, мензурка, пипетка.. ва бошқа материяллар) ишлатилишини ҳам кўрдилар.* Ж. Фаёзов, Экскурсиянинг ўтказилиши.

МЕНИМЧА криши. Менинг фикримча, ўйлашимча. *Самандаров луқма ташлади: -Менимча, булардан ҳеч бири бундай фикрда эмас.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. *Менимча.. бутун кулфатлар турмушнинг ёмон қурилганидан келади.* Ойбек, Танланган асарлар.

МЕНИНГИТ [юн. meninx, meningos – мия қобиғи] тиб. Бош ва орқа мия қобиғининг инфекцион яллигланиши. *Тепки касаллигига айрим ҳолларда нерв системасида ҳам ҳар хил ўзгарши бўлиб, енгил ўтадиган менингит ҳам бўлиши мумкин.* «Саодат». *Менингит ҳақида сўз борганида, мия пардаларининг яллигланишини тушунамиз.* А. Олимова, Менингит. *Унинг қизи ўн беш ёшида менингит билан оғриб, вафот этган.* А. Ёкубов, Бўсағада.

МЕНМАН: менинан деган айн. **манман** деган қ. **манман.**

МЕНСИМАСЛИК Эътиборсизлик ва паст назар билан қараш, назар-писанд қилмаслик. У [Луқмонча] яқинлашишга юрак қилолмай, узокроқ ўтириб қолди.. Садбар буни менсимаслик деб билди, шекилли, бирдан туриб, эшикка отилди. А. Мухтор, Туғилиш.

МЕНСИМОҚ (фақат бўлишсиз шаклда) Эътиборсизлик ва паст назар билан қарашмоқ. *Нега ҳеч кимни менсимайсиз?* ■ *Хокимлар олдида тилининг узун бўлганига тўла шонган элликбоши фуқарони сира менсимайди.* Ойбек, Танланган асарлар.

МЕНСТРУАЦИЯ [лот. menstruus – ойлик, ҳар ойда бўладиган] тиб., физиол. Жинсий етук хотин-қизлар бачадонидан ҳар ойда

бир марта келадиган қон аралаш ажралмалар; ҳайз кўриш.

МЕНТАЛИТЕТ [нем. Mentalität < лот. mens, mentis – ақл, идрок] Жамият, миллат, жамоа ёки алоҳида шахснинг тарихий таркиб топган тафаккур даражаси, маданий салоҳияти, уларнинг ҳаёт қонунларини таҳлил этиш кучи, муайян ижтимоий шароитлардаги ақлий қобилияти, руҳий куввати (Жамият, миллат ёки шахснинг менталитети уларнинг ўзига хос анъаналари, расмруслари, урф-одатлари, диний эътиқод ва иримларини ҳам қамраб олади).

МЕНТОЛ [лот. mentha – ялпиз + ол(еип) – мой] Кучли ялпиз ҳидига эга бўлган шаффоф кристалл модда (тиббиёт, атторлик ва қандолатчиликда ишлатилади).

МЕНЬШЕВИЗМ [р. меньшний, меньшее – кичик; оз] эск. тар. Меньшевиклар партияси амал қилиб келган назария ва сиёсий партияйи оқим.

МЕНЬШЕВИК эск. тар. Меньшевизм тарафдори, меньшевиклар партияси аъзоси.

Меньшевиклар партияси эск. тар. Россия социал-демократик ишчилар партиясининг 1903 йилдаги II съездиде овоз беришда озчиликни ташкил этган аъзолар томонидан тузилган ва 1924 йилгача фаолият кўрсатган партия.

МЕНЮ [фр. menu] Ресторан, ошхона ва кафеларда овқатлар рўйхати ёзилган, тегишли столларга қўйиладиган ёки кўринарли жойга осиб қўйиладиган қоғоз; таомнома. *Касса* олдидағи менюда овқатларнинг иккиси хил нархи кўрсатилган. Газетадан.

МЕРГАН [мұғ. мәргән – ўқ отиш бўйича голиб, ўқни аниқ отувчи] 1 Ўқни бехато урадиган, пойлаб туриб отадиган. *Күп отган билан мерган бўлмас, күп айтган билан чечан бўлмас.* Мақол. *Мерган овда билинар, сўзчи – довда.* Мақол. ■ *Дивизионда Шариповни «Устаси фаранг мўлжалчи, мерган тўпчи», денишишарди.* Т. Рустамов, Мангу жасорат.

2 Ўқчи аскар, жангчи. *Мерганлар ўн беш дақиқа, орқасини узмай миттиқча ўт бериб турдишлар.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МЕРГАНЛИК 1 Нишонга бехато уриш маҳоратига эгалик, бехато отиш маҳорати. *Мерганликда Курбон устаси фаранг.* Т. Рустамов, Мангу жасорат.

2 Мерган касби (қ. **мерган 2**).

МЕРИДИАН [лот. meridianus – тушки, туш пайтидаги; жанубий] геогр. Ер шари

юзасини ҳар иккала қутб орқали ўтказилган текислик кесиб ўтган ярим айлана фарзий чизик.

ОСМОН МЕРИДИАНИ астр. Осмон гумбазида коинот қутблари ва зенит орқали ўтган улкан фаразий чизик.

МЕРИНОС [исп. merinos] Қўйнинг ноzik ва оқ юнгли зоти. *Гапнинг хулласи – Ўрта Осиё шароитида меринослар учун ҳало-катли бўлган заифликлар бартараф этилар эди.* С. Анорбоев, Оқсой.

МЕРКАНТИЛИЗМ [фр. mercantilisme < итал. mercante – саводгар] 15–18-асрларда иқтисодий тафаккур тарихида, ижтимоий бойлик асоси, даромад ишлаб чиқариши ривожлантиришда эмас, балки пулда, пул жамғариш ва четга кўпроқ мол чиқариб сотишда, пул жамғармаларига давлат ҳокимияти ёрдамида эришилади, деган иқтисодий таълимот ва сиёсат. *Бухоронинг миллий буржуазияси майдага реформачилик даражасидан юқори кўтарила олмади, ҳатто меркантилизм сиёсати масаласини ҳам ўртага қўймади.* Газетадан.

МЕРКАНТИЛИСТ Меркантилизмга эргашувчи.

МЕРКУРИЙ [лот. Mercurius – рим мифологиясида чорвачилик ва савдо маъбуди; сайдхлар, йўловчилар ҳомийси] (М – катта) Қуёш системасидаги тўққизга катта сайерадан бири, Қуёшга энг яқини.

МЕРОВ Хушёр, зийрак бўлмаган; анграйган, анқов. *Меров одам.* ■ *Унинг [Фёдорнинг] хаёлпараст, меров, девонасифат одам. эканлиги афтидан ва қилиғидан билиниб турар эди.* М. Осим, Элчилар.

МЕРОВЛАНМОҚ айн. *меровсирамоқ.* Исфандиёр, қулоқларига ишонмагандек, вазири акбарнинг чимирилган қошлиарига меровланниб тикилди. С. Сиёев, Аваз.

МЕРОВСИРАМОҚ Меров ҳолатга тушмоқ; анқовсирамоқ. *Назар, раёнком секретарига меровсираб боқди.* Э. Усмонов, Ҷ. Әлқин.

МЕРОС [а. میرا - ворис(лар)га қоладиган ёки қолган мулк] 1 Марҳумдан ворисларга қолган мулк. *Отадан қолган мерос.* ■ *Хотинимга тегадиган меросдан мани қуруқ қилишига уринишади улар.* Лекин бўш келмайман. Ойбек, Танланган асарлар.

2 ҳуқ. Мол-мулк, ҳуқуқ ва мажбуриятлар эгаси вафот этиши билан уларнинг бошқа шахс ихтиёрига ўтиши.

3 Ўтганлардан қолган, ўтган нарса, одат ва ш.к. Ҳужайрамнинг ҳар бўлагида Аждодлардан мерос қоним бор. А. Мухтор. Ҳамма қизлар эрга тегиши олдида бир-бир ўйғлаб олади-ку, Биби Фотимадан қолган мерос-ку. Ойбек, Танланган асарлар.

4 Аждодлардан авлодларга қолган илмий, адабий, маданий бойлик.. ..боболари-миз қолдириб кетган мерос ва ёдгорликлар билан яқиндан таниши бўлмай туриб, кела-жагимизни била олмаймиз. Н. Сафаров, Оловли излар.

МЕРОСХҮР [а.+ ф. میراث‌خور – мерос өювчи; ворис, мерос эгаси] 1 Мерос олишга ҳақи бўлган киши; ворис. Чол-кампирнинг шу боладан бошқа меросхўри ўйқ. А. Қаҳдор, Асарлар. Оқ тунука томли, ичкари-ташқарили ҳовлига Дилбардан бошқа меросхўр ўйқ. С. Аҳмад, Уфқ.

2 кўчма с. т.. Давом эттирувчи, ворис. Ўзбек адабий ҳалқ оғзаки ижодининг.. анъаналарини ижобий ўзлаштириб, давом эттирувчи ҳақиқий меросхўри ва давомчиси ҳамдир. Газетадан. Акромхон ўз отасининг бирдан-бир маънавий меросхўри эди. Ш. Рашидов, Бўрондан кучли.

МЕРТИК Чети синиб тушган, учган. Нусратилла болишини отиб ташлаб, кўрпадан четроққа, мерттик коса турган бурчакка эмаклади. А. Мухтор, Опа-сингиллар.

МЕТАЛЛ [лот. metallum < юн. metallon – кон, шахта] Ўзига хос жилога эга бўлган, иссиқлик ва электрни яхши ўтказадиган, болғаланувчан, содда кимёвий элемент ёки қотишма. Ранги металлар. Қора металл. ■ Кумуш иссиқлик ва электрни бошқа металларга қараганда яхши ўтказади, ёруғликни яхши қайтаради. Газетадан.

МЕТАЛЛИЗАЦИЯ тех. Бирор буюмнинг юзини куқунлатиб сочилган металл билан қоплаш; металлаш.

МЕТАЛЛИСТ Металл саноати ходими, ишчиси.

МЕТАЛЛМАСЛАР Металл бўлмаган кимёвий элементлар, (мас., азот, фосфор, ўйд).

МЕТАЛЛОГРАФИЯ [металл + юн. grápho – ёзаман] Металл ва қотишмаларнинг ички тузилиши ва физик хусусиятларини ўрганувчи фан.

МЕТАЛЛОИДЛАР [металл + юн. eidos – кўриниш] айн. металлмаслар.

МЕТАЛЛУРГ Металлургия мутахассиси. Бу ўил бекободлик металлурглар олдида катта вазифалар турибди. Газетадан.

МЕТАЛЛУРГИЯ [металл + юн. ergon – иш, фаолият] 1 Оғир саноатнинг рудадан металл олиб, унга дастлабки ишлов бериш билан шуғулланадиган тармоги. Қора металлургия. Ранги металлургия саноати.

2 Саноат йўли билан металл ишлаб чиқариш ва унга дастлабки ишлов бериш усуллари ҳақидаги фан. Металлургия курси. Металлургиядан имтиҳон бермоқ.

МЕТАЛЛЧИ айн. металлист.

МЕТАЛЛШУНОС Металлшунослик мутахассиси.

МЕТАЛЛШУНОСЛИК Металларнинг тузилиши, хоссалари ва уларнинг ўзгариш қонунларини ўрганувчи фан.

МЕТАМОРФИЗМ [юн. metamorphomai – ўзгараман, бошқа нарсага айланаман] геол. Кимёвий ва физик сабаблар таъсирида тобжинслари тузилиши ва таркибида юз берадиган ўзгаришлар. Минераллар метаморфизми.

МЕТАМОРФИК геол. Метаморфизм на-тижасида вужудга келган. Метаморфик тобжинслари.

МЕТАН [фр. methane < юн.] Углерод билан водород биримасидан иборат рангиз ённувчи газ. Бухоро газимиз қарийб метаннинг ўзгинасидан иборат. «Фан ва турмуш».

МЕТАРА айн. меҳтара.

МЕТАСТАЗ [юн. metastatikos – оралиқда жойлашувчи] тиб. Касал қўзғовчи омилнинг қон ёки лимфа безлари орқали дастлабки жойидан бошқа жойларга кўчиб жойлашиши, шу ўйсинда пайдо бўлган янги касаллик ўрни. Рак метастаз бера бошлади.

МЕТАТЕЗА [юн. metathesis – ўрин алмаштириш] тлиш. Сўздаги товушларнинг ўрин алмашинуви (мас., кирпик-кирпик, тупроқ-турпок каби).

МЕТАФИЗИК Метафизика тарафдори, метафизика принципларига амал қилувчи, метафизика методларини қўлловчи шахс.

МЕТАФИЗИК Метафизикага, метафизика принципларига асосланган. Метафизик материализм.

МЕТАФИЗИКА [юн. «Meta ta physis» – «Физикадан кейин» (Аристотелнинг фалсафий асарлари номидан)] Диалектикага қарама-қарши ўлароқ, табиат ва жамият ҳодисаларини ривожланишда ва бир-бирига бор-

лик ҳолда олиб қарамасдан, бир-биридан узилган ҳолда, турғун ва ўзгармас ҳолда олиб текширадиган, ҳодисаларнинг ички қарама-қаршиликларини инкор этувчи билим методи.

МЕТАФОРА [юн. *metaphora* – кўчириш, кўчим] *ад.* Сўз ёки иборани ўхшашлик ёки ўхшатишга асосланган кўчма маънода ишлатиш ва шундай маънода ишлатилган сўз ёки ибора; истиора, мажоз (мас., қулоқ сўзининг дуторнинг қулоги бирикмасидаги маъноси метафора асосида юзага келган).

МЕТАФОРИК Метафора асосида ишлатилган, метафорага асосланган; мажозий.

Метафорик ибора. Метафорик маъно.

МЕТЕОР [юн. *meteōros* – ҳавода учувчи, сузуб юрувчи] Космик фазодан ер атмосферасига чўй бўлиб, тез учиб келадиган жисм; учар юлдуз. *Метеор жисмнинг устки қатлами ҳам жуда қизйиди ҳамда бир оздан сўнг кўздан гойиб бўлади, бу метеор ҳодисаси дейилади.* «Фан ва турмуш».

МЕТЕОРИЗМ [юн. *meteorismos* – шишиш, қаппайиш] *тиб.* Ич дам бўлиши – ичакда кўп ел тўпланиши натижасида қориннинг тарапланиши.

МЕТЕОРИТ [фр. *meteorite* – < юн. *meteōros*] Космик фазодан ерга тушган жисм, космик жисм. *Америкалик олимлар ўтган йили Антарктидадан метеорит топиб олишиди.* «Фан ва турмуш».

МЕТЕОРОЛОГ Метеорология олими, мутахассиси. *Мен метеоролог эмасман, дўстлар, Менга аён эмас ҳавонинг сири.* Уйғун.

МЕТЕОРОЛОГИК Метеорологияга оид. *Метеорологик кузатишлар.* — *Метеорологик сабабларга кўра бугун самолёт [Наманганга] учмайди.* С. Нуров, Нарвон.

МЕТЕОРОЛОГИЯ [юн. *meteōra* – самовий ва атмосферавий ҳодисалар + *logos* – фан, таълимот] **1** Ер атмосфераси, унинг тузилиши, хусусиятлари ва унда бўладиган физик жараёнлар ҳақидаги фан.

2 Об-ҳаво ва уни олдиндан билиш методлари ҳақидаги фан.

МЕТИЗАЦИЯ [фр. *metisation* < *metis* – икки тур (насл)ни чатишишидан пайдо бўлган] *биол.* Зотини ва навини яхшилаш мақсадида турли зотдаги ҳайвонларни ва турли навдаги ўсимликларни чатиштириш; дурагайлаш.

МЕТИЛ [фр. *methyle* < юн.] *ким.* Кўпгина органик бирикмалар таркибида бўладиган, бир атом углерод ва уч атом водороддан иборат гурух.

МЕТИЛЕН [фр. *methylen* < юн.] *ким.* Кўпгина органик бирикмалар таркибида бўладиган, бир атом углерод ва икки атом водороддан иборат гурух.

МЕТИН [*a. متین* – маҳкам, мустаҳкам] **1** *от* Тошлоқ ва қаттиқ ерларни қазиши, тош кесиш учун ишлатиладиган учли чўкич ёки теша. *Фарҳодлар тер тўкар туну кун бунда, Метинлар зарбига чидай олмас тош.* Уйғун.

2 *сфт.* Қаттиқ, заранг. *У [Йўлчи] бу ерга олдин сув қўйиб, ер юшиагандан сўнг ковлаш кераклигини англаса ҳам.. тоганинг амридан чиқмаслик учун метин жойни кавлайверди.* Ойбек, Танланган асарлар.

3 кўчма Мустаҳкам, бузилмас. *Метин сафлар.* — *Душманинг қўргони жуда метин экан.* Ойбек, Навоий. *Аҳмад Дадамат ақани.. метин иродали одам деб ўйлаган эди.* Ф. Мусажонов, Ҳиммат.

МЕТИС [фр. *metis* – икки тур (насл)ни чатишивидан пайдо бўлган] **1** Метизация йўли билан вужудга келтирилган ҳайвон ёки ўсимлик.

2 Турли ирққа, мас., европаликлар билан индейсларга мансуб эр-хотиндан бунёдга келган авлод; дурагай.

МЕТОД [юн. *methodos* – тадқиқот усули, ўйли] **1** Табиат ва жамият ҳодисаларини билиш, тадқиқ қилиш усули. *Диалектик метод. Қиёсий метод.*

2 *қ. усул, усуб.* *Меҳнатни илмий ташкил этишининг янги элементлари, даволашнинг янги методлари жорий қилинмоқда.* Газетадан.

МЕТОДИК Метод ва методикага оид; усулий. *Методик маслаҳатлар.* *Методик қўлланма.* — *Бу ўил.. 12 кишидан иборат методик кенгаши тузишга қарор қилдик.* Газетадан.

МЕТОДИКА [юн. *methodike*] **1** Бирор ишни бажариш, амалга ошириш, адо этиш методларининг, усуулларининг йигинидиси. *Илмий-тадқиқот методикаси.*

2 Үқитиш усууллари ҳақидаги таълимот. *Ўзбек тили методикаси.* *Рус адабиёти методикаси.*

МЕТОДИСТ [ингл. *methodists* < юн. *methodos*] Методика мутахассиси. ..кен-

гашларга энг тажрибали методист олимларни, ўқитувчиларни жалб этиши керак. Газетадан.

МЕТОДОЛОГ Методология мутахассиси.

МЕТОДОЛОГИК Методологияга оид. *Методологик тадқиқотлар. Методологик масала. Илмий текширишнинг методологик асослари.* ■ *Маънавият ва маърифат курсарида назарий ва методологик семинарлар, конференциялар, якунловчи сұхбатлар ўтка-зилмоқда.* Газетадан.

МЕТОДОЛОГИЯ [метод + юн. logos – таълимот] Умуман, илмий метод ҳақидаги, хусусан, айрим фанларнинг методлари ҳақидаги таълимот. *Тарих методологияси.*

МЕТОНИМИК Метонимиядан иборат бўлган. *Метонимик ибора.*

МЕТОНИМИЯ [юн. metonymia – қайта номлаш] *ад.* Бирор предмет ёки ҳодиса номини шу предмет билан бир ўрин олган бошқа предмет номи билан алмаштириш; шу хилда ишлатилган сўз ёки ибора. (мас., *самовар* сўзининг «чойхона» маъноси метонимия асосида ҳосил бўлган.

МЕТР [фр. metre < юн. metron – ўлчов] 1 Метрик ўлчовлар системасида: 100 сантиметрга тенг узунлик ўлчов бирлиги.

2 Сантиметларга бўлинган шу узунлайдаги ўлчов асбоби; газчўп. *Тасма метрни олиб, ўлчай бошладилар. «Гулдаста».*

МЕТРАЖ [фр. metrage] 1 Бирор нарсанинг метрлар билан ифодаланган узунлиги. *Кинолента метражи.*

2 Бинонинг, уйнинг квадрат метрлар билан ифодаланган саҳни. *Хонанинг метражи.*

МЕТРИК I Метрга оид, асосини метр ташкил қилган. *Метрик ўлчов системаси.*

МЕТРИК II Метрикага, вазнга оид.

Метрик вазн *ад.* Қисқа ва чўзиқ бўғинларнинг бир тартибда тақрорланишига асосланган шеърий вазн; аруз вазни.

МЕТРИКА I [пол. metryka < лат. matricula – рўйхат] Туғилганлик ҳақидаги гувоҳнома. *Кичик гражданга метрика керак, Қайд қилишар расмий ҳужжатда отин.* С. Акбарий.

МЕТРИКА II [юн. metrike < metron – ўлчов, микдор, катта-кичилик] *ад.* Шеър вазни, ўлчови ҳақидаги таълимот ва шеърий вазннинг ўзи.

МЕТРЛАМОҚ Метр билан ўлчамоқ.

МЕТРЛИ Метр узунлигидаги. *Уч метрли таҳта.*

МЕТРО [фр. metro] Ер остига қурилган шаҳар электр темир йўли. *Бугунги куннинг ўирик қурилишларидан бўлган метро тобора кенгайиб бормоқда.* Газетадан.

МЕТРОЛОГ Метрология олими, мутахассиси.

МЕТРОЛОГИК Метрологияга оид. *Метрологик текширишлар.*

МЕТРОЛОГИЯ [юн. metron – ўлчов + logos – таълимот] Ўлчов ва тарозилар ҳақидаги фан.

МЕТРОПОЛИТЕН [фр. metropolitain < юн. metropolis – асосий, бош шаҳар, пойтакт] *айн. метро.* *Бу плиталар метрополитен қурилишларида ишлатилади.* Газетадан.

МЕТРОПОЛИЯ [юн. metropolis < meter – она + polis – шаҳар] Ўзга мамлакатларни босиб олиб, ўз мустамлакасига айлантирган империалистик давлат. *Кўпинча собиқ метрополияларнинг.. элчихоналари шу мамлакатларнинг ўз министрикларига қараганда кўпроқ нуфузга эга.* Газетадан.

МЕТРОСОЗ (асосан кўпл. шаклида) Метро қурувчи шахс, мутахассис. *Метросозлар метронинг иккинчи навбати биринчи линияси қурилишини ҳам.. олиб бормоқдалар.* Газетадан.

МЕХАНИЗАТОР [юн. mechanē – қурол, машина] 1 Механизация мутахассиси. *Ўттиз бир йигит-қиз Олмазордаги механизаторлар тайёрлайдиган билим юртига бориб ўқиимиз.* Э. Раимов, Ажаб қишлоқ.

2 Машина ва механизмларни бирор соҳага жорий этувчи мутахассис. *Қишлоқ ҳўжалик механизаторлари.* ■ ..механизаторлар ҳосил йигим-теримида ҳал қилувчи роль ўйнадилар.

МЕХАНИЗАЦИЯ [юн. mechanē – қурол, машина] Ишлаб чиқаришда фойдаланиладиган (кўлланадиган) машина ва механизмлар мажмуи. *Чўл шароитида қўлда бажарилиши керак бўлган айрим ишларни механизация зиммасига юклари юзасидан изланишлар олиб борди.* Газетадан. *Кўчиев оғир ишларни механизация гарданига юклаб, анча осонлаштириди.* «Ўзбекистон қўриқлари».

МЕХАНИЗАЦИЯЛАШ с. т. Ишлаб чиқаришда механизацияни жорий қилиш, қўл меҳнатини тўла ёки қисман машина, механизмларга ўтказиш. *Халқ ҳўжалиги кенгашининг ходимлари корхоналарга тез-тез бориб, ишлаб чиқарши жараёнини автоматизди.*

лаштириш ва механизациялашида бевосита қатнашадиган бўлдишар. Газетадан. 1964 йил хўжаликларда пахтачиликни комплекс механизациялаш ўили бўлди. Н. Сафаров, Оловли излар.

МЕХАНИЗАЦИЯЛАШМОҚ Машина, механизмлар билан қуролланмоқ. Механизациялашган хўжалик тармоғи.

МЕХАНИЗМ [юн. mechanē – қурол, машина] 1 Машина, асбоб, аппарат ва ш. к. нинг ички, ишга солуечи қисмлари, ички тузилиши. Соат механизми. Станок механизми. ■ ..қани, пулемётчи бўлсанг, механизмларини гапириб бер-чи! И. Раҳим, Чин муҳаббат.

2 Бирор ишни бажарувчи мураккаб машина. Ҳозирги замон қурилишини мана шу механизмларсиз тасаввур қилиш қийин. Газетадан.

3 Ички тузилиш, система. Давлат механизми.

4 Бирор нарсанинг ўзаро боғлиқ бўлган ва яхлитликни ташкил этувчи қисмлари. ..сюжетлар кетидан сюжетлар, характерлар кетидан характерлар келиб, ёзувчи ижодий лабораториясининг ҳамма механизмларини ишга солиб юборганди. М. Кўшжонов, Поэмадан романга.

МЕХАНИК 1 Механика мутахассиси. Механикларнинг назарий тадқиқотлари.

2 Машиналарни назорат қилувчи ва ишга солувчи лавозимли киши, мутахассис. Трактор бригадаси механизми. ■ Механик ўигит ер остидан унга кўз ташлаб турганини ҳам пайқаган эди. Мирмуҳсин, Топилган ҳусн;

МЕХАНИК 1 Механикага оид, механизма фанини ўрганадиган. Механик ҳаракат.

2 Механизм ёрдами билан ишлайдиган. Механик асбоб.

3 кўчма Файрихтиёрий равишда содир бўлган, йўл қўйилган. Механик ҳато. ■ Бунга механик муносабатда бўлиш муаммони ёритишга эмас, балки чалкаштиришга сабаб бўлади. Ф. Саломов, Таржима назариясига кириш.

МЕХАНИКА [юн. mechanike (techne) – машиналар яратиш (санъати)] 1 Жисмларнинг макондаги ҳаракати ва уларнинг ўзаро таъсирини ўрганувчи фан. Назарий механика. ■ Космик миқёсда содир бўлаётган турли жараёнларни ўрганиш туфайли физи-

ка, механика ва бошقا қатор фанлар беқиёс бойиб бормоқда. Газетадан.

2 Техниканинг ҳаракат ва кучлар хақидаги билимларни амалий вазифаларга татбиқ этиш билан шуғулланувчи тармоғи. Бинокорлик механикаси.

3 Машина ва механизмлар тайёрлаш ва уларни тузатишга оид. Механика цехи. Механика заводи. ■ Умарали механика устахонаси олдида қаторлашиб турган машиналар ичидан. «Победа»га ҳавас билан қаради. И. Раҳим, Ихлос.

МЕХАНИК-ҲАЙДОВЧИ Пахта териш машинасини ҳайдовчи ва уни тузата билувчи тракторчи. Жиянқулнинг укаси воҳамизнинг энг довруқли механик-ҳайдовчиси. «Ўзбекистон қўриқлари».

МЕХАНИСТ Механицизм йўлидан борувчи.

МЕХАНИСТИК Механицизм принципларига асосланган. Механистик материализм. Механистик назария.

МЕХАНИЦИЗМ [юн. mechanē – қурол, машина ёки mechanike – машина яратиш] Оламдаги турли-туман ҳодисаларни материянинг, бир турдаги оддий заррачаларнинг механик ҳаракатидангина иборат деб билувчи, тараққиётнинг мураккаб қонуниятларини эса механиканинг оддий қонунлари билан тенглаштирувчи гайридиалектик фалсафий оқим.

МЕЧАЛ с. т. Раҳит касали, шу касалга йўлиқкан шахс. -Нега ярим челак олиб келдинг, мечал! – деб ўшқирди. И. Раҳим, Оловкор.

МЕЧКАЙ 1 Ебтўймас, юҳо. Тавба, шунча одамнинг ҳақини еяётганига ҳайронмиз. Ёки мечкай бўлиб қолганмикн? «Муштум». Таом ейиш билан умр узаядиган бўлса, мечкайлар энг узок умр кўрган бўларди. Х. Тўхтабоев, Ширин қовунлар мамлакати.

2 с. т. Раҳит. У мечкай касалига учраган болалардай инжик эди. Ф. Үулом, Шум бола.

МЕШ [ф. مش – тери, саноч; тери ҳалта] 1 Сув, қимиз ва ш. к. суюқ нарсалар солиб қўйиладиган, ташиладиган тери; саноч. Мангқишилоққа тушиб, қозоқлар овулидан бир меш қимиз олиб чиқишиди. М. Мансуров, Ёмби. Битта жанчиги челакдаги сувни мешга авайлаб қўйди. К. Яшин, Ҳамза.

2 Оёқ кийими астари, супра ва ш. к. нарсалар учун ишлатиладиган жўн қўй тери. Хотин, қорилган ҳамирни меш супрага ўраб,

устига серпахта кўрпани ётгандан кейин, ерда турган чўян обдастадан қўлини ювмоқчи бўлди. С. Айний, Дохунда.

З кўчма с.т. Мешга ўхашаш; дўмбоқ, дувалоқ (қоринга нисбатан). *Хўрандалар ҳақин уриб, қорни кўпчиб меш бўлди.* «Муштум».

МЕШКОБ [ф. مشکاب – мешда сув ташувчи] 1 тар. Мешда сув ташувчи, кўча ва бозорларда меш кўтириб юриб сув сотувчи киши. *Елкасида сув тўла меш, қўлида сопол коса билан қичқираётган мешкобни кўрган Майна чанқаб, сув ичкиси келди.* Ш. Тошматов, Эрк куши.

2 айн. меш 1,3.

МЕШКОБЧИ с. т. Мешкоб. *Тор кўчаларда юрган отлиқ, пиёда кишилар, нонвойлар, мешкобчилар унинг дикқатини ўзига тортмади.* Мирмуҳсин, Чўри.

МЕШКОБЧИЛИК Мешкоб(чи) иши, касби. *Полвоннинг хаёли бўлинаб.. Бухоро кўчаларида мешкобчилик қилиб юргани бирма-бир кўз олдидан ўтди.* С. Аҳмад, Қадрдон далалар.

МЕШКОБҚУШ Куракоёқлилар туркумiga мансуб, тумшуғи остида мешкоби бўлган катта сув куши; бирқозон, сақоқуш. *Дарё дельталарида мешкобқуш, гоз, ўрдак учрайди.* «Ўзбекистон кўриклиари».

МЕШЧАН [р. мещанин < пол. mieszczańin – шаҳарлик] 1 Чор Россиясида шаҳар буржуазиясига мансуб майда савдогар, хунарманд ва кўйи хизматчилар табақасига мансуб шахс.

2 кўчма Тушунчаси тор, ўз шахсий манфаатлари, хусусий мулкчилик дарди билан яшовчи шахс; манфаатпаст.

МЕШЧАНЛИК 1 Мешчанга хос хислат, хатти-ҳаракат. *Мешчанлик, шахсиятпастлик қобигига ўралиб олган шахслар.. ота-оналарга ғамхўрлик қилиши ўрнига мушт кўтариб азобламоқда.* «Муштум».

2 Мешчанга хос ҳаёт тарзи, мешчанча яшаш. *У [Faфур Ғулом] ўзининг кўпгина сатирик асарларида феодализм сарқитларини, мешчанликни танқид қилди.* Газетадан.

МЕЬДА 1 [а. مەدە – ошқозон] Кишининг овқат ҳазм қилиш аъзоларидан бири; ошқозон-ҳазм йўлининг қизилўнгачнинг пастки учи билан ўн икки бармоқли ичакнинг бошланиш қисми оралиғида жойлашган кенгай-ган қисми. *Саккиз-тўққиз ойлаб қовун кўрмаган меъдага одатдан ташқари кўт тиқилган янгиллик ўз ишини қиласи.* А. Қодирий, Обид кетмон. *Лола сайли киши дилидаги губорни ўйқотур, равоч меъданни тозалайди.* Мирмуҳсин, Меъмор.

МЕЪДАГА (зигир ёғдек) тегмоқ (ёки урмоқ) Обдан ёқмай қолмоқ, жонга тегмоқ. [Мулларўзи:] Ҳозир бу бойваччангиз ҳам меъдага зигир ёғдек тегиб турибди. Ҳамза, Майсарапанинг иши. Энг яхши китобни ҳам.. қайта-қайта ўқиши кишининг меъдасига тегади. Б. Раҳмонов, Олтин одамлар. **Меъдага ўтирмаслик** Дидига ёқмаслик, маъкул бўлмаслик. *Мени пахта тортадиган каттати тарозига қўйдилар.* Бу иш менинг меъдамга ўтирмади. М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари. **Сассиқ меъда** айн. **сассиқ кекирдак қ. сассиқ.** - Эй тақсирим, сассиқ меъда бўлиб қолдим-ку, – дебди. «Олтин бешик».

МЕЬДА II Терида оқ ёки рангли доғлар хосил қиласидиган касаллик.

МЕЬЕР [а. معیار – ўлчак, асосий ўлчов; андоза] 1 Расмийлаштирилган, умум томонидан қабул қилинган, ҳамма томонидан мажбурий деб ҳисобланган, қонун ҳукмига кирган тартиб-қоида. *Хуқуқ меъёллари.* Ахлоқ мебъёллари.

2 Бирор нарса, иш ва ш. к. нинг миқдор, даража жиҳатдан талабдаги, белгили ўлчами. *Ҳар нарса ҳам ўз меъёрида яхши.* Меъёрини билмоқ. Бир меъёрда ишламоқ. — Бизда дехқончиликнинг.. бир кунга кесилган иш меъёри бор. А. Қодирий, Обид кетмон. *Табиат ўзи уста дехқон.* Меъёри билан данак ташлаған, меъёри билан ургу сочган. С. Анорбоев, Йўлда йўлдош бўлгандар. Лекин ана шу меҳроқибат меъёрида бўлмоғи керак. Бу ишда меъёри унутши ёмон оқибатларга олиб келиши мүккабар. Газетадан.

3 Ана шу меъёрни белгиловчи асос-кўрсаткичлар. *Баҳо қўйиши меъёллари.*

4 с.т. кам қўлл. Чек-чегара. Бу ададсиз ўзлари, Сира меъёри ўйқ эди. «Баҳром ва Гуландом».

Бир меъёрда Бир хилда, бир тарзда. *Қуёш кундан-кун бир меъёрда исиб борарди.* Ш. Рашидов, Бўрондан кучли. *Бундан ташқари, думба қўй танасидаги ҳароратни бир меъёрда сақлашга ёрдам беради.* С. Анорбоев, Оқсой.

МЕЬЕРИЙ Меъёрга оид, меъёр жиҳатдан. *Буларнинг меъёрий ҳолатини сақлашда.. шифобахши гиёхлар фойдалидир.* Газетадан.

Меъёрий ҳужжат Меъёрлар билан бел-гиланадиган ҳужжат. *Муҳими.. меъёрий ҳужжатларга қандай ўзгартиришлар киритишини аниқлаб олишидир.* Газетадан.

МЕЬМОР [а. معمار – бинокор, иморатсоз; архитектор] Меъморчилик мутахассиси..бу бинонинг ҳақиқий санъат даражасига кўтарилиши *Хурросон меъморлари – устоз Қавом, устоз Нажмиддин Бухорий.. номи билан боғлиқдир.* Мирмуҳсин, Меъмор.

МЕЬМОРЛИК 1 Меъмор иши, касби. *Меъморликни муқаддас бир санъат деб билган Мулла Фазлиддин Ёқуббекнинг шаҳоний ниятларидан нафрати келди.* П. Қодиров, Бобур.

2 айн. меъморчилик. *Хоразмлик вакиллар* Ҳивага ўшаб кетадиган қадим тарихга бой Бухоронинг меъморлик санъати нодир ёдгорликларини кўриб, нихоятда қойил қолишиди. Ж. Шарипов, Хоразм.

МЕЬМОРЧИЛИК 1 айн. **меъморлик 1.** *Меъморчиликни ўрганмоқ.*

2 Бино ва иншоотларни лойиҳалаш, куриш ва безатиш санъати. *Меъморчилик асари сифатида музей биноси жуда оригинал ва ўзига хос.* Ф. Мусажонов, Ҳиммат.

МЕЬРОЖ [а. معرج – парвоз, юқорига кўтарилиш] дин. Ӯсмонга, арш-аълога, худонинг олдига чиқиш (Муҳаммад пайғамбарнинг Куддусдаги Ақсо масжидидан осмонга кўтарилиши).

МЕХВАР [а. مهور – ўқ (чарх ўқи), вал; ўқтоғи] эск. кт. Ўқ, айланиш маркази. *Ер меҳвари.* — Сен-чи, меҳварингда айланасан тек, яхши ёмонни елкангга ортиб. А. Орипов.

МЕҲМОН [ф. مهمان – меҳмон, ташриф буюрувчи] 1 Тўй, зиёфат ва ш. к. муносабати билан йўқлаб келган (борган) шахс. *Меҳмон бўлмоқ.* *Меҳмон қилмоқ.* *Меҳмон(га) айтмоқ.* — Кутидор меҳмонларни ихлос ва самимият билан кутар, зиёфат қуюқ-суюқлари билан тўла-тўқис давом этар эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 Мажлис, ўғилиш, кенгаш ва ш. к. га четдан чақирилган шахс. *Сессияга чақирилган депутат ва меҳмонлар.* Курултойда меҳмон сифатида қатнашмоқ. — *Фестивалнинг қатнашчилари ва меҳмонлари орасида таниқли давлат арбоблари.. истебододли ижодкор ёшлар бор.* Газетадан.

3 Четдан ташриф буюрган, вақтингчалик кўнган шахс. Эшикни очиши билан: *-Отдан*

қўнингиз, меҳмон, – деди йуста Алим/ отни Отабек қўлидан олгач. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

Янги меҳмон Янги туғилган ёки туғила-диган чақалоқ. *Мумтоз «янги меҳмон» кутаётган севими рафиқаси Амални ҳам унутиб қўярди.* С. Азимова, О. Лайло.

МЕҲМОНДОР [ф. مهماندار – меҳмонни қабул қилувчи] Меҳмони бўлган, меҳмон кутаётган киши; мезбон.

МЕҲМОНДОРЛИК кам қўли. айн. **меҳмондорчилик.**

МЕҲМОНДОРЧИЛИК Меҳмон кутиши, зиёфат. *Меҳмондорчиликка бормоқ.* — *Мажлис Зиё шоҳчининг уйидаги Отабекнинг меҳмондорчилиги учун ўтилган.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. Энди Гулноз эри билан баҳлашиб, меҳмондорчиликдаги нуқсонларни гапиришга тушиб кетишиди. Ў. Усмонов, Сирли соҳил.

МЕҲМОНДЎСТ [ф. مهماندوز – меҳмонни дўст кўрувчи] Меҳмонни, меҳмон кутишини, меҳмон чақиришни яхши кўрадиган; меҳмонсевар. *Меҳмондўст ўзбек халқи.* — *Кенг феъл, одамшавонда, меҳмондўст, танти фарғоналиклар Аҳмадни мағфун этди.* Ф. Мусажонов, Ҳиммат. *Тошкент ўзининг меҳмондўстлиги, халқаро анжуманлар шаҳрига айланиб қолганлиги билан жаҳон халқлари ўртасида дўстликни мустаҳкамлашшига катта ҳисса қўшмоқда.* Газетадан.

МЕҲМОНДЎСТЛИК 1 Меҳмондўст эканлик. *Азалдан ўзбек халқи ўзининг меҳмондўстлиги билан машҳур.* Газетадан.

2 Меҳмондўста хос хислат, хатти-ҳарарат, меҳмон кутишини ўрнига кўйиш. *Халқимиздаги меҳр-оқибатлилик, болажонлик, меҳмондўстлик каби миллий одатлар умуминсоний мазмун қараб этган.* «ЎТА». — Эна, меҳмондўстликни буғун дўндирасиз, — кейин Гуландомга кўз ўйнатди бойвачча, — нималарни кўнглинигиз истайди? Ойбек, Танланган асарлар.

МЕҲМОН-ИЗЛОМ қ. **меҳмон-измон.** *Холангизни биласиз, тўй-ҳашам, меҳмон-излом деса, икки маҳалла нарида бўлса ҳам кетаверади.* «Муштум».

МЕҲМОН-ИЗМОН Меҳмондорчилик; меҳмон ва шунга ўхшаш киши. *Пол ҳар доим ёғ тушса ялагудай ярқираб турсин эмиш, бўлмаса, меҳмон-измон, ошна-агайнидан номус қилармишлар.* Ҳ. Назир, Бир тўп гўза.

Обида меҳмон-измонга ҳам ёлғиз ўзи борарди. С. Зуннунова, Гўдак ҳиди.

МЕҲМОННАВОЗ [ф. مهمنووز – меҳмонни ардоқловчи] айн. **меҳмондўст**. *Февли кенг, сўзи бир бизнинг төгликлар. Кўп меҳмоннавозdir бизнинг төгликлар. X. Салоҳ, Тоф – менинг ватаним. Ўзи ҳам, хотини ҳам ғоят меҳмоннавоз. «Шарқ юлдузи».*

МЕҲМОНХОНА [меҳмон + хона] 1 Меҳмон кутиладиган уй. [Сафар бўзчи] *Бир неча марта келиб, Анварнинг меҳмонхонасига ўрганиб қолган.. эди. А. Қодирий, Мехробдан чаён. Табиб, Меъмор.. меҳмонхонага тайёрланган дастурхон атрофига ўтириши. Мирмуҳсин, Меъмор.*

2 Мусофириларнинг вақтинча туриши учун жиҳозланган хоналардан иборат бино; мусофирихона. *Шаҳар меҳмонхонаси. Меҳмонхонада турмоқ.* ■ *Меҳмонхонанинг еттинчи қаватидаги ресторондан оркестр садоси, мастона қўйқириқлар эшишилади. Ў. Ҳошимов, Қалбингга қулоқ сол.*

МЕҲНАТ [а. محنت – синов; машақат, оғирчилик] 1 Бирор мақсад учун қаратилган ақлий ёки жисмоний фаолият; иш. *Ақлий меҳнат. Жисмоний меҳнат. Меҳнат интизоми. Меҳнатда чиникмоқ. Меҳнат – меҳнатнинг таги роҳат. Мақол.* ■ *Меҳнатга ўрганган киши меҳнатсиз қолса, меҳнат хумор қиласи. М. Исмоилий, Фарғона т. о.*

2 Бирор мақсад учун сарфланадиган куч, файрат, ҳаракат. *Бир томондан, раиснинг обрўсини сақлаш, иккинчи томондан, бу тадбирдан қаттиқ норози бўлган одамларга бунинг моҳиятини тушунтириши керак бўлиб қолди. Ўрмонжон бунга хийлагина вақт ва меҳнат сарф қиласи. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.*

Меҳнат қилмоқ Иш-ҳаракат билан машғул бўлмоқ; ишламоқ. *Меҳнат қилган одам доим бошқаларнинг юзига дадил қарайди. Т. Ашуроев, Оқ от.*

Меҳнат куни (ёки меҳнат) тар. Колхозчининг колхоз даромадидаги ҳиссасини белгиловчи, меҳнатини ҳисобга олиш бирлиги. *Энди меҳнат кунига ҳам оз-моз дон тегса керак. О. Ёқубов, Эр бошига иш тушса. Колхозчилар меҳнат кунларига ҳеч вақт ҳозиргидан кўп ҳақ олмаган. Р. Файзий, Чўлга баҳор келди.*

МЕҲНАТКАШ [а. + ф. محنتكش – азоб, қийинчилик тортувчи] 1 Меҳнат қилиб кун

кўрувчи; меҳнат кишиси. *Меҳнаткашлар оммаси.* ■ *Сиёсий савод аввало шуки, ҳар бир меҳнаткаш оқни қорадан, дўстни душмандан ажратса билиши керак. X. Гулом, Машъал. Уэркпарвар, содда, меҳнаткаш ҳалқанинг бундай олижаноблиги қарисида ўзининг масъулиятини яна чуқурроқ сезди. Ойбек, Кўёш қораймас.*

2 Меҳнат қилиб чарчамайдиган; меҳнатсевар. *Бечора Оқила, ўзи жуда ҳалол, меҳнаткаш, болаларга жуда меҳрибон.. А. Қаҳҳор, Оғриқ тишлар.*

МЕҲНАТСЕВАР Меҳнатни севадиган, меҳнатга кўнгил кўйган. *Абдугафур ота Муҳиддининг оқил, меҳнатсевар ўигит эканлиги ҳақида қизиқиб сўзлаб берди. Р. Файзий, Чўлга баҳор келди.*

МЕҲНАТСЕВАРЛИК Меҳнатсеварга хос хислат, хатти-ҳаракат. *Юсуфжон қизиқ Шакаржоновнинг ҳаётий ва ижодий ўюли камтарлик, меҳнатсеварлик ва ҳалққа сид-қидилдан хизмат қилишининг ёрқин намуна-сидир. Т. Обидов, Юсуфжон қизиқ.*

МЕҲНАТЧАН с. т. Меҳнатсевар.

МЕҲНАТЧИ эск. Меҳнаткаш, ишчи, хизматчи. Заводда ёш меҳнатчилар кўпчиликни ташкил этади. Газетадан. *Ниёзҳожи бўлса қув одам, Собиржондай меҳнатчи бир қаролни қўлдан чиқаришни у сира-сира истамас эди. F. Расул, Тўнгич ўғил.*

МЕХР I [ф. مهربان – севги, муҳаббат; мойиллик] 1 Инсоннинг ўз туғишигларига, яқин кишиларига ва умуман, одамга, нарсага бўлган самимий муҳаббати; яхши кўриш туйғуси. *Оналик меҳри. Меҳрини қозонмоқ. Ватанга бўлган меҳр ва муҳаббат. Меҳр билан ўқимоқ. Ишга меҳр қўймоқ.* ■ *Тўсатдан вужудини қамраган оналик меҳри голиб келиб, тортган азоби ҳам эсидан чиқди. П. Турсун, Ўқитувчи. Икки ёр севгиси ҳам меҳри шунда. Шоирнинг илҳоми, шеъри ҳам шунда. М. Алавия. Ёшлар ўртасида дехқончилик касбига меҳр ўйғотишга эътиборни кучайтириши керак. Газетадан. Бу ўрик бир вақтлар Муроталининг отаси томонидан экилган ва меҳр билан парвариш қилинган эди. Ш. Рашидов, Бўрондан кучли.*

2 Шафқат, раҳмдиллик. *Одамнинг юрагидага меҳр бўлиши керак. Керакли вақтда кўмаклашиши керак.* Ойбек, Танланган асарлар.

Меҳр қўймоқ Меҳрини бермоқ, меҳр боғламоқ. *Мен фақат ўзим чизган суратга*

— ўз ижодимга меҳр қўйганман, холос! П. Қодиров, Юлдузли тунлар. **Меҳри товланмоқ** Меҳри қўзғалмоқ, меҳри жўш урмоқ. *Онаси ўғлини подиоҳ бўлмасидан олдинги номи /Ботиржон/ билан атаб, меҳри товланниб гапиргани Бобурга жуда ёқимли туюлди.* П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

МЕХР II [ф. مەھر – эроний қуёш йилининг еттинчи ойи, қуёш] Қуёш, офтоб. *Жаҳоннинг меҳри иккидур: бири сенсан, бири – офтоб.* Э. Воҳидов, Муҳаббат.

МЕХРИБОН [ф. مەھر بان – ёқимтой, мулойим; раҳмдил, илтифотли] 1 Меҳр-шафқат кўрсатувчи, меҳр билан муносабатда бўлувчи. *Моҳлар ойимнинг Анвар билан муомаласи холис ва самимий бўлиб, у Анварга ўз боласидай меҳрибон эди.* А. Қодирий, Меҳробдан чаён. *Болаларининг баҳти учун ҳар қандай жафоларга ўзини отган, меҳрибон, шафқатли она!* Ойбек, Танланган асарлар.

2 айн. **ғамхўр**. Бу ерда бир меҳрибоним йўқи, менга кўмаклашига. Ойбек, Танланган асарлар.

3 кўчма Меҳр (меҳрибонлик) ифодаловчи. Ҳамиша кулиб турадиган меҳрибон чехраси.. ҳозир жисдий эди. М. Исмоилий, Фарғона т.о. *Элмуроднинг қандай аҳволга тушганини сезган йўлсум уни меҳрибон сўзлари билан юнатмоқчи бўлиб келган эди.* П. Турсун, Ўқитувчи.

МЕХРИБОНЛИК I Меҳрли (меҳрибонга хос) эътибор, муносабат; меҳрибонга хос хислат. *Аҳмаднинг ёнидан ўтар эканлар, Асадилло меҳрибонлик билан унинг елкасига қўлини қўйди.* Ф. Мусажонов, Ҳиммат. *Комбинатда одамлар ўзларига эътибор ва меҳрибонликни сезишмаяти.* Газетадан. *Домланинг отасидек бўлиб қолгани, меҳрибонлиги унга далда берди.* Мирмуҳсин, Умид.

2 айн. **меҳрибончилик**. [Нодира:] *Ота-оналаримдан, опа-сингил, оға-ини, қариндош-уругларимдан кўрмаган бу меҳрибонликларни, ўлсам, қора тупроғим унумтасдир.* Ҳамза, Майсаранинг иши. *Ҳозир ҳам у нимагадир ёш боладай аясининг меҳрибонликларини қўймасди.* Ў. Ҳошимов, Қалбингга қулоқ сол.

Меҳрибонлик қилмоқ Меҳрибонга хос эътибор кўрсатмоқ, меҳрибонларча ишҳаракат қилмоқ. *Бирортаси менга меҳрибонлик қилмаса, ёмон кўрса, калака қилса..* Э. Раимов, Ажаб қишлоқ.

МЕҲРИБОНЧИЛИК Меҳрибон кишиларга хос иш, хатти-ҳаракат; ғамхўрлик; меҳрибонлик. *Сувонжон сувни ичиб, ақлихуши ўзига келиб, нозли дилбарнинг меҳрибончилигини билди.* «Орзигул».

МЕҲРИГИЁ [خ. مەھرگىيە – мандрагора] 1 Итузумгуллilar оиласига мансуб кўп ийлилк ўсимлик (халқда шу ўсимлик донини ёнида сақлаб юрган кишига одамлар меҳр кўяди, деган афсона бор).

2 кўчма Меҳрни тортувчи кимса ёки нарса. [Хотин] *Битта ўғил тугиб берди-ю, эр хотин орасига меҳригие тушди-қўйди.* С. Аҳмад, Чўл шамоллари. Яхши одамнинг меҳригиеси бўлади, деганларича бор экан. С. Карапатов, Олтин қум.

МЕҲРЛИ Меҳр-шафқатли, меҳрибон. *Бир зумда болалигим дейсизми, уй, меҳрли.. оналар кўз ўнгимдан бирма-бир ўтди.* М. Алиев, Қалб сўзлари ёзилган.

МЕҲРОБ [ا. محراب – ибодатхона; токча, тахмон тепасининг ярим доира қилиб ишланган қисми] 1 Масжид ичida унинг қибла томонидаги деворида тахмон шаклида курилган жой (намоз шу томонга қараб ўқилади). Ҳужранинг ичи қоронги бўлмаса ҳам, қоидага биноан, гарб томонидаги меҳробга шам ёқиб қўйилган эди. П. Қодиров, Юлдузли тунлар. *У меҳробга етиб келгач.. ярим қоронги хонада.. тасбеҳ ўғириб ўтирган уч-тўрт кишига кўзи тушди.* Мирмуҳсин, Меъмор.

2 айн. **тахмон**. Кўрпани меҳробга ўтиб қўймоқ.

3 кўчма Бирор нарса, жойнинг тўри, тўр томони. *Ватан – сен юрагим, юрагим сенсан.* Юрагим меҳроби – муқаддас Ватан. Г. Жўраева. *Оташин барқ ёнди гулранг чархнинг меҳробида.* Э. Воҳидов.

МЕҲТАР [خ. مەھتار – катта, баланд, олий] тар. Қушбеги даражасидаги юқори лавозим: хон саройидаги хорижий ишлар мутасаддиси. *Бошига катта симобий салла, эгнига.. зарчопон кийган меҳтар тўрдаги кўрпачада ўтириб, элчиларга ўйл-йўриқ берар эди.* М. Осим, Элчилар.

МЕҲТАРА шв. Меш, саноч. *Меҳтарага сув олиб, бек Муродхон жўнади.* «Муродхон».

МИ [итал. – ті] Мусиқа гаммасининг учинчи товуши ва унинг нота белгиси (нота йўлининг биринчи чизигига ёзилган товуш).

МИГРАЦИЯ [лот. migratio – (аҳолининг) бир жойдан бошқа жойга кўчиши]

Аҳолининг мамлакат доирасида бир жойдан бошқа жойга ёки бир мамлакатдан бошқа мамлакатга кўчиши ёки кўчириш. **Миграция** хизмати маълумотларига қараганда, шаҳарга ҳар йили 55 минг одам норасмий ҳолда яшааш учун келаётган экан. Газетадан.

МИГРЕНЬ [фр. migraine < юн. hemikrania – бош суягининг ярми] Одатда бошнинг ярмисида қаттиқ тутиб оғрийдиган нерв касаллиги.

МИЕЛИТ [юн. myelos – орқа мия] Орқа миянинг ўткир яллигланиши.

МИЁВ 1 тақл. с. Мушукнинг овозини билдиради. Сидиқжон шундай қаттиқ кулдики, бурчакда кулча бўлиб ётган мушук шошиб ўрнидан турди ва Сидиқжонга қараб, «миёв» деди. А. Каҳҳор. Кўшчинор чироқлари.

2 бол. айн. мушук. Ана миёв.

МИЁВЛАМОҚ «Миёв-миёв» демоқ. *Деворлар орқасида, томлар устида кечаси билан мушуклар миёвлаб чиқади.* Ў. Ҳошимов, Қалбингга қулоқ сол.

МИЁН [ф. میان – ўрта, марказ; ич] 1 кам қўли. Ўртаси, ўрта. Бухоро шаҳрида Мирараб мадрасасининг миён саройида кўп муллалар тўпланишиб, мадрасанинг вақфи тўғрисида гапиришмоқда эдилар. С. Айний, Қуллар.

2 айн. бел 1.

Мўрча миён (айн.: чумоли бел) Хипча бел, бели ингичка.

МИЁНА [ф. میان – ўрта, марказ; ўртадаги; ўртача] 1 кам қўли. Ўртача, ўрта. *Миёна ҳол дехқон.* — Пахтасини шаҳар заводида тозалатган Азимбойвачча миёнагина завод қурди қишлоққа. С. Аҳмад, Асарлар. *Фурқат.. тўлароқ, қора соқол, миёна қад, Завқий сингари хушчақчак одам эди.* Т. Обидов, Юсуфжон қизиқ.

2 (3-ш. эгалик ва ў.-п. к. кўшимчалари билан – **миёнасида**) кўм. взф. Пайт, макон муносабатини билдиради; орасида, давомида. Ҳамма иш битганда, икки кун миёнасида, енг ичиди никоҳ ўтказмоқчи эдик. Ойбек, Танланган асарлар.

МИЁНЧА этн. Хотинларнинг тўй дастурхонлари ичиди патнисда олиб борила-диган мева, қанд-курс. [Ҳадиҳа хола:] *Миёнча тайёр, энди бир саватда кулча бўлса бўлгани.* Т. Алимов, Хосият буви ажабланди. *Сарпо-сурӯқ олиб, битта патнисда миёнча тугиб бераман.* С. Аҳмад, Қадрдон далалар.

МИЖГОН [ф. مزگان – киприклар] кт. айн. **киприк.** Кўрса ҳар кимда Ҳабибийдек муҳаббат шавқини, Ғамза бирла эгма қоши остида мижгон қўзғалур. Ҳабибий.

МИЖЖА [ф. مڇڙا – киприк] айн. **киприк.** Ранги синиқкан, хаста, кўзи юмуқ, мижжалири бир-бираига ёпишиб қолгандек. С. Нуров, Дурдана.

2 Киприк ости. *Саодат дарҳол ювениб, артениб, ойнага қаради.* Кўзлари киртаниб, мижжалари кўпчиб қолибди. И. Раҳим, Ихлос.

Мижжа қоқмаслик Ухламай, бедор ётиш. Воҳид кечаси мижжа қоқмасдан, вагоннинг тамбурида папирос чекиб, тонг оттирган эди. О. Ёкубов, Тилла узук.

МИЖИМОҚ с.т. айн. **мижғиламоқ, мижғимоқ.**

МИЖИФ Фижимланган, фижим. *Мижиф қоғоз.*

МИЖИЕЛАМОҚ Эзид мижиф қилмоқ. *Йигитали шошиб, шимининг чўнтағидан бир сўмликни чиқарди, кафтлари орасида мижиглаб, унга қарши юрди.* Д. Нурий, Осмон устуни. Комилжон Зуннуновга шу қадар тикилиб қарадики, иложи бўлса, уни мижиглаб ташлашга тайёр эди. И. Раҳим, Ихлос.

МИЖОЗ I [а. مجاز – руҳсат этилган, гувоҳномаси бор] 1 Сотувчига нисбатан доимий харидор ва шу харидорга нисбатан сотувчи. *Мижозингдан айрингинг келса, насижа мол бер.* Мақол. ■ *У[қизга] ҳар кун эртабалаб қаймоқ олиб келадиган мижоз эди.* П. Турсын, Ўқитувчи.

2 Бирор иш-юмуш билан доим алоқада бўлган шахс. Ўша китобда «Роҳат» чойхонаси мижозларининг ғалати ҳазил-мутойибалири, ичак узди латифларни тагдор қочириқларини қаламга олган эдим. «Муштум». Муллажон ака ихлос билан соқол қирад эканлар, мижозга тушунтира кетдилар. Э. Раимов, Ажаб қишлоқ.

МИЖОЗ II с. т. Мизож. *Кенжса бу анти-қамижоз одамни ўзига яқин кўриб қолди.* Ҳ. Назир, Маёқ сари. *Палов меъдамга михдек қадалади, қази-қарта мижозимга тўғри келмайди.* Ойбек, Танланган асарлар.

МИЖҒИЛАМОҚ Эзид мижиф қилиб қўймоқ, фижимламоқ. *Ҳамирни 20 минут тиндириб, сўнгра водопровод жўмраги остида мижғилаб-мижғилаб ювилади.* К. Маҳмудов, Ўзбек тансиқ таомлари.

МИЖФИМОҚ айн. **мижғиламоқ**. Боядан бери санлигинги билганимда, мижғиб ташлардим-ку! Ж. Абдуллахонов, Тӯфон. Бутун вужудига оғриқ ва олов юргурганини, даҳшатли бир нима бутун ичини юлиб-узиб мижғиганини сезди. Ойбек, Танланган асарлар.

МИЖФОВ 1 Бир ишни дадиллик билан қила олмайдиган; ланж, магзава. **Бир мақсади ўйқ**, **мужмалу мижғов тақасалтанд**. Ҳабибий. Ҳаётда унингдек иккиланувчи мижғов кишини кўрмаган эди. Ш. Ҳолмирзаев, Қил кўпrik.

Мижғов гап Аниқ, қатъий бўлмаган, дудмол (ланж, мужмал) гап. **Мижғов гапни ёқтирилмайдиган**, бир сўзли бу заҳар **полковникка муддаосини очиқ айтишга мажбур бўлди**. Ш. Тошматов, Эрк куши.

2 Ҳарҳаси кўп; инжиқ. **Жайдари гўзадай мижғов, расво экинни дехқон боласи билмаса керак**. F. Ғулом, Алимқулнинг қарзи.

З кам қўлл. Мижғиловчи, мижғилаб турвчи. **Фаттоҳ Үлмасбоевнинг қорнида яна ўша эски мижғов оғриқ бошланди**. Ў. Усмонов, Сирли соҳи.

МИЖФОВЛАНМОҚ Мижғовлик, инжиқлик қилмоқ. **Мен.. мен.. ҳалиги.. деб чайнаиди, мижғовланди**. А. Кўчимов, Ҳалқа. Ҳозир Нусратбек.. яна иккиланиб, мижғовланиб қолаверди. С. Нуров, Нарвон.

МИЖФОВЛИК Мижғовга хос хислат, гап-сўз, хатти-ҳаракат. **Дадамат аканинг сўзлашувида мижғовликдан, муғамбирликдан, ясамаликдан нишон ҳам ўйқ**. Ф. Мусажонов, Ҳиммат.

МИЗ [фр. *миз* – стол; хонтахта] эск. Олти оёқли столча. **Бобур миз ёнига, беқасам кўрпа-ча устига ўтириб, «Вақоेъ» деб атаган хотира дафтарини очди**. П. Қодиров, Бобур. **Миз устида – сопол тақсимчада иккита шам, тақсимча четига тамаки кули тўкилган**. Ш. Ҳолмирзаев, Қил кўпrik.

МИЗАНСЦЕНА [фр. *mise en scene* – саҳнада жойлашиш] Спектакль давомида актёрларнинг спектаклнинг айрим кўринишларига мос жойлашуви. **Кўн вақт режиссёр тайёрлаган сценарий бадиий сценарийни таҳминий кадрларга бўлишдан иборат бўлиб қолади, этизоднинг талқини, картиналарнинг ритмаси, мизансценалар кўрсатилмайди**. Газетадан.

МИЗОЖ [а. *مِزْج* – кишининг табиати; қайфият; гавда тузилиши] 1 Кишининг ўзи-

га хос табиати, хулқ-атвори. **Савдоий мизож одам**.

2 Киши организмининг ўзига хос талаби. [Отабек:] **Марғилон ҳавоси мизожсига тўғри келмаганга ўҳшайди**. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

Мизожи иссиқ ёки иссиқ мизож Организмига, соғлиғига иссиқлик ёқадиган. қ. **иссиқлик**. **Мизожи совуқ ёки совуқ мизож** Организмига, соғлиғига совуқлик ёқадиган. қ. **совуқлик**.

МИЗФИМОҚ Озгина ухламоқ, кўз илинтиримоқ. Кечаси билан мижжса қоқмай чиққан Шодмон ота тонгга яқин мизғиб олди. Ж. Шарипов, Саодат.

МИЙИҚ шв. Мўйлов. **Кашанда Тожиддин Қосим.. қоп-қора, ўилтираган мийигини силаб.. сўради**. Ойбек, Нур қидириб.. дастурхон атрофида.. мийиги энди сабза ура бошлаган ўигитчалар, бўйига етган қизларгача бор. М. Исмоилий, Одамийлик қисаси.

Мийигида кулмоқ Илжаймасдан, билинчар-билинмас кулмоқ. **Тўра онасининг гапига мийигида кулиб, уйга кириб кетди**. Н. Фозилов, Дийдор.

МИКРО- [юн. *mikros* – кичик, кичкина] 1 Байналмилал ўзлашма сўзларнинг биринчи қисми бўлиб, «кичик, жуда майда», «энг кичик бирликларни ўрганиш ёки ўлчаш билан боғлик» каби маъноларни билдиради (мас., *микроорганизм, микроскопик сингари*).

2 **Бошланғич** физик катталиклар номи олдидан қўшиладиган ва шу бирликтиннинг миллиондан бир қисмига тенг улуш бирлигини ифодалайдиган олд қўшимча (мас., *микроампер*).

МИКРОБИОЛОГ Микробиология олимии, мутахассиси. **Машҳур француз микробиологи Лун Пастер.. чечак касалликлари туғдирувчи микробларни текшириб ўтиради**. Газетадан.

МИКРОБИОЛОГИК Микробиологияга оид. **Микробиологик тадқиқотлар**. Микробиологик жараёнлар.

МИКРОБИОЛОГИЯ [микро.. + биология] Микроорганизмларнинг тузилиши, биологияси, физиологияси, биокимёси, систематикаси, генетикасини, уларнинг одамнинг ҳаёти, жонли ва жонсиз табиатдаги моҳиятини ўрганадиган ҳамда микроорганизмлар ҳаёт фаолиятини бошқариш

усулларини ишлаб чиқиши масалалари билан шуғулланадиган фан.

МИКРОБЛАР [микро.. + юн. bios – ҳаёт] қ. микроорганизмлар.

МИКРОИНСУЛЬТ [микро.. + инсульт] Миянинг кичик ўчоқли инфаркти ёки қон куйилиши сабабли бўладиган инсульт.

МИКРОИКЛИМ [микро.. + иқлим] 1 Унча катта бўлмаган жой (ўрмон чеккаси, дала, ботқоқлик, денгиз ёки дарё қирғоги, шаҳар майдони ва ҳ. к.), ер юзаси устидаги ҳаво қатламининг иқлими.

2 Ёлик хоналарда (мас., тураржойда) нокулай ташқи таъсирдан ҳимоя қилиниб, сунъий яратиладиган оромбахш иқлим шароити.

МИКРОИКТИСОДИЁТ [микро.. + иқти-
содиёт] Иқтисодиётнинг айрим бир хўжалик юритувчи субъектлар (корхона, шахс) фаолияти билан боғлиқ бўлган бир қисми.

МИКРОИКТИСОДИЙ Микроиктисо-
диётга оид.

МИКРОКЛИМАТ [микро.. + климат] қ. микроиклим. Пахта далаларининг микрокли-
мати. — ҳаво алмаштириб берадиган вен-
тиляторлар нормал ишламайди. Оқибатда
микроклимат бузилмоқда. «Муштум».

МИКРОМЕТР [микро.. + метр] Мили-
метринг юздан бир қадар аниқлик билан
ўлчайдиган асбоб.

МИКРОМЕТРИК Микрометрга ва мик-
рометрияга оид. *Микрометрик ўлчашлар.*
Микрометрик винт.

МИКРОМЕТРИЯ Физиканинг масофа-
ларни аниқ ўлчаш ҳақидаги бўлими.

МИКРОН [юн. mikros – кичик, арзимас-
нарса] Метрнинг миллиондан бир улуши.

МИКРООРГАНИЗМЛАР [микро.. +
организм] Фақат микроскопда кўриш мум-
кин бўлган, асосан бир ҳужайрали орга-
низмлар (бактериялар, микоплазмалар..) мик-
роскопик замбуруглар, сувўллар, вируслар)
нинг умумий номи. *Антибиотиклар микро-
организмлардан ҳосил қилиниши сабабли қим-
матга тушади.* «Фан ва турмуш». *Уй ўсим-
ликлари ўзидан фитонцидлар чиқариб, мик-
роорганизмларни ўлдиради.* Газетадан.

МИКРОРАЙОН [микро.. + район] эск.
Шаҳарнинг ўзига мустақил кичик ҳудуди.
..шаҳримизда янгидан-янги тураржой мас-
сивлари, микрорайонлар вужудга келди. Га-
зетадан.

МИКРОСКОП [микро.. + юн. skopeo –
қарайман] Оддий кўз билан кўриб бўлмай-
диган нарсаларни текшириш учун қўлланадиган, катта қилиб кўрсатадиган оптик ас-
боб; заррабин. *Атомлар шу қадар майдада зар-
рачаларки, уларни ҳатто микроскоп орқали
ҳам кўриши қийин.* «Фан ва турмуш».

МИКРОСКОПИК 1 Микроскоп билан
қилинадиган, микроскопда бўладиган. *Мик-
роскопик анализ.* *Микроскопик текширишлар.*

2 Жуда майдада, фақат микроскоп билан
кўриш мумкин бўлган. *Микроскопик жони-
вэрлар.* *Микроскопик сувўтлар.*

МИКРОФИЛЬМ [микро..+ фильм] Нодир ҳужжат, қўлёзма, китоб, расм, чиз-
ма ва ш.к. нинг бир неча ўн ва юз марта
кичрайтириб кинолентага олинган ихчам
нусхаси. *Китоб микрофильми.*

МИКРОФОН [микро..+ phone –
озвоз, товуш] Товушни узоқ масофага уза-
тиши ёки кучайтириш учун ишлатиладиган
асбоб. *Бобо сўз бошлаган эди, микрофондан
узоқ бўлгани учун, ҳеч кимга эшиши мади.* Ҳ.
Ғулом, Тошкентликлар.

МИКРОХИРУРГИЯ [микро..+ хиур-
гия] Оптик анжомлар ёки механизмлар ор-
қали, нозик асбоблар билан кичик анатом-
ик тузилмаларда амалга ошириладиган
операциялар ва уларни ўрганадиган соҳа
(Хозирда мия, юрак, буйрак, кўз, оёқ-қўл
жарроҳлигига кенг қўлланмоқда).

МИКРОЭЛЕМЕНТЛАР [микро.. + эле-
мент] Ўсимлик ва ҳайвон организмидаги жуда
кам миқдорда (юздан, мингдан ва ҳатто
ундан ҳам кам улушда) бўладиган кимёвий
элементлар. *...таркибида марганец, молибден,
мис, бор, рух каби микроэлементлар бўлган
минерал ўғитларни ишлаб чиқаришга аҳами-
ят бермоқдалар.* Газетадан.

МИКРОЎҒИТЛАР қ.х. Таркибида ўсим-
ликлар учун зарур микроэлементлар бўлган
ўғитлар.

МИКСЕР [ингл. mixer – аралаштиргич
< лот. mixtus – аралаш, аралашган] Турли
суюқ ва қуюқ нарсаларни бир-бирига ара-
лаштириш (крем, бирор ичимлик тайёр-
лашда), тухум оқи ёки қаймоқни кўпирти-
риш учун қўлланадиган, дастаки ёки электр
асбоб.

МИКСТУРА [лот. mixtura – бирикма,
қоришка, аралашма] Бир неча хил модда
аралашмасидан тайёрланган суюқ дори.

МИЛ I [а. میل – сурмачўп; пардоз қалами; учи ингичка, ўткир асбоб] 1 Милтиқ, тўтпонча каби отиш куролларининг ўқ отилиб чиқадиган найсимон қисми. *Меҳмонхонанинг қатор уч эшиги милтиқ мили сиғарлик ўлчакда бир неча жойдан тешилди.* С. Айний, Куллар.

2 Баъзи асбоб ёки нарсаларнинг найсимон қисми. *Солиҳбой.. атрофга олазарак на-зар ташлаб, чилим милининг учини ушлаб чекади, ўзи эса Жамиладан кўзини узмайди.* Ф. Жўраев, Обид Жалилов.

МИЛ II [а. میل] Турли ўлчов ва назорат асбобларининг ўз ўқи атрофида айланиб, ўлчанаётган нарса миқдорини кўрсатувчи бош қисми, ясси ва учли қисми. *Соат мили. Компас мили.* ■ *Рўпарадаги юмалоқ тарозициферблами устидаги мили ҳаракатга келди.* С. Анорбоев, Йўлда йўлдош бўлгандар. ..*дарвозанинг пештоқидаги электр соатининг миллиари ноль-нолни кўрсатиб турарди.* М. Хайруллаев, Тилла маржон.

МИЛ III қ. миля. *Тоғлар, океанлар, милилар ошиди у.* А. Мухтор.

МИЛ IV [а. میل] Учи ингичка, кескир темир асбоб (тариҳда: қиздириб, киши кўзини кўр қилиш учун ишлатилган). *Бобур дарвозадан кирсан, кейин туттириб, кўзига мили тортиримоқ керак.* П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

МИЛ V [а. میل] Ўсма, сурма кўйиш учун ишлатиладиган асбоб, сурмачўп. *Қошингнинг қоралиги қилданмиди, Белингнинг нозиклиги қилданмиди?* М. Алавия, Халқ қўшиқлари.

МИЛДИРАМОҚ Милдир-милдир қилмоқ, жилдирамоқ. *Майдо тошлар устидан милдираб оққан илиқ сув билан челак тўлдиргандан кейин.. дам олгани камтга тошга ўтиришиди.* Ойбек, О. в. шабадалар.

МИЛДИР-МИЛДИР тақл с. Сувнинг бирор жойдан аста чиқиши, секин-секин товланиб оқиши ҳолатини билдиради. *Шавкат булоқ бошида силлиқ бир тош устига ўтириб, тош орасидан милдир-милдир қилиб чиқаётган сувга тикилди.* «Фан ва турмуш».

МИЛТАРИЗАЦИЯ [лот. militaris – ҳарбий] Мамлакатнинг бутун иқтисодий, сиёсий ва ижтимоий ҳаётини милитаризм мақсадларига бўйсундириш; ҳарбий ташкилот методларини кундалик ишларга татбиқ қилиш. *Милитаризация сиёсати.*

МИЛТАРИЗМ [фр. militarisme < лот. militaris – ҳарбий] Муайян мамлакатнинг ҳукмрон доиралари томонидан давлат ҳарбий қудратини янада кучайтириш мақсадида фойдаланиладиган сиёсий, иқтисодий ва гоявий воситалар тизими (куролланиш пойгаси, мамлакат ички ва ташқи сиёсатида ҳарбий-саноат мажмуаси таъсирининг кучайиши ҳозирги милитаризмнинг асосий белгилари)дир). *Милитаризм фонусига мой қуйиб, пилигини ўт олдиришга интилиш авжига чиқмоқда.* Газетадан.

МИЛТАРИСТ Милитаризм тарафдори, милитаризм сиёсатини юритувчи. *Бизни милитаристлар чўчита олмайди.* Газетадан.

МИЛТАРИСТИК Милитаризмга оид. *Милитаристик сиёсат. Милитаристик ҳаракат.*

МИЛИЦИОНЕР [лот. militariter – ҳарбийчасига, аскарчасига] Милиция ходими. *Аҳмад Маҳмудовнинг ўйига иккита қуролли милиционер билан жиноят қидирув маҳкамасининг ходими кириб келди.* Ж. Шарипов, Хоразм.

МИЛИЦИЯ [лот. militia – қўшин] 1 Жамоат тартибини, фуқаролар ва жамоат хавфсизлигини таъминлаш, ижтимоий мулкни кўриқлаш каби вазифаларни бажарувчи маъмурий орган; шу органнинг маҳаллий бўлими, бошқармаси. *Милиция органларининг ходимлари.. меҳнаткашларнинг осойишталигини сақлашга ҳаракат қиласилар.* Х. Ёдгоров, Ҳаёт тўлқинлари.

2 с. т. Милиционер. [Фотима:] Бориб, милиция олиб келинг. *Мен ҳар иккала тұхматчина бу ерга қамаб кўйдим.* Ҳамза, Тұхматчилар жазоси.

МИЛИЦИЯХОНА с. т. Милиция бўлими, бошқармаси жойлашганди бино. *Милиционер милтигини олиб.. милицияхона дарвозасининг бериги бурчагида қоровул бўлиб турди.* С. Айний, Куллар.

МИЛК I [ф. ملک – тирноқ остидаги оқ қисм] Оғиз бўшлиғи шиллиқ қаватининг тишлилар бўйнига жипс ёпишган юмшоқ тўқимадан иборат қисми. *Помидор шарбати милк, томир.. терини мустаҳкам қиласи.* Газетадан.

ҚЎЗ МИЛКИ Қўз қовоқларининг киприк ўсиб чиққан ери. *Низомиддин юзини тескари ўғириб, дастрўмол олиб, қўз милкларини артди.* С. Аҳмад, Ҳукм. *Тирноқ милки* Бармоқнинг тирноқ ўсиб чиққан ери.

МИЛК II [ф. ملک] Матонинг икки ёнидан узунасига чиқарилган қирғоқ. *Милкини кўр – бўзини ол, онасини кўр – қизини ол.* Мақол.

МИЛКАК [ф. ملکک – кичкина милк] қ. *хасмол.* *Қўлимга милкак чиқди.*

МИЛЛАТ [а. ملّت – халқ; дин, мазҳаб] 1 Кишиларнинг ягона тилда сўзлашиши, яхлит ҳудудда истиқомат қилиши, муштарак иқтисодий ҳаёт кечириши, умумий маданият ва руҳиятга эга бўлиши асосида тарихан ташкил топган барқарор бирлиги. *Ўзбек миллати. Рус миллати.* ■ *Ёшлар, кексалар.. қизлар, жувонлар орасида турли миллат ва-киллари: қозоқ, қирғиз, арман ва яхудийлар ҳам кўринар.. эдилар.* П. Турсун, Ўқитувчи.

2 Давлат, мамлакат. *Бирлашган Миллатлар Ташкилоти.*

МИЛЛАТДОШ кам қўли. Бир миллатга мансуб бўлган, миллати бир. *Сиз билан бизнинг миллатдошимиз.. Содиқжон бойваччанинг бу хусусда фикрлари қанақа, айтмолмайсизми?* К. Яшин, Ҳамза.

МИЛЛАТЧИ Миллатчилик тарафдори, миллатчилик йўлидан борувчи. *Буржуа миллатчилари.* ■ *Тўқсонов ўз ўтмишини ва ижтимоий чиқишини яшириб, совет аппаратига кириб олган миллатчилардан экан.* П. Турсун, Ўқитувчи.

МИЛЛАТЧИЛИК Миллат айриш, бир миллатни ҳар томонлама улуғлаб, бошқаларининг ҳуқук, эҳтиёж ва манфаатларини назар-писанд қилмаслик, уларни ерга уришдан иборат бўлган нодемократик мафкура. *Миллатчиликка қарши кураши. Буржуа миллатчилиги. Миллатчилик сиёсати.* ■ *Ўзбекистон фани ва маданиятининг кўплаб арбоблари миллатчиликда айбланиб, қамоқча олинди.* Газетадан.

МИЛЛИАРД [фр. milliard – мингта миллион < лот. mille – минг] 1 снқ. сон 1 000 000 000 рақами ва шу рақам билан ифодаланган сон, миқдор. *Икки миллиард сўм. Миллиардни миллионга бўлмоқ.*

2 Сон-саноқсиз, жуда кўп. *Миллиард юлдуз билан боқади осмон.* Ж. Жабборов.

МИЛЛИАРДЕР [фр. milliardaire – миллиард(лар) эгаси] Миллиардлар билан ҳисобланадиган бойликка эга бўлган киши. *Америка миллиардерлари.*

МИЛЛИГРАММ [лот. mille – минг + грамм] Граммнинг мингдан бир бўлагига тенг оғирлик ўлчови.

МИЛЛИЙ [а. ملی – халқона, миллатга тегишли; диний] 1 Бирор миллатнинг, халқнинг ўзига хос бўлган, унинг хусусиятларини ифодаловчи. *Миллий маданият. Миллий мусиқа. Миллий кийим. Миллий меморчиллик.* ■ *Боғдаги маҳсус павильонларда миллий таомлар тайёрлаб сотилмоқда.* Газетадан.

2 Бирор мамлакатга, давлат ва унинг аҳолисига оид. *Республикамизнинг миллий байрги. Миллий даромад.* ■ *Ўрта Осиёда илк бор республикамизда 1976 йил сентябрidda Зомин миллий парки таъсис этилди.* «Фан ва турмуш».

3 Миллат билан боғлиқ, миллатига кўра бўлган. *Мен ирқий ва миллий айрма ва камситишлар одамларни энг заиф жонивордан ҳам кучсиз ва муте қилиб ташлаған ўлкаларни кўрганман.* Зулфия, Чўққилар.

МИЛЛИЙЛАШТИРМОҚ айн. *ерлилаштироқ.*

МИЛЛИЙЛИК Тарихан ташкил топган барқарор ижтимоий-этник бирликларни, яъни миллатлар ва элатларни бошқа барқарор ижтимоий бирликлардан, мас., ижтимоий синфлардан фарқловчи томонлар, хусусиятлар, маънавий, руҳий ва маданий кирралар ҳамда тафовутлар мажмую.

МИЛЛИМЕТР [лот. mille – минг + метр] Метрнинг мингдан бирига тенг узунлик ўлчови.

МИЛЛИОН [фр. million – мингта минг < лот. mille – минг] 1 снқ. сон 1 000 000 рақами ва шу рақам билан ифодаланган сон, миқдор. *Беш миллион тонна пахта. Миллион сўм пул.*

2 Сон-саноқсиз, жуда кўп. *У миллионлар сафида туриб, фашист газандаларига қарши беомон курашиди.* Х. Ёдгоров, Ҳаёт тўлқинлари.

МИЛЛИОНЕР [фр. millionnaire – миллион(лар) эгаси] 1 Миллионлар билан ҳисобланадиган бойликка эга бўлган шахс. *Миллионер бойлар.*

2 тар. Бойлиги, даромади миллионлаб ҳисобланадиган. *Миллионер жамоа.*

МИЛЛИОНЛАБ Миллион ҳисобида, миллион билан ҳисобланадиган миқдорда. *Миллионлаб кишилар.*

МИЛЛИЯТ [а. ملیت –] эск. кт. айн. *миллат, миллийлик.*

МИЛОД [а. میلاد – туғилиш] 1 дин. Исо пайғамбарнинг туғилган куни. *Милоддан бу-*

рун. **Милоддан кейин.** — Асалари оиласини биринчи бўлиб милоддан илгари яшаган юон файласуфи Арасту текширган. «Фан ва турмуш».

2 Милодий йил ҳисоби. *Милоднинг бешинчи асри.* — У [танга] Ўзганда ҳижрий 397 йилда, милоднинг 1006-1007 йилларида зарб этилган. «Фан ва турмуш».

МИЛОДИЙ Милоддан бошланган (йил ҳисоби ҳақида). **Милодий йил ҳисоби.** Ҳижрийни милодийга айлантироқ. — **Милодий 1494 йилнинг ёзи.** П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

МИЛТ тасв. с. Кучсиз, қисқа нур чиқишини, кўринишини билдиради.

Милт этмоқ Қисқа, кучсиз нур чиқармоқ, шу ҳолатда кўринмоқ. Ҷўғ учқуни милт этди. *Юлдузлар милт-милт кўринмоқда.*

МИЛТИЛЛАМОҚ айн. **милтирамоқ.**

МИЛТИРАМОҚ 1 Милт-милт ёниб ёки кучсиз ёруғ бериб турмоқ. [Элмурод] Кооператив чироги милтираб турган ердан узоқлашиб, қишлоқ четига чиқиб қолганини пайқагач, орқага қайтди. П. Турсун, Ўқитувчи. *Ўнда-мунда юлдузлар хира милтираб, совук аччиққина.* Ойбек, О. в. шабадалар.

2 Кўзга аранг ташланмоқ, зўрга кўринмоқ. Қоражонбек шундай бўйлаб қаради, *Милтираган бир қорани кўради.* «Алпомиш».

МИЛТИК Ўқ отадиган, қўндоғи ва узун стволи бўлган кўл қуроли. *Ов милтиги.* Қўшогиз милтиқ. *Бешотар милтиқ.* — Доддоҳ дагаллик қилган эди, оломондан биттаси милтиқ отиб, икки сипоҳни йиқиб ҳам қўйди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. *У орқага қарамоқчи бўлувди, бошига милтиқ қўндоғи тегди.* Газетадан.

МИЛТИҚБОЗЛИК Милтиқ билан отишиш, отишув. *Милтиқбозликлар ҳам бўлди.* С. Аҳмад, Ҳукм.

МИЛТИҚСОЗ Милтиқ ясовчи уста.

МИЛТИҚСОЗЛИК Милтиқ ишлаб чиқариш, милтиқ ясаш.

МИЛЯ [лат. *milia* < *mille passuum* — мингта кўш қадам] Қадимдан қўллаб келинган, турли давлатларда ҳар хил қийматларга эга бўлган узунлик ўлчови бирлиги (Mac., денигиз миляси 1852 м, география миляси 7420 м га тенг).

МИМ [а. میم] Арабча μ — «м» ҳарфи ва шу ҳарфнинг номи.

МИМИКА [юн. *mimikos* — тақлидий] 1 Юз мускуларининг ҳис-туйғу, ички кай-

фиятни ифодаловчи ҳаракатлари. *Артистиканинг ҳар бир ҳаракати, мимикаси, кўз қарашида унинг фарзанд меҳрига лиммо-лим қалбини ҳис этиши қийин эмас.* Э. Охунова, Санъат бўстонида 40 йил.

2 Ҳис-туйғу ва кайфиятларни юз мускуллари ҳаракати билан ифода этиш санъати. *Истеъододли раққоса.. ўзининг ажойиб мимикаси билан томошабинларнинг ҳурматига сазовор бўлди.* Ю. Ҳамдам.

МИМИКРИЯ [ингл. *mimicry* — тақлидийлик] биол. Баъзи ҳайвон ва ўсимликларнинг ўз атрофидаги табиий шароит рангига ёки бошқа ҳайвонлар, ўсимликлар тусига мослашуви. *Мимикрия — ҳайвон ва ўсимликларнинг табиий ҳимоя воситасидир.* «Фан ва турмуш».

МИМИТ бол. Кичкинагина, жимит; митти. **Мимит қошиқ.** — Эзгу ҳиссият билан қизчанинг мимит қўлни ушламоқчи бўлган эди, Дилбар силтаб юборди. А. Муҳиддин, Чап чўнтақ.

МИМОЗА [юн. *mimos* — ўз кўринишини, қиёфасини ўзгартирувчи] Жануб томонларда ўсадиган ўт, бута ёки дараҳт турлари, қўл тегизилса, баргини осилтириб олади).

МИН шв. Нуқсон, айб. [Ойдана:] *Ona, ёрим бўлса ўша кишидек, Асло мини йўқ топган ёримнинг.* «Хушкелди».

МИНА [фр. *mine*] 1 Ер, сув остига қўйиладиган портловчи снаряд. *Танкка қарши мина.* Сув ости минаси. *Мина қўймоқ.* — ..йўл ўғон дараҳтлар билан тўслиб, атрофларга мина кўмилди. И. Раҳим, Чин муҳаббат.

2 Миномётдан отиладиган снаряд. *Бошимиз устидан миналар чинқириб ўтиб ёрилади.* Ш. Рашидов, Кудратли тўлқин.

3 айн. **торпеда.**

МИНАЛАШТИРМОҚ Мина қўйиб чиқмоқ, мина қўйиб ташламоқ. *Душман ўз мудофаа марраларининг олдинги томонларини миналаштирган бўлиши мумкин эди.* Назармат, Жўрлар баланд сайрайди.

МИНАН с.т. Билан. *Мен минан жуда қадрдан-да, тақсир!* А. Қодирий, Мехробдан чаён. Қароллар овқат қилиб бўлиши минан, бек қозон тагида қолган бўйтқага уч-тўрт чеълак сув қўйдирарди. Ҳ. Ғулом, Машъъал. *Бова, Эрмат полвон минан мени олиштиринг, у қалин ошнамни йиқитди.* Т. Мурод, Юлдузлар мангу ёнади.

МИНБАР [а. منبر – баланд жой, ўриндиқ] 1 дин. Масжидда имом ваъз айтадиган баланд жой. Ҳазрат минбардан тушиб, бетига фотиҳа тортганидан кейин, масжид муаззини билан дарвозанинг ёнига бориб турди. М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари.

2 Маъруза қилинадиган, ахборот бериладиган баланд курси; трибуна. *Минбарга чиқмоқ*. Минбарда туриб гапирмоқ. ■ Умрида минбарга чиқмаган Мирвали банди ҳам, ўзича айтганда, меҳробга сўзга чиқиб, сўзининг оҳирида ҳаммани кулдиради. А. Қодирий, Обид кетмон. Ҳали институтнинг минбарларидан Ўнларча олимдан тинглайсан хитоб. Ф. Фулом. Доска ёнида устига қизил сурп ётилган ёзув столи, унинг чап тарафида минбар. Ф. Мусажонов, Ҳиммат.

Адабий минбар Газета, журнал ва ш. к. ҳақида.

МИНБАЪД [а. من بعد – бундан кейин] эск. кт. 1 Бундан кейин. Бир кун оқсоқ хотин «Раҳимжон ақа» дегани учун домладан бир тарсаки еди. Домла: «Минбаъд, бегим, дегин» – деди. А. Қаҳҳор, Сароб. Дўст топмоқ ҳар замон мушкул эди, минбаъд ҳам шундоқ қолур. С. Сиёев, Ёруғлик.

2 Ҳеч, сира, асло. Мен энди қўлмайман, минбаъд қўлмайман. А. Мухтор, Туғилиш.

МИНГ снқ. сон 1 1000 рақами ва шу рақам билан ифодаланган сон, миқдор. *Мингни мингга қўшмоқ*. Минг сўм пул. Минг киши.

2 Кўп, кўпдан-кўп, жуда. *Мингдан-минг рози бўлмоқ*. Минг яшамоқ. ■ Фотима амакисининг авзойини кўриб, келганига минг пушаймон қўлди. П. Турсун, Ўқитувчи.

3 Ҳар қанча. Сен минг чироғли бўлма – етимсан. П. Турсун, Ўқитувчи. Минг дод денглар, минг фарёд денглар, беҳуда! Ойбек, Танланган асарлар. Сизнинг ўрнингизда бўлак одам бўлганда, минг ёмон кўрса ҳам.. бир бориб, ўша бечорани юпатиб келар эди. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

Минг қилса (ҳам) Нима бўлганда ҳам, ҳар нима бўлса-да. Қандай бўлар эди. *Фарзандада, минг қилса*. Ҳамза, Танланган асарлар.

МИНГАШМОҚ 1 От, велосипед кабиларга минган кишининг орқасига минмоқ. *Давлатёр, Элмуродни эгарга миндириб, ўзи мингашган ҳолда жўнамоқчи бўлиб туришган эди, туёқ товушлари эшишилиб қолди*. П. Турсун, Ўқитувчи.

2 Бири иккинчисининг устига чиқиб олмоқ, шундай ҳолда айқашиб кетмоқ. Улар Олатоғ бағридаги уйлари бир-бираига мингашгандек кичкина қишлоқда яшардилар. Ш. Ҳолмирзаев, Бодом қишида гуллари. Бир-бираининг устига мингашиб-қалашиб ётарди қоятошлар. Й. Муқимов, Олов ва ниҳоллар.

МИНГБОШ Пилла қурти пилла ўраш даврида даста қилиб қўйиш учун ишлатиладиган бир турли ўт-ўсимлик. Майдоннинг қоқ ўртасида чайла – ойимсупурги, мингбош, какра ва бугдой пояси билан ётилган. А. Дилмуродов, Осмоннинг бир парчаси. Вакил йигит маҳсус жойга тўплаб қўйилган барглар устига ҳўл дастурхон ётилганини, даста учун мингбош тайёрлаб қўйилганини кўриб курсанд бўлди. М. Кўшоқов, Катта хирмон жилгаси.

МИНГБОШИ I тар. 1 Даҳа ёки қишлоқ оқсоқоли, ҳокими. Бир гувоҳнома олиш учун Кўкча даҳамизнинг мингбошиси Нормуҳаммаднинг маҳкамасига югурдим. М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари. [Тешабойнинг] Катта хотини.. Ўқтамхон, кичиги эса Қорабулоқ мингбошиси Мадумар доддоҳнинг кичик қизи Тўрахон эди. М. Исмоилий, Фарғона т. о.

2 тар. Кўшин бошлиғи. Қушбеги ва Юсуфбек ҳожиларнинг таклифи билан Мусулмонқул ўрнига Ўтаббой қушбеги [Марғилон ҳокими] мингбоши белгиланиб, тўртинчи кун Худоёрхон, қўшини билан Кўқонга қайтди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МИНГБОШИ II қ. мингбош.

МИНГБОШИЛИК Мингбоши мансаби, лавозими. Мингбоши кўнгли бузилиб, маҳкамасидан чиқди. Мингбошиликдан бекор қилисалар, унча қайғурмас эди. Чўлпон, Кеча ва кундуз.

МИНГДЕВОНА Ҳиди одамни гангитадиган бир хил заҳарли ўт (тиббиётда ишлатилиди).

МИНГЛИК 1 мат. Катта сонларнинг минглар хонаси.

2 Пул, облигация ва бошқа қимматли қоғозларнинг минг сўмлиги.

МИНГОЁҚ Бўғимоёқлиларга мансуб, танаси бўйлаб икки қатор кўплаб оёқлари бўлган ҳашарот. Биз мингоёқ, калтакесак.. ва турли қўнғизлардан коллекция туздик. «Ўзбек тили» дарслиги.

МИНДИ-МИНДИ I Болаларнинг бир-бирини миниб ўйнайдиган ўйини. *Кураш. қушим боши, минди-минди, ўғриларимиз бор.* Ф. Гулом, Шум бола.

2 қўчма Тумонат одам йиғилган, тиқи-линч, тирбанд ҳолат ҳақида. ..фильм қўрса-тилаётган эди, одам демаганингиз минди-минди. Ш. Тошматов, Тонгдаги кўланка.

МИНЕРАЛ I [фр. mineral < лот. minera – руда, қазилма кон] Ер қобиги таркибида учрайдиган табиий кимёвий бирикма ёки элемент. Бу минераллар эса Помирда, Зарафшон топларида, Чотқол-Қурама тиз-маларида топилиши мумкин. С. Кароматов, Олтин кўм.

МИНЕРАЛ II Табиий кимёвий бирикма ёки элементларга оид, шундай элемент ёки бирикмалардан иборат бўлган, таркибида шундай элемент ёки бирикмалар бор. *Минерал тузлар. Минерал ўғит. Минерал сув.* ■ Бобур.. минерал хомашёлар борасида ҳам фикр билдирган. «Фан ва турмуш».

МИНЕРАЛИЗАЦИЯ қ. минералланиш.

МИНЕРАЛЛАНИШ I Органик моддаларнинг минералга айланиши, минерал бирикмалар ҳосил қилиши. Ўсимликларнинг минералланиши.

2 Минерал тузларга тўйиниши, тўйинганлик. Келажакда Амударёнинг қуий қисмida сувнинг минералланиш даражаси уч баравар ортади. «Фан ва турмуш».

МИНЕРАЛОГ Минералогия олими, мутахассиси.

МИНЕРАЛОГИК Минералогияга оид. *Минералогик тадқиқотлар.*

МИНЕРАЛОГИЯ [минерал + юн. logos – фан, таълимот] Минераллар, уларнинг таркиби, тузилиши, хоссалари, ер қобигида минерал моддаларнинг пайдо бўлиш жараёнларини, шунингдек, улардан халқ хўжалигида фойдаланишни ўрганувчи фан.

МИНИАТИЮР Миниатюра тарзидағи; жуда кичик ва нафис. *Қизча онасига шу қадар ўҳшардики, уни кўрган киши онасининг миниатюра сурати деб ўйларди.* Т. Жалолов, Олтин қафас.

МИНИАТИУРА [итал. miniature – нафис, нозик қилиб ишланган расм < лот. minium – қизил ёки қизғиши-жигарранг бўёқ] снт. 1 Ўрта аср қўллэзма асарлари ва китобларда бўёқлар билан чизилган нафис расм, сурат,

безакли бош ҳарф ёки лавҳа. *Навоий лирикаси ва «Хамса» сига Беҳзод ишлаган миниатюралар ўрта аср тасвирий санъатининг қўмматбаҳо дурданаларидандир.* Ф. Ҳусаинова, Кўқон адабиёт музейида.

2 Нозик ва чиройли қилиб ишланган кичкина расм, сурат; шундай сурат ва расмлар солиш санъати. *Миниатюра намунаси. Шарқ миниатюраси.* ■ XVI аср Бухоро миниатюра санъатида ҳам юқоридаги анъана давом этади. «Фан ва турмуш».

3 Кичик адабий ёки саҳнавий-музикӣ асар. «Таъзим» тўпламига киритилган «Гул ҳақида ҳикоялар», «Жажжи ҳикоялар» туркумлари яхши миниатюралардир. Газетадан.

МИНИМАЛ [лот. minimus – энг кичик] Энг оз, энг кам, энг кичик; зид. **максимал**. Минимал қиймат. Минимал тафовут. ■ Таҳлил шуни кўрсатадики, терим мавсуми.. мустаҳкам хўжаликларда жуда қисқариб, минимал даражага етган. А. Мухтор, Бу – қаҳрамонлик. Агар тилда фонемалар оппозициясини намоён этувчи минимал жуфтликдаги сўзлар топшумаса, у фонемаларни фонологик системадан ўчириш мумкин. «ЎТА».

МИНИМУМ [лот. minimum – энг кам, энг кичик миқдор; кам деганда] 1 Энг оз, энг кичик миқдор; зид. **максимум**. Ишлаб чиқаришни минимумдан максимумга кўтариша командирлик қилишимиз лозим. С. Аҳмад, Менинг дўстим Баббаев.

2 Бирор соҳа учун лозим бўлган энг зарурий билим ёки тадбирлар йигиндиси. *Техника минимуми. Номзодлик минимуми.*

3 айн. **минимал**. Минимум программа. Минимум юз килограммдан пахта териши.

МИНИСТР [фр. ministre < лот. minister – хизматчи, ходим, ёрдамчи] тар. айн. **вазир**. Мудофаа министри. Маориф министри. Молия министри. ■ Қайси ўрмонларни кезмоқчисиз, бамаслаҳат маршрут тузармиз, деб меҳмондўстлик қилди министр Мамадаига. Н. Сафаров, Оловли излар.

МИНИСТРИЛИК [фр. ministere < лот. ministerium – хизмат, амал, лавозим] 1 тар. айн. **вазирлик**. Қишлоқ хўжалик министрилиги. Савдо министрилиги. Маданият министрилиги. ■ Бугун министриликда бўлдим. Тақсимот масаласида гаплашдим. Р. Файзий, Чўлга баҳор келди.

2 Буржуа парламентаризмидаги министрлар ҳайъати.

3 тар. айн. вазирлик 3.

МИНМОҚ 1 Бирор нарсанинг устига (одатда от-уловга) оёқларни икки ёқса солинтириб ўтириб олмоқ. *Туяга минмоқ. Мотоциклга минмоқ. От кимнику — минганини. Мақол. — Ёрмат араванинг ҳар қисмига разм солиб, кейин чаққонлик билан отга минди.* Ойбек, Танланган асарлар. *Бўтабой азим тут ёнгоққа тирмасиб, боғ деворига минди.* С. Аҳмад, Ҳукм.

2 шв. Транспорт воситаларига чиқмоқ, ўтироқ. *Аравага минмоқ. Трамвайга минмоқ. Машинага минмоқ. — У ердан одатда кемага минилар, Чоржўйда ўтаравага ўтириш керак эди.* С. Сиёев, Аваз. *Бобоқул ота Қайнардан қайтишида Тўламат мўйловнинг пичан ортилган автокачасига минишига мажбур бўлди.* С. Анорбоев, Оқсой.

3 шв. Транспорт воситаларининг бирор турини бошқармоқ, ҳайдамоқ. *Машина минмоқ. Арава минмоқ. — Жонфигон бундан бешолти ўйл бурун қайси бир идоранинг извошини минар экан, киракашлик қилиб, қўлга тушгандан кейин ҳайдишибди.* А. Қаҳҳор, Жонфигон. *Арслон чироили костюмларини гардеробга илиб, комбинезон кийиб, универсал минди.* Мирмуҳсин, Яширинган куч.

4 кўма. *Ўтироқ, инмоқ. Булбул кетиб, бодга навоси тинди, Юлдуз елкасига гўё тоғ минди.* Б. Бойқобилов, Садоқат.

5 Амал, мансаб мазмунли сўзлар билан кўлланиб, шу сўз билдириган вазифа, лавозим, мансабни эгалламоқ маъносини билдиради. *Нодон Анвар ўрдадан қувланиш ерида сармуншийлик маснадига минмоқчи!* А. Қодирий, Меҳробдан чаён. *Амалга янги минган ҳовлиқма одамдек бурнини кўтаргган.* Ойбек, Танланган асарлар. *Абзам Мираҳмадов бош врачлик лавозимига минди-ю, ҳўмрайиб кириб, чимирилиб чиқадиган бўлди-қолди.* «Муштум».

6 Авж, газаб каби айрим сўзлар билан кўлланиб, шу сўзлар билдириган ҳолатнинг юз бериши маъносини билдиради. *Беүхшов ҷўлнинг дайди шамоли авжга минган.* Ф. Нуруллаев, Бўз йигит. *- Тўхтат деялман сенга! — лаблари пирнираб, жаҳзга миниб бақирди раис.* «Муштум». *Совуқ чунон қаҳрига минганики.. тишишимиз тишишимизга тегмай қалтираймиз.* О. Ҳусанов, Кўшиқчининг тақдирни.

Елкасига (ёки бўйнига) минмоқ Ихтиёрини («тизгинини») ўз қўлига олиб, истаган ҳукмини ўтказмоқ, ўз йўлига юритадиган бўлмоқ. *Салимбоявччанинг елкасига минни учун Гулнор қурбон бўлиши керак.* Ойбек, Танланган асарлар. *Келинум ўлгурнинг бурнини бир ерга ишқаб бермасангиз, болагинамнинг бўйнига миниб олди.* С. Аҳмад, Сайланма. *Ерни миниб олмоқ.* Ерни ўз ҳукмига бўйсундирмоқ; ундан хоҳлаганча фойдаланмоқ. *Тангиқул ҳожи катта ҳамёнини — узанги, чоракор батракларни — жилов қилиб, ерни маълум даражада миниб олган эди.* Гулом ака ерни минолмас эди. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

МИННАТ [a. منّت — ҳиммат, муруват, хайр-саҳоват; ташаккур, раҳмат айтиш] **1** Қилинган хизмат, яхшилик учун бўлган қарздорлик. [*Юсуфек ҳожи:*] *Агар бу хизматни ўз зиммангизга олур экансиз, устимга катта миннат қўйган бўласиз.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 Қилинган яхшиликни юзга солиш ёки бошқаларга гапириб юриш. *Текиннинг миннати кўп, меҳнатнинг зийнати кўп.* Мақол. *— Эҳсон қиласан кишининг миннати эҳсонни ўйққа чиқаради.* Газетадан. *Бу зиёфатнинг хали миннати чиқиб қолмаса, деб турибман.* К. Яшин, Ҳамза.

Миннат қилмоқ Яхшиликни юзга солмоқ. *Меҳнат қилдим — хўт қилдим, миннат қилдим — ўйқ қилдим.* Мақол. *— Хасис бир бор меҳнат қиласа, юз бор миннат қилар.* Газетадан.

МИННАТДОР Бирорнинг қилган яхшилигидан, хизматидан мамнун ва қарздор. [*Мулла Обид:*] *Буғдоини тайёр унга алмаштиридингиз, миннатдорман.* А. Қодирий, Обид кетмон. *Устозим менда машинага меҳр уйғотди.* Ундан миннатдорман. Ҳ. Назир, Маёқ сари.

МИННАТДОРЛИК 1 Миннатдор эканлик. *Элмурод уларнинг ўқишидан миннатдорликларини кўриб хурсанд бўларди.* П. Турсун, Ўқитувчи.

2 Миннатдор, мамнун ҳолат. шундай ҳис-туйғуга эгалик. *Миннатдорлик изҳор қилмоқ.* *— Ачаҳоннинг тинч, осуда қўзларидан миннатдорлик баралла порлаб турарди.* К. Яшин, Ҳамза. *-Шунисига ҳам раҳмат, ўғлим, кам бўлманг асло!* — миннатдорлик билдириди чол. «Гулдаста».

МИННАТДОРЧИЛИК айн. **миннатдорлик 2.** [Нормуҳаммад құшбек] Золим душманни құлға туширишнинг бош омили бұлған Юсуфбек ҳожига ўз миннатдорчилегини айтиб тұгатта олмас эди. А. Қодирий, Үтган күнлар.

МИННАТЛИ Миннатта сабаб бұлған ёки бўлладиган. Миннатли ошдан миннатсиз ёвғон яхши. Мақол.

МИННАТСИЗ Миннати йўқ, миннатта сабаб бўлмайдиган; беминнат. Бу оила аззолари бир умр шодлик кўрмади, ҳатто миннатсиз нон ейиш нималигини билмади. М. Ўринхўжаев, Унутилмас күнлар.

МИННАТЧИ Миннат қилувчи, яхшилигини пеш қилувчи. Бу эса қаҳрамоннинг табиатига хос ижобий сифатларга соя ташлайди, уни ўз ҳимматини пеш қилувчи, миннатчи, тамагир шахсга айлантириб қўяди. Газетадан.

МИНОМЁТ [р. мина + метать – «ирғитмоқ, отмоқ, улоқтироқ» фл. дан] Мина отадиган қурол. Атакани олти оғизли миномётлар ва артдивизион (артиллерија бўлинмаси) бошлаб берди. И. Раҳим, Чин муҳаббат.

МИНОМЁТЧИ Миномётдан ўқ отувчи ҳарбий хизматчи, аскар. Миномётчилар ротаси. — ..миномётчилар ва пулемётчиларнинг позицияларини белгилаб бергач, кўприкка келди. И. Раҳим, Чин муҳаббат.

МИНОНОСЕЦ [р. мина + носить – «олиб, кўтариб бормоқ» фл. дан] Торпеда билан қуролланган ҳарбий кема.

МИНОР(А) [а. منار – ёргулик манбаи бўлған жой; маёқ; минора] Бирор бинога қўшиб ёки алоҳида қурилган, мезана шаклидаги баланд иншоот. Масжид минораси. Бухоро миноралари. Минора қуббаси. — Амирнинг дори бор, минори бор, ногораҳонаси бор. С. Айний, Дохунда. Мовий осмон билан ўтишган миноралар, ҳаворанг гумбазлар.. савлат тўкиб туради бу ерда. Н. Улугжонов, Самарқанд сайқали.

МИНТАҚА [а. منطقه – камар, белбог; иқлимий ҳудуд; соҳа, доира] 1 геогр. Ер юзининг иккى қўшни параллел оралигидаги, бир-биридан иқлими билан фарқ қиласидиган ҳар бир бўлаги. Иссиқ минтақа. Совуқ минтақа. Үртача минтақа.

2 Ер юзининг бирор хусусияти билан ажralиб турадиган бўлаги, зонаси. Ҳалқаро хотин-қизлар куни 8-Мартни.. барча қитъа

ва минтақалардаги тараққиётарвар инсоният байрам қўлмоқда. Газетадан.

МИНТАҚАВИЙ Минтақага оид, тегишли.

МИНУС [лот. minus – кичик, оз, озроқ] 1 мат. Айириш амалини ёки манфий миқдорни билдирувчи (–) белги.

2 мат. Айирув, олув. Беш минус тўрт – баравар бирга.

3 мат. Миқдорнинг манфийлигини, ҳароратнинг нолдан пастлигини билдирувчи сўз ёки белги. Бугун ҳарорат минус ўигирма.

4 Ўқувчига қўйилган баҳонинг тўлиқ эмаслигини, унинг билими шу баҳога етарли эмаслигини билдирувчи сўз ёки белги. Минус уч баҳо қўймоқ.

МИНУТ [лот. minutus – майда, кичик; арзимас, унча эмас] 1 қ. **дақиқа**. Соат тўққиздан ўн беш минут ўтганда, дарё тенасида қоп-қора булатдек самолётлар пайдо бўлди. И. Раҳим, Чин муҳаббат. Йўлчи ерга қараб, бир минут сукут қилди. Ойбек, Танланган асарлар.

2 мат. Градуснинг олтмишдан бир улушкига тенг ясси бурчак ўлчови бирлиги (ёзувда рақамнинг ўнг томонига, устига қўйилади, мас., 80°30' – 80 даража, 30 минут).

МИНУТЛИ айн. **дақиқали**. Ўн минутли иш. Беш минутли танаффус.

МИНГАЙМАС Дардини, юрагидагини ёрилиб гапирмайдиган; индамас. **Моҳира ойим қизининг бирорта ишдан норозилигини пайқаб**: -Мингаймас, писмиқ ўлгур, тагин нима жин урди сени? – деб сўраганида, Зайнаб қовоқ-дудоғини солиб, бир оғиз ҳам жавоб бермас эди. А. Қодирий, Үтган күнлар. Сен бўлсанг, сени буқчайтириб, мингаймас қилиб қўйган дардни ҳам айтгинг келмайди. Б. Раҳмонов, Олтин одамлар.

МИНГАЙМОҚ Қовоқ-димоғини солмоқ, лаб-лунжини осилтироқ; араз қилмоқ. **Гуломжоннинг..** бир неча минутгина аввал томирларида қайнаган ўигитлик қонининг тиниши учун Наргиснинг.. чеккада мингайиб қўриниши кифоя қилди. М. Исмоилий, Фарғона т. о.

МИНГИЛЛАМОҚ қ. **минғирламоқ**. Низомжон унинг юзига қарамай мангиллади: -Кечир, Дилдор, бехосдан шундай бўлиб қолди. С. Аҳмад, Уфқ. Бола ўигласа, қайнана мингиллайди, самоварнинг ўти тутаса, қайнота дўнгиллайди. С. Аҳмад, Сайланма.

МИНГИРЛАМОҚ 1 Димоғда секин ва ноаниқ гапирмоқ; пингилламоқ. [Бой] Йўлчининг саломига мингирлаб жавоб қайтарди. Ойбек, Танланган асарлар. Куни бўйи мингирлаб қўшиқ айтиб юраман. С. Сиёев, Ёруелик.

2 Норози оҳангда нолиб гапирмоқ; нолимоқ. Кўп мингирлама. — Таша қиласавириб ҳам ўлдирдингиз, — деди Баратов мингирлаб. С. Зуннунова, Янги директор.

МИНГИР-МИНГИР тақл. с. 1 Димоғда айтилган паст ва ноаниқ товуш ёки гапни билдиради. Мингир-мингир ашула. — [Тожибой:] Ўзиям хотинчалиши одам-да. Гапи оғзидан тушиб кетади. Мингир-мингир қиласади. Гоҳо гапини одам ҳам тушуниб бўлмайди. П. Турсун, Ўқитувчи.

2 Норозилик, нолиш ҳақида. Мингир-мингирни ўтишиши. Мингир-мингирни жонга тегди.

МИОКАРД [юн. *mios* – мускул + *kardia* – юрак] *анат.* Юракнинг ўрта мускул қавати.

МИОКАРДИТ тиб. Юрак мускуллари – миокарднинг яллиғланиши.

МИОЛОГИЯ [юн. *mios* – мускул + *logos* – фан, таълимот] Мускуллар системасининг тузилиши ҳақидаги таълимот.

МИР [а. + ф. *мир* < «амир» с. нинг қисқарган шакли] 1 Ҳоким, ҳукмдор (пайғамбар авлодларининг увони). *Мир Алишер*.

2 Баъзи эркаклар исмининг таркибига киради, мас. *Миртемир*, *Мирали*, *Мирғиёс*.

МИРЗА [а. + ф. *мирза* < «амирзода» с. нинг қисқарган шакли] 1 тар. Ёзув-чиズув ишларини олиб борган лавозимли киши; котиб. Амлодорнинг мирзаси белига суқилган қаламдонини очиб, қаламини қўлига олди. С. Айний, Куллар.

2 кўчма Саводли, ўқимишли одам.

Мирза йигит Саводли, ўқимишли ёш кишиларга ҳурмат билан мурожаат этиш шакли.

3 эск. Юқори табақаларга мансуб киши; жаноб. *Мен чўриман, сиз мирзасиз, беквачча!* «Гўрўғли».

4 Мирза (эркаклар исми).

МИРЗАБОШИ тар. Ўзбек хонликларида (асосан Қўқон хонлигига) мирзахона бошлиги. [Сафар бўзчи:] Шаҳардаги бирорта мударрис домлани мирзабоши кўтарсалар, ўйқ дерми? А. Қодирий, Мехробдан чаён.

МИРЗАЛИК Мирза иши, лавозими. Мирзалик қилмоқ. — Мирзалик учун хат-саводим унча ярамайди. С. Айний, Куллар.

МИРЗАТЕРАК Теракнинг тик ва текис, маданий ҳолда ўстириладиган бир тури. *Фақат мирзатеракнинг учи ботиб кетган қўёшнинг жуда баланддаги сўнгги нурлари билан қизарип турибди.* А. Мухтор, Опа-сингиллар. *Кеч куз. Япроқларидан ажралган мирзатераклар қунушиб, дилдираб турибди.* А. Ибодинов, «Латофат» дўқонидаги қатл.

МИРЗАХОНА [мирза + хона] тар. Амир ва хонларнинг мирзалар ёзув-чиズув ишлари олиб борадиган идораси.

МИРЗО [а. + ф. *мирза*] — «амирзода» с. нинг қисқарган шакли] 1 Мирзода, амирзода, амир ўғли (Айни маънода ушбу сўз тегишли атоқли отдан кейин ёзилади мас.: *Улугбек мирзо, Иброҳим мирзо*). Аммо, барни бир ёш мирзолар катта бўлгач, ўз ота-боболари каби хунрез, золим бўладилар. Мирмуҳсин, Меъмор.

2 кт. айн. **мирза 1,2.** (Айни маънода ушбу сўз тегишли атоқли отдан олдин ёзилади; мас., *Мирзо Анвар*, *Мирзо Бедил*). Анвар.. нома ва аризаларнинг.. баъзиларини биринчи хонада олдига давомтади, қалам қўйиб, дафтар устида ўтирган мирзо, муфтиларга ҳавола қилар эди. А. Қодирий, Мехробдан чаён.

МИРЗОЙИ [а. + ф. *мирза*] — мирзаларга хос, оид; мирзалик вазифасини бажариши]: **мирзойи кавуш** эск. Баланд ингичка пошнали кавуш. *Мирзойи сабзи* Сабзининг ўртапишар цилиндрсизмон, учи ингичка узун хили. *Мирзойи этик* эск. Баланд ингичка пошнали этик.

МИРИ [а. *мир* – амирга хос; давлатга, хазинага оид, тегишли] тар. Беш тийинли чақа, беш тийин. *Бир мири ҳаён, уч мири зиён.* Мақол. *Дунёни мири кам икки.* Мақол. — *Домла уч мири пул ё битта қатлама келтириб қўйганга сира индамайдилар.* П. Турсун, Ўқитувчи.

Миридан-сиригача Муфассал равища, майда-чуйдасигача, батағсил. Зиёдиллага бу ҳунар ёқиб тушган, уни *миридан-сиригача* эгаллаб олиш учун бутун кучи, зеҳнини шига солган эди. Х. Назир, Ўтлар туашганда. **Миридан сирини айирмоқ** (ёки ажратмоқ) Муфассал равища, майда-чуйдасигача текширмоқ.

МИРИЛИК Мири қийматига эга бўлган, мирига арзийдиган, миридан иборат. *Бир қулогига уч мирилик танга қистириб олган самоварчи йигит қўш чойнаклаб чой ташиёди.* С. Аҳмад, Ҳукм. *Бир мирилик носни баҳо-*

на қилиб бозорга тушиб, бутун бир кунини бехуда ўтказадиганлар кўп. Ш. Ризо, Қор ёғди, излар босилди.

МИРИШКОР [а.+ф. میرشکار – ов бошлиғи, овни бошқарувчи] 1 ўз ишининг тажрибали, моҳир устаси; тажрибакор, омилкор. *Миришкор сувчи. Миришкор боғбон. Миришкор дехқон.* ■ Султон бўзчи.. ўз ҳунарининг миришкори ҳисобланар.. эди. А. Мухтор, Опа-сингиллар.

2 с. т. Саранжом-саришта. *Миришкор хотин.*

МИРИҚМОҚ Нихоят даражада қонмоқ, қониқмоқ, тўймоқ. Чойга мириқмоқ. Ҳикояни мириқиб эшишмоқ. *Мириқиб ухламоқ.* ■ *Парвариши етган гўзалар она сутига мириқ-қан боладек гуркураб ўсади.* Ш. Фуломов, Ташиббус. *Тоза ҳаводан мириқиб симиримоқ баҳонасида Расулжон тезроқ ҳовлига чиқа қолди.* Ж. Абдуллахонов, Хонадон.

МИРОБ [а.+ф. میراب – сугориш ва сув таъминоти бўйича нозир] 1 Сув тақсимоти ва сугориш тармоқларини назорат қилувчи шахс. *Отанг мираб бўлгунча, даланг қулоқнинг бошида бўлсин, деганлар.* С. Нуров, Майсаларни аёз урмайди.

2 с.т. Сугориш ишларини бажарувчи шахс; сувчи. *Ана, миришкор мираб, сугорар гўзасини..* Ю. Ҳамдам. *Эгатлар аралаб мирабми, кимдир Якка оёқ ўйлдан қайтади ёғиз.* Файратий.

МИРОББОШИ тар. Миробларга бошлиқлик қилган мансабдор. *Тошганингда асло бўлмас ёнашиб, Ночор от чопишар мироббосишилар.* Миртемир.

МИРОБЛИК Мироб иши, касби. *Тўхтабой ака эсини танибдики, шу ерларда мироблик қилади.* Б. Маҳмудов, Олтин юлдузлilar.

МИРОХУР, миroxур [а.+ф. میراخور – бош отбоқар; отхона бошлиғи] 1 тар. Ўрта Осиё ҳонликларида сарой отхоналарига бошлиқлик қилган мансабдор. *Мен миroxурдан ўн беш сўм олиб, мана шу остимдаги эшакни сизга бериб кетаман.* М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари.

2 эск. айн. отбоқар.

МИРРИХ [а. مزیخ – Марс сайёраси; қадимги мунажжимлар уни уруш ва хунрезликлар сабабчиси деб ҳисоблаганлар] (М – катта) эск. кт. айн. *Марс.*

МИРШАБ [а. میرشاب – бошлиқ; хукмдор + ф. شب – кеча, тун: тунги қоровул бошлиғи]

1 тар. Ўрта Осиё ҳонликларида тунги шаҳар соқчиси ва уларнинг бошлиғи. - Бизни кимнинг ҳукми билан ўлдирмоқчи бўлаётурсиз? – деди.. ҳатирчилик банди, миришаб одамига. С. Айний, Куллар. *Миршаблар томонидан кўрбоши маҳкамасига сўроққа олиб кетилган қутидор қайтиб ўйлакка кириши билан.. Офтоб ойим ила Кумушга.. жон кирган каби бўлди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 с. т. Милиционер.

МИРШАБХОНА Миршаб маҳкамаси ва қамоқчонаси. Икки миришаб Уста куол билан Ҳамроқулни.. бутхонанинг нариги томонидаги миришабхонага томон олиб кетди. А. Қаҳдор, Томошабоғ.

МИРҚУРУҚ с. т. ҳазл. Ёнида ҳеч пули бўлмайдиган киши ҳақида. *[Рўзипаранг:]* Узингиз тушунган одам-у, доим мириқуруқсиз, қачонгача сизни кечириб юрамиз, хўжайин. А. Муҳиддин, Кечирасиз.

МИРҒАЗАБ [а. میرغاظب – бошлиқ, ҳукмдор + غضب – қаҳр, нафрат; норозилик: жаллод] тар. Маҳбус ва бандиларни жазолайдиган, калтаклаб, тергов қиладиган зиндан назоратчisi. *Мирғазаблар кунда келиб, уларнинг [бандиларнинг] ҳар бирини ўлгудаӣ уриб, сўроқ қилардилар.* С. Айний, Дохунда.

МИС [ф. مس – мис] Менделеев даврий системасининг I турӯҳига мансуб кимёвий элемент; юмшоқ (қайишқоқ ва чўқичланувчан) қизғиши рангли металл. Соф мис. Қизил мис. Сариқ мис. Мис қотишмалари. ■ Мис, вольфрам, қўргошин, рух, олтин ва бошқа рангли маъданлар етказиб бериш кўлами анча кенгайди. «Фан ва турмуш». Қамбар ихчам, ярқироқ мис чилимни олиб кетди. Ойбек, Танланган асарлар.

Миси чиқди Нопок, қалб иши фош бўлди, сири очилди. *Мазмунан, ишларнинг миси чиқиб, ўзлари билан ўзлари овора бўлиб қолган бўлсаллар керак.. Қингир иш қирқ ўйдан кейин ҳам очилади.* «Муштум».

МИСВОК [а. مسواک – тиши тозалагич] эск. Арча ва ш. к. хушбўй дарахт ёғочидан тарашиблаб, мокисимон шаклда ясалган тиши тозалагич.. салла устига қадалган мисвок ва хурмо данагидан ясалган.. тасбех бу чолнинг сўфилардан бири эканлигини кўрсатади. С. Айний, Куллар. Сўфи мисвогини қинидан чиқарib, яна секингина солиб қўйди. Чўлпон, Кеча ва кундуз.

МИСКАР [ф. مسگر – мис билан ишловчи] Мис ва унинг металлар билан қотиш-

масидан қуроллар, уй-рўзгор буюмлари ясаш ва уларни тузатиши иши билан шуғулланувчи ҳунарманд. Гулнор.. мискарлар томонидан самовар таҳлитида ясалган қўмғондан чой қўяр эди. Ойбек, Танланган асарлар.

МИСКАРЛИК 1 Мискар иши, касби. Мискарликни ўрганмоқ. Мискарлик қўлмоқ.

2 тар. Мискарлар растаси. Мискарликда, ўнг томондаги пачақ дўкон олдига ёйиб қўйилган мис баркаш.. Мирмуҳсин, Ал Маҳдий.

МИСКИН [а. مسکین – бечора; бахтсиз]

1 Фақирликдан оғир аҳволга тушиб қолган, аҳволи танг, бечораҳол одам. [Буғроҳожи:] Ҳадемай элга қаҳатчилик бўлғай.. фақир ва мискинлар им, эшак гўштини егайлар. М. Осим, Ўтрор.

2 Мунгли, тушкун, ҳазин. - Отанг боёғиши чарчаб, бўлганича бўлди, - деди она мискин товуш билан. П. Турсун, Ўқитувчи. Отанг, ўғил диллари мискин, Унесиз сұхбат қуришар эди. Сафо Очил.

3 Мақом услуби ва шаклларида яратилган туркумли кўй ва ашула йўллари.

МИСКИНЛИК Мискин аҳвол, тушкун ҳолат. Бу ундаги мискинлик ўрнида уйғонганди инсоний ғурур нишонаси эди. П. Турсун, Ўқитувчи.

МИСЛ [а. میل – ўхшаш; ҳудди, каби]

Мисол, тимсол, ўхшаш. Мисли ўйқ оламшумул воқеа. Мисли топилмайдиган киши. — Тошкент тарихида мисли кўримаган Азизбек каби ваҳшийни фақат шу Мусулмонқул қўлидан олди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МИСЛИ [а.+ ф. مثل – «мисл» с. изофа ҳолатда] Каби, сингари, бамисоли. Қалбини бир оғир ғам ўртарди мисли оташ. Ҳ. Олимжон.

МИСЛСИЗ Мисли, ўхшалиши йўқ; бекиёс. Мислсиз қаҳрамонлик. — Бу ҳаёт оқимида мислсиз гирдобрлар учрайди. А. Қаҳҳор, Сароб. Фашистларнинг бева-бечораларга берадётган мислсиз азобларини кўрганда, Ўринбойнинг тутунни осмонга чиқади. Т. Рустамов, Мангубаёт.

МИСОЛ [а. مثال – намуна; ўхшашлик; андоза] 1 Тушунтириш учун ёки далил, исбот ва ш. к. тариқасида бир турли нарса, ҳодиса ва ш. к. дан олинган айрим намуна; ўрнак. Мисол келтирмоқ. Мисолга олмоқ. Мисол учун гапирмоқ. — [Ҳакимбойвачча] Ёмонларнинг кўпайғани ҳақида шикоят қил-

ди. Мисол учун Йўлчини олди. Ойбек, Танланган асарлар. Шайбонийхон мирзоларнинг инсофни, имонни унумтганлари, эл-улусни вайрон қўлганларига яна бир талай мисоллар келтириди. П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

2 Ечиш, машқ қилиш учун бериладиган математик ифода. Мисол ишламоқ. Ечишии осон мисол.

З кам кўлла. айн. мисоли. Оқ пахтамиз таронаси ёйилсин тонг мисол! Т. Тўла. Кунларим ҳам энди тийиқсиз Оқар кўзим ёшлари мисол. Ш. Раҳмон.

МИСОЛИ [а. + ф. مثل – «мисол» с. изофа ҳолатда] кўм. Ҳудди, гўё, каби, сингари. -Ҳалиги гапимни сир деб бил! – давом этди чол. – Пахта бозори мисоли қайнаб тошган бир дарё. Ойбек, Танланган асарлар. Мунчалар шунчалик кўркам шоҳингни Қўёшга кўтармай, пастга эгисбсан? Соябон мисоли ерга тегибсан. Шуҳрат.

МИСРА [а. + ф. مصراع – бир қатор шеър, байтнинг бир сатри] Шеърий асарнинг, байтнинг бир сатри, бир қатори. Шодишгим эзгулик этади инъом. Маржондай сочилар мисралару байт. Г. Жўраева. Зокиржон ўзи кўширган мисрани қайта-қайта ўқиди. «Шарқ юлдузи».

МИСРАНГ [ф. مسونگ – мис тусли, мис кўринишили] Қаттиқ нарсаларни кўчириш, бузиш, тешиши ва ш. к. учун ишлатиладиган, бир ёки иккала томони учли темир асбоб; лом. Бир неча дақиқадан сўнг девор тешишиб, бири қўлида теша, иккинчиси мисранг ушлаган икки устанинг калласи кўринди. М. Осим, Карвон йўлларида.

МИССИОНЕР [фр. missionnaire < лот. missio – жўнатиш, топшириқ] Черков томонидан, одатда, ҳукумат ёрдамида бошқа диндаги кишиларни ташвиқот қилиб, христиан динига киритиш учун қарам ва мустамлака мамлакатларга юборилган тарғиботчи. Америка қитъаси янги очилган вақтларда миссионерлар ундаги занжиларни христиан динига киргизиш учун турли йўлларни тутганлар. А. Қаҳҳор, Сароб.

МИССИЯ [лот. mission – жўнатиш, топшириқ < mittere – жўнатмоқ, юбормоқ] 1 Юксак бурч, масъулиятли вазифа. Армия-мизнинг буюк қудрати, инсонтарварлик миссияси айниқса Биринчи жаҳон уруши даврида янада яққол намоён бўлди. Газетадан.

2 Муайян топшириқ билан бошқа мамлакатга юборилган вакиллар. Савдо миссияси. Ҳарбий миссия.

3 Бир давлатнинг бошқа давлатдаги (эл-хихонадан фарқли равиша) ёки ҳалқаро ташкилотлардаги вакили бошчилигидаги доимий дипломатик ваколатхона. *Савдо миссияси.*

МИСТЕР [ингл. mister – жаноб] Англия ва Америкада эркакларга нисбатан, одатда, исм ёки фамилия олдига қўшиб, «жаноб» маъносига кўлланадиган сўз. *[Уолд Питте] Номи ёнига «мистер» сўзини қўшиб айтишини қаттиқ талаб қиласарди.* Мирмуҳсин, Жаноб Питте. -Мистер Джон, бу баҳтсиз ҳодисами, деб сўраяптилар, – деди Олчинбек бойвачча-га қараб. К. Яшин, Ҳамза.

МИСТИК 1 Мистицизм тарафдори. *Ўрта аср мистиклари.*

2 Файритабий нарсаларга, мўъжизаларга ишонувчи.

МИСТИК Мистикага, мистицизмга оид, мистакадан, тасаввуфдан иборат бўлган, мистицизм руҳидаги. *Мистик тушунча. Мистик асар.*

МИСТИКА [юн. mystikos – яширин, сирли] Файритабий оламга, илоҳлар ва илоҳий кучларга, инсоннинг илоҳият олами билан алоқа қила олишига ишонишдан иборат диний эътиқод. *Ўрта аср мистикаси. ..тасаввуфда Жомийни қизиқтирган нарса.. мистика, тарқидунёчлилк эмас эди.* Ш. Шомуҳамедов, Сўнмас юлдуз.

МИСТИЦИЗМ [фр. mysticisme < юн. mystikos – яширин, сирли] Мистикага, тасаввуфга асосланган идеалистик диний дунёқараш; мистикага мойиллик. *Мистицизм руҳидаги асар.*

МИСҚОЛ [а. مِسْقَل – 4,35–4,86 грамм оралиғидаги оғирлик ўлчов бирлиги] **1** эск. Қадимги оғирлик ўлчов бирлиги: тахминан 4,24 граммга teng. *Полвон битта тухум, иккита хурмо, ярим мисқол седана, беш дона бўтакўз.. топиб, бир пиёла сув билан идишида қайнатишга буорди.* А. Қаҳҳор, Кўр кўзнинг очилиши.

2 кўчма Озгина, жуда оз, жиндак. *Ўзганинг ҳимматини дарё, ўзингнигини мисқол бил.* Мақол. — Назарбой Оқбўз отини ми-ниб, танглайига мисқол носни ташлаб жўна-ди. «Ойсулув».

МИСҚОЛИ: мисқоли дока Юқори сифатли нафис дока; шундай докадан тайёрланган. *Муфти Бухорога келгач, катта мисқоли салла ўраб.. юарди.* А. Ҳакимов, Илон

изидан. *Ариқ соҳилидаги жийда соясига эса мисқоли яктақ кийган оппоқ соқолли чол кетмон дастасига суюниб, буқчайиб турибди.* Ў. Ҳошимов, Қалбингга қулоқ сол.

МИСҚОЛЛАБ 1 Бир мисқолдан, мисқол билан. *Мисқоллаб тортмоқ.*

2 Жуда оз миқдор билан, оз-оздан. *Бизлар мисқоллаб обрў топамиз, улуғларимиз ботмонлаб бу обрўни тўқадилар.* Мирмуҳсин, Меъмор. *Ҳар мисра шеъри қиласаркан нафис, Мисқоллаб ўзғандай гуллардан гулоб.* О. Кўчқорбеков.

МИТА 1 бот. *Фалла экинларининг донини қорайтириб юборадиган қасаллик; кул.*

2 зоол. *Донга тушадиган заараркунанда курт; сақланаётган фалла донлари, ёрма, қоқи ва б. ни заарлайдиган ҳар хил ҳашарот ва каналарнинг умумий номи.* *Омбор митаси. Митанинг ёмони тегирмондан бутун чиқади.* Мақол.

МИТИНГ [ингл. meeting – йигин, мажлис, йигилиш] Бирор муҳим воқеага, кўпинча сиёсий масалаларни муҳокама этишга бағишилаб ўтказиладиган оммавий йигин. *Тинчлик тарафдорларининг митинги.* — Уруши ҳақидаги хабар радиодан эшишилиши била-ноқ университетнинг мажлислар залидаги митинг бўлди. Назармат, Жўрлар баланд сайрайди.

МИТИНГБОЗЛИК салб. *Бўлар-бўлмасга митинг ўтказавериш, иш ўрнига митингларга берилиб кетиши.* *Шовқин-сурон кўтармай ва жар солмай, митингбозлик қилмай, ташкилотчилик ишларини кучайтириб юборишингиз керак.* Газетадан.

МИТРОПОЛИТ [юн. metropolites – митрополия фуқароси; митрополия епископи] Православ христиан черковида епископларнинг олий унвони ва шу унвонга эга бўлган руҳоний.

МИТТИ Жуда кичкина; жимит. *Орамизда ётган эмиш чақалоқ, Митти оёқчаси ой каби оппоқ.* Х. Даврон. *Келин шундай митти чучвара тугадики, унинг тўрттаси битта қошиққа сугади.* «Муштум».

МИФ [юн. mythos – сўз; афсона, ривоят] Қадимги кишиларнинг борлиқ олам ҳақидаги ибтидоий тасаввурлари мажмуи бўлиб, коинотнинг яратилиши, инсон, ўсимликлар ва ҳайвонот дунёсининг вужудга келиши, самовий жисмларнинг пайдо бўлиши, табиий ҳодисаларнинг сабаблари

ва моҳияти, афсонавий қаҳрамонлар, маъбудалар ва илоҳлар тўғрисидаги эътиқодий қарашларни ўз ичига олади. *Юон мифлари.* ■ *Халқ эпосининг илк илдизи бўлган мифлар ҳақида археологик топишмалар анчагина маълумотлар беради.* «ЎТА».

МИФИК Мифга оид, мифдан иборат бўлган, мифга асосланган. *Мифик тушунча ва тасаввурлар.* ■ *Маросим ва ритуалларда шомон Кўкдаги ва Ер остидаги мифик ҳомийлар мададига таянган.* «ЎТА».

МИФОЛОГИК Мифологияга оид. *Мифологик ишлар.* ■ *Фикримизча, уч ўй мотиви қадимги туркларнинг мифологик тасаввурларига бориб тақалади.* «ЎТА».

МИФОЛОГИЯ [юн. mythos – афсона, ривоят + logos – фан, таълимот] 1 Мифлар ҳақидаги фан. Уни мукаммал билиш учун қадим мифологиядан астрологиягача, ўрта аср каллиграфиясидан «ilmҳои сегона» деб ном олган Шарқ поэтикасигача бўлган фанлардан хабардор бўлиш керак. «ЎТА».

2 Бирор халқнинг мифлари, афсоналири мажмуу. *Юон мифологияси.* Шарқ мифологияси. ■ *Эртаклар мифлар билан алоқада бўлиб, уларнинг жуда кўп мотивлари мифологияга бориб тақалади.* «ЎТА».

МИХ [ф. میخ – мих; қозиқ] Икки нарсани бир-бирига маҳкамлаш, бириктириш учун қоқиладиган, бир томони учли, иккинчи томони қалпоқли металл ёки ёғоч буюм. *Арава михи.* *Mix қоқмоқ.* *Mix урмоқ.* *Михни сугуриб олмоқ.* ■ *Маҳкам ака дера-зага қоқаётган мих Бувниса холанинг қалбига қадалаётгандай бўларди.* Р. Файзий, Сенетим эмассан.

Ишлар мих с. т. Жуда яхши, жойида, михдай. Ҳамма чапак чалди, демак, ишларим мих экан-да. «Муштум».

МИХДАЙ, =дек 1 Мих каби. Палов мевдага михдек қадалади. Ойбек, Танланган асарлар.

2 кўчма с. т. Жуда яхши, жойида. *Аввалии ишим михдек* эди. С. Аҳмад, Тоғларда.

МИХЛАМОҚ 1 Икки нарсани бир-бирига мих билан маҳкамламоқ, бириктиримоқ. Улар тўғонларни таҳта ва қозиқларни ўйниб, михлаб, сим ўраб маҳкамлашар экан, уларга оталар бетиним «ҳа-ҳа»лаб кўмаклашмоқдалар. Ҳ. Назир, Сўнмас чакмоқлар.

2 кўчма с. т. Кишини гап ёки бошқа йўл билан ерида қотирмоқ, мулзам қилмоқ.

Кўлимдан келса, мен ҳозир Ашурни бир сўз билан михлар эдим-у, Гуломоннинг мушкулини осон қўйлар эдим. П. Қодиров, Қадрим. Сенинг бир кунлик иситманг мени ўринга михлаиди. Шуҳрат, Шинелли йиллар.

МИХЛАНМОҚ 1 Михламоқ фл. ўзл. ва мажҳ. н. *Михланган қопқоқ.* ■ *Отабек эсини бошига ўйгуб, михланган еридан қўзғалганда.. кишилар уйларига қайта бошлаган эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *От, тўрт оёғи ерга михлангандай, қўмир этмасди.* Ойбек, Танланган асарлар.

2 кўчма Бутун дикқат-эътибори билан қараб қолмоқ, бутунлай берилиб қотмоқ. *Штабдагиларнинг кўзлари кўк ва қизил чизиклар билан бўялган харитага михланиб қолди.* И. Раҳим, Чин муҳаббат. *Халойиқ кўзи билангина эмас, бутун фикру зикри билан ҳам мингбосига михланган эди.* М. Исмоилий, Фаргона т. о.

МИХХАТ [мих + хат] тлш. Қадимги Олд Осиёда кўлланган, мих ёки поначаларга ўхшаш белги (ҳарф)лари лой таҳтачаларга ўйиб ёзилган идеографик ёзув тури.

МИХЧЎП 1 Этиқдўзликда ишлатиладиган махсус ёғоч михча. Бир қуни чол қолинга тортилган кавушнинг тагига михчўп қоқаркан, ўзидан-ўзи қизиқ бир байт ўқиди. М. Осими, Тилсиз гувоҳ.

2 бот. Узун баргли зубтурум.

МИШИҚ Бурундан оқадиган шилимшиқ суюқлик. *Эрмакчиларнинг кутгани ҳам фақат унинг [қовоқ девонанинг] ёши мишиғига, мишиғи тупугига қўшилиб ўнглости эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

Мишиғи оққан кест. Ҳали турмуш тажрибасига эга бўлмаган: ёш, гўдак, фўр.

МИШИҚИ 1 Бурнидан мишиғи оқиб турдиган. *Мишиқи бола.*

2 айн. **мишиғи оққан қ. мишиқ.** Бир томони, қиз боланинг олдида ўзидан кичик бир мишиқидан тарсаки ейшиши алам қилди. М. Хайруллаев, Журъат.

МИШ-МИШ Эл оғзига тушган, тўғри-нотўғрилиги номаълум хабар, гап-сўз. *Мишиши тарқатмоқ.* *Мишишиларга ишонмоқ.* ■ *Эрталаб яна турли гаплар эшишила бошлади.. Мадамин воқеасидан ҳам ваҳималироқ мишишилар тоғлар, довонларни бир кечада ошиб келиб, қишилоқнинг тор кўчаларига кирган экан.* П. Турсун, Ўқитувчи. *Қишилоқдан анча нарида, дашт этагида жойлашган бу*

тепалик ҳақида ваҳимали миши-мишлар тар-
қалган эди. «Ёшлик».

МИШМИШЧИ Миш-миш гапларни тарқатувчи, тарқатишини яхши кўрувчи. *Мен гап-сўздан қўрқмайман-у, эл оғзида сақич бўлиш, мишишчиларни ўчакишиши ҳам ҳавас эмас.* А. Мухтор, Бўронларда бордек ҳаловат.

МИЯ 1 Одам ва баъзи ҳайвонлар нерв системасининг марказий бўлими; одамда — тафаккур аъзоси. *Бош мия. Орқа мия. Мия қобиги. Мия касаллуклари.* — *Айтишиларига қараганда, миям чайқалган эмиш.* «Гулдаста». Унинг [Жанақнинг] миясида гўё ҳеч қандай ўй, фикр ўйқ эди. А. Мухтор, Қорақалпоқ қиссаси.

2 Одам ва умуртқали ҳайвонлар суюги бўшлиқларини тўлдириб турувчи тўқима (кўмик).

З кўчма Ақл, онг. *Мияси бор киши. Мияси бутун одам.* — [Зунунхўжас:] *Миянг борми ўзи, Сидикжон колхозга киргани билан ер колхозга ўтиб кетмайди, ўртада бўлади!* А. Қаҳдор, Кўшчинор чироқлари.

4 с. т. *Бошнинг қоқ тепаси;* бош, калла. *Миясига муштламоқ.* — *Тўравой душманнинг бирининг кўксига найза саншиб, иккинчисининг миясига кўндоқ билан урди.* Н. Сафаров, Оловли излар.

Мияси шишмоқ Нима қилишини билмай қолмоқ, боши қотмоқ. *Мана шунингдек масалалар билан Ўзбек ойимнинг мияси шишган* эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Халқнинг мияси шишиди, кўзи тинди.* А. Қодирий, Кичик асарлар. **Мияси ғовламоқ** айн. **мияси шишмоқ.** *Шермат аканинг газаби қайнаб кетди.* *Мияси ғовлаб, юзига совуқ тер қўйилди.* М. Хайруллаев, Тилла маржон. **Миясида ёнғоқ** (ёки данак) ҷақмоқ айн. *бошида ёнғоқ ҷақмоқ.* қ. бош. ..эрим миямда данак ҷақса ҳам, ўйда ўтирганим бир давлат эди. А. Қаҳдор, Мастон. **Миясини емоқ** Тўғри фикрлай олмайдиган бўлмоқ. *Миясини еган чол!* .. ўғлининг кимлигини билганингда, валдиралас эдинг! Мирмуҳсин, Меъмор. Қарим, миянгизни еб қопсиз, кўздан ҳам қопсиз! М. Исмоилий, Фарғона т.о. **Миясини қотирмоқ** айн. *бошини қотирмоқ* қ. бош. ..бу ҳол яна унинг миясини қотирди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. **Миясини қоқиб, қўлига бермоқ** Ҳаддан ортиқ гап-сўз билан жонига тегмоқ. *Тошкентдан яп-янги машина олиб*

келиши ҳақида мақтанавериб, миямизни қоқиб, қўлимизга берди. И. Раҳим, Зангори кема капитанни. *Айтуб улгургунча, ая миясини қоқиб, қўлига берарди.* Ў. Умарбеков, Ёз ёмғири.

МИЯЛИ Ақли бор, ақли ўтқир, ақли. *Мияли киши.* — *Хозирги директоримиз бўладиган бола — мияли, эсли-ҳуши.* С. Аҳмад, Сайланма.

МИЯСИЗ Ақли ўйқ, ақлсиз, беақл. *Миясиз одам.*

МИҚ: миқ этмаслик Ҳеч гапирмаслик, бутунлай индамаслик, овоз чиқармаслик. *Икки тарафдаги болалар ҳам миқ этмай, ҳатто нафас олмай,* унинг ҳаракатини кузатишар эди. М. Ҳазратқулов, Журъат. *Тиллабой тенса-тебранмас бир одам бўлиб.. бирор гап сўрамаса, ўзи миқ этмас* эди. П. Турсун, Ўқитувчи.

МИҚДОР [а. مقدار — катта-кичик, оз-кўплиқ; катталиқ] 1 *Ўлчаш, санаш мумкин бўлган нарсаларнинг оз-кўплиги, сони, чамаси. Иссиқлик миқдори.* *Сув бир миқдорда оқиб турибди.* *Етарли миқдорда озиқ-овқат билан таъминламоқ.* Кўп миқдордаги сув.

— *Ота-онамдан қолган кўрпа-ёстиқлардан ўзим учун ва укаларим учун керакли миқдорда олдим.* С. Айний, Эсадаликлар. *Яккам-дуккам туб конлардан олинаётган олтин миқдори жуда кам.* С. Кароматов, Олтин қум.

2 мат. *Кесма узунлиги, сирт юзи, жисм ҳажми ва массаси каби тушунчаларнинг умумлашма номи; катталиқ.*

3 флс. *Объектнинг ташқи кўрсаткичлари* (катталиги, сони, ҳажми), ҳодисаларнинг ривожланиши ва ш.к. ни ифодаловчи тушунча. *Миқдор ва сифат.* *Миқдор ўзгаришларининг сифат ўзгаришларига ўтиши.*

МИҚДОРИЙ Миқдорга оид, миқдор билан боғлиқ бўлган. *Миқдорий фарқ.* *Миқдорий ўзгаришлар.*

Миқдорий анализ ким. *Модданинг таркибий қисмлари миқдорини белгилаш учун қилинадиган анализ.*

МИҚЁС [а. مقياس — ўлчов, мезон; ўлчагич] *Кўлам, масштаб.* *Иш миқёси.* *Жаҳон миқёсида аҳамиятга эга бўлган масала.* Кенг миқёсда текшириш олиб бормоқ. — *Агар бу мисолни республика миқёсида оладиган бўлсақ, янада қувончли натижаларни кўрамиз.* Газетадан.

МИҚНОТИС [a. مغناطیس < юн. magnetis — магнит] эск. кт. айн **магнит**.

МИҚРОЗ [a. مقراض — қайчи] эск. Шам сўхтасини кесадиган кичкина қайчи. *Отабек миқроҳ билан шам сўхтасини кесиб тузатди*. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МИҚТИ Сергўшт, аммо пишиқ. *Миқти йигит*. — *Ҳусайн Бойқаро белидан юқориси кенжайиб борган қабариқ кўкракли, миқти гавдали эди*. Ойбек, Навоий.

МИҚТИЛАМОҚ Уриб, босиб тифизламоқ, тиқиб жойламоқ. *Жуда кўп ҳазон супурриб, қанорларга миқтилаб жойладик*. Ойбек, Танланган асарлар.

МИҚҚИ с. т. Миқти, пишиқ. *Тўсатдан у ёнидаги миққи йигитнинг ёқасидан олди*. Газетадан.

МИҚҚИЙ Лочинсимонлар оиласига мансуб йиртқич күш.

МОБАЙНИДА (a. مابین — ора, оралиқдаги нима? ўрталик) кўм. Вақт муносабатини билдиради; давомида, оралиғида, орасида. *Ўтган вақт мобайнида*. — *Бир неча ой мобайнида қиз ўзи хоҳлабми ё Сидиқжон «асти қўймагани» учунми, боққа яна бир неча марта тушиб чиқди*. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. *Йил мобайнида Умид Шукур Каримович топшириғи билан уч бор* Фарғонадаги «Зарбдор» колхозида бўлди. Мирмуҳсин, Умид.

МОБИЛИЗАЦИЯ [фр. mobilisation < лот. mobilis — ҳаракатчан, кўзғалувчан] 1 Уруш эълон қилиниши муносабати билан захирадаги ҳарбийларни ёки уларнинг бир қисмини ҳақиқий хизматга чақириш; сафарбарлик. *Мобилизация эълон қилмоқ*.

2 Қуролли кучларни ва халқ хўжалиги нинг барча тармоқларини тинч ҳолатдагидан уруш давридаги даража ва ҳолатга келтириш; сафарбарлик. *Ўмумий мобилизация*.

3 кўчма Муҳим топшириқни бажариш учун аҳолини, саноатни сафарбар қилиш. *Йигим-терим ишига мобилизация қилмоқ*.

МОВ: мов бўлмоқ Куйикмок (мушук ҳақида). Ҳамма ёқ жимжит. *Аллақаерда мов бўлган мушуклар вағиллаб, бутун қишлоқни бошига кўтармоқда*. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

МОВИЙ [a. مَوْيَ — сувга ўхшаш, кўк ранг, ҳаворанг] поэт. Тиниқ кўк, ҳаворанг. *Мовий осмон. Мовий денгиз. Мовий кўл. Мовий кўзлар*. — *Текис ва қўнгир дашит усти-*

да мовий гумбаз — осмон гумбази ҳам улкан бир сардобага ўхшарди. Мирмуҳсин, Меъмор.

МОВЛИЯТ [a. مَوْلَيَت — қўллаб-қувватловчи, дўстона (иш, муносабат)] с. т. 1 Тўй, маърака ва б. маросимларнинг умумий номи. *[Гулнора:] Ойим Ҳафиза холаникига кетганлари учун қўзғаломладим. -Нега, бирор мовлияти бор эканми? X. Нуъмон, Фасллар. Борадиган жойи, мовлиятига қараб, ҳар замонда билинар-билинмас сурма, упа-элик сурарди*. Р. Файзий, Ҳазрати инсон.

2 Маврид, пайт, вақт.

МОВУТ Ўнг томони силлиқ, жун ёки ярми жун мато; сукно. *Бир пальтолик мовут. Мовут шим*. — *У [Хўжабеков] яшил мовут ёпилган, оғир оқ мармар сиёҳдан қўйилган ҳашаматли стол орқасида улугор бир вазијатда ўтиради*. С. Анорбоев, Оқсой.

МОДА [фр. مادہ — урғочи ҳайвон, урғочи күш, макиён] Товуқ ва беданадан бошқа күшларнинг урғочиси. *Модасига тегишигани учун томдаги кантар ҳам буқогини чиқариб, рақибининг теварагида яғрин кера бошлади*. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МОДА [фр. mode < лот. modus — меъёр, усул, қоида, кўрсатма] 1 Турмуш ёки маданиятда кийим-кечак, рўзгор буюмларига нисбатан муайян дид ёки қизиқишнинг маълум вақтгача устувор бўлиши.

2 Тор маънода: ана шу дид ва қизиқишларга мос келадиган кийим шакли ва наимулари. *Ҳозир бу мода эмас. Мода бўлмоқ. Модадан чиқмоқ. Мода бўйича кийинмоқ. Модага қараб соч қўймоқ*.

МОДАЛ тлш. Модаллик ифодаловчи. *Модал сўзлар*.

МОДАЛЛИК [фр. modalite < лот. modus — усул; майл] тлш. Фикрнинг, гап мазмунининг воқеликка бўлган муносабатини кўрсатувчи грамматик категория.

МОДДА I [a. مَادَة — нарса, жисм, материя] Тинч ҳолатда массага эга бўлган заралар мажмуи; жисмларни ташкил қилган нарса. *Органик модда. Портловчи моддалар. Заҳарли моддалар*. — *Она сутидиа оқсиллар, ёғлар, фосфор каби тўйимли моддалар етарли бўлади. «Саодат»*.

МОДДА II [a. مَادَة — қонун ёки шартноманинг бир бўлими] 1 Расмий хужжат, мажмуя, қонун ва ш. к. нинг рақам ёки ҳарф билан ажратиладиган мустақил бўлими.

Уставнинг биринчи маддаси. ■ [Жонфион] Жиноят қонунлари мажмуасининг алланечанчи маддаси тўғрисида гапириди. А. Каҳдор, Жонфион.

2 Бюджет ёки бирор молиявий хужжатнинг даромад манбай ва харажат қисмларини кўрсатувчи бўлими. *Даромад маддалари*.

МОДДИЙ [а. مَوْدَى – жисм, маддага оид, тегишили] 1 Моддадан иборат бўлган, маддадан тузилган. *Моддий олам. Моддий зарра*.

2 Мол ва пулдан иборат. *Моддий ёрдам. Моддий бойлик. Моддий жавобгарлик*. ■ Ҳаёт ёлғиз моддий жиҳатдан эмас, маънавий жиҳатдан ҳам мислсиз бой. Ойбек, О. в. шабадалар.

Моддий далил айн. ашёвий далил қ. далил 2.

МОДДИЙЛИК Моддий ҳолат, моддий эксанлик.

МОДДИЮН [а. مَادِيَ – маддага, ашёга, материяга оид] эск. айн. **материалист 1.**

МОДДИЮНЛИК эск. айн. **материализм.**

МОДДИЮНЧИ эск. айн. **материалист.** ..бутун бир авлодни боғча ёшидан моддюнчи, даҳрий қилиб тарбиялашган.. Х. Шайхов, Туташ оламлар.

МОДДИЮНЧИЛИК эск. айн. **материализм.** Моддюнчилик шундай соҳаки, биз билан мулки оламни тан олади. Х. Шайхов, Туташ оламлар.

МОДЕЛЛАШТИРМОҚ 1 Бирор нарсанинг моделини ишламоқ, яратмоқ. *Кўйлакни моделлаштирмоқ.*

2 Ҳодисалар жараёнининг юз бериш маденини белгиламоқ, шу йўл билан тадқиқ этмоқ.

3 Бўлғуси ҳайкалнинг сирт қисмини ишламоқ, тараашламоқ.

МОДЕЛЧИ Модель ясовчи, яратувчи уста, мутахассис.

МОДЕЛЬ [фр. modèle < лат. modulus – ўлчов, меъёр] 1 Бирор нарсанинг (мас., автомобиль, иншоот, кийим ва ш. к. нинг) худди ўзидек ёки кичрайтириб, катталаштириб олинган, кўплаб ишлаб чиқариш учун андоза бўладиган нусхаси. *Трактор модели. Станок модели.* ■ Асад қўйди модельн, учди модель ҳаволаб. Т. Тўла.

2 снт. Тасвирий асарнинг, мас., ҳайкалнинг лой, мум, гипс ёки ёғочдан ясалган, кейинчалик ундан қолип олиш асоси-

да чидамли материалдан асл нусха тайёрланадиган хомаки нусхаси. *Рассом ўз асарини бошлар экан, энг аввало, маълум эстетик кечинмаларни уйғотадиган, ўй суришга мажбур қиласидиган, завқ баҳши этадиган модель танлаши керак.* А. Умаров, Портрет – даврнинг ёрқин ифодаси.

3 снт. Рассом расм чизаётганда ёки фотограф суратга олаётганда муайян, керакли вазиятда турадиган эркак ёки аёл (натурачи).

4 Қуючиликда қолип тайёрлаш учун ёғоч ёки металдан ясалган нусха. *Модель цехи.*

5 кўчма Оммага, жамоатчиликка ўёки бу модельер яратган янги модел (намуна)даги кийимларни намойиш этувчи хизматчи аёл ёки эркак.

МОДЕЛЬЕР [фр. modelleur – модель тайёрловчи] айн. **моделчи.** Корхонанинг модельерлари маҳсулотларнинг янги замонавий хилларини яратиш борасида самарали иш олиб бормоқдалар. Газетадан.

МОДЕРНИЗАЦИЯ [фр. moderniser – янгиламоқ < moderne – янги, замонавий] Бирор нарсани замонавий талаб ва дидга мослаб ўзгартириш; замонавийлаштириш. *Ускуналарни модернизация қилиш.*

МОДЕРНИЗАЦИЯЛАМОҚ Модернизация қилмоқ, замонавийлаштироқ. *Ускуналарни модернизациялаш ва яти ўзлаштириш ўйли билан ишлаб чиқариш қувватини ошироқ.* ■ Саноат корхоналарида эскириб қолган асбоб-ускуналарни модернизациялаш давом эттирилди. Газетадан.

МОДЕРНИЗМ [фр. modernisme] 19-аср охири ва 20-асрда АҚШ ва Европа санъати ва адабиётида реализмга қарши бўлган, анъанавий шакллар ва эстетикани инкор қилувчи оқимларнинг умумий номи. *Ўзбекистон санъати – модернизмнинг иллатли таъсирларидан холи бўлган соғлом санъатдир.* Газетадан.

МОДЕРНИСТ Модернизм ўйлидан борувчи, модернизмга амал қилувчи.

МОДЕРНИСТИК Модернизмга ва модернистга оид; модернизм талабларига асосланган. *Модернистик мусиқа.*

МОДИФИКАЦИЯ [фр. modification < лат. modificatio – тўғри ўлчаб чиқиш, чамалаш] 1 Предмет ёки ҳодисанинг асли моҳияти сақланган ҳолда янги хоссалар

пайдо бўлиши билан намоён бўладиган шаклий ўзгариши.

2 Шундай ўзгаришга учраган предмет ёки ҳодиса, кўриниш.

МОДОМИКИ [а. + ф. مادامىكى – шунга қадарки.., шундай экан..; қадар, ..гача < а. مادام – давомли, доимо] юкл. Эргаш гаплар бошида келиб, шу гап билдирган маънени таъкидлайди. *Модомики сиз рози экансиз, менинг қаршилигим йўқ.* ■ *Модомики, ахвол шундай экан, у кишининг орзуларига қулоқ солишимиз керак бўлади.* Ойбек, Танланган асарлар.

МОЖАРО [а. مجا راء – ўртада бўлган нарса, айни шу сабабли] 1 Ҳодиса, воқеа (асосан, салбий воқеа-ҳодиса ҳақида). *Даҳшатли можаролар.* ■ *Зайнабнинг жинни бўлиб.. оғаси томонидан ушланиб, кишанга солинган можароси эшистиди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Мактаблар бўлди вайрон, Иморталар хароба. Бу оғат можарога Кўхна фалак ҳам ҳайрон.* М. Шайхзода.

2 Кишининг бошидаги, бошидан кечган ташвиш, саргузаштлар. *Абдурасул ўз бошидан кечган можароларни сўзлашга киришиди.* П. Турсун, Ўқитувчи. *Бир вақтлар ишқ можароларини ёлғиз эртаклардан тинглаган Гулнор энди ўзи ишқининг олов кўйлагида яшар эди.* Ойбек, Танланган асарлар.

3 Жанжал, тортишув, галва. *Шарофат.. Сидиқжоннинг ғашига тегмоқчи, шу ерда бирон можаро бошлаб, дод солмоқчи эди.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. *Йўлда хотини билан тонгда бўлган можарони эслаб, кўнгли бадтар хижил тортди.* Қ. Кенжа, Нотаниш гул.

МОЖАРОЛАШМОҚ Келишмовчилик орқасида айтишиб қолмоқ, жанжаллашмоқ. *Қўни-қўнишлар билан можаролашиб қолди.*

МОЗАИКА [фр. mosaique – музаларга бағишиланган] 1 Турли рангдаги шиша, рангдор тошлар, ёғоч, металлар парчаларидан бир-бирига тифиз қадаб тайёрланган тасвир ёки нақш; шундай парчаларнинг ўзи.

2 Шундай тасвир, нақшлар тайёрлашдан иборат санъат тури.

МОЗИ [ф. مازو – тиканли ёнғоқча] Болут дараҳитининг баргида баъзи паразитлар таъсирида ҳосил бўладиган ёнғоқсимон ўсимта (тери ошлаш ва бўёқчиликда, шунингдек, халқ табобатида дори сифатида ишлатилади). -{Бозордаги} Моллар ичидаги

жаҳондаги атторликнинг ҳамма жиҳози топилади: мози, занжабил, санойи макка, кучала, кўзмунчоқ.. қўйинг-чи, ҳамма нарса бор, – деди Шум бола. Ф. Фулом, Шум бола.

МОЗИЙ [а. ماضى – ўтган, ўтиб кетган замон] эск. кт. айн. *ўтмиш.* Чилдухтарон – ўша, қора мозийнинг Энг қора вараги, энг қора боби. Уйғун. *Мақтамасман мозийни, бироқ ўтмишингни ўйлайман бир зум.* А. Орипов, Рұхим.

Феъли мозий эск. тлиш. Ўтган замон феъли.

МОЗОР [ф. مزار – гўр, қабр; муқаддас, зиёратгоҳ жой] 1 Ўтган кишилар дағн этиладиган жой; қабристон. *Қишлоқ мозори. Болалик ўй – бозор, боласиз ўй – мозор. Мақол.* ■ *Қишлоқ олдида пайдо бўлган ўртоқлар мозорига жафокаш кампирнинг ҳам жасади қўйилди.* И. Раҳим, Чин муҳаббат.

2 Гўр, қабр. [Ёрмат] *Қаёққадир, балки Гулнорнинг мозорига, илдам жўнаркан, лаблари муттасил пичирларди: -Нима иш қилдим? Гуноҳми? Савобми?* Ойбек, Танланган асарлар. ..бузишяпти экан. *Ҳозироқ бор. Отангнинг мозорини кавла.* Суяклари хор бўлиб кетмасин. Э. Раимов, Ажаб қишлоқ.

Мозор босган ёки мозор босиб келган айн мозорбосди. *Вали половон бурчакда турган қопидан «мозор босиб келган» патир билан туршак, анор олиб қўйди.* Ҳ. Назир, Ўтлар туташганда. *Очиқ мозорда* 1) ҳеч қачон, ўтганда ҳам; 2) ҳеч қаерда(н). *Сен очиқ мозордан олиб берасанми [пулни]..* Э. Раимов, Ажаб қишлоқ.

МОЗОРБОСДИ с.т. Узоқдан, бошқа жойдан келган; табаррук (егулик ҳақида). -*Сизлар ҳам еб қолинглар, қаландарнинг нони, мозорбосди – табаррук, – деб лаълини Сафарга қаратиб итарди.* С. Айний, Қуллар. -*Қорин-ку очликка оч-а, шошмай тур, мозорбосди нарсаларни олайлик-чи, – деди, рюкзакни каравоти тагидан олиб очаркан.* С. Кароматов, Олтин кум.

МОЗОРИСТОН [ф. موزستان – қабристон] Қабристон, мозор. *Нурини нақ мозористонда ёлғиз қолган каби бир ваҳима босди.* Ойбек, Танланган асарлар. *Мозористон ҳайбати, мозористон сукунати уни ғамгин, пажсумурда ўйлар гирдобига ботиради.* С. Сиёев, Аваз.

МОЗОРОТ шв. Мозористон. [Ҳакимбек:] *Кеч қолган одам мозоротда ётади дегувчи эди. «Алпомиш».*

МОЙ 1 Чорва моллари ва баъзи жони-ворлар тўқималарида бўладиган, таркибида ёф бўладиган нарса. Бир қумалоқ бир қорин мойни чиритар. Мақол. — Күёnnинг мойни қўй ва қорамол мойига нисбатан тез эрийди. «Фан ва турмуш».

2 Шундай нарсадан ва баъзи ўсимликтарнинг уруғи, гули ва мевасидан олинадиган, сувда эримайдиган модда; ёғ. Ҳайвонот мойларидан тайёрланган ёғ маҳсулотлари ҳам яхши доғлаши талаб этади. Газетадан. Ёнгоқнинг таркибида мой, оқсил.. моддалари беҳисоб. Ж. Абдуллахонов, Орият. ..соядан яхши ҳосил олишишимиз, озиқ-овқат саноати учун соя мойи ишлаб чиқаришишимиз мумкин. Газетадан. Инсон гуллардан эфир ва саноат мойи.. ва доривор олишига ҳам ўрганган. Газетадан.

Жувоз мойи Чигит, мағиз ва ш.к. дан жувозда чиқарилган мой (қ. **мойжувоз**). Кўшини ҳовлидан чучитилган жувоз мойининг иси келади. С. Аҳмад, Ҳукм. **Мой босган ёки мойи чиқсан** Кир бўлиб, ялтираб кетган (асосан кийим ҳақида). Бир неча минутдан сўнг туриб, мой босган қатирма дўйниси ичига тўғналган иғнани олди. Ойбек, Танланган асарлар. ..бошида мойи чиқиб кетган эски кепка, эгнида қора сатин пиджак. О. Тоғаев, Алангали юрак. **Мой томса** (ёки тўкилса, тушса) ялагудек Ниҳоятда тоза (ер сатҳи, пол ва ш.к. ҳақида). **Турдиматчўтал** гўлаххонани мой томса ялагудек қилиб, афтидан, бор зеҳнини бериб тозалаб қўйган эди. А. Мухтор, Опа-сингиллар. **Мой тўқилса ялагудек**. П. Турсун, Ўқитувчи. **Мойдек** (ёки мой каби) ёқмоқ Кўнглига жуда хуш келмоқ; ёқиб тушмоқ. Зиёдилланинг бу гаплари домлага мойдек ёқиб тушди шекили.. X. Фулом, Машъал. Кумушнинг ўтингчи унга мой каби ёқиб тушди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. **Оғзидан мой томмоқ** Ўзига жуда мъекул билиб, хуш келиб гапирмоқ. **Гапиргандаги оғзидан мой томади**. — **Рахмонали ўзи ишлаган МТС ва хотини аъзо бўлган колхоз ишини оғзидан мой томиб мақтай кетди**. Н. Сафаров, Катта карвон йўлда. **Пичоғи мой устида** Иши, майшати жуда яхши. Булар ҳам бир нав дуруст: бири агроном, бири мол духтири. **Пичоғлари мой устида!** О. Ёкубов, Ларза. Ана, энди Турсуналининг пичоғи яна мой устида. «Муштум». **Қозон ҳам мой**,

чўмич ҳам Рўзгор, тирикчиликнинг бекамкўст, етарли таъминланганини, тўкиниги билдиради. **Машиналарни рост кўча қолиб, паст кўчадан югуртиравердилар**. Қарасалар, қозон ҳам мой, чўмич ҳам. «Муштум». **Оғзингизга мой** Суҳбатдошнинг гапи, хабари жуда маъқул келганда, ёқиб тушганда кўлланадиган ибора. **Оғзингизга мой, амаки!** О. Ёкубов, Ларза. -**Унинг айтишига қараганда, Зуннунхўжа қулоқ қилинити!** Сидикжон ялат этиб унга қаради: -**Ростми? Яшанг-е, оғзингизга мой!** А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

3 Юмшатиш, ҳаракатни равонлаштириш, пардоз ва б. мақсадларда ишлатилувчи моддаларнинг умумий номи. **Коржомаси ва қўлларигача мой бўлганидан, билагини тутиб сўрашиди**. Р. Файзий, Асад либоси. **Муллажон амаки.. ҳалиги кишининг юзига сукма мой суртдишар-да, ҳафсаля билан ишқаладилар**. Э. Раимов, Ажаб қишлоқ.. мой суртмасанг, араванинг ўқи ҳам гирчиллайди. «Муштум».

4 с.т. кам. қўлл. Бўёқ. **Полиция эшиги берк: яшил мой билан сирланган ёғоч панжаралар олдида тутақсан ҳалқ қайнайди**. Ойбек, Танланган асарлар.

МОЙДАЙ 1 Мой каби. **Мойдай мулойим.**

2: мойдай ёқмоқ Жуда хуш келмоқ, ёқиб тушмоқ. **Полвоннинг гаплари Матёзга мойдай ёқди**. Ж. Шарипов, Хоразм. «Келин» сўзи ўйигитнинг қулоғига мойдай ёқиб, «куйган» меҳнатини ҳам унуди. С. Нуров, Нарвон.

МОЙЖУВОЗ Ўсимлиқ уруғидан мой олинадиган жувоз ва шу жувоз жойлашган жой. Сенга ўхаша обжувози, мойжувози борлар солик тўламаса, муллажиринг қаёқдан тушади? П. Турсун, Ўқитувчи.

МОЙИЛ [а. مەیل — бир томонга эгилган, энгашган; қия, нишаб] 1 Майли, кўнгли бор, кўнгил қўйган. **Илмга мойил одам.** — **Кўшиниси қишлоқдаги бир дехқоннинг Нуржамол исмли қизини яхши кўраркан. Қиз ҳам унга мойил экан**. М. Хайруллаев, Кўнгил. Аммо ёшлар одам зотин айримас. Кўнгил мойил бўлса — шунинг ўзи бас! М. Икром, Кўнгил гули.

2 Яқинлашиб борувчи, яқин. **Олти-етти ёшлар чамаси дўйниқина, оқса мойил юзчаси исиқина** бу жажжси қиз.. қўғирчоққа ўхшар эди. М. Исмоилий, Фарфона т. о. **Бердиёрнинг бўйи ҳам новча, ўзи сариққа мойил.**

Ш. Холмирзаев, Оғир тош кўчса. *Раъно табассумга мойил жоду кўзлари билан Анварга оҳиста бош кўтариб қаради.* А. Қодирий, Мехробдан чаён. *Ер бағирлаб турган иморатлар кўнгилда ғашликка мойил бир ҳис уйғотади.* Э. Усмонов, Ёлқин.

3 Бирор нарса таъсирига берилувчан, яқин. *Бўрижарнинг шаҳар чеккаларидаги соҳиллари эрозияга мойил бўлиб турибди.* Газетадан. *Билимсиз кишиларнинг кўнгли хурофотга мойил бўлади.* Газетадан.

МОЙИЛ қилмоқ (ёки этмоқ) Майлини қозонмоқ, мойиллик уйғотмоқ. Эртанинг кун ишқи этмаса мойил, Ҳаётнинг лаззати келурми эсга. Г. Жўраева.

МОЙИЛЛАНМОҚ кам қўлл. 1 Мойил бўлмоқ, кўнгил қўймоқ. *Баъзан бир қадар мойилланиб, деразанинг бир четидан айвонга кўз ташлаб қўяр эди.* Ойбек, Танланган асарлар.

2 Ён босмоқ, тарафини олмоқ. *Масаланинг бу янглиғ бошланишига ва бунинг устига эрининг [Отабекка] мойилланишига Офтоб ойим нима дейишини билмай қолди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МОЙИЛЛИК 1 Мойил эканлик. [Зулфиқорнинг] *Ўз қизига мойиллигини сезиб, Ҳиротдан узоқлаштириди.* Мирмуҳсин, Меъмор.

2 Ички интилиш, майл. *Ёшлидан менинг романтикага, саргузатларга мойиллигим бор эди.* «Ёшлик».

МОЙЛАМОҚ Мой суркамоқ, мой бермоқ. *Машинани мойламоқ.* Этигини мойламоқ. — *Мўйловдор бир йигит дераза мойлаётган экан.* С. Аҳмад, Сайланма.

Оғзини (ёки томогини) мойламоқ Пора тариқасида меҳмон қилмоқ ёки пора бермоқ. *-Хўмпарнинг оғзи-бурнини мойлаб, қўлга олиб бўлмасмикн? Доридан ичар? — деди Олахўжа.* П. Турсун, Ўқитувчи. *Улар хўжайиннинг томогини мойладик, деб нон зуваласидан бир сиқим-бир сиқим узиб қолавердилар.* «Муштум».

МОЙЛАНМОҚ 1 Мойламоқ фл. мажҳ. н. *Мойланган арава.* *Мойланган этик.* — *Ҳоким соқоли тоза қирилиб, қора мўйлови мойлангандай ўйлтираб турган.. ўзбекка юзланаб бош иргади.* М. Исмоилий, Фаргона т. о.

2 кам қўлл. Мой босмоқ, кирланиб мойи чиқмоқ. *Эгнида кирланиб, мойланаб ўйлтилаган, доф-дугли.. қора камзул.* Ойбек, Танланган асарлар.

МОЙЛИ 1 Мойи бор, мой олиш мумкин бўлган. *Мойли ўсимликлар.*

2 Мойланган, мой берилган. *Мойли қоғоз.*

3 Сермой, ёғли. *Турсуной тухум билан қовурилган мойли қўй ҳўштини бир хитой лаганда келтириб, сандал устига қўйди.* Ойбек, Танланган асарлар. *Фазлиддин олдинроқ мойли сомсани кўпроқ еганидан мантини оз еди.* Ойбек, Танланган асарлар.

4 кўчма Даромади яхши; сердаромад. *Мойли иш излаб юрибди.* — *Бу оила тинч, мойли макон қидириб, қишлоққа кўчиб келган..* Ойбек, Танланган асарлар.

5 Мойи чиққан; кирланган. *Ёқаси мойли бўлсин, этаги лойли бўлсин.* «Бойчечак».

МОЙЛИКИ шв. Кир босган, кирланиб кетган, мойи чиққан. *Қорасоч унинг мойлини бўлиб кетган уст-бошини юваётib, кўкрак чўнтағидан шу хатни олиб ўқиди.* Т. Сулаймон, Қорасоч.

МОЙУПА айн. ёғупа. *Маликанинг мойупа суртилмаган қўллари аёллик нафосатидан маҳрум эди.* Э. Усмонов, Ёлқин.

МОИХЎРАК Отнинг ёлида ва одамнинг бошида бўладиган тери касаллиги. *Кал бўлиш, бошга мойхўрак тошиш.. ҳаммаси Салион покнинг ҳақларини еғаникдан бўлади.* F. Ғулом, Шум бола.

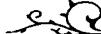
МОЙЧЕЧАК Мураккабгулдошлар оиласига мансуб, ўртаси карнайча шаклидаги сарик ва чети косагул шаклидаги оқ гуллардан иборат тўпгулли бир ийлилк дори-вор ўт, ўсимлик ва унинг гули. *Гулзордаги оппоқ мойчечак ширасини асаларилар сўнгги бор ташиуди.* Й. Шамшаров, Қўриқ меъморлари.

МОЙЧИРОҚ шв. Қора чироқ, лампа. У [Жапак] яна мойчироққа тикилди, яна ўзини унуди. А. Мухтор, Қорақалпоқ қиссаси.

МОЙҚУТ Чумчуксимонлар туркумига мансуб кичкина кулранг сайроқи қуш.

МОКИ [ф. ماکو — тўқув дастгоҳининг қайиқасимон анжоми] 1 Тўқув дўқони ёки дастгоҳининг газмолнинг ўришига арқоқ ипларини ўтказиш учун хизмат қиласидиган фалтаги. У ҳали гула қўяр, ҳали кудунчиларга қарашар, ҳали дўйконга ўтириб, моки отарди. Ё. Шукуров, Қасос.

2 Тикув машинасида устки ип измасига пастки ипни ўтказиб турадиган мослама, фалтакча.

Бўзчининг мокисидай югурмоқ (ёки қатнамоқ) Тўхтовсиз, тез бориб-келиб турмоқ, қатнамоқ. Қўл қўйдириш учун бир неча кундан бўён бўзчининг мокисидай мана шу қабулхонага қатнайман. «Муштум». Тентак экансан-ку.. бўзчининг мокисидай югуриб қолдинг. Й. Шамшаров, Тошқин.

МОЛ [а. مال – бойлик, мулк; пул жамғармаси] 1 Сутэмизувчилар оиласига мансуб асосий гурух ўй ҳайвонлари (қорамол, йилқи, қўй, эчки, тия ва б.); чорва. Мол оласи ташида, одам оласи ичида. Мақол. ■ Кўксойни ёқалаб тақири чорва ўйли ўтган. Чўтонлар бу ўйлдан баҳорда тоққа, кузда қишишлекқа мол ҳайдайдилар. С. Анорбоев, Оқсой. Бу-ку мол, териси қалин, жони бўш қўй, эчкиларимиз ҳам чўп тишлаб, тупроқ ялаб, қишини очиқ ҳавода ўтказиши. «Муштум».

2 кўчма с. т. Дид-фаҳмисиз, қўпол одамга нисбатан ҳақорат тарзида қўлланади. Жуман писмиқ, кўзларини жавдиратганича турареди. -Гапир, мол! – деди мингбоши. М. Исмоилий, Фарғона т. о.

3 Бисотдаги буюм; мол, бойлик. Йигит моли ерда. Мақол. ■ Бу кун кечаси Тошкент қон ичида.. ҳукумат кишилари ҳалқ томонидан ўлдириладилар, уйларига ўт қўйилиб, моллари талонга тушади. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

4 Келиннинг кийим-кечаклари; сеп. Гапнинг сираси шуки, қизнинг молини тўламатман деб, отангиз бир оз қоқилиб қолдилар. «Муштум».

5 Сотиладиган нарса, буюм; товар. Баъзи дўйонларда, ердан шинга қадар қаланган моллар орасида ўн икки-ўн уч яшар жаражжи болалар ўтиради, савдо қиласди, чўт қоқади. Ойбек, Танланган асарлар. Қоракўл тери дейсизми, ишак мол дейсизми – барини вагонлаб соттиридим. Ж. Шарипов, Хоразм.

6 с.т. Кийим ва бошқа нарса учун ишлатиладиган мато. Яхши молдан тикилган костюм.

МОЛА Ҳайдалган ернинг кесакларини майдалаб текислаш ва зичлаш учун ишлатиладиган қишишлек хўжалик асбоби, боронанинг ёғочдан ясалган жайдари тури. Матқовул қишида ҳам тинмади. Ўзига омоч ўйнди, мола ясади. М. Исмоилий, Фарғона т. о. Туп-

роқ обитобига етиб, шудгорларга мола тушди. С. Нуров, Нарвон.

Мола босмоқ Шудгор устидан мола юргизмоқ. Тушдан кейин.. арпадан бўшаган ерни ҳайдаб, мола босаман. С. Нуров, Нарвон.

МОЛАЛАМОҚ Мола билан шудгорнинг кесакларини майдалаб, ўнқир-чўнқирларини текисламоқ; мола босмоқ. Тошоталиклар аксар ерларини молалаб бўлиб, бугун-эрта чигит экамиз деб туришганида, бирдан ёғингарчилик бошланаб кетди. Р. Раҳмонов, Чангальзордаги шарпа.

МОЛБОҚАР Молларга қаровчи, мол бокувчи. Сувчилар ариқларни тозаламоқда, молбоқарлар йўнғичқа ўрмоқда. С. Айний, Куллар.

МОЛДАВАН Молдавия (Молдова) Республикаси туб аҳолисининг номи. Молдаван ҳалқи.

МОЛДАВАНЛАР Молдавия (Молдова) Республикасининг туб аҳолиси (Украина ва Россияда ҳам яшайди).

МОЛДОР [а.+ ф. مالدار – бой, бадавлат; чорвадор, чорва эгаси] Моли, чорваси бор. Молдор киши.

МОЛ-ДУНЁ, молу дунё Кишининг бутун бойлиги, давлати; мулк. Юзбошининг мол-дунёси бениҳоя кўп, кечалари уйини ўн иккита мерган қўриқлар эди. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

МОЛЕКУЛА [лот. molecula – кичик масса < moles – масса] Модданинг барча кимёвий хоссаларини намоён қиласидиган энг кичик заррачаси. Ядро нурланишлари моддаларга таъсир қилиб, улар молекулаларининг ўзгарувига сабаб бўлади. «Фан ва турмуш».

МОЛЕКУЛЯР Молекулага оид; молекула таркибига кирувчи; молекулаларни ўрганишга оид, молекулаларни ўрганиш билан шуғулланадиган. Молекуляр оғирлилар. Молекуляр назария. Молекуляр физика.

МОЛЁЯР этн. Келин туширилган куннинг эртасига келин тушган уйда унинг сепини ёйиш ва хотинларга зиёфат бериш маросими (Баъзи жойларда келин тушишдан олдин ўтказилади).

МОЛИБДЕН [юн. molibdos – кўрғошин] Менделеев даврий системасининг VI гурӯҳига мансуб кимёвий элемент; қаттиқ, ялтироқ кумушсимон оқ металл. Ранги metallurgияда вольфрам молибден, кобальт,

мис, рух.. ва бошиқа металл қотишмалари билан ишлатилади. «Фан ва турмуш».

МОЛИК [а. مالک – эга бўлувчи, бошқарувчи; эга, соҳиб] кт. айн. эга. Катта аҳамиятга молик масала. — Отабекнинг ёзган хатини ўқиб эшиши Кумуш учун катта қийматга молик эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МОЛИМАРДУМХҮР айн. мардумхўр.

МОЛИЯ [а. مالیہ – пул маблағлари] 1 икмт. Мақсадли пул фонdlарини ҳосил этиш, жамлаш, тақсимлаш ва ишлатиш юзасидан пайдо бўладиган иқтисодий мунносабатлар мажмуи; пул маблағларини шакллантириш, тақсимлаш, уларни сарф қилиш, ишлатиш тизими. *Молия юли. Молия капитали. Молия тизими.*

2 Бирор шахс, оила, жамоа, муассаса, ташкилот ёки давлат тасарруфидаги пул маблағлари. *Корхона молияси.*

3 с.т. Шундай (молия 1) ишлар билан шуғулланувчи давлат органи. Қишлоқ одамларининг айтишича, Истоилов молиядан яширинча устахона очиб, ясаган буюмларини қиммат баҳоға пуллар экан. Газетадан. *Кира қиляпсан, деб молияга ёзib беришдан ҳам тоймайди булар.* С. Анорбоеv, Оқсой.

МОЛИЯВИЙ Молияга оид, молия жиҳатидан бўлган; пул маблағлари ва уларни тўплаш, тақсимлаш билан боғлиқ бўлган. *Молиявий масала. Молиявий режса.* — Ўрнимдан турдим-у, бир папка молиявий ҳужжатларни қўлтиқлаб, бошлиқнинг кабинетига югурдим. Ф. Мусажонов, Совфа. *Бунинг натижасида.. мамлакатнинг молиявий қуоратига путур етади.* Ш. Холмирзаев, Қил кўприк.

МОЛИЯТ [а. مالیت – пул маблағлари; солиқ] эск. кт. айн. солиқ 1. Қили билан чўлдан ўтинг ташиб сотиб, шу молият пулини зўрга тўладим. С. Айний, Куллар.

МОЛИЙФАР этн. Тўйдан тахминан 20-30 кун ўтгандан кейин келиннинг ёйилган сепини йифиш муносабати билан ўтказиладиган хотинлар маросими.

МОЛЛЮСКА [лот. *molluscus* – юмшоқ, юмшоқроқ] Чиганоқ ичида бўладиган умуртқасиз юмшоқ танли жонивор; кенг тарқалган умуртқасиз ҳайвонлар типи. Денгиз моллюскалари. — Саккизоёқ моллюскаси ҳавф-хатар туғилгандан, ўзидан ранли

модда чиқариб, душманидан ўзини ҳимоя қиласи. «Фан ва турмуш».

МОЛ-МАНОЛ, молу манол [мол + а. منان – эришилган, қўлга киритилган нарса] эск. айн. мол-дунё.

МОЛ-МУЛК, молу мулк айн. мол-дунё. Мол-мулкни мусодара қилмоқ.

МОЛОТИЛКА [р. молотить – «янчмоқ» ф. дан ясалган от] Фалла янчадиган машина. Ҳозир трактор ҳайдаётган жойларда у пайтга бориб комбайнлар сузади, гастода, кўчма ўй турган ерда эса молотилкалар тақиллади. О. Ёкубов, Баҳор кунларидан бирида.

МОЛПАРАСТ [а.+ ф. مالپرست – бойликни севувчи; очкўз] Молга, дунёга берилган, фикри-зикри мол бўлган одам; дунёпаст. «Шунинг ўзи етар» – хаёлидан ўтди унинг. Мунис ўзи молпаст эди. Ў. Умарбеков, Ёз ёмғири.

МОЛХОНА Мол боқиладиган, турадиган бино; оғилхона, оғил. Молхонада охурни тозалаётган Ойнисанинг қулогига беихтиёр гангир-гунгур овоз эшишилди. «Саодат».

МОЛЧИ айн. молбоқар. Яхшиям ишончили бўрибосарлар бор. Улар бўлмаса, молчиларнинг аҳволигавой деяверинг. К. Яшин, Ҳамза.

МОЛЬБЕРТ [нем. *Malbrett* – рассом тахтаси, сурат ўрнатиладиган тахта] с.т. Рассом асар ишлаш жараёнида картина, расм ва ш.к. ни ўрнатадиган, одатда, ёғочдан тайёрланган уч ёёқли мослама, таглик.

МОЛҚҮРА айн. қўра 2. У хотинлар билан ёнимиздаги молқурдан сой бўйига гўнг таширди. С. Сиёев, Ёруғлик.

МОЛ-ХОЛ Кишининг бисотидаги бор нарсалари. Шунча мол-хол билан кишига бир сиким туз бера олмаган инсон кўз ўнгимда сўниб қолаётган гулхан кулидек кўринди. С. Нуров, Дурдана.

МОМА шв. 1 Ота ёки онанинг онаси; буви.

2 Кампир. *Равшанбек, моманинг сўзларига ишонмай, ҳурқиб-ҳурқиб борди.* «Равшан».

3 Кампирларга мурожаат шакли. Ҷўлларда ўнглайсан бундай минғайиб, *Не сабабдан, мома, сочинги ёниб?* «Алпомиши».

Мома Ҳаво қ. момоҳаво.

МОМАГУЛДУРАК шв. Момақалдириқ. Ёмғир, ҳар замонда чақмоқ чақилиб, мома-

гулдурак бўлиб туради. У. Исмоилов, Сайланма.

МОМАТАЛОҚ Қаттиқ калтак зарбидан танада қон талашиб, кўкариб кетган жойлар. *Уни [Аҳмадбекни]* худодан қайтган деб таёқ билан саваладилар, баданларини моматалоқ қилиб, қонга буладилар. М. Ўринхўжаев, Унутилмас кунлар. *Юзлари пачакланган, ҳамма ёғи моматалоқ, сочлари тўзғиган Жўрахон ётар эди.* М. Исмоилий, Фарғона т.о.

МОМАҚАЙМОҚ 1 Сарик тўпгулли, шамолда учиб кетадиган тўзғок ургули ўт; қоқиёт. Эрта баҳор Ёрқиной кўк териб юради. У ён-бу ёнга эланиб, отқулоқ, исмалоқ, момақаймоқ қидирарди. Р. Раҳмонов, Мехркўзда. У худди биздаги момақаймоқ ёки бўтакўзга ўхшайди. Газетадан.

2 кўчма Юз, бадан тузилиши бўлиқ ва ёқимли кўринишга эга (аёлларга нисбатан). У момақаймоқ хотинига ҳам қиё боқмасди. Мирмуҳсин, Умид. *Олчинбекнинг таърифига қарагандা, Зубайдахон тенги ўйк момақаймоқ, оғатижон эмиш.* К. Яшин, Ҳамза.

МОМАҚАЛДИРОҚ Чақмоқ чақиб, электр разряди – яшин билан кузатиладиган, қисқа вақт давом этадиган атмосфера ҳодисаси; портлаш тўлқини. Олисда, гарб томонда, осмонни икки бўлиб чақмоқ чақади, анчадан кейин момақалдироқ гулдураиди. Ж. Ташенов, Жангчи Ўтеген. Кечга бориб жала қўйиб, тонг отгунча момақалдироқ гумбурлаб чиқди. С. Аҳмад, Уфқ.

МОМЕНТ [лат. *momentum* < *moveere* – силжитмоқ, қўзғатмоқ] 1 Бирон-бир нарса бўладиган, амалга ошириладиган вақт; он, лаҳза.

2 физ. мат. Айрим ўлчов, миқдор ва векторлар номи. *Куч моменти.*

МОМИҚ 1 Пахтага ишлов бериш жараёнида толаси ажратиб олинган чигитда қоладиган калта толадан тайёрланадиган майин пахта. *Пахтанинг момигини аскар болаларнинг ярасига босишибди.* «Ёшлик». Собира она кўзгу олдида бир тутам момиқ пахта билан юз-кўзларини артаётган қизига қараб уриша кетди. М. Хайруллаев, Тилла маржон.

2 Умуман, очилган, терилган пахта. Ҳозир чевар қўллар ҳам, машина бункерлари

ҳам лўппак момиқларни мириқиб қамрайдиган дамлар. Газетадан. Чаноқларда кўпирб турган оппоқ момиқлар.. қуёшининг заррин нурида мисоли олмосдек товланади. Газетадан.

3 Юмшоқ юнг, тивит. *Назокат қорак ўёқали пальто, момиқ рўмол ўраб олган.* С. Аҳмад, Қадрдан далалар.

4 кўчма Пахтадай оппоқ, юмшоқ, лўппи, момиқдай. *Йигитали тортинг деган маънода Лавлининг билакларидан ушлади.* Д. Нурий, Осмон устуни. *Гуппа-гуппа ёғар эди момиқ қор.* Ж. Жабборов.

МОМО юқ. усл. Мома, она.

МОМОҲАВО [момо + ҳад. яҳ. ҳавво – ҳаёт манбай] Исломга кўра, Одаматонинг хотини, биринчи аёл ва инсон зотининг онаси (Инжилда Ева номи билан маълум).

МОНАНД [ф. *مانند* – ўхшаш; мос, мувофиқ] кт. 1 айн. ўхшаш. *Ўлкамиз жаннатга монанд.* Ф. Ғулом. *Мисоли ўйқ латофатда мулоийим гул баданларда, Такаллум қилсалар монанди ўйқ ширин суханларда.* Ҳабибий.

2 Мос, мувофиқ, Бригада аъзоларидан яна бири исми жисмига монанд Барно Ҳожиевадир. Ф. Нуруллаев, Бўз йигит. *Ориф отанинг ўзини ёши йигитлардек тутиб, гапга монанд муқом қилишларидан кулишарди.* Р. Файзий, Ҳазрати инсон.

3 (б.к. с. билан) кўм. *взф.* Ўхшатиш, қиёс билдиради; каби, ўхшаб. *Қотиллик ҳам қилай майли Отелло монанд.* А. Орипов, Йиллар армони. Бири ўлдуз монанд, бири ой монанд, Келур устозларим чақнаб, ярақлаб. Миртемир, Ўлар.

МОНАРХ [юн. *monarchos* < *monos* – битта, якка + *archos* – ҳукмдор] Монархия давлатининг бошида турувчи шахс (шоҳ, император, қирол, хон, султон ва ш.к.), ҳукмрон; мустабид; одатда давлат унга месрос бўлиб ўтади.

МОНАРХИЗМ 1 Монархияни давлат тузумининг ягона, энг маъқул шакли деб ҳисобловчи сиёсий йўналиш; монархия шаклидаги бошқарувга тарафдорлик.

2 айн. монархия.

МОНАРХИСТ Монархизм тарафдори.

МОНАРХИЯ [юн. *monarchia* – якка ҳокимлик] Якка ҳокимиятчилик; давлатнинг олий ҳокимияти якка ҳукмдор – монарх

Қўлида бўлган бошқарув шакли ва шундай бошқарув шаклига эга бўлган давлат.

Абсолют (ёки мутлақ) монархия Ҳокимият чекловларсиз, бус-бутун монарх қўлида бўлган бошқарув шакли. **Конституцияли (ёки конституцион) монархия** Монарх ҳокимияти, унинг ҳуқуqlари конституция билан чекланган давлат тузуми.

МОНАРХИЯЧИ Монархия тарафдори; монархист.

МОНАСТИРЬ [юн. monasterion – чекка, хилват, одамлардан узоқдаги жой] 1 Тарки дунё қилган христианлар – монахларнинг муайян қоида ва мөъёллар, белгили низомга амал қилиб яшовчи диний жамоаси.

2 Шундай жамоага қарашли черков, тураржой, ер-мулк ва б.

МОНАХ [юн. monachos – яккаланган, ёлғиз] Тарки дунё қилиб, монастирда яшовчи диний жамоа аъзоси; роҳиб. *Ибодатхонанинг темир панжарали дарвозаси олдида тўпигига тушадиган узун қора чакмон кийган иккى кекса монах турар эди.* О. Ёкубов, Иzlайман.

МОНГОЛ қ. мўғул.

МОНГОЛЛАР қ. мўғуллар.

МОНЕ [а. مانع – ман этувчи, тўсиқ бўлувчи; тўсиқ, ғов] Тўсқинлик, қаршилик қилувчи, ман этувчи нарса ёки шахс. *Ўзидан икки маҳалла нарида бўлган ҳозирги масжид имоматига тайин қилмоқчи бўлган эдилар.* Бунга ҳам моне чиқди. А. Қодирий, Мехробдан чаён.

Моне бўлмоқ Тўсиқ бўлмоқ, тўсқинлик қилмоқ. Лекин арзимаган бир нарса моне бўлади-ю, иши пишиб етганда бузилади. Н. Сафаров, Танланган асарлар. *Фотиманинг пахта билан тўлиб-тошган этаги ўз хаёлини давом эттиришиига моне бўлди.* С. Айний, Куллар.

МОНЕЛИК Тўсқинлик, қаршилик қилиш, моне бўлиш, йўл қўймаслик. [Anvar:] Сен билан менинг ҳар тўғрида ҳам очиқ сўзлашмагимизга ҳеч бир монелик бўлмас, деб ўйлайман. А. Қодирий, Мехробдан чаён. Чунки дадаси ўз сўзли, вақти келганда, ҳар қандай монеликни яксон қилувчи забардаст кекса бўлганидан, унинг қизга уйланишига тўсиқлик қилиш мумкин эмаслигини англади. Ойбек, Танланган асарлар.

Монелик қилмоқ Тўсқин бўлмоқ, қарши бўлмоқ. *Ўй-жой танқислиги яхши мутахассисларни олиб келишига монелик қиласпи.* С. Кароматов, Сўнгти бархан. *Наҳотки, ўша музедек чашма суви.. чўл ичкарисига келтирилишига монелик қиласам.* Ж. Саъдуллаев, Камолот йўллари.

МОНЕСИЗ Ҳеч қандай тўсиқсиз. *Кайхусрав ўзининг отлиқлари ва оғир қуроли пиёдаларини дарёдан монесиз олиб ўтгач, дарҳол массажетлар устига юриш бошлади.* М. Осим, Аждодларимиз қиссаси.

МОНЕТАРИЗМ [лат. moneta – танга, зарб қилинган пул] иқт. Муомаладаги пул миқдори хўжалик шароитини шакллантиришнинг белгиловчи омилидир ва муомаладаги пул массаси ҳажмининг ўзгариши билан ялпи маҳсулот миқдори ўртасида бевосита алоқадорлик мавжуд, деб ҳисобловчи иқтисодий назария.

МОНИЗМ [юн. topos – якка, бир] філ. Дунёдаги турли ҳодисалар негизида битта ибтидо, ягона субстанция (материя ёки рух, жон) ётади, деб ҳисобловчи таълимот; қиёс. дуализм. *Материалистик монизм. Идеалистик монизм.*

МОНИСТ Монизм тарафдори, издоши.

МОНИСТИК Монизмга оид, монизмга асосланган. *Монистик назария. Монистик дунёқараш.*

МОНИТОР [ингл. monitor < лат. monitor – огоҳлантирувчи, эҳтиёт қилувчи] тех. 1 Белгиланган чегараларда сақланиб туриши лозим бўлган маълум ўлчамларни (мас., бинодаги радиоактив нурланиш дарражасини) назорат қилувчи асбоб.

2 Телевизион тасвир сифатини назорат қилувчи мослама; видеоназорат мосламаси.

3 Компьютерда матнин ёки график маълумотларни экранга чиқариш учун хизмат қиласидиган мослама. *Талабалар топширикларни бажаргач, уларнинг натижалари мониторда кўрсатилади ва ҳар бир матн баҳоланади.* «Тил ва адабиёт таълими».

МОНИТОРИНГ [монитор + инг. ing – ҳаракат номи қўшимишаси: кузатиш, назорат қилиш] 1 Бирон-бир жараённи унинг кутилган натижага ёки дастлабки тахминга мувофиқлигини аниқлаш мақсадида доимий кузатиб бориш.

2 Маълум бир ҳодиса ёки жараённинг ҳолатини (мас., қабул қилинган қонуннинг бажарилишини) кузатиш, ҳисобга олиш, баҳолаш ва истиқболини белгилаш. *Жамоатчилик фикри мониторинги. Атроф муҳит мониторинги.* — Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси ҳузуридага маҳсус Амалдаги қонун ҳужжатлари мониторинги институти фаолият кўрсатади. «ЎзМЭ». ..Шаҳарда тадбиркорлар ҳуқуқларининг ҳимоя қилинishi аҳволи мониторинг йўли билан ўрганиб чиқилди. «Инсон ва қонун».

МОНО- [юн. monos — бир, якка, ягона] Ўзлашма байналмилал қўшма сўзларнинг биринчи қисми: «бир», «ягона», «ёлғиз» маъноларини билдиради (мас., *моногамия, монография*).

МОНОГАМИЯ [моно.. + юн. gamos — қўшилиш, никоҳ] 1 Бир (якка) никоҳлиқ; бир эркакнинг фақат бир хотин билан бирга барқарор ҳаёт кечиришидан иборат никоҳ шакли.

2 биол. Бир эркак ҳайвоннинг бир ёки бир неча мавсум давомида фақат бир урғочи билан қўшилиши (кушлар ва сутэмизвучилар ўртасида).

МОНОГРАФИК Монографияга оид; монографиядан иборат бўлган. *Монографик тадқиқотлар.* — Умурзоқов ана шу умумлашмалар ўрнини кенг илмий далиллар билан тўлдирса, фанимиз яна бир монографик асар билан бойиган бўларди. Д. Нурий, Осмон устуни.

МОНОГРАФИЯ [моно.. + юн. grapho — ёзаман] Бир мавзу, бир масалани ҳар томонлама ёритишга бағишланган илмий асар. *Ҳамза ижоди ҳақидаги монография.* — Кўп йишилк тадқиқотлар асосида бир қанча монографиялар нашр этилди. И. Мўминов, Асарлар.

МОНОКУЛЬТУРА [моно.. + cultura — экин; етишириш] Алмашлаб экишга амал қилмаган ҳолда далада фақат бир хил экинни муттасил етишириш. *Пахта монокультураси.*

МОНОЛИТ [моно.. + юн. lithos — тош] 1 Яхлит тош парчаси; ҳарсанг, шунингдек, яхлит тошдан тарашлаб ишланган иншоот ёки унинг бир қисми.

2 кўчма сфт. Жипс, метиндек мустаҳкам. *Монолит бирлик.*

МОНОЛОГ [моно.. + юн. logos — сўз, нутқ] Саҳна ёки бошқа адабий асар иштирокчиларининг ўз-ўзига ёки ўзгаларга қаратилган, жавоб талаб қўлмайдиган нутқи. *«Навоий» пъесасидаги Навоий монологи.* — Кеча шундай қизиқарли ва дўстона вазиятда ўтдики, студентларнинг ўқиган шеълари, монологлари кишини мафтун этади. Газетадан. Кўзи олдида Гоғир монологини айтаётган Аҳмаджон гавдаланди. С. Кароматов, Ҳижрон.

МОНОМЕР [моно.. + юн. metos — қисм, бўлак] ким. Молекулалари ўзаро, бир-бiri билан ёки бошқа моддалар молекулалари билан реакцияга киришиб, полимер ҳосил қила оладиган модда (қ. *полимер*).

МОНОПЛАН [моно.. + лат. planum — текислик, яссилик; самолёт қаноти] Танаси (фюзеляжи)нинг остида, унинг ҳар икки томонида битта ясси қанот бўлган самолёт (замонавий самолётларнинг асосий тури).

МОНОПОЛИСТ айн. *монополиячи.* Союз үруши талаб қилаётган монополистларга қарши ташвиқот олиб бордик. Газетадан.

МОНОПОЛИСТИК 1 Монополия принципларига асосланган. *Монополистик капитал.*

2 Монополияга оид (қ. *монополия* 2). *Монополистик бирлашма.*

МОНОПОЛИЯ [моно.. + юн. poleo — сотаман] 1 Иқтисодиётнинг бирон-бир соҳасида танҳо ҳукмронлик; давлат, корхона ёки жисмоний шахсларнинг ишлаб чиқариш, савдо, ҳунармандчилик соҳасида фаолият олиб бориши учун берилган алоҳида ҳуқуқи. *Монополияга қарши қонунчилик. Монополиядан чиқариш.*

2 Муайян ишлаб чиқариш ёки унинг катта бир қисмини, шунингдек, бирон-бир товар сотишни ўз қўлига олган иирик хўжалик бирлашмаси (картель, синдикат, трест, концерн ва ш.к.).

МОНОПОЛИЯЧИ 1 Бирор соҳани танҳо монополия қилиб олган, савдо ва ишлаб чиқариш соҳаларида ёки бошқа бирор соҳада жуда катта ҳуқуқларга эга бўлган шахс, ташкилот ёки давлат.

2 Иирик капиталист, ишбилармон; монополистик капитал намояндаси. *Америка монополиячилари.*

МОНОСЕМИЯ [моно.. + юн. *sema* – белгі] *тлиш*. Бир маңнолилик; сўзнинг бир маңнога эга бўлиши (Асосан терминлар шундай хусусиятга эга бўлади. Mac., лексема, фонема сўзлари).

МОНОСИЛЛАБИЗМ [моно.. + юн. *syllabe* – бўғин] *тлиш*. Баъзи тилларда сўз (лексема)ларнинг бир бўғиндан иборат бўлиши (бу хусусият хитой-тибет тиллари учун хос).

МОНОТЕИЗМ [моно.. + юн. *theos* – худо] Фақат битта худога сифинувчи, биргина худони эътироф этувчи диний эътиқод; якка худолик (мас., ислом дини); зид. **политеизм**.

МОНОТЕИСТ Монотеизм тарафдори.

МОНОТЕИСТИК Монотеизмга, якка худоликка оид. *Монотеистик таълимот*.

МОНОТИП [моно.. + юн. *typos* – из, шакл, андоза] Ҳар бир ҳарфни сатр кўринишида айрим-айрим қўйиб, териб берадиган типография машинаси.

МОНОТИПИСТ Монотипда ҳарф тेरувчи ишчи.

МОНОТИПЧИ айн. *монотипист*.

МОНТАЖ [фр. *montage* < *monter* – кўтармоқ] 1 Машина, ускуна, иншоот ва ш. к. нинг тайёр қисмларини маълум режа, чизма асосида йиғиш ва ўрнатиш. *Электростанция монтажи. Прокат станогини монтаж қилиш. Монтаж ишлари.*

2 Фильм, адабий ва мусиқий асарлар, расм ва ш. к. нинг парчаларини танлаб олиб, мазмун ва бадиий жиҳатдан бир бутун ҳолга келтириш. *Адабий монтаж. Ҳамма кадрлар суратга олиниб бўлгандан кейин, монтаж даврида – уларни бир-бираига улашда ўша кадрлардан қайси бири яхши чиққан бўлса, шуниси танлаб олинади. М. Алиев, Комил Ёрматов.*

МОНТАЖЁР Монтаж мутахассиси (кинематография ва фотографияда).

МОНТАЖЧИ Монтаж қилиувчи, йиғувчи ишчи, мутахассис (қ. **монтаж 1**). *Тўрт монтажчи бир кран ёрдамида тўрт хонали ўйни бир кунда монтажлаб бўляпти. Газетадан.*

МОНТЕР [фр. *monteur*] Турли-туман электр ускуна-жиҳозларни таъмирлаш, тузатиш бўйича мутахассис. *Премьера. Бугун ҳамма: режиссёрдан тортуб раққосагача,*

гримчидан тортуб монтёргача ҳаяжонда. «Ёшлик».

МОНУМЕНТ [лот. *monumentum* – эсдалиқ, хотира белгиси; ҳайкал < *monere* – эслатмоқ] Бирор тарихий воқеа ёки буюк шахс шарафига қўйилган катта ҳайкал ёки меъморий иншоот. *Ғалаба шарафига қўйилган монумент. – Урушдан сўнг ўша «ажал водийси» деб атаглиши майдоннинг ўртасида снарядлар, бомбалар, миналарнинг парчаларидан улкан ёдгорлик – монумент ўрнатиди.* Т. Рустамов, Мангу жасорат.

МОНУМЕНТАЛ 1 Ҳашаматлилиги билан катта таассурот қолдирадиган; улкан, салобатли, муҳташам; монументга хос. *Монументал бино. – Тақдим этилган лойиҳаларнинг ҳеч қайсиси монументал ҳайкални майдоннинг архитектура ансамбли билан узвий боғлашни тўла уddyдлай олмаган. Газетадан.*

2 кўчма Асосли; мустаҳкам; улуғвор, маҳобатли, муҳташам. *Монументал тадқиқот. – Санъатимизда замонавий меъморчилик билан монументал санъат синтези тобора табиий тус олмоқда. Газетадан.*

3 Улуғворлиги билан ажралиб турувчи ва юксак шаклларда ифодаланган. *Монументал ҳайкалтарошлиқ. – Булар деворларга ишланган монументал расмлар ва кошинкорлик безакларида қўлланадиган услугуб ва воситалардир. Газетадан.*

МОПАРДА [ф. *مَهْبَرَة* – «моҳпора» (ой-парча, гўзал) с. нинг бузилган шакли] кт. Ҳаёли, уятчан. *Ишқилиб, бўйида бўлмаган бўлсин. Вой қиз ўлгур, бало экан, ичидан пишган экан. Афтига қарасанг, шундоқ мопарда, ақлли, ҳуши қизга ўхшаб кўринади. Ойбек, Танланган асарлар.*

МОПЕД [< мо(тоцикл) + (велоси)-пед] Енгил икки гидриракли, кичик моторли транспорт воситаси; моторли велосипед. *Йигитча магазиндан чиқиб, йўл чешида турган мопеди томон бораётганида, Нусратбекка кўзи тушди. С. Нуров, Нарвон.*

МОР [ф. *مَار* – илон] айн. *илон йили қ. илон.*

МОРАТОРИЙ [лот. *moratorium* – тўхтатиб турувчи, секинлатувчи] 1 сиёс. Муайян мажбуриятларнинг бажарилишини давлат ҳокимиятининг махсус ҳужжатлари воситасида номаълум муддатга ёки бирон-бир

фавқулодда ҳодиса (уруш, табиий оғат ва ш. к.) тутагунча кечикириш, тұхтатиб туриш.

2 ұхқ. Муайян ҳаракатларни давлатларға келишув асосида ёки бир томонлама тартибда маълум ёки ноъмалум муддатта тұхтатиши. *Ядро қороллари синови мораторийсі.*

МОРГ [фр. morgue] с.т. Стационар даволаш муассасаларыда мурдаларни сақлаш, шахсини аниқлаш, ёриб күриш учун махсус жиҳозланған бино, хона.

МОРЖ [р. < саам тилидан] 1 Шимолий Муз океани соҳиллари ва құтб оролларыда тарқалған, оёқлари кураксимон, териси қалин йирик сутэмизувчи ҳайвон.

2 күчма с.т. Совуқ, салқын күнларда ҳам құмилаверадиган киши.

МОРЗЕ: Морзе алифбеси [< Morse (С. Морзе) – американский изобретатель] 1 Ҳарф ва рақамлар, нұқта ва тирелар билан күрсатыладиган шартли телеграф белгилари тизими. **Морзе аппараты** Морзе алифбеси ёрдамида сигналлар берувчи әнг содда телеграф аппараты.

МОРО: моро бўлсун шв. Муборак бўлсун. *Үй билан бўлиб, моро бўлсинга ҳам келолмадим-а.* Р. Файзий, Ҳазрати инсон.

МОРОЖНИЙ [р. мороженое – музлатылған нарса] Қаймоқ, сут, мева суви ва ш. к. дан музлатыб тайёрланадиган ширин егулик; музқаймоқ. *Шу куни Ҳафиза Ойтұра билан Раынони морожнійга тұйдирди.* Мирмухсин, Умид.

МОРС [нем. Moosbeere – клюква (кизил нордон мевали бута)] Дараҳт ва буталарнинг меваларига шакар қўшиб тайёрланган чанқовбосар ичимлик.

МОРФЕМА [юн. morghe – шакл] тлш. Үз маъносига эга бўлган, бошқа маъноли қисмларга бўлинмайдиган тил бирлиги (мас., билимли сўзи уч морфемадан иборат: бил+им+ли).

МОРФЕМИКА тлш. Морфемалар ҳақидаги таълимот.

МОРФИН, морфий [юн. Morgheios – юнон мифологиясида: туш, туш күриш худоси (маъбути)] Афюннинг асосий алкалоиди бўлиб, афюндан кимёвий йўл билан ажратиб олинади (табобатда оғриқни қолдирувчи дори сифатида қўлланади). *Касал наркотиклардан бирини, масалан, морфий*

истеъмол қилған бўлса, аччиқ чой ёки кофе бериш керак.

Н. Исмоилов, Касалларни парвариши қилиш. **МОРФИНИЗМ** Гиёхвандлик турларидан бири, морфинга ўрганиб қолиб, уни қабул қилмай тұра олмаслик.

МОРФОЛОГИК Морфологияға оид. *Морфология таҳлил.* Сўзнинг морфологик таркиби.

МОРФОЛОГИЯ [юн. morghe – шакл + logos – таълимот] 1 Одам, ҳайвонлар ва ўсимликлар организмининг шакли ва түзилишини ўрганадиган фанлар мажмуси. *Экспериментал морфология.* Одам морфологияси. *Ўсимлик поясининг морфологияси.* Бактерия морфологияси.

2 тлш. Тил тизимининг бир сўз доирасида грамматик маъноларни ифодалаш во-ситаларини қамраб олувчи қисми.

3 тлш. Грамматиканинг сўз тузилиши (таркиби)ни, сўз доирасида грамматик маъноларнинг ифодаланишини, сўз ўзгартурувчи шаклларни, шунингдек, сўзларнинг сўз туркумлари бўйича гурухланишини ўрганувчи бўлими; сўз шакллари ҳақидаги таълимот. *Ўзбек тили морфологияси.* Феъл морфологияси.

МОС [а. ماس – бир-бирига тегинувчи, уринувчи, алоқадор] 1 Бир-бирига тўғри; ўхшаш, монанд. *Икки севгучи қалбнинг орзулари, ўлари, қарашлари ҳар масалада гоят мос келар..* эди. Ойбек, Танланган асарлар.

2 Муносиб, лойик. *Келин билан куёв бирбирига жуда мос.* *Мос номзод(лар).*

3 Тўғри келадиган; лойик, боп. *Комбинезон билан резинка этик жуда кашта эди, унга [Луқмончага] мосини омбордан топишолмади.* А. Мухтор, Туғилиш.

4 Мувофиқ, уйғун. Ҳар томондан «витет», «чиги-чиги» деб сайдраган қуашларнинг турли қўшиқлари сойнинг нашъасига мос бир музика ҳосил қилган. П. Турсун, Ўқитувчи. *Кўкраклар оёқларнинг оҳангдоши учшига мос диркислайди.* Ойбек, Күёш қораймас.

5 Бир турдаги (уйин қартаси ҳақида). *Қарта мос келди.* *Мос тушдингиз.*

МОСЛАМА Бирор нарсани бажариш учун хизмат қилувчи нарса, асбоб ва ш. к. *Корхона мутахассислари ишлаб чиққан маҳсус мослама цехлар ҳавосини фильтрлаб беради.* «Фан ва турмуш». Ёлғиз культиватор-

га қўшимча ўрнатилган ер юмшатувчи ғилдиракли мосламани ясаш қанчалар оғир бўлди. «Ўзбекистон қўриклиари». Лагмон учун угра гидравлик пресс асосида яратилган мосламада кесилмоқда. Газетадан.

МОСЛАМОҚ Мос құлмоқ, мос, муво-
фиқ ұлға келтирмоқ, мувофиқлаштироқ.
Шеърни күйға мосламоқ. — Ҳамза ўз асар-
ларидаги ҳажвий ролларни қўпинча Юсуф-
жон ақага мослаб ёзарди. Т. Обидов, Юсуф-
жон қизиқ. -Мардонқұл ақа, — деди у бош-
лиқнинг юришига қадамини мослаб. А. Мух-
тор, Бўронларда бордек ҳаловат.

МОСЛАШМОҚ 1 Мос ҳолга келмок, мос бўлмоқ, мувофиқлашмоқ. *Шароитга мослашмоқ.* — Улар агрегат ҳаракати ватезлиги билан мослашиб.. аниқ ишлар эдилар. Газетадан.

2 тлиш. Ҳоким сүз шаклига мос шакл олмоқ. Эзга билан кесим шахс ва сонда мослашади.

МОСЛАШУВ 1 Мослашмоқ фл. ҳар. н. Шароитга мослашув.

2 тли. Сўз бирикмаси ёки гапда тобе сўзнинг ҳоким сўз шаклига мос шакл олишидан иборат синтактик алоқа.

МОСЛИК Мос ҳолат, мос эканлик. Уларнинг ўқувчиларга айтган сўзларида мослик, бир хиллик бўлиши керак. М. Юсупов, Телевизор ёнида. Уларнинг [қонунларнинг] ҳуқуқий жиҳатдан етуклиги, умум қабул қилинган талаблар ҳамда қоидаларга мослиги юксак баҳоланди. Газетадан.

МОСУВО [а. ماسوٰء – ундан бошқа, бўлак] Бутунлай маҳрум бўлган, жудо бўлган, айрилган. Уҳамма нарсадан мосуво. — Уйдан жудо, ердан мосуво.. М. Али.

Мосуво бўлмоқ Айрилмоқ, маҳрум бўлмоқ. Қайга шошаётир умри равонинг, Нетондинг ва недан бўлдинг мосуво. А. Орипов.
Мосуво қилмоқ Айирмоқ, маҳрум қилмоқ. Уй-жоёнингдан мосуво қилиб, она шаҳрингдан чўл-биёбонга ҳайдаган бўлса! Н. Сафаров, Наврўз.

МОТ [а. تەلەم – ўлим, ўлиш, ўлдириш; енгилиш] Шахмат ўйинида шоҳнинг рақиб донаси ҳужумидан ҳимоя тополмай қолган ютқизиқ ҳолати. *[Мунажжим: дона суреб] Киш! Мот! Уйғун ва И. Султон, Алишер Навоий.*

Мот бўлмоқ 1) мот ҳолатга тушмоқ; ютқизмоқ. *Исфандиёр рақибидан мот бўлган шатранжидек ўсал бўлиб ўтириди.* С. Сиёев, Аваз; 2) мунозара, баҳс ва ш.к. беллашувларда енгилмоқ, мулзам ҳолатга тушмоқ. *...тахмини тасодиғиған тўғри чиқиб қолса, унда Махмуднинг ўзи мот бўлади-ку.* М. Осим, Карвон йўлларида. **Мот қилмоқ** 1) мот ҳолатга туширмоқ (шахмат ўйинида). *Лаганбардор ҳодим янги шахматчи бошлиқни икки юришида мот қилди.* Газетадан; 2) баҳс, мунозара кабиларда рақибини енгилмоқ. *Лекин кўн вақт дўйондор ошнасини бирган билан мот қилиб қўйганини кўпиртириб мақтаниади.* Мирмуҳсин, Умид. **Мотга тутмоқ** Гап-сўзидан илнтириб (тўхтатиб) устун келишга, «мот қилиш»га ҳаракат қилмоқ. *Шошманг, Муса ака, бу гапни азолар ўртасига ташлаб олайлик, қани, умумий мажлис нима дейди, — Низомиддинов Мусани мотга тутмоқчи бўлди.* С. Аҳмад, Ҳукм.

МОТАЛЧИ [р. мотальщик – ип ўровчи, калаваловчи] Пиллакашлик фабрикаларидага калавалаш цехи ишчиси, ипни ўраб калаваловчи. *Моталчилар орқасида кузатиб юрган бригадир ғалтакларни кўздан кечириш экан.. Газетадан. Уянги ишга келган моталчиларга амалий ёрдам берарди. Газетадан.*

МОТАМ [*а. ماتم* – дағы маросими; азыганини] 1 Яқын ёки мұytабар кишининг ўлими туфайли юзага келган қайғулы ҳолат; азадорлик ва шу муносабат билан бөглиқ бўлган маърака, таъзия, расм-руслар (қора кийиш, байрам қилмаслик ва ш. к.). *Мотам байроғи. Мотам либоси. Мотам мажслиси. Мотам марши.* ■ Акасининг дарди билан тұлған қалбы учун, яқындағана ўлған онасининг мотами ўз кескинлигини бир даража ийқөтган эди. Ойбек, Танланган асарлар. Ҳамза ўлдирилган. Шоҳимарданда мотам эди. Н. Сафаров, Оловли излар. *Музaffer зотларга мотам ножоиз, Уларнинг ҳаққидир факат ифтихор.* А. Орипов.

2 күмә Қаттқ ташвиш, қайғу-аламли ҳолат. Қайнатанинг Гулнорға үйланиш нияти улар учун катта мотам бўлди. Ойбек, Танланган асарлар.

Мотам тутмоқ Мотам ҳолатида бўлмоқ, шундай ҳолатни кечирмоқ. Унинг назаридা, бутун Ҳирот қора ридога ўралиб, мотам тутаётгандай. Мирмуҳсин, Меъмор. Сен

кетганга мотам тутиб, йиглашади бутун шаҳар. «Баҳром ва Гуландом».

МОТАМДОР [а.+ф. مأتم‌دار – мотам ҳолатли, мотам тутган] айн. **мотамли 2.** Марҳум қабрга қўйилгач, мотамдорларнинг алам-армони хиёл совиши шундан экан. X. Султонов, Онамнинг юрти.

МОТАМЛИ 1 Мотамга тегишли, мотамга алоқадор. *Мотамли кунлар.* ■ Ер чизиб гулхайрilar, Мотамли тўнин кийган замон. F. Фулом.

2 Мотам тутувчи, азадор. Аччиқроқ бир сўз айтиб, аламдан чиққум келди-ю, мотамли уй бўлганидан ўзимни босдим. X. Назир, Кўктерак шабадаси.

МОТАМСАРО [а.+ф. مأتم‌سرا – мотам тутилаётган, марҳум эсланаётган жой] поэт. айн. **мотамли.** Саломатнинг ранги сарғайгган, гёё энг яқин кишисини қабрга қўйиб келаётгандек мотамсаро бир қиёфада эди. С. Аҳмад, Ҳукм. Шу пайт ҳовлига мотамсаро либосдаги пучуқ қиз кириб келди. Э. Усмонов, Ёлқин. Хотира майдонида – мотамсаро она ҳайкали, бу ерда – баҳтиёр она сиймоси. Ҳар иккни ҳолатда, икки улуғ рамзда улуғ ҳикматлар яширин. «Шарқ юлдизи».

МОТАМХОНА Мотам тутиладиган жой, мотами уй.

МОТЕЛЬ [ингл. motel < motor – автомобиль + hotel – меҳмонхона] Автосайёхлар учун мўлжалланган, бир қатор хизмат турларига (техник хизмат кўрсатиш ва ёнилфи қуийш станциялари, гаражлар, тўхташ жойлари ва б. га) эга бўлган меҳмонхона.

МОТИВ [фр. motif – куй, оҳанг] 1 ад. Сюжетнинг таркибий унсури, асарнинг асосий мазмуни, мавзуи. Достоннинг мотиви. ■ Ана шу композицион бағрикенглик, биринчи навбатда, Шайхзоданинг ягона бир мотиви – поясма-поя ривожлантириши санъатида кўринади. «ЎТА».

2 мус. Куйнинг энг кичик қисми. Мотивда битта акцент бўлади.

МОТИГА [р. мотыга – сихмола, фалтакмола] Ерни, ўсимлик, экин остини юмшатиш учун ишлатиладиган қишлоқ ҳўжалик асбоби, мослама. Қатқалоқнинг олдини олиш учун мотигаларни ишга солиб, қатор ораларини сифатли юмшатайлик. Газетадан.

МОТКА [р. матка – она] с. т. Қарта ўйинида: хотин киши расми солинган, катталиқда учинчи ўринда турадиган қарта.

МОТО- [лат. motor – ҳаракатга келтирувчи] Ўзлашма байналилал қўшма сўзларнинг биринчи таркибий қисми: 1) мотор, моторли; 2) моторлаштирилган; 3) мотоциклга алоқадор каби маъноларни билдиради.

МОТОБОЛ [мото.. + ингл. ball – коптоқ, тўп] Катта тўп билан мотоциклда ўйналадиган, футболга ўхшаш жамоавий спорт ўйини.

МОТОДРОМ [р. мото.. + юн. dromos – югириш жойи, югириш] Мотоцикл мусобақаси ва синови ўтказиш учун маҳсус жиҳозланган жой, майдон.

МОТОКРОСС [мото.. + ингл. cross – кесиб, ўртасидан ўтмоқ] Паст-баланд, ўнқирчёнкир йўлларда ўтказиладиган мотоцикллар мусобақаси. Мотокросс ўтказмоқ.

МОТОПОЙГА Мотоцикллар пойгаси, мусобақаси.

МОТОР [лат. motor – ҳаракатга келтирувчи] Бирор турдаги энергияни механик энергияга айлантирадиган машина, двигатель. Трактор мотори. Автомобиль мотори. Моторни юргизмоқ. Моторни ўчирмоқ. ■ Умарали Аноҳрон билан айтишиб турган чоғда Содиқ сакраб «универсал»га минди, моторни тариллатиб, ишида давом этди. И. Рахим, Ихлос. Сал ўтмай, самолётнинг мотори париллаб, парраклари айланга бошлади. Н. Фозилов, Дийдор.

МОТОРИСТ Моторга қаровчи, уни созловчи, таъмирловчи киши; моторчи. Уларда [комбинатларда] электриклар слесарликка, слесарлар электрикликка, мотористлар машинистликка ўқишиади. Т. Шарипов, Катта йўлда.

МОТОРЛАШМОҚ Механик транспорт билан таъминланмоқ (қўшин ҳақида). Моторлашган қисмлар.

МОТОРЛАШТИРМОҚ 1 Моторлашмоқ фл. орт. н. Пароходларни моторлаштирмоқ.

2 Қўшинни транспорт билан таъминламоқ. Пиёда аскарларни моторлаштирмоқ.

МОТОРЛИ Мотори бўлган, мотор ўрнатилган. Моторли қайиқ. ■ Бирор катта кўчадан моторли велосипед миниб ўтди. Та-

риллаган овоз анчагача қулоқларни батсанг қилди. Ў. Усмонов, Сирли соҳил.

МОТОРЛЛЕР [нем. Motorroller – мотор ёрдамида юрувчи, филдировчи] Мотоциклнинг филдираги кичик, эгари билан бошқариш механизми ўртасида оёқ қўядиган очиқ жойи бўлган бир тури (юк ташиш учун хизмат қилади). Сен шу бугундан бошлаб касалхона мотороллери ҳайдовчиси бўлдинг. Ҳ. Шайхов, Характеристика.

МОТОРСИЗ Мотори йўқ, мотор ўрнатилмаган. *Моторсиз вагон.*

МОТОСОЗЛИК Мотор ишлаб чиқариш; саноатнинг мотор ишлаб чиқарадиган тармоғи.

МОТОРЧИ айн. моторист.

МОТОЦИКЛ [мото.. + юн. κυκλος – доири, филдирал] Ички ёнув двигатели билан таъминланган, икки ёки уч филдиракли транспорт воситаси. *Уларнинг ёнгинасидан – тротуарга яқин жойдан мотоцикл гуруллаб ўтди.* Ў. Ҳошимов, Қалбингга қулоқ сол. Шундоққина беш-олти қадам наридан вариллаганича кажавали «Урал» мотоцикли ўтиб кетди. Д. Нурий, Осмон устуни.

МОТОЦИКЛЕТ айн. мотоцикл.

МОТОЦИКЛЕТЧИ айн. мотоциклчи.

МОТОЦИКЛЛИ Мотоциклли бўлган, мотоцикл минганд. *Мотоциклли киши.* Танклар орасида пулемётлардан ўқ узиб, мотоциклли солдатлар келадилар. И. Раҳим, Чин муҳаббат.

МОТОЦИКЛЧИ Мотоцикл минганд, мотоцикл ҳайдовчи ёки мотоцикл спорти билан шуғулланувчи шахс. Аҳмаджон мотоциклчиларнинг қорасини кўриб. қулай пайт пойлаб турган эди. А. Қаҳҳор, Олтин юлдуз.

МОХ [р. мох – могоф, пўпанақ] айн. йўсун II. *Моҳ босган сингари кўм-кўк арчазор жарликлар пичоқ билан қирқилгандай тикка тушиб, ўйноқи сойларга этагини солиб ётибди.* А. Мухтор, Туғилиш.

МОХОВ 1 *ماخاو < a. محو* – йўқ қилиш, четлатиш] Бутун организмни, хусусан, тери, нерв системаси ҳамда ички аъзоларни зааралайдиган сурункали инфекцион касаллик; шу касалга йўлиққан шахс. Ҳа, Ботир ака, ҳозир одамлар моховдан ҳазар қилгандек мендан қочишади. С. Аҳмад, Сайланма.

2 қўчма с. т. Расво, ярамас, чатоқ. *Мохов одам. Мохов иш. Ишнинг моховини чиқармоқ.* – ..дод деганда ҳам гап шуки, қишин экин, мохов экин. Газетадан.

З Қарғиши билдиради. *Нега жим турибисизлар, уринглар мохов бўлгурни!* К. Яшин, Ҳамза.

МОХОВГА ОШНА ҚИЛМОҚ Расвосини чиқармоқ. *Туроб бир куни.. сал насиҳат қилган экан, уни келин олдида моховга ошна қилибди.* Ҳ. Назир, Ўтлар туташганда. **ЯККА МОХОВ** Кишиларга аралашмайдиган ёки аралаштирилмай қўйилган одам. *Қўшиналар уни [Бўрибойни] якка моховга чиқариб, на таъзия ва на тўй-ҳашамга айтмай қўйишган.* Ҳ. Назир, Ўтлар туташганда.

МОХОРА Нўхат, гўшт солиб тайёрланадиган бир хил суюқ ош; нўхат шўрва. *Ошхонада кечадан тўйдан олиб келган мохора билан палов бор, исроф бўлмасин.* Б. Раҳмонов, Юрак сирлари.

МОЧА [ф. ماجه – ит ёки эшакнинг урғочиси] 1 Урғочи эшак. *Умид билан боқиб юрган оқ куррали мочам қолди.* «Гулихирмон».

2 айн. мочагар.

МОЧАЛКА [р. мочить, мокрый – хўлламоқ, ҳўл] Ювениш учун ишлатиладиган чипта ёки бошқа тола боғлами.

МОЧАХАР айн. моча 1.

МОЧАФАР [ф. ماجه خر – урғочи эшак] Мочага нисбатли ҳақоратни билдиради (аёлларга нисбатан қўлланади). Анови қишилодда Чинор деган бир мочагар бор эди.. бир домла билан ўйнашиб юриб, унга тегиб олди. Ш. Ризо, Қор ёғди, излар босилди. *Иложи бўлса, у мочагар билан бошлигинги гаплашсин.* Н. Қобил, Унтутилган соҳиллар.

МОШ [ф. ماش – мөш] Дуккакдошлар оиласига мансуб, бир йиллик дуккакли экин ва унинг овқатга ишлатиладиган, пўсти сабзаранг, ичи оқ дони. *Йўлнинг бир ёғи мөш, ловия экилган дала.* М. Маҳмудов, Мангу куй излаб. *Мошини териб, ювиб, совуқ сувли идишга солиб, суст оловда қайнатасиз.* К. Маҳмудов, Ўзбек тансиқ таомлари.

Қўзини мөшдек очмоқ Қилган ишига яраша жазо, танбех билан ўзига келтириб қўймоқ. *Бу икки зарба билан Аъзамнинг кўзини мөшдек очди.* Шуҳрат, Жаннат қидиргандарлар. -Қиз кўнмаяпти, денглар. *Мен эртага*

уларнинг кӯзини мошдек очиб қўяман, – деди Тансиқ. Ойбек, О.в. шабадалар. **Мош еган хўроздай** Юз-бети семиз, қип-қизил. **Мош еган хўроздай ошпазлар қозон бошида кўй-маланмоқда** эдилар. Ойбек, Навоий. **Моши очилмаслик** Келиша олмаслик, бир фикрда бўла олмаслик. Лекин битта «лекин» и бор-да. **Шу раис билан ҳеч мошим очилишмайди**, – деди Йўлдош. Газетадан.

МОШАК Балиқчилар туркумига мансуб күшларнинг бир тури (бармоқлари орасида сузгич парда бўлмаслиги билан бошқа балиқчилардан фарқ қиласди).

МОШ-ГУРУЧ Оралаб оқ тушган (соч-соқол ҳақида). **Шаҳодат муфти қарийб бутун кўкрагани ёпган баҳайбат мош-гуруч соқолини қалам билан таради**. А. Қодирий, Мехробдан чаён.

МОШИН шв. Машина. **Мошин кўп.. Янги мошинда мунча пахта тераман, деб турганлар ундан кўп.** С. Нуров, Нарвон. **Бир мошин семонни тукканинг тагидан бўлсаям топиб келаман.** М.М. Дўст, Галатепага қайтиши.

МОШКИЧИРИ 1 Мош билан гуручдан пишириладиган қуюқ таом. **Бир лаганда мошкичири олиб кирди.** Мирмуҳсин, Умид.

2 кўчма Оқ аралаш, оқ-қора аралаш, мош-гуруч (соч-соқол ҳақида). **Замон ўзини босиши учун мошкичири соқолини ўнг қўли билан бир оз силаб турди.** М. Исмоилий, Фаргона т.о.

3 кўчма Аралаш-қуралаш, аралаш-куралаш бўлиб кетган. **Иш мошкичири бўлиб кетибди.** ■ **Болалар адабиёти эса камтапарникига қўшилиб, мошкичири бўлиб кетган.** Газетадан.

МОШОВА [ф. موش - мошли суюқ овқат] Мош ва қовоқ солиб ёки мош билан жўхори уни солиб тайёрланадиган суюқ таом. Эрталаб бир ҳовуч мошни бир кафт оқ жўхорининг уни билан бир қозон сувга солиб қайнатиб, унинг номини «мошова» қўйиб, ҳар қайсилари бир косадан ичардилар. С. Айний, Эсдаликлар.

МОШПОЯ 1 Мош экинининг пояси. **Мошпояни юлиб олмоқ.**

2 Мош экилган ер. **Мошпояга сув қўймоқ.**

МОШУГРА Мош ва уградан тайёрланадиган суюқ таом. **Қайнатиб берадиган мошхўрда, мошуграсини ҳам тўғриликча пшириб бермай..** С. Зуннунова, Гулхан.

МОШХЎРДА [мош + ф. خورد - ейилган, ичилган] Мош билан гуручдан тайёрланадиган суюқ таом. **Кечқурун Саодат камнир дўппидай ўчоқ олдида чўққайиб, мошхўрда қайнатаркан, Йўлчи кириб келди.** Ойбек, Танланган асарлар.

МОЯ I Ургочи тия. **Бир қарни нор пўтаклини кўрдингми?** – **Бизнинг элда қолган учта мояси.** «Нигор ва Замон».

МОЯ II [а. مای - хамиртуруш, ачитқи; зардоб; манба; маблаг] кт. Бирор нарсанинг асосини ташкил қиласган модда, асос бўлган нарса; ўзак; бирор гурухнинг, жамоанинг асосини ташкил қиласган шахслар. **У [Абдураҳмон] кутган асосий моялар, яъни мударрис, пешволар.. зиёратчилар орасида кўз оғриғи учун ҳам кўринмадилар.** А. Қодирий, Мехробдан чаён.

МОЯК 1 Товуқнинг тухум қилиши кепрак бўлган ерга қўйиладиган тухум ёки тухумга ўхшаш нарса. [Фотима:] **Келинпошша, товуқларингизга мояк кўйдингизми?** А. Қаҳҳор, Оғриқ тишлар.

2 шв. Тухум. **Бир гуруҳ бола мояк уриштирияти.** Т. Мурод, От кишинаган оқшом.

3 Эркакларнинг ёрғоқ ичиди жойлашган бир жуфт жинсий бези; уруғдон (сперматозоид ва эркаклар жинсий гормони ишлаб чиқаради).

МОЯНА [ф. مهانا - ҳар ойдаги; ҳар ойлик (иш ҳақи, нафақа)] с. т. Маош. **Бир ойлик мояна.** **Мояна олмоқ.** **Мояна тўламоқ.**

МОЯНАЛИ Мояна берадиган, мояна тўлайдиган. **Қани энди мен ҳам сиз қатори моянали бир ишга кирсам.** М. Осим, Тилсиз гувоҳ.

МОЯНАХЎР [мояна + ф. خور - еювчи] **кам қўлл.** Фақат мояна, ойлик билан ҳаёт кечириувчи.

МОФОР 1 Туриб қолган нарсаларда ёки заҳ ерларда микроскопик замбуруғларнинг тўпланишидан ҳосил бўладиган ва нарсаларни чиритадиган момиқсимон туклар; пўпанак. **Китоб варақларидан заҳ ва мотор ҳиди анқир эди.** С. Аҳмад, Қадрдон далалар.

2 кўчма Кир, кир босган. **Тешабой юрагидаги ғашлик моторини шу пўписа билан ювди.** М. Исмоилий, Фаргона т.о. **Бошида титилиб кетган мотор дўппи.** М. Исмоилий, Фаргона т. о.

Моғор босмоқ Моғор қопламоқ; пұпа-
накламоқ. *Моғор босған нон.* — Сой суви..
юзини моғор босиб, чармдек қотиб кетған
безбет харсангларға қарши олиша-олиша,
бутун ғазабини уларнинг устига тұқади. С. С.
Анорбоев, Оқсой. [Сидиқжон] Нега қишилек-
да бұлыб ұтған ва бұлыб ұтаётған ишларға
күзини күттароқ очиб қарамапти? Ақпини
моғор босғани шудир-да! А. Қаҳхор, Құшчи-
нор чироқлари. *Наҳотки Ахмаддек нақи-
рон ынғит мана шу.. миясини занг, вұжуди-
ни моғор босаётған кимсага бас келолмаса?*
Ф. Мұсажонов, Ҳиммат.

МОГОРЛАМОҚ айн. **могор босмоқ** қ.
могор. Нон могорлаб кетибди. — Унинг азалий мудроқ, могорлаган шуурига тароватли бир түлкүнлар, зиёлар сочилмоқда. С. Сиёсв, Аваз. Шундоқ гүзэл шаҳримизда могорлаб ётган одамлар ҳам бор экан-да! Мирмуҳсин, Жаҳолат панжаси. [Ўрмонжон:] Аввало Зуннунхўжсанинг сандигида ётиб, ақлинг могорлаб кетганидан кулгин! А. Қаҳҳор, Кўшчи-нор чироклари.

МОХ [ф. ھا، ھا – ой] поэт. айн. ой.
[Гулы:] *Ох.. Қүёшдин нур олиб кулган каби
моҳ, Қулардим сұнғғи бор, у келса мен ҳам.
Уйғун ва И. Султон, Алишер Навоий. Құқда
моҳ аста кезар. Э. Воҳидов.*

Моҳи тобон (ёки мунаввар, анвар) Равшан нур сочувчи ой (гўзалларнинг сифати). Сабо, арзимни еткур, моҳи тобон бир келиб кетсун. Ҳамза. Ҳар бирлари бир моҳи мунаввар қизлар. Ҳабибий. Олиб борсак, кўрар ул моҳи анвар. «Муродхон».

МОҲАЗАР [а. ماحضر – барча бор нарса; тайёр таом] эск. кт. Тайёр, ҳозирланган таом. *-Нега турдингиз. Чой, нон моҳазар. -Рахмат, тақсир. А. Қодирий, Мехробдан чаён..дастурхон салиниб, моҳазар келтирилди. С. Абдулла, Мавлоно Муқимий. Бир косадан совуқ сувни олдимизга қўйиб, моҳазарни тушира кетдик. Ф. Ғулом, Шум бола.*

МОХІЁНА {ф. ماهیانه – ҳар ойлик иш-ҳақи} эск. кт. айн. **маош**. [Анвар] Уч-тұртшыллардан бери ўрдада миңзөлик қилиб, неча тишло мөхіёна олар әмши. А. Қодирий, Мек-роблан чаён.

МОХИР [a-ماھر – маҳоратли, малакали, уста; чаққон] Юксак маҳоратга эга бўлган, маҳорат қозонган; уста. *Моҳир сувчى. Moхир ёзувчи. Moхир ташкилотчи.*

Шоғирд қанча моҳир бўлса, қувонар устод. F. Fулом. Тўғри, кексаларимиз дехқончиликда жуда моҳир.. Ойбек, О.в. шабадалар.

МОҲИРЛИК Юксак маҳоратга эгалик; маҳорат. *Турли миллат жангчилари Жўра-хоннинг жасорати ва моҳирлигидан қўйил қолганлигини сўзлаб бердилар.* Т. Рустамов, Мангу жасорат. *Буълодозерни моҳирлик билан бошқариш, иш унумдорлигини кўзлаб меҳнат қилиши бўлакча экан.* «Ўзбекистон кўриклари».

МОХИРОНА Маҳорат билан, моҳирлик билан. *Моҳирона хомтот қилинган новдалар, сийрак япроқлар оралаб ерга танга-танга қўёш нури ёғилади.* Ж. Абдуллахонов, Орият. Мен ҳам уни [Пиракни] моҳирона рақс қилиши билан таҳсиллаб мақтадим. С. Айний, Эсдаликлар.

МОҲИЯТ [а. ماҳият – ҳақиқат, ҳар нарсанинг асли, туб-негизи] 1 Бирор нарсанинг замиридаги туб, энг муҳим маъно, ички мазмун, магиз. *Моҳият* – нафақат Бухоро ўлкасини, балки Туркистон, Хоразм, Фарғона музофотлари, алқисса, икки дарё оралигини ёвдан озод этишдан иборат! Ш. Ҳолмираев, Қил кўприк. *Риҳисиёй*, чамамда, чўлқуварларнинг улкан ишининг моҳиятига тушунмаятти. Р. Файзий, Чўлга баҳор келди.

2 флс. Нарсаларнинг ички мазмунини бўлиб, уларнинг турли-туман хоссаларини ва муносабатларини яхлит акс эттиради. **киёс. ходиса.**

МОХТОБ [ф. مەتىب – ой нури, ойдин]. Еритиб турувчи ой; ойдин. *Сүтдай оппоқ моҳтоб кечада оқ кийим остида келувчининг кимлигини аниқлаш мумкин эмас экан. С. Айний, Эсадаликлар. Кун чекиниб, моҳтоб чиқади, Чечаклар ҳам ярқирап алвон. М. Шайхзода.*

МУАЗЗАМ [а. مَعْظَمٌ – машхур, донгдор; буюк, улуғ] 1 кт. Азим, улкан, улуғвор. *Муazzам шаҳар. Муazzам ишоот.* — *Юксак дараҳитларнинг учлари күчоқлашиб, муazzам яшил чодир ясаган. Ойбек, Қўёш қораймас. Пишканик муazzам таъзияхонани эслатарди. Қишлоқ аҳалининг кайфи бузук, ғанимок. С. Сиёев, Аваз.*

2 Муаззам (хотин-кизлар исми)

МУАЗЗИН [а-مُؤْذِن — намозда қақиравчи, азон айтувчи] дин. Масжидда азон айтиб, намозга қақиравчи шахс; сўфи. *Хаз*

рат минбардан тушиб, бетига фотиҳа тортгандан кейин, масжид муаззини билан дарвозанинг ёнига бориб турди. М. Муҳаммаджонов, Тұрмұш уринишлари.

МУАЙТАЙ [тайланда кураш, тайланда бокс] Спортчилар (боксдагидек) құлқоп кийган қолда махсус рингда вазн тоифалари бүйича мусобақалашадиган спорт тури. Муайтайды құл, тирсак, оёқ ва тизза билан зарб бериш, шунингдек, ракыбни күчөк-лаб ийқитиш мүмкін. *Миллатимиз фарзандларининг муайтайды бүйича халқаро майдонда ўз обрұйига эга бұлып бораётгани ҳаммамиз үчүн фахрли албатта.* Газетадан.

МУАЙЯН [а. معین – белгиланған, аниқ, аниқланған] 1 эск. кт. Тайин этилған, белгиланған, аниқланған. *Бул тақдирни ўшал муайян қаты ом соати етмагунча.. пүшида тутилмоги мақұлдир.* А. Қодирий, Үтган күнлар.

2 Аниқ, тайинли, белгили, маълум. *Муайян давр.* — Олимхоннинг муайян касби-кори ўйқ. Ойбек, Танланған асарлар. *Кишининг руҳий ҳолати ва иш қобиляти муайян ритм-га бүйсүнишини одамлар аллақачон пайқашған.* Газетадан.

МУАЛЛАҚ [а. معلق – ҳал қилинмай қолған; тобе, боғлиқ бұлған; осилған, осилиб қолған] 1 Ҳавода, бирор нарсага тегмай, осилмай туриб қолған. *Хөзиргина дон ортиб ўтган машина орқасидан күтариған чанғ ҳавода муаллақ туриб қолди.* С. Ахмад, Қадр-дон далалар. Бир бечора сұғитурғай, табиат кашф этгандың үшашылқларининг фарқига етмаётгандай, ҳавода муаллақ туриб вижирлайди. Н. Фозилов, Оқим.

Муаллақ ошмоқ Сакраб ҳавода оёқни бөш томондан ошириб, яна ерга оёқ билан тушмоқ, умбалоқ ошмоқ. *Бирори ғиқиғиди муаллақ ошиб.* «Гулихиромон».

2 На у ёқли, на бу ёқли бўлмаган, аросат ҳолда(ги); аросат. *Бу ҳаммаси ҳаётнинг энг нозик, энг муҳим томонлари эди ва ҳаммаси муаллақ бир аҳволда ётари.* П. Қодиров, Уч илдиз. *У қаёққа ён босишни билмай, қоқ ўртада муаллақ бўлиб қолди.* А. Убайдуллаев, Ҳаёт оқими.

МУАЛЛАҚЧИ эск. айн. **акробат.** Аммо муаллақчилардай эпчил ҳаракатлар билан арқонга тирмашиб, катта муз устига иргиди. Ҳ. Назир, Сўнмас чақмоқлар.

МУАЛЛИМ [а. معلم – ўргатувчи, ўқитувчи; устоз] 1 Дарс берувчи киши; ўқитувчи, педагог. *Математика муаллими. Мусиқа муаллими. Университет муаллими.* — Синфга муаллим бўлиб киряпсизми ё ўрта асрлар тарихи учун кўргазмали қурол бўлибми? С. Сиёев, Ёруғлик. *Фиқҳдан таълим берувчи муаллимнинг маоши 300 дирҳамни ташкил этган.* «Фан ва тумуш».

2 Таълим берувчи, бирор нарса ўргатувчи киши; устод, устоз.

МУАЛЛИМА Муаллим аёл. *Отин буви дейшига тили бормайды.. муаллима деса-чи?* М. Исмоилий, Фарғона т.о.

МУАЛЛИФ [а. مؤلف – яратувчи, ижодкор, автор] кт. Бирор асар, лойиҳа, кашфиёт ва ш.к. ни яратган шахс. *Роман муаллифи.* — Артист танлашда ҳам фильм муаллифлари томошабин кўнглини топишган. Т. Тўла, «Үтган күнлар» ҳақида. ..энг истикболли лойиҳа муаллифлари деб топилғанлар ичиди Ақбар Қодиров ҳам бор. Ж. Абдуллахонов, Хонадон.

МУАЛЛО [а. معلم – олий, юксак] эск. кт. Юксак, олий.

МУАММО [а. معتمى – жумбоқли, сирли, галати; тушунилиши қийин, бошқотирма; кўр, кўр қилинган] 1 ад. Ўзбек мумтоз адабиётida шеърий жанр, поэтик санъат тури. Унда бирор сўз, исм (ёки уларнинг бош ҳарфлари), сана ва б. яшириб берилади. *Навоий муаммолари.* — [Отам] Муаммо, абжад ҳисоби ва.. баъзи воқеаларни билишга боғлиқ бўлған шеъларни.. кўп биларди. С. Айний, Эсадаликлар.

2 Тушуниб бўлмайдиган, жумбоқли нарса; жумбоқ. *Кумушнинг заҳарли муаммо мактуби бир сира Отабекнинг кўз ўнгидан ўтиб кетди.* А. Қодирий, Үтган күнлар. *Ҳа, оғайни, дунёда англашилиши қийин бўлған муаммолардан ҳеч бирини севгига тенглаштириб бўлмайди.* С. Кароматов, Олтин кум.

3 Ҳал қилиниши лозим бўлған нарса; масала, проблема. *Асарда катта муаммолар күтариған.* — Сув чиқараш муаммоси ҳал бўлиб, техникадан яхши ёрдам кўрсатилса, биз меҳнатдан чарчамаймиз. Ф. Нуруллаев, Бўз йигит. *Демак, Орол муаммоси давлат аҳамиятига эга бўлған муҳим вазиға бўлиб қолмоқда.* «Фан ва турмуш».

МУАММОЛИ 1 Тушуниш қийин бўлган; сирли, жумбоқли. *Муаммоли гап.*

2 Муаммодан иборат бўлган; проблематик. *Муаммоли масала.*

МУАНБАР [а. مَعْبَر – анбар ҳидли, муваттар, хушбўй] **1** Ёқимли ис, яхши ҳид; хушбўй. *Полизлардан анқир муанбар, Борға бир қиз ясар гулчамбар.* Р. Бекниёз, Мовий тўлқинлар.

2 Муанбар (хотин-қизлар исми).

МУАННАС [а. مَوْنَث – хотинларга хос нозик, мулойим; хотин жинси] **1** эск. Хотин жинси. *Тўрамнинг кўзларига уйқу келмасдан.. кўчаларда кўринган аҳли муаннасларни.. кўздан кечириб ётдишлар.* «Муштум».

2 тлиш. Араб тилида хотин жинсига оид сўз ёки сўз шакли, мас., *муаллима, мураббия, сайёра; зид. музаккар.*

МУАРРИХ [а. مَوْرَخ – тарих ёзувчи, тарихчи] Тарих ёзувчи, тарихчи. *Бу ерда Навоининг шахсиятини характерловчи бир нуқтани муаррихлар қаид қилиб ўтадилар.* Ойбек, Навоий. *Забъфарон вараққа кўз нурин тўкиб, Ёдга ҳам оларсиз биз – муаррихини.* Б. Бойқобилов. *Муаррих ал-Мақдисий бизга Ҳоразимдан олиб чиқилаётган моллар рўйхатини қолдирган.* «Фан ва турмуш».

МУАССАСА [а. مَوْسَس – идора, корхона, ташкилот; институт] Хўжалик, савдо-сотик ишлари ва ш.к. нинг бирор соҳасини бошқарувчи ёки илмий, таълим-тарбия ишларини олиб борувчи, белгили штат ва маъмуриятига эга бўлган ташкилот. *Давлат муассасалари. Ижтимоий муассасалар. Илмий муассасалар.* ■ *Мактаб ва мактабгача бўлган муассасалар сони йил сайн ортиб бормоқда.* Газетадан.

МУАССИР [а. مَوْشَر – таъсир қилувчи; таъсирчан] эск. кт. Таъсир қилувчи, таъсирли, ёқимли. ..унинг нур ичиди чўмилган сиймосини, ойим, деб хитоб қилгандаги мулойим, беозор ва муассир сўзини яхши кўраман. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МУАССИС [а. مَوْسَس – асос солувчи, ташкил этувчи] Таъсис этувчи, асос солувчи. *Бу газетага ким муҳарририлик қиларкан? Муассиси ким экан? Ўзи қанча чиқаркан?* Газетадан.

МУАТТАР [а. مَعْطَر – хушбўй, ўтқир ёқимли ҳидли] **1** Ёқимли ҳид сочувчи; хушбўй. *Келди баҳор, наврўзи олам. Гул фас-*

лидир – боғлар муаттар. Уйғун. Бутун олам хушбўй, *муаттар гулларга бурканиб олган-дай.* О. Ёқубов, Каптар.

2 Муаттар (хотин-қизлар исми).

МУАШШАР [а. مَعْشَر – ўн марта кўпайган, ўнлик] ад. Ҳар бир банди ўн мисралари, бир неча ўнлик бандлардан ташкил топувчи шеър шакли.

МУБОЛАФА [а. مَبَالَة – кучайтириш, бўрттириш; гипербола] **1** ад. Тасвирланадиган ёки таърифланаётган кимса, нарса, ҳодиса ва ш. к. ни ўқувчиларга яқол, таъсирили қилиб етказиши учун уларнинг сифатларини ортириб, бўрттириб кўрсатиш; шу мақсадда ишлатилган сўз, ибора; гипербولا. *Ўзбек мумтоз адабиёти муболагаларга бой.* ■ *[Анвар:] Агар менга ҳурмат лозим бўлса, муболага билан эмас, яна тақрор айтаман, бир қариндошингиз қаторида тақаллуфсиз муомала қилиш билан бўлсин.* А. Қодирий, Мехробдан чаён.

2 Умуман, бўрттириш, ошириб юбориш; лоф. *Муболага қилимоқ.* ■ *Энди гузар ва ўнгинларда мулла Обиднинг кучи ҳақида муболага бошлайдилар.* А. Қодирий, Обид кетмон. *Анвар жавобни ўқиб завқланди: -Офарин, Раъно, лекин бирорининг устида ортиқароқ муболага қилибсан.* А. Қодирий, Мехробдан чаён.

МУБОЛАФАЛИ **1** ад. Муболагадан иборат бўлган, муболагага бой. *Муболагали тасвир.*

2 Бўрттириб, ошириб юборилган; лоф урилган. *Мен у вақтларда отам нақл қилган бу воқеанинг ясама ва ҳаддан ортиқ муболагали эканини сезмай, эшигнамига ишонган эдим.* С. Айний, Эсдаликлар.

МУБОЛАФАСИЗ Муболага қилинмаган, ортирилмаган, бўрттирилмаган. *Муболагасиз гап.* *Муболагасиз гапирмоқ.* ■ *Ҳеч муболагасиз айтиши мумкинли.. сугоришни тўғри ташкил этиши мўл ҳосил олишининг ҳал қилувчи омили бўлади.* Газетадан.

МУБОЛАФАЧИ Муболага қилувчи, муболага билан гапиравучи. *Бир сергапга, бир муболагачига эҳтиёт бўлиш керак.* Ҳ. Фулом, Тошкентликлар.

МУБОРАЗА [а. مَبَارَزَة – ўзаро кураш, курашиш; дуэль] эск. кт. Кураш, курашиш. ..улар тинчлик учун кураш соҳасида тинмай мубораза қиладилар. Ойбек, Нур қидириб. ..ининг остида узала тушшиб ётган син-

фиий муборазани кўришда кўрлик қилдилар. «Муштум».

МУБОРАК [а. مبارک – худо марҳамат қилган; хайрли; бахти] 1 Бахт келтирувчи; хайрли, эзгу, қутлуғ. [Ҳасанали:] -Кўрайчи, қадамим муборак бўлармикин, – деб қўйди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 Табаррук, муқаддас, азиз. *Бектемир. халтачани, гўё муборак жойдан келган азиз дўстининг совға-саломи каби, ҳаяжон билан очди.* Ойбек, Қуёш қораймас. -Ота, агар муборак тупроғимизда сўнгги инглизнинг шум изини учирмасак, Покистон ватанпаварлар учун нопокдир! – деди Аҳмад Ҳусайн. Ойбек, Нур қидириб.

3 Табреклаш, қутлаш ибораси. *Саруполар муборак.* — [Ўзбек ойим:] Ўғил муборак бўлсин, болам! А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Тўрт ўш жафо чеккан ватандош ўртоқ, Бу ўйиги байраминг муборак энди.* Ф. Ғулом.

4 Муборак (хотин-қизлар ва баъзан эркаклар исми).

МУБОРАКБОД [а.+ф. مبارکباد – табриклиш] кт. Табриклиш, қутлаш, қутлов. *Муборакбодга бормоқ.* Муборакбод учун келмоқ. — ..бала асраганинг дарагини эшиштаган қўни-қўшилар, узоқ-яқин қариндошлар муборакбодга кела бошлаган эдилар. Ҳ. Ғулом, Тошкентликлар. *Бу сўзларнинг орасида энг ёқимлиси Ҳонзода бегимнинг муборакбоди бўлди.* П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

Муборакбод қилмоқ (ёки этмоқ, айламоқ) Табрикламоқ. *Анвар девонхона саҳнига етганда, ичкаридан каттадан-кичик мирзо, муншийлар янги бошлиқларини муборакбод қилгали ўринларидан қўзғалдилар.* А. Қодирий, Мехробдан чаён. *Маҳмуднинг хузурига кириб, уни муваффақият билан муборакбод этди.* М. Осим, Карвон йўлларида.

МУБОРАКНОМА тар. Амир ёрлиғи ёки фармони. Амирдан қозига Шофириконга бориб, янги рӯд қазиши ишига раҳбарлик қилиши тўғрисида муборакнома келган. С. Айний, Эсдаликлар.

МУБОРИЗ [а. مبارز – яккама-якка курашувчи] эск. кт. Мубораза қилувчи, курашчи. *Оташин мубориз* [Навоий] ўзининг ҳақлигига, ўз илғор интилиш ва foяларининг тўғрилигига ишонган бўлса-да, лекин тўхтосиз ва аламли мағлубиятининг туб сабабини билмади. В. Зоҳидов, Ўзбек адабиёти

тариҳидан. ..ғазалларда жафокаш муборизнинг, исёнкор қалб эгасининг руҳий фожиаси равшан кўриниб туради. «ЎТА».

МУБОШИР [а. میاشر – бажарувчи; бошлиқ, назоратчи] эск. 1 айн. **инспектор**.

2 Бирор ишга бошчилик қилувчи, бошқарувчи, бошлиқ. Тўйга ўзини мубошир ҳисоблаган, катта Каримовнинг лаганбардорларидан бири унга тўн ёпинтириб, ичкаридан олиб чиқди. С. Абдулла, Күёвлар, келинлар.

3 тар. Солиқ йиғувчи амалдор. *Маждидин.. солиқларни ўғимоққа киришмоғи кераклигини сўзлади.* –Дуруст, мубоширлик чаккиши эмас. Ойбек, Навоий.

МУБОҲАСА [а. میاھش – муҳокама, мунозара, баҳс; музокара] кт. Баҳслашиш, баҳс, мунозара. *Мунозара бирмунча жиҳдийлашиб, мубоҳаса ҳатто домланинг обрўйига.. тўқинадиган бўлди.* А. Қодирий, Обид кетмон. *Ҳафтада бир ўғилиб, диний, илмий масалалар юзасидан мубоҳаса ва мунозара ўтказсак.* Сиз бу ишга бош бўлсангиз. М. Осим, Карвон йўлларида.

МУБТАЛО [а. مبتنی – азоб чекувчи; гирифтор, дучор бўлган] 1 Бирор иллат, қасаллик ёки кўнгилсиз воқеага дучор бўлган, учраган; гирифтор. [Гули:] Нечун тұғдинг мени баҳти қарони? Балога мубтало мотамсарони? Уйгун ва И. Султон, Алишер Навоий. *Бидъатга ботган мубталоларни кўролмасман.* «Муштум».

2 Мафтун, шайдо, ошиқ. *Мубталоман парирўга, кўзи бир маст охуга.* Я. Маматхонов. *Ёр васлидан тополмас Эркин дилига таскин.* Афсус демакдан ўзга у мубтало нақисин. Э. Воҳидов.

Мубтало бўлмоқ 1) гирифтор бўлмоқ, дучор бўлмоқ, учрамоқ. *Чамамда, ўртоқ Ҳўжабеков «фош қилиш» касалига мубтало бўлган кўринади.* С. Анорбоев, Оқсой; 2) мафтун бўлмоқ. *Лола янглиғ оразингни мен кўриб тасвирда.* Мубтало бўлмоқлигим ёзмиси экан тақдирда. Ҳамза. **Мубтало қилмоқ** (ёки этмоқ, айламоқ) 1) гирифтор қилмоқ, дучор қилмоқ, учратмоқ. [Отабекнинг] Умрининг энг қимматли кунларини оғулаган, икки ўш бўйи давосиз дардга мубтало қилган ўз онаси эмасмиди? А. Қодирий, Ўтган кунлар; 2) мафтун этмоқ.

МУБҲАМ [а. مۇبەھام – яширин, ноаниқ; шубҳали] кт. Мұхмал, ноаниқ; чигал. **Мубҳам жавоб.** — Ўзи тушуниб етмаган ички газаб ва мубҳам фикрлар тумани уни [Умидни] چулғаб ола берди. Ш. Гуломов, Эрқин уфқулар.

МУВАФФАҚ [а. موافق – яхши натижали, ўнгидан келган, омади юришган]: **муваффақ бўлмоқ** Муяссар бўлмоқ, эришмоқ. *Мен сизга кўт дафъа гапирсан ҳам.. мақсадимни ҳали тушунтиришига муваффақ бўлган эмасман.* Ойбек, Танланган асарлар. *Хонга яқин кўриниб, Анварнинг ўрнини олишга муваффақ бўлди.* А. Қодирий, Мехробдан чаён.

МУВАФФАҚИЯТ [а. موافقیت – яхши натижа, эришилган нарса; ютуқ, омад] Бирор ишда эришилган натижа, яхши натижа; ютуқ, галаба. *Муваффақият қозонмоқ.* *Муваффақиятга эришмоқ.* — *Парниҳўжаса ёғчи пойлоқчилек, чақимчилек ишининг муваффақиятидан ғуурланиб.. сўзлаб бораркан, эзлиқбоши уни тўхтатди.* Ойбек, Танланган асарлар. *Душман қанчалик гангитилса, унинг ўт очиши нуқталари қанчалик емириб ташланса, ҳужумнинг муваффақияти шунча муқаррар бўлади.* А. Қаҳҳор, Олтин юлдуз. *Латофат кандидатлик диссертациясини муваффақият билан ёқлаб олди.* Л. Тожиева, Мехрим сизга, одамлар.

МУВАФФАҚИЯТЛИ Муваффақият билан тутаган, муваффақият келтирган, ижобий натижага олиб келган; натижали. *Муваффақиятли ҳаракат.* *Муваффақиятли иш.* *Муваффақиятли ҳужум.* — *Республикализ матбуотида фан ютуқларини тарғиб қилиш борасида муваффақиятли қалам теборатиб келаётган тажрибали журналистларимиз бор.* «Фан ва турмуш».

МУВАФФАҚИЯТСИЗ Муваффақияти бўлмаган; натижасиз, самарасиз. *Муваффақиятсиз иш.* — *Фашистларнинг ҳар гали ҳужуми муваффақиятсиз чиқаверди.* Т. Рустамов, Манту жасорат.

МУВАФФАҚИЯТСИЗЛИК 1 Салбий натижа, натижасизлик. *Ишининг муваффақиятсизлиги.*

2 Ютқизиқ, мағлубият. Биринчи муваффақиятсизликдан кейин оқ қўлини ювиб, қўлтиққа урган чемпион бўлмайди. С. Абдуқаҳҳор, Олтин водийларни кезгандга. *Беш ўйигит муваффақиятсизликка учрагандай руҳлари тушиб, уйларига тарқаганларида, тонг*

ёриша бошлаган эди. П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

МУВАШШАХ [а. مۇۋاشىخ – зийнатланган, безалган] ад. Ҳар бир байтининг биринчи мисралари бош ҳарфи сирасидан шоир қаламга олган шахс номи келиб чиқадиган лирик шеър. *Ғози Юнус.. мадрасага кирди.. фикрида бир ўзгариш бўлиб, мувашишалар ёзди.* А. Қодирий, Кичик асарлар. *Комронлик унга етмак, етмаган армон билан.* Ким мувашишаш битди Эркин кўнглида армон билан. Э. Воҳидов, Мұхаббатнома.

МУВАҚҚАТ [а. مۇۋاқقىت – майян вақтга белгиланган; вақтинча, қисқа вақтли] Вақтинчали, доимий бўлмаган. *Муваққат ҳукумат.* *Муваққат иш.* — *Хатни ўқиб бўлганда, унинг кўз ўнги қот-кора, ўтирган ўрнига ҳам ишона олмас, ҳамма нарса муваққатдек эди.* Ш. Холмирзаев, Қил кўпrik. *Улар [бинонкорлар] баъзан муваққат баракларда яшашга мажбур бўладилар.* Газетадан.

МУВОЗАНАТ [а. موزانات – таққослаш; тенглаштириш; тартибли бошқариш] 1 Жисмларнинг қарама-қарши ўйналган тент кучлар таъсиридаги тинч, турғун ҳолати. *Турғун мувозанат (физ.).* *Мувозанат сақламоқ.*

2 кўчма Қарама-қарши кучларнинг, ҳодисаларнинг тенглашуви, уйғунлашуви туфайли содир бўладиган нисбий турғунлик, осойишталик. *Сиёсий кучлар мувозанати.* — *Аҳмад Собирни исёнкор, ҳаётдаги бир хилликка.. турғун мувозанатга қарши курашиб сифатида тасаввур қилганди.* Ф. Мусажонов, Ҳиммат.

3 Киши қаддининг тўғри (меъёрий) туриш ҳолати, шундай ҳолатни тутиш имкони. *От қаттиқ қишинаб, сапчиди.* *Ийитали мувозанатни сақлай олмай, ёнбошига гуп этиб ўиқилди.* Т. Малик, Ажаб дунё. *Бўғин-бўғинлари ловуллаб ёнмоқда.* *Мувозанатини ҳам тутиб қолишга қурби етмаётир.* Ж. Абдуллахонов, Тўфон.

МУВОЗИЙ [а. مواظىي – баробар, тенг] эск. айн. **параллел.** *Мувозий чизиклар.* — *ҳокимиятнинг янги ва мувозий таркибларини тузиш.* Газетадан.

МУВОФИҚ [а. موافقى – маъқулловчи, мос келувчи, қулай; мақбул] 1 Мос, тўғри келадиган, муносиб, лойиқ. *Ўзига мувофиқ иш топмоқ.* — *Қўқонга чопар юбормоқчи бўлдилар, бу ишининг мувофиқ кишиси, албат-*

та, Ҳасанали бўлганилигидан чопар бўлиб белгиланди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. «Читтак» деб лақаб қўйган киши Набигулга жуда мувофиқ лақаб қўйибди. А. Қаҳҳор, Қанотсиз читтак.

2 Монанд, яраша, мос. Гапига мувофиқ жавоб.

3 (ж. к. билан) кўм. взф. Биноан, асосан, кўра. Қонунга мувофиқ. Фармонга мувофиқ. Анъанага мувофиқ. — Уларнинг ўзаро писандаларига мувофиқ янги ерлар, чиқариладиган сувлар Тешабойга текин ўтади. М. Исмоилий, Фарғона т.о.

Мақсадга мувофиқ Мақсадга, талабга жавоб берадиган, фойдали, ўринли. Дарслекларга ичиши ва чекишнинг ҳалокатли тасири ҳақидаги мақоллар киритилса, мақсадга мувофиқ бўларди. Газетадан. Аҳмад унинг аҳволига кулиб, бирмунча савол беришини мақсадга мувофиқ топди. Газетадан.

МУВОФИҚЛАШМОҚ айн. мослашмоқ. У [Саидий] қишлоққа келганида, дастлаб янги муҳитга мувофиқлашолмай, кўп қишинчиликларни бошдан кечирди. А. Қаҳҳор, Сароб.

МУГУЗ эск. Ҳайвон шохи. Одам тилидан топади, ҳайвон — мугузидан. Мақол. — Йирик гавдалари, ҳайбатли мугузлари демасангиз, қўчқорлар танбаллик билан кавш қайтарардилар. С. Анорбоев, Оқсой. Молхонада бир мугузи синган қашқа эчки ҳам бўғилиб маърарди. Ҳ. Ўқтам, Навбахор. Мугуз латеса, түёқ сирқирайди. Н. Ёкубов, Жон.

Мугуз парда анат. Кўз соққасининг устки тиник пардаси.

МУДАРРИС [а. مدرس — дарс берувчи; ўқитувчи, муаллим] Мадрасада дарс берувчи киши, мадраса ўқитувчиси. Катта амакиси Бухоронинг «Хўжса Порсо» мадрасасининг мударриси бўлиб, Абдураҳмон шу кишининг тарбиясига келган эди. А. Қодирий, Мехробдан чаён. Ноиб мударрис олдида сўрко берадётган муллаваччадай шошиб қолди. С. Сиёев, Аваз. Ўртаҳол ҳунарманд ёки мадраса мударриси ўзининг ойлик маошига 2-3 та қўй ёхуд 150-250 килограмм буғдой олиши мумкин бўлган. «Фан ва турмуш».

МУДАРРИСЛИК Мударрис иши, касби, лавозими. Бу одам.. Тошкентдаги машҳур Кўкалдош мадрасасига мударрислик қила бошлиди. П. Турсун, Ўқитувчи. Мадрасанинг

боши мударрислигига Солих маҳдум тайинланниб, шул жанобда дарсимни давом қилдирдим. А. Қодирий, Кичик асарлар.

МУДДАЙ [а. مدعی — даъвогар, ракиб] эск. кт. Даъво қилувчи; даъвогар.

МУДДАО [а. مدعى — даъво қилинган нарса, талаб; тилак] Кишининг дилидаги мақсад, ният, мурод. Унинг муддаоси нима? — Биринчи бўлиб муддаомни айтдим, фронтга юборишларини сўрадим. Н. Сафаров, Оловли излар. Сенинг муддаонг.. марғилонлик келинни ўғлингдан ажратиб юбориш. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

Айни муддао қ. айни.

МУДДАТ [а. مدد — давр, вақт оралиғи, муҳдат] 1 Вақтнинг аниқ, бирор иш, нарса учун белтиланган бўлаги. Ўқиши муддати. Хизмат муддати. Бир йиллик муддат. — Хайриятки, шундан сал олдин имтиҳонларни муддатидан олдин топшириб тугатган эди. П. Қодиров, Уч илдиз. Шу йигирма беш кунлик бир муддатнинг ичидаги бутунлай одамгарчиликдан чиқа ёди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 Умуман, вақтнинг бўлаги, қисми (унинг қанча вақт эканлиги маълум сўзлар билан ифодаланади). ..дунё қойил қоладиган мадрасани тез муддатда қуриб битиришини ният қилибди. Шукрулло, Жавоҳирлар сандиги. Катта майдонга қисқа муддатда ўғит солиб улгуршишимизга қўлбола машина-сөялка асқатди. «Ўзбекистон қўриқлари». Бир йил муддатидаги Ташкентга иккинчи марта келиди. Ойбек, Танланган асарлар. Мехмонлар яна бир неча муддат теплицани айланishiди. Ж. Абдуллахонов, Орият.

Бир муддат Озгина вақт. Шамси Тўраевич бир муддат сукут сақлаб қолди. Н. Аминов, Суварак. Қорамтири тутун бир муддат ичидаги бурқиб, осмонга ўрлади. «Саодат».

3 Бирор нарсанинг бажарилиш ёки бўлиш пайти. Режани муддатидан олдин бажармоқ. — У Замиранинг сессияни муддатидан олдин ва «аъло» якунлаганини.. биларди. П. Қодиров, Уч илдиз. Томошани муддатидан олдин қўйсам — қутулмасам, кеч қўйсам — қутулмасам.. «Муштум».

МУДДАТЛИ Муддатга эга бўлган, бирор вақтга, муддатга мўлжалланган, вақти, муддати чекланган. Муддатли иш. Қисқа муддатли курс. Узоқ муддатли қарз.

МУДДАТСИЗ Муддати йўқ; доимий. *Муддатсиз паспорт. Муддатсиз хизмат.*

МУДИР [а. مدیر – бошқарувчи; идора қилувчи] Муассаса, ташкилот ёки унинг бирор бўлимини ёхуд бирор ишни идора қилувчи, бошқарувчи шахс. *Мактаб мудири. Магазин мудири. Кафедра мудири. Ферма мудири.* ■ ..буларнинг кўпчилиги раис, мудир, директор дегандек, раҳбарлик ўриндаги хотинлар эди. А. Қаҳҳор, Хотинлар.

МУДИРА Мудир аёл. *Боғча мудираси. Кутубхона мудираси.* ■ *Ёқутой мактаб мудираси, қизингизни ўзи ўқитади.* Ж. Шарипов, Хоразм.

МУДИРЛИК Мудир иши, лавозими. *Мудирлик қилмоқ. Мудирликдан бўшамоқ.* ■ Бобохўжса домла мудирлик вазифасига ўтгандан бери.. қоровул айтганча, димогидан эшак қурт ёғадиган бўлиб кетган эди. П. Турсун, Ўқитувчи.

МУДОМ [а. مدام – доимо, ҳамиша; доимий] кт. Доим, ҳамма вақт, ҳамиша, тўхтосиз. *Мудом меҳнат учун пайдо бу қўллардир, бу қўллардир.* Э. Воҳидов. Зиёкор ўқитувчи мудом порлаб нур бермоғи, ўз зиёсидан ёш авлодни баҳраманд қилиши лозим. Р. Усмонов, Одобнома. *Шарқдан, гарбдан, жанубдан мудом «Салом», дея келар меҳмонлар.* М. Шайхзода.

МУДОФАА [а. مدافعه – ҳимоя қилиш; ҳимоя, тўсиқ] 1 *Жанговар ҳаракатнинг душман кучлари ҳужумини қайтариш, уларга жиддий талафот етказиши, позицияни қўлда тутиб туриш ва ҳужумга ўтиш учун қулагай шароит юратиш мақсадида қўллана-диган бир тури. Душман мудофааси. Мудофаа линияси. Мудофаадан ҳужумга ўтиш.*

2 Душмандан сақланиш, ўзини ҳимоя қилиш учун зарур бўлган ёки ҳозирланган восита ва чоралар мажмуи. *Мамлакатнинг мудофаасини кучайтириш. Душман мудофаасини ёриб ўтиш.* ■ *Немисларнинг олтиотар миномёти ҳурмоқда. Немис мудофаасининг ўзаги бўлган теналикда жон асари кўринмайди.* А. Қаҳҳор, Олтин юлдуз.

Мудофаа қилмоқ (ёки этмоқ) 1) душман ҳужумини қайтармоқ, душмандан сақланмоқ. *Полк мудофаа қилиб ётган район устида баъзан душман самолётлари пайдо бўлишини эътиборга олмагандан, урушдан ҳали ҳам дарак йўқ эди.* А. Қаҳҳор, Олтин юлдуз;

2) умуман, ҳимоя қилмоқ, сақламоқ. *Туркестон мусулмонларининг ҳуқуқларини мудофаа эта биладиган тўрт-беш арбоби сиёсат етишса, биз учун шараф эмасми?* Ойбек, Танланган асарлар. *Гангиб қолган Мажкам ўзини уқувсизгина мудофаа қиласди.* П. Қодиров, Уч илдиз.

МУДОФААЧИ Мудофаа қилувчи, ҳимоячи. *Қўргон мудофаачилари.* ■ *Омон қолган мудофаачилар томларга чиқиб олиб, ғанимни ўққа тутдилар.* М. Осим, Карвон йўлларида.

МУДОФЕ [а. مدافعه – ҳимоячи, мудофаа қилувчи] кт. Мудофаачи. *Қўргоннинг бошдан-оёқ ясов тортган мудофералига инъомлар улашилиб битди-да, ҳудайч.. Азизбек қошига келиб қўллук қиласди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МУДОХАЛА [а. مدخله – аралашиш, тиқилиш (бирорнинг ишига)] экск. 1 Бирор ишга аралашув. *Эрон тамом мустамлака ҳолига қолса керак эди, лекин шўролар ҳукуматининг мудохаласи натижасида бу муюҳада йўқотилди.* Газетадан.

2 экск. айн. **интервенция.** *Фарбий Европа давлатлари шўро давлатига қуролли мудохала қиласак.* Н. Сафаров, Оловли излар.

МУДОХАЛАЧИ Мудохала қилувчи; интервент. ..бегона юртлардан келган мудохалачилар оқизган беҳисоб қонлар чайқалгандай бўлар, кесилган бошлар тилидан гўё нидо эшишиларди. А. Ҳакимов, Илон изидан.

МУДРАМОҚ 1 Мудроқ босиб, ярим уйғоқ, ярим уйқу ҳолатида бўлмоқ. *Чигир ёнида мудраб ўтирган чўри унинг овозидан ичуб уйғониб, ўйлига чиқди.* Ж. Шарипов, Хоразм. *Шерали шу ҳаяжон ичидан мудраб, ниҳоят, ширингина уйқуга кетганини ҳам билмай қолди.* С. Кароматов, Олтин қум.

2 кўчма Ҳаракатсиз, тинч ҳолатда бўлмоқ (нарсалар ҳақида). *Дарахтлар ҳордиқ чиқаргандай бошини солиб, тонг нурларига кўмилган ҳолда мудрамоқда.* «Шарқ юлдузи». *Тагидаги отнинг шўх қадам олиши ва соғлом бир қудрат билан ўйноқлаши Бобурнинг аъзоларида анчадан бери мудраб ётган ёшлик кучларини уйғотгандай бўларди.* П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

МУДРОҚ сфт. 1 Уйқу босган, мудраган ҳолатли (қ. **мудрамоқ 1**). Мудроқ кўзлар. ■ *Ўша чироқ атрофида жисм Уни кутар*

хотини мудрок. **Х. Даврон.** -*Ҳа, бир-бир тортсак, маза бўларди, — деди ҳорғин, мудрок кўзли бошқа бири. Ойбек, Қуёш қораймас.*

2 кўчма Ҳаракатсиз, тинч, «ухлаган» ҳолатли (нарсалар ҳақида. қ. **мудрамоқ 2). Қиши бўйи қору ёмғир сувига тўйиб, қорайиб қолган ер мудрок бир қайфиятда оғир-оғир хўрсинаётганга ўхшайди. **Ў. Ҳошимов.** Нур борки, соя бор. *Наманганнинг изамат чи-норлари мудрок ўйқуда.* С. Сиёев, Эркаклар эртаги. *Бульдозер асрий мудрок чўлни ўйғотиб, унинг кўксига панжга солди.* «Ўзбекистон қўриқлари».**

3 от Уйқу босиб мудраган ҳолат. *Махдумнинг мудроғи қочиб, кўзлари катта очилди.* **Ҳ. Фулом, Машъял.**

Мудроқ босмоқ Мудроқ ҳолат қўзгалмоқ, кучаймоқ. *Аҳмаднинг қовоқлари оғирлашиб, мудроқ босди.* У иккала оёғини узатиб, ўзини уйқу ихтиёрига топшириди. **Ф. Мусажонов, Ҳиммат.** *Тўғонбек дам мудроқ босиб, дам сергакланиб ётар эди.* Ойбек, Навоий.

МУДҲИШ [а. مدھش — ҳайратда (ҳайрон) қолдирадиган, ажойиб] **кт.** Кишини даҳшатга соладиган, даҳшатли, қўрқинчли. *Мудҳиш хабар. Мудҳиш жиноят. Мудҳиш манзара.* — *Мозор чакалагининг бир бурчагида тутаб ётган тўнка ёнида сочлари ўсиб, соқолига қўшилиб кетган бир девона бу мудҳиш қоронгиликка қарши курашган каби гулхани ёндиришига тиришар эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. -*Бу қандай фалокат, қандай мудҳиш фалокат, — деди Ибн Сино ўйғламоқдан бери бўлиб.* М. Осим, Ибн Сино қиссаси.

МУЖАЛЛА [а. مجله — журнал; даврий нашр] **эск. кт. айн. журнал.** Адабий мужалла. — *Ҳозир биз хуфия ўқиб юрган газету мужаллаларда ҳам шундоқ фикрлар олдинга суршади.* К. Яшин, Ҳамза.

МУЖАССАМ [а. مجسم — катта, улкан; катталашган, бўрттирилган] **кт. сфт.** Гавдаланган, мукаммал ва аниқ тус, шакл олган. *Шеърда севги, вафо, ишонч ва ҳаёт мужассам эди.* М. Зайниддинова, Ким эди у, демасангиз айтаман. Унинг меҳрида оналик ва аёллик фазилати мужассам. Зулфия. *Ўша шеърда бутун оламнинг Шавқу дарди эди мужассам.* Э. Воҳидов.

Мужассам топмоқ айн. **мужассамланмоқ.** *Шундай ишлаки, Асриян, уни қандай яхши*

кўрганимиз, муҳаббатимиз, бунинг теран сабаблари унинг юзи-кўзида, қарашларида мужассам топсин. Шуҳрат, Шинелли йиллар. **Мужассам этмоқ** Тўла шакллантироқ, акс эттироқ, ..шахсга сигинши гоясини ўзида мужассам этган Муллаев ва зараркунанда, мансабпаст Ҳалитов сингариларнинг қиёфаларини ҳам кўрсатди. Газетадан.

МУЖАССАМЛАНМОҚ Мужассам шакли, аксини топмоқ, мукаммал ва аниқ шакл, тус олмоқ; гавдаланмоқ, мужассам бўлмоқ. *Бу ишда бутун жамоа фикри ва ақли мужассамланган.* ■ *Портретда гўзллик соҳибасининг мукаммал қиёфаси акс этган, унинг қўйма қадди-қоматида ёшларимизга хос нафосат ва жисмоний баркамоллик мужассамланган.* М. Хайруллаев, Тилла маржон.

МУЖАССАМЛАШМОҚ айн. **мужассамланмоқ.** *Бу оиласда ўзаро ҳурмат, ўзаро ёрдам, обрў, эътибор, колективчилик мужассамлашган.* Газетадан. *Раиснинг фикрида бутун қишилоқ меҳнаткашарининг орзуси мужассамлашган.* Газетадан.

МУЖГОН [ф. مڙگان — киприклар] **қ. мижгон.** *Қотмадан келган бу қизнинг ўсма қўйилган қайрила қора қоши тагида ёниб турган чарос кўзи, қора қуюқ мужгони.. бир боқишидаёқ ҳар қандай одамни довдиратиб кўяди.* Н. Сафаров, Узоқни кўзлаган қиз. *Инглайверганидан кўзлари қизариб кетибди.* Мужгонларида ёш, юзларида гам-алам. М. Кориев, Ойдин кечалар.

МУЖДА [ф. مڙڌا — хушхабар; кувончили маълумот] **поэт. айн. хушхабар.** Зафар муждаси. — *Бу баҳт муждаси эдикни, уни эшиши билан Қамчининг қалбидаги ташвишларнинг бари тонг туманидай енгилгина тарқалди.* **Ҳ. Фулом, Машъял.**

МУЖИК [р. муж — эр, эркак одам] **с. т. эск.** Рус дечқони. -*Улар мужик руслар-да, — деб бойга изоҳ берди Ҳожилатиф девонбеги.* С. Айний, Қуллар.

МУЖИМОҚ Кемириб емоқ, тозаламоқ. Суяқ мужимоқ. — *Бурчакдаги токчада қаттиқ нон мужисиб ўтирган сичқонни кўрсатиб ўтилмаса, бу уйда бошқа жонли зот ҳам кўринмас эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МУЖМАЛ [а. مجمل — йиғинди; қисқача; қисқа баён, мухтасар сўз; маълумот] **1** *Тушуниб бўлмайдиган, ноаниқ, мухмал,*

дудмол. *Мужмал гап. Мужмал жавоб.* ■ Газетанинг 14 февраль сонида «Мусобақа галиби» сарлавҳали хабар босилди. Унда шундай мужмал сатрлар бор.. Газетадан.

2 Иш, гап, масала кабиларни шартта ҳал қилмайдиган, тайинли фикр билдири-майдиган; ланж. *Баъзи раислар жуда мужмал бўлади. Кўркоқлигидан ишни пайсалга солади.* Ж. Шарипов, Саодат. *Пайгомов бунақа мужмал одатларни ёқтирмас, шу сабабли.. Нусратбекка бошқа қарамади.* С. Нуров, Нарвон.

3 с. т. Мажмагил, нимжон.. *аллақандай нотавон.. мажақланган чумчукдай мужмал бир нарсага ўхшарди.* К. Яшин, Ҳамза.

МУЖМАЛЛИК 1 Мужмал эканлиқ. *Гапнинг мужмаллигидан «Ора очиқ бўлибди-да», – деб қўя қолдим.* А. Қаҳҳор, Асарлар.

2 Мужмал, ланж кишиларга хос иш, ҳатти-ҳаракат; ланжлик. *Ҳосил ёмон бўлмас, деб ўйлайман, – деди мужмаллик билан Рихсивой ака.* Р. Файзий, Чўлга баҳор келди.

МУЖОҲИД [а. مجاهد – гуноҳкор] кт. Айбдор, гуноҳкор.

МУЗ 1 Сувнинг ноль даражагача совиши натижасида қотган ҳолати; ях. *Муз парчаси. Муз ёрмоқ.* ■ Қаҳратон қишида яланг ёёқ муз босиб, сараторнда қизгин қум кечиб.. обдан пишиган бизнинг ѹигитни ҳам.. кун хийла бетоқат қилган эди. Ойбек, Танланган асарлар. *Уфққа туташ муз қатламларини тилимлаб, атом музёарар кемаси сузуб бораёт.* Газетадан.

2 Муз каби совуқ. *Унинг бошига муз югуриб, асаблари тиришиди.* Ҳ. Ғулом, Машъъал. *Йўлчи қотган қорни фарч-гурч босиб, тоза, муз ҳавони қамраб, кеза бошлиди.* Ойбек, Танланган асарлар.

3 кўчма с. т. Жуда совуқ, ёқимсиз нарса, одам ва ш. к. ҳақида. *Суҳбат муз бўлиб кетди.* Мехмонлар ичкиликка зўр беришди. С. Аҳмад, Гугурт.

4 от Совуқ. ..эзликка яқин киши беш ўнтидан навбат билан кириб-чиққунча, ёғимдан муз ўтиб кетди. Ў. Ҳошимов, Қалбингга қулоқ сол.

Муз даври Ер тарихидаги қаттиқ совуқлар бўлиб, куруқлик юзини қалин муз қоп-

лаган давр. *Муз кўчди Иш ўрнидан силжиди; юришди. Муз кўчди, ўртоқ Сафаров, ўрта деҳқон қимирлаб қолди.* А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари.

МУЗА [юн. musa] 1 Юнон мифологиясида шеърият, санъат ва фан ҳомийлари саналган 9 маъбуданинг ҳар бири: Урания – астрономиянинг, Каллиопа – эпоснинг, Клио – тарих фанининг, Мельпомена – трагедиянинг, Полигимния – гимн ва пантомималарнинг, Талия – комедиянинг, Эрато – ишқий шеъриятнинг, Терпсихора – рақс ва хор ашуласининг, Евтерпа – лирик шеърият ва мусиқанинг маъбудаси ҳисобланган.

2 кўчма Поэтик илҳом манбаи; илҳом париси.

МУЗАЙЯН [а. مزین – зийнатланган, безатилган] 1 юқ. усл. Безалган, безакли. *Боққа кирилгандан кейин.. киши.. музайян қасрдан руҳ олиш ўрнига, билъакс, бир даҳшат ва хавф ҳис эта бошлар эди.* А. Қодирий, Мехробдан чаён. *Шифтлари музайян, деворлари ўймакар хонага кириб, Ибн Сино.. рангпар кишига таъзим қилди.* М. Осим, Карвон йўлларида.

2 Музайян (эркаклар исми).

МУЗАККАР [а. مذکور – эркак жинсли] эсқ. тлиш. Араб тилида эр жинсига оид сўз ёки сўз шакли, мас., муаллим, мураббий; зид. муанинас 2.

МУЗАФФАР [а. مظفر – зафар, ғалаба қозонган] 1 юқ. усл. Зафар топган, ғалаба қозонган; ғолиб. *Музаффар ўзбек пахтакорлари.* ■ *Бу оғир фронти ўйларини марданошор босиб ўтиб, уйига музаффар қайтган пахлавон жангчи қувончи эди.* Назармат, Жўрлар баланд сайрайди. *Юсуфбек ҳожи бошлиқ еру кўкка сиғмаган музаффар ҳалқ ўрда теварагини қуршаб тушди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 Музаффар (эркаклар исми).

МУЗАФФАРИЯТ кт. Катта зафар, тантанали ғалаба, ғолибият. *Кексалар гузар ва маҳаллаларга тўнкалардан гулхан солиб.. олононга музаффарият тилайдилар.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Музаффарият билан мағлубиятни тақдир тарозисининг икки палласига солиб кўрмоқ керак.* Ҳ. Ғулом, Машъъал.

МУЗАФФАРОНА кт. Музаффарларга хос йўсинда; ғолибона, ғолибларча. /Куш-

бегига] Кўрбоши музafferона жавоб берди: -[Отабекни] Тутдим, тақсир. Кутидорни ҳам! А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МУЗАХОНА эск. айн. музей. Ўй жиҳозга гоятда бой, гўё музахона тусини берар эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МУЗД [ф. موزد – хизмат ҳақи, тўлов; музофот] эск. Хизмат ҳақи. -Мен ҳам пахтакашлик қилаётирман, – деди тогам, – ёмон иш эмас. Лекин музди меҳнатига арзимайди. С. Айний, Эсдаликлар.

МУЗДЕК, -дай 1 Муз каби (қ. муз 1). Муздек сиртланчиқ. Муздек ялтироқ.

2 айн. муз 2. Муздек шамол. Муздек айрон. Муздек ҳаво. ■ Уҳовлига ўтиб, тўрдаги мажнунитол тагида ширшлаб оқиб турган муздай куз сувида юз-қўлини ювди. М. Исмоилий, Фаргона т.о.

Муздек бўлмоқ Ноқулай, нохуш ҳолатга тушмоқ. Рўзимбой ота бу магазиндан ҳам муздек бўлиб чиқди. «Муштум». Ўй-жойимга тушди қулф. Ўтган-кетган боқар кулиб. Йўлда қолом муздек бўлиб. Ўнгимми ё тушиш, аттанд. Т. Йўлдош, Аттанг.

МУЗЕЙ [лат. museum < юн. museion – музалар ибодатхонаси] Санъат, техника, табиат намуналарини, тарихий ва илмий-табиий аҳамиятга эга бўлган нарсаларни йиғиш, сақлаш, ўрганиш ва ҳалқа намоийиш қилиш билан шуғулланадиган муасасаса. Санъат музейи. Тарих музейи. Ўлкашунслик музейи. Табиат музейи. ■ Халқни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш ва уларга юксак савияда таълим бершида музейларнинг роли қаттадир. Газетадан.

МУЗЕЙШУНОС Музейшунслик билан шуғулланувчи мутахассис.

МУЗЕЙШУНОСЛИК Музейлар тарихи, уларнинг ижтимоий вазифалари, музей иши назарияси ва методикаси масалаларини ўрганадиган фан тармоги.

МУЗЁРАР Қалин қопланган музни ёриб ҳаракатланадиган. Музёрап, транспорт кемалари ва самолётлар шошилинч равишда сафарга ҳозирландилар. «Фан ва турмуш».

МУЗИКА [юн. musike – музалар санъати] қ. мусика. Қиз ўн олти ёшгача бу оиласда.. ўсади, ибтидоий таҳсил кўради, музикадан ҳам бир оз маълумот олади. Ойбек, Танланган асарлар. Катта залдаги шовқин-сурон, музика, ичимликлар.. ҳиди Йўлчининг боши-

ни айлантириди. Ойбек, Танланган асарлар. Карвон жўнади. Юкнинг оғирлигиданми ёки гупчакларнинг ёғсираганиданми, аравалар гирчиллаб, ўз музикаси ўзи билан жадал бормоқда. И. Раҳим, Чин муҳаббат.

МУЗИКАВИЙ қ. мусиқий 2.

МУЗИКАЛИ қ. мусиқий 2.

МУЗИКАНТ қ. мусиқачи.

МУЗИКАЧИ қ. мусиқачи. Ёш музикачини томошабинларнинг салобати босиб, куйни бузмоқда. И. Раҳим, Чин муҳаббат.

МУЗИКАШУНОС қ. мусиқашунос.

МУЗИКАШУНОСЛИК қ. мусиқашунослик.

МУЗЛАМОҚ 1 Музга айланмоқ, муз ҳосил қилмоқ, муз қопламоқ. Сув музлади. Ер музлади. Ариқ музлади. ■ Тўсатдан тогдан совуқ шамол эсди. Билчираб ётган дала-да ёшилиб юрган қўй-қўзиларнинг туёқлари, жунларига ётишган лой музлади. С. Анорбоеев, Оқсой.. етти разведкачи музлаган дарё устидан билдиримай ўтдилар. Назармат, Жўрлар баланд сайрайди.

2 Қаттиқ совуқ таъсирида қотиб қолмоқ, тўнгмоқ; яхламоқ. Қўлим музлаб қолди. ■ Опанг ўргилсин.. қўлингни бер! ..Вой, музлаб қолибсак-ку! А. Қаҳҳор, Хотинлар. Юраги сиқилган Анвар гоҳ ўтириб, гоҳ ёнбошлаб, совуқда музлаб кетган маҳсил оёғини турли вазиятга солиб кўрар эди. А. Қодирий, Мехробдан чаён.

3 кўчма. Ҳис-сезгисиз ҳолга тушмоқ; қотиб қолмоқ. Қўрққанимдан, бутун вужудим музлаб, таҳта бўлиб қолдим. Э. Раимов, Ажаб қишлоқ.

МУЗЛИ Музли бўлган. Музли тоғ. Музли сув. ■ ..узоқдаги музли ҷўққи эрталаб зангори, кундузи кўзни олгудай чарақлаб кўринар эди. А. Мухтор, Чинор.

МУЗЛИК геол. Шароит қуладай жойларда қор тўпланишидан ҳосил бўлиб, қия томонга силжиб турувчи муз массаси. Тоғ музлиги. Зарафшон музлиги. ■ Кутб музликларига швед ва француз крейсерлари йўл олди. «Фан ва турмуш»..музликлар остидан чиқаётган сув кичик ирмоқ ҳосил қилиб оқарди. С. Кароматов, Олтин кум.

Музлик даври айн. муз даври қ. муз.

МУЗЛОҚ Муз билан қопланган ёки музлаб қолган ер. Тогнинг оти Музлоқ эди. Бу ном унинг ҳозирги аҳволига унча тўғри

келмаса ҳам, бир вақтлари музлоқ эканидан ёки музи борлигидан далолат беради. М. Исмоилий, Фаргона т. о.

МУЗОКАРА [а. مذاکره — муҳокама қилиш, сұхбат; анжуман] 1 Мажлисда муҳокамага қўйилган масала юзасидан ўз фикрини баён қилиш, шу муносабат билан гапирилган нутқ, сўз. *Маъруза юзасидан музокара бошламоқ*. Музокарага ўтмоқ. — Докладдан кейин қизғин музокара бошланиб кетди. А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари. Музокарага қатнашган ходимлар.. олиб борилаётган илмий тадқиқот ишлари ҳақида ўз мулоҳазаларини айтдишар. «ЎТА».

2 Шарт-шароит, томонларнинг талаблари ҳақида фикр алмашиш. Сулҳ ҳақида музокара олиб бормоқ. Дипломатик музокаралар. — Кудалар ўртасида рўй берадиган англшилмовчиллар, жанжаллар аксар вақт музокара ва муроса ўйши билан ҳал қилинади. Ойбек, Танланган асарлар.

МУЗОКАРАЧИ Мажлисда музокарага чиққан, сўз олган киши; музокара қатнашчиси. Навбатдаги музокарачи, зиёлиларнинг ер ислоҳотидаги вазифалари.. тўғрисида сўзлаб кетди. А. Қаҳҳор, Сароб.

МУЗОФОТ [а. مضافات] эск. Вилоят, область. Куз охирлашиб, қиши яқинлашган бўлса ҳам, Бухоро музофотининг қуруқ ҳавосида ҳали ёғингарчилик бошланмаган эди. С. Айний, Қуллар. Тўрткўл кичик бир қўргон эди. У тез орада ўсиб, музофот ҳокими турдиган жойга айланди. Ж. Шарипов, Хоразм.

МУЗТАР [а. مظطر — мажбур бўлган; мажбур қилинган; муҳтоҳ] Изтиробли, ноқулай ҳолатли. Ҳамма аллақандай мулзам, музтар. Э. Аъзамов, Олам ям-яшил.

Музтар бўлмоқ Изтиробли, ноқулай ҳолатга тушмоқ. Раис кўпчилик олдида музтар бўлиб, «айб бизда», деб қўлни қовуштирганча турарди. Ҳ. Назир, Кўктерак шабадаси. Уялганимдан томогимдан ҳеч нарса ўтмади, то тўй жўннатиладиган маҳалгача музтар бўлиб ўтиридим. М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари. Меҳмонлар ҳам Бўри полвондай музтар бўлиб ўтириди. Т. Мурод, От кишинаган оқшом.

МУЗТАРЛИК Музтар ҳолат. Аҳмаджонга маъюсона боқиб, жавдираб, ҳовли ўтрасида ҳайрон ва музтарликда қолди. К. Яшин, Ҳамза.

МУЗТОФ қ. айсберг.

МУЗХОНА 1 Ёзда роҳатижон тайёрлаш учун муз босиб қўйиладиган ертўла ёки чукур. Музхонага муз босмоқ.

2 Иссикда бузиладиган маҳсулотларни сақлаш учун ишлатиладиган, ҳавоси сунъий равишда совитиладиган асбоб ёки хона; холодильник. Гўшт комбинатининг музхонаси. Гастроном музхонаси. — Бирлашма консерва ва вино заводлари ҳамда катта музхона қуриб битказди. Газетадан.

3 Холодильникнинг музлатадиган (музлатич) хонаси. Гўштни холодильникнинг музхонасига қўйдим.

4 кўчма Жуда совуқ (уй, жой ҳақида). Уйингиз музхона экан. — Ҳатто, гавдасини қандай қилиб ўрашни билмай уринган Йўлчи жавоб берди: -Уй эмас, музхона бу. Ойбек, Танланган асарлар.

МУЗҚАЙМОҚ Қаймоқ, сут, мева суви ва ш.к. дан музлатиб тайёрланадиган ширин егулик, яхна шириналлик. Музқаймоқ ҳам тўйимли, ҳам ташналикини қондиради. Газетадан. Тўрахўжа синфдошларини буфетга таклиф этиб, музқаймоқ, сув, шириналклар билан меҳмон қилди. Д. Нурий, Осмон устуни.

МУК: мук тушмоқ 1) оёқларни йиққан ҳолда юзтубан бўлиб ётмоқ ёки бошини жуда қуий солиб энгашмоқ. «Жинчироқ»ни пуллаб, Йўлчи билан Ўрз гулхан теварағида мук тушшиди. Ойбек, Танланган асарлар. Ўтар бобо бўсағада мук тушшиб илтижо қилди. С. Сиёев, Аваз; 2) кўчма бирор нарса устида қунт билан ўтиримоқ. Камол.., кейинги кунларда кўп ишлар, иш столиди қогоз устига мук тушшиб, тонг оттирап эди. С. Аҳмад, Ойдин кечалар. Мук тушшиб ўқий-ўқий чарчади қўзичогим. Ҳ. Назир, Ёнар дарё.

МУКАЛЛАФ [а. مکلف — солиққа тортилувчи, вояга етган; қимматли] кт. Таклиф этилган, чақирилган. Тўйга биз ҳам мукаллаф. — Сизни бундан ҳам сандали иссиқроқ бир ерга олиб бормоқчиман. Иккимиз шу ерга мукаллафмиз. С. Абдулла, Мавлоно Муқимий.

МУКАММАЛ [а. مکمل — ниҳоясига етказилган, тўлдирилган, тўлиқ] 1 Ҳар жиҳатдан тўлиқ, камчилиги йўқ; расо, бут. Мукаммал тўплам. Уч тилни мукаммал билади. Мукаммал билим. — Ҳаётни мукам-

мал қиласман, деб не-не одамлар бош қотирган. С. Сиёев, Ёруғлик. Рустам отда юриши, наиза отиш, қиличбозлик каби ҳунарларни мукаммал ўрганибди. «Олтин бешик».

2 Такомиллашган, камолотга эришган; етук. Сенинг қимматли сўзинг, ўткир фикринг мукаммал, Эллинг хотирасида сақланиди умрбод. Х. Расул. Азизанинг назарида, ҳар томонлама мукаммал, одобли, билимли йигит шу эди. Ў. Ҳошимов, Қалбингга қулоқ сол.

МУКАММАЛАШМОҚ Мукаммал ҳолат касб этмоқ, мукаммал бўлмоқ (қ. **мукаммал 1, 2**). Лекин қизнинг ҳусни, ҳасрат оташида товланиб мукаммаллашгани каби, яна ҳам ёрқинроқ, яна ҳам сеҳрлироқ бўлиб кўринди. Ойбек, Танланган асарлар. Чала, лекин кўз ўнгидга тез юксалиб, мукаммаллашиб, дикқатни тортаётган бино теварагида аста айланиб, ҳар чеккани томоша қилди. Ойбек, Танланган асарлар.

МУКАММАЛЛИК Мукаммал ҳолатга эгалик, бекам-кўстлик. Инсон доимо мукаммаллик, баркамолликка интилади. — **Масал** композициясининг мукаммаллиги ундаги ҳаракатнинг қонуний ривожланиши асосида юзага келади. «ЎТА».

МУКАРРАМ [а. مکرم — ҳурматли, азиз] 1 кт. Иззату икром қилинувчи; иззатли. Худои таоло инсонни ҳамма жониворлардан азизу мукаррам қилиб яратди. Мирмуҳсин, Меъмор.

2 Мукаррам (хотин-қизлар исми).

МУКАРРАП [а. مکرر — такрорланган, икки ҳисса ортган; қайта-қайта] эск. кт. Такрорланган, қайд қилинган.

Мукаррар бўлмоқ Такрорланмоқ. Андак таҳаммул қилган эрдим.. тақ-тақ овози мукаррар бўлди. «Муштум».

МУКАРРИР [а. مکرر — такрорловчи, қайтарувчи] эск. Мадрасада амалий машғулот олиб борувчи муаллим. Абдураҳмон.. баъзи мадрасаларнинг мударрислари, мукаррирлари билан ҳам танишидир. А. Қодирий, Мехробдан чаён.

МУККА: мукка тушмоқ 1) айн. мук тушмоқ қ. мук. Тожиддин Қосим оёқларига мукка тушиб ялинган, нола қилган Абдуваҳидни кўтариб турғизди. Ойбек, Нур қидириб. Йўловчилар шамолни тўсиб турган қўмтепанинг орқасига ўтиб, мукка тушиб ётди-

лар. М. Осим, Карвон йўлларида. Штаб бошлиги Йўлдош столга мукка тушиб, нималарнидири чизарди. Шуҳрат, Шинелли йиллар; 2) бутунлай берилмоқ, таъсирига тушмоқ. Умрни узайтиришининг бир неча хил йўллари бор: доимо серҳаракат бўлиш, ортиқча ҳасадгўй бўлмаслик, спиртли ичимликларга мукка тушмаслик.. Газетадан. **Муккаси билан тушмоқ** (ёки йиқилмоқ) Юзтубан бўлиб йиқилмоқ. У Тўлқинни яна калтаклайди. Бу маҳал калтак Эъзозхонга ҳам тегиб, у муккасидан юқилди. Ҳ. Ғулом, Машъял. Махсум пичоқ ушлаган қўлини олдинга чўзганча муккаси билан юқилди. С. Анорбоев, Оқсой. Комил турган ерида бир чайқалиб, оз бўлмаса, отнинг тагига муккаси билан тушай деди. Ҳ. Ғулом, Машъял. **Муккасидан кетмоқ** 1) айн. мук тушмоқ қ. мук. ..ишидан келди дегунча апил-типил овқатланади-ю, чизишга муккасидан кетади. Ҳ. Ғулом, Замин юлдузлари. У китоб ўқишига яна муккасидан кетди. Ю. Шомансур, Қора марварид; 2) айн. мукка тушмоқ 2. Мол-дунёга муккасидан кетмоқ. **Маишатга муккасидан кетмоқ.**

— Хурофотга муккасидан кетган бир қўшиним билан.. гаплашиб турган эдик. «Муштум». Шамшихол ая ўзининг ишга муккасидан кетганини кўриб, еган-ичгани жойига тушмайди. «Ўзбекистон кўриқлари». **Муккасидан тушмоқ** 1) айн. муккаси билан тушмоқ қ. мукка; 2) айн. мукка тушмоқ 2. Л. Ленч ўз ҳикояларида.. эскилик сарқитларига муккасидан тушган кишиларни фоши қиласди. Газетадан.

МУККАЙМОҚ 1 Бирор иш устида мук тушмоқ. Баъзилар муккайиб, тошларнинг ғадир-будир бетини ойнадай силиқлаб ярқиратиш билан машгул. Ойбек, Навоий.

2 айн. **мункаймоқ**. Зах ҳиди келган кичкина даҳлизда муккайган бир камтирип чарх ўтириб ўтирас, ёнидаги ўчоқда тезак тутаб ётарди. С. Зуннунова, Гулхан.

МУККАЛАМОҚ 1 Юзтубан йиқилмоқ. Элов тўпни ушлаб олди-ю, муккалаб бориб юқилди. Р. Азизхўжаев, Яшил дала.

2 айн. мук тушмоқ, муккасидан кетмоқ. қ. мук, мукка. [Дадажон] Дарсдан кейин далага борганида ҳам, доим қўлида китоб юради. Бирпас бўшади дегунча, китоб устига муккалайди. Р. Раҳмонов, Одат.

МУКОЛАМА [а. مکالىمە— сўз юритиши, сухбат] эск. кт. 1 Сўзлашув тили; оғзаки нутқ. [Абдишукур] Русчада китоб мутолаа қиломаса ҳам, лекин муколама тилига анчамунча эпчил. Ойбек, Танланган асарлар.

2 Ўтилган дарсни мустаҳкамлаш учун бир-бираига сўзлаб бериш. *Муқолама ўқилган дарсларнинг маъносини мияга яхшироқ жойлаштириб олиш учун чиқарилган бир қоидга.. эди. М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари.*

МУКОФОТ [а. مکافات – тақдирлаш, түлөв; төвөн пули] 1 Бирон-бир фаолият соңасындағы алохыда ютуқлар учун рағбат-лантириш шакли (қимматли буюм, пул, медаль, орден ва ш. к.). Олий мукофот. *Давлат мукофоти. Пул мукофоти. Мукофот бермоқ. Мукофот олмоқ. Мукофотта тақдим этмоқ.* ■ *Голиблар маҳсус мұкофоттар билан тақдирланишиди. Газетадан. Баҳрихон бир құйы билан бир күйлаклик атлас мұкофот олган экан. А. Қаҳжор, Хотинлар. Биринчи даражалы диплом ва пул мұкофоти билан қайтды. С. Ахмад, Юлдуз.*

2 Кишининг ўз қилмиши, хатти-ҳаралати учун қайтган қаримта; умуман, совфа, тортиқ ..биздан кейингилар ҳам бу ерга келиб сув ичади – ҳаққимизга дуо қиласди. Бундан ортиқ мукофот борми бизга?! Мирмуҳсин, Меъмор. Дунё можаросидан қўл ювмоқчи бўлган бир отага кексайган кунларида фарзанд додини кўрмасликнинг ўзи ҳам улуғ мукофотидир. А. Қодирий, Ўтган кунлар,

МУКОФОТЛАМОК Мукофот бермоқ, мукофот билан тақдирламоқ. *Орден билан мукофотламоқ. Илгорларни тул билан мукофотламоқ.* — Менда бир таклиф бор: бугун *Канизакни янги уй билан бирга янги ном билан ҳам мукофотласак..* А. Қаҳҳор, Күшчинор чироклари.

МУКЧАЙМОҚ с.т. айн. мункаймок. Ичкаридан мукчайиб қолган дадаси — Иноят оқсоқол чиқди. С. Аҳмад, Уфқ. Узун соқолли мукчайган гадой қиёфасидаги Бек. қопини ерга қўйди-да, унга ўтироди. X. Фудом, Машъал.

МУЛАТ [*исп. mulato*] Оқ танли (европоид ирқига мансуб)лар билан негрларнинг арадаш никохидан бўлган авлод, насл.

МУЛЗАМ [а. ملزم – мажбур, мажбурият юкланган; ўинда мағлуб бўлган] Му-

нозара, баҳс, тортишув ва ш. к. да енгилиб ёки бирор иши, хатти-ҳаракати учун лол, уятли, хижолатли ҳолатда қолган. *Соли отанинг баззи тенгкүрлари, машина ҳақида қалай фикрга келдингиз, дейшиша, чол ўзини анча мулзам сезиб, бошини қуйи эгарди. С. Абдуқаҳор, Олтин водийларни кезганда. Мен ҳам маъюс ва мулзам ҳолда, гуноҳкор боладай, ичкарига.. кириб бордим. «Муштум».*

Мулзам бўлмоқ Мулзамлик ҳиссини туймоқ, мулзам ҳолатга тушмоқ. **Боягидай мулзам бўлиб қолишдан чўчиб, ўзини тутди.** М. Мансуров, Ёмби. **Бош инженер мулзам бўлиб, гулдурашга ҳам ҳоли келмай қолди.** «Муштум». **Мулзам қилмоқ** Мулзам ҳолатга кўймоқ. **Ғанижон қаерга борса, самоварда ҳам худди шу тўғрида гапириб, уни мулзам қилишади.** С. Аҳмад, Кадрдон далалар.

МУЛЗАМЛИК Мулзам ҳолат. «Мен сизни танимайман, йўлингиздан қолманг», деса, унда нима қилади? Мулзамликнинг оғир тошини кўтариб кета берадими? Х. Ғулом, Машъал.

МУЛК [*a. ملک* – шахсий бойлик, мол] 1 Ихтиёрдаги, құлдаги бор мол-дунё, ер-сув, иморат ва б. бойликлар. **Жамоат мулки.** Хусусий мулк. **Шахсий мулк.** ■ [Комилов Қодирогұла:] Давлат мулкіни, халқ мулкіни құз қорачигидаі сақлашимиз керак. Үйгун, Навбаҳор. **Мадамин отасидан қолған молига мол,** мулкіга мулк құшди. П. Турсун, Үқитувлар.

2 күчма Бойлик. Ойбекнинг қаламига мансуб асарлар аллақачон қардош ҳалқларнинг маънавий мулкига айланган. Газетадан. Республика кенгаси қишилоқларни қайта қуришда тұрғанда бой тажрибаларни ҳамманинг мулкига айлантириш ҳақида астойдил ғамхұрлық қылмоқда. «Ўзбекистон қўриқлари». Ўз аҳамиятини ўйқотмайдыган асарлар умумсанъат мулки, ҳалқлар мулки бўлиб қолди. Н. Сафаров. Оловли излар.

3 эск. кт. Жой, мамлакат каби маъноли сўз билан бирикиб, шу сўз англатган жой, мамлакат, вилоят маъносини билдиради. Подшоҳ ҳазратлари, мулки Ҳуросоннинг тақдидири ва ҳаёти сизнинг кўлингиздадир. Ойбек, Навоий. Йўқ жаҳон мулкида биздек ожизу бечора халқ. Аваз.

4 күчма Баъзи сўзлар билан бирикиб, шу сўз англатган нарсага тегишилиникни билдиради. Бу кишининг сехрли бўёкларидан

чиқаётган суратлар гўзаллик мулки. С. Ка-роматов, Сўнгги бархан. Ҳусн мулкида киши танҳо бўларми мунча ҳам? Муқимий.

МУЛК-АМЛОК Бутун мол-мулк, мол-дунё. Йигирма жуфтлаб қўш ҳўкиз дейсизми, ўн-ўн бешлаб аргумоқ отлар дейсизми.. ишқилиб, ундаги мулк-амлокнинг ҳисобига ҷут билмаган содда дехқон етолмас экан. F. Гулом, Тирилган мурда.

МУЛКДОР [а.+ ф. مُلْكَدَار – мулк эгаси]

1 Мулк субъекти; мулк объектига эгалик, фойдаланиш, тасарруф этиш ҳуқуқий тамо-йиллари асосида мустаҳкамланган ҳуқуқларга эга бўлган жисмоний ёки юридик шахс. *Хо-размда энг катта мулкдорлардан бири ҳам қозикалон эди.* Ж. Шарипов, Хоразм. Ҳусусий мулкнинг тўла эркинлиги таъминланаб, хўжалик юритувчи субъектлар – мулкдорлар сони кескин кўпайди. Газетадан.

2 тар. Катта ер-сув эгаси; заминдор. Қадимги мулкдорларнинг ҳосилдор ер ва боғла-ригина эмас, балки бошқа ишлаб чиқариш қуроллари ҳам энди батамом колхозга ўтиши лозим эди. П. Турсун, Ўқитувчи.

МУЛКДОРЛИК Катта ер-сувга эгалик.

МУЛКИЙ Мулкка оид; мулк ва унга эгалик қилиш билан боғлиқ бўлган. *Иқти-садий ислоҳотларнинг бугунги босқичида энг муҳим ва долзарб вазифа мулкӣ муносабат-ларни тубдан ўзгартироқдир.* Газетадан.

МУЛКПАРАСТ [а.+ ф. مُلْكَپَرَسْت – мол-мулкни яхши кўрувчи] Мол-мулкка ўч, мулк тўплашга муккасидан кетган. ..ниҳоят очкўз, мулкпарат бўлган. Ойбек, О.в. шабадалар.

МУЛКЧИ кам қўл. Ҳусусий мулк эга-си, мулкдор; ҳусусий мулкка берилган.

МУЛКЧИЛИК Кишилар ўртасида иш-лаб чиқариш воситалари ва меҳнат маҳсу-лини ўзлаштириш юзасидан пайдо бўлган ва тарихан аниқ бир шаклда намоён бўлувчи иқтисодий муносабатлар. *Феодалларнинг ер ва сувга бўлган мулкчилиги ғоят кенг тар-қалган эди.* Газетадан.

МУЛЛА [а. مُلَّا – ўқимишли, тақводор одам] 1 Ўрта Шарқ, Марказий Осиё мам-лакатларида мадраса таълимими олган шахс. *Мадрасани тугатгач, ошиқлар ёр васлига ошиққандек, мулла Абдураҳмон ҳам ўз шаҳ-рига елиб-югуриб етди.* А. Қодирий, Мехроб-дан чаён.

2 Дин арбоби, уламо. *Мулланинг айтга-нини қил, қилганини қилма.* Мақол. ■ Чўри-ликини муллалар сенга қилдилар тақрир [қарор]. Ҳамза. Бухоро шаҳрида Мирараб мад-расасининг миён саройида кўп муллалар тўпланишиб, мадрасанинг вақфи тўғрисида гапиришмоқда эдилар. С. Айний, Қуллар.

3 с. т. экс. Маълумотли, ўқимишли киши. *Айтмайлик, менинг хизматкорим мулла бўлди-ю, оми бўлди – менга бари бир эмасми?* К. Яшин, Ҳамза. -Ҳа, мулла, чарчамасдан, си-қилмасдан юрибсанми? Мунча озаб кетиб-сан? – деди қори [Элмуродга]. П. Турсун, Ўқитувчи.

Мулла бўлмоқ 1) ўқиб, маълумотли бўлмоқ, ўқимишли бўлмоқ. У ўқиб, мулла бўлиб, бирор шаҳарни олиб берармиди менга! К. Яшин, Ҳамза; 2) таъзирини еб, кўзи очилмоқ. Қамоқдан жиндак бўлса ҳам «мул-ла» бўлиб қайтганлигим шу лаҳзада кучини кўрсатди. Х. Лутфуллаев, Бахти кулган йи-гит. **Мулла қилмоқ** 1) мадраса маълумоти-ни бермоқ. -Ҳўп, қизим, ҳўп, поччаси боқма-са боқмасин, мен ўзим боқаман, ўқитиб, кат-та мулла қиламан, – деди Моҳлар ойим. А. Қодирий, Мехробдан чаён; 2) саводини чиқармоқ, маълумотли қилмоқ; 3) кўчма таъзирини бермоқ. *Мавлон Мусаевич ўрни-дан турди.* Ўзича Зумрадни бир мулла қилиб кўймоқчи бўлди. С. Сиёев, Отлиқ аёл.

4 Ҳурмат юзасидан мурожаатда, гаплаш-гандан, кишининг исмига қўшиб айтилади. -Дунёнинг иши шунаقا экан, мулла Али! – деб уни юнатиб қўйди [Отабек]. А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Лоақал бир кафт тупроқ таш-ласангиз-чи, мулла йигит!* Ў. Ҳошимов, Қал-биннга қулоқ сол.

Мулла жиринг, муллажиринг с. т. Пул. Сенга ўхшаш, менга ўхшаш мойжувози бор-лар солиқ тўламай қўйса, советнинг ҳамё-нига мулла жиринг қаёқдан тушади? П. Турсун, Ўқитувчи. **Мулла минган эшакдай** дағл. Ўта ювош. Азиза ҳам эри бир кунмас-бир кун мулла минган эшакдай, ювош тортиб кели-шини кутиб юрди. Ў. Ҳошимов, Қалбиннга қулоқ сол. Қамоқда эзилса, мулла минган эшакдай.. бир кунмас-бир кун балки чиқиб келар.. Ойбек, Танланган асарлар.

МУЛЛАБАЧЧА [а.+ ф. مُلَّابَچَى – мулла-нинг боласи] юқ. усл. айн. **муллавачча.** Мад-расада уч муллабачча бир бўйра устида ўти-

риб, мушкул бир масалани баҳлашади. Ойбек, Навоий.

МУЛЛАВАЧЧА 1 Мадраса талабаси. *Бу бой тириклик чогида вақф унумларини мударрис ва муллаваччаларга ўз қўли билан бериб юрар эди.* М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари.

2 Муллаларнинг, уламоларнинг боласи, фарзанди.

МУЛЛАКА [тұғриси: мулла ақа] 1 с. т. Ўзидан катта, ўқимишли кишиларга мурожаат формаси. *Мавлонов ўтириши билан Ҳайдарбой шошилиб, бир чойнак чой билан пиёла келтириб, унинг олдига қўйди-да: -Хуш келибсиз, муллақа! – деди мулозамат қилиб.* П. Турсун, Ўқитувчи.

2 шв. Келиннинг қайнағаси ва ўзидан катта қайниси.

МУЛЛАНАМО Мулла кўринишига эга бўлган, муллаларга ўхшаган. *Гумашта Муҳаммад Расул қирқ ёшга етиб қолган мутавозе, мулланамо киши эди.* Ойбек, Танланган асарлар.

МУЛЛО юқ. усл. айн. мулла. [Жалолиддин:] Улуғ шаҳи Сабдий яхши айтган: иммига амал килемайдиган муллодан устига китоб ортган эшак афзal. Уйғун ва И. Султон, Алишер Навоий.

МУЛОЗАМАТ [а. ملازمت – бирга бўлишилик, ажралмаслик; бирга эргашиб бориш; қатъийлик] Кишининг кўнглини олиш учун кўрсатилган илтифот; эъзоз-икром, такалуф. *Меҳмонга мулозамат қилмоқ. Мулозамат кўрсатмоқ.* ■ [Ҳатамова] *Меҳмонларни хотинларга хос мулозамат ва ширинсўзлик билан кабинетига тақлиф қилди.* А. Қаҳҳор, Картина. [Тўлқинжон] *Бор усталигини ишга солиб, илтифот ва мулозаматлар билан қизнинг кўнглини овлай бошлади.* Ф. Мусажонов, Ҳури. *Ақалли кўнгил учун мулозамат ҳам қилишмади.* М. Хайруллаев, Кўнгил.

МУЛОЗАМАТЛИ Мулозамат қилишни яхши биладиган; сермулозамат, сертакаллуф. *Ҳақиқатан ҳам у ўта мулозаматли, хушчакчақ йигит кўринар эди.* Н. Аминов, Қалтис хато.

МУЛОЗИМ [а. ملازم – керакли; чамбарчас боғлиқ, ажралмас; доим ёнида хизмат қилувчи] 1 тар. *Хокимларнинг, амалдорларнинг ҳузурида уларнинг хизматида*

бўлган киши. *Раис афанди мулозимларига дарра кўтартириб, намозсизларни текширап, фарзи айни билмаганларни урдирап эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Энг кейинги извоида икки мулозим билан Абдуваҳоб жўнади.* Ш. Тошматов, Эрк қуши.

2 Сарой, маҳкама хизматчиси. -Қозихонадан бир мулозим келибдири. *Полвонда ишим бор дейди, – деб даҳлиздан кирган бола Ўрмон полвоннинг сўзини кесди.* С. Айний, Қуллар.

3 эск. Ходим, хизматчи. *Музей мулозими бизга ажойиб бир кашфиётни – Ҳиндистоннинг жуғроғи ўхри тасини кўрсатди.* З. Акрамов, Ҳиндистон лавҳалари.

МУЛОЗИМАТ қ. мулозамат. *Арслоннинг бундай мулозиматларни хуш кўрмаслигини пайқаб, нафаси ичиди қолди.* Мирмуҳсин, Яширинган куч. -*Мана буни ҳўпланг, онам, – деди чол жойига ўтириб. Мехриниса бу мулозиматдан бадтар хижолат бўлди.* Р. Файзий, Ҳазрати инсон.

МУЛОЙИМ [а. ملائم – мос, мувофиқ, кулаги; одобли, хушхулқ] 1 Кўлга юмшоқ уринадиган, майин. *Мулойим тери.* ■ *Холжувон ойим.. бадангиналари мулойим. «Ҳасанхон».*

2 кўчма *Ёқимли ва юмшоқ таъсирили. Эрталаб ёмғир тинган, ҳаво нақадар мулойим ва оромбахш.* Ж. Абдуллахонов, Орият. *Муҳиддин Юлдузхоннинг мулойим товушида ўз қалбидаги сингари маънони сезди.* Р. Файзий, Чўлга баҳор келди.

3 кўчма Гап-сўз, хатти-ҳаракатлари ниҳоятда ёқимли ва юмшоқ. *Алихон табиатан оғир, мулойим, камган йигит эди.* М. Хайруллаев, Тилла маржон. *Нариги қўнишдаги бош чўпон дадасини танир экан, парвона бўлди, бечора. Хотини ҳам бир мулойимки.* С. Анорбоев, Оқсой.

МУЛОЙИМЛАШМОҚ 1 Мулойим бўлмоқ, майинлашмоқ, юмшамоқ. *Тери мулойимлашиди. Лой мулойимлашиди.*

2 кўчма *Мулойим бўлмоқ, юмшамоқ* (қ. мулойим 2, 3.). -*Ўтири, онанг овқат олиб келибди, еб ол, – деди у мулойимлашиб.* Т. Малик, Иблис девори. -*Туринг, қизим, – эзликбошининг товуши бирдан мулойимлашибди, – ота-онанинг бошини букманг.* Ойбек, Танланган асарлар.

МУЛОЙИМЛИК Мулойим ҳолат, тус, кўриниш. *Юзидан мулойимлик, эрига ито-*

ат, тұғрилек маңнолари томиб турған бу хотин қутидорнинг рафиқаси Офтоб ойим. А. Қодирий, Үтган кунлар. *Юзидаги истек-зога ұшаган жылмайши үрнини айёра мұлайымлық әзгелгаган* әди. С. Зуннунова, Янги директор. *Холанинг кичкина, үткір күзларидаги илиқ мұлайымлық* сұнди. С. Нуров, Майсаларни аёз урмайды.

МУЛОҚОТ [а. مَلَاقَةٌ – учрашиш, күришиш; қабул қилиш] әск. кт. айн. учрашув; мусохаба 2. Сүзға чиққанлар бундай ижодий мұлоқотларни тез-тез үтказыб туриш за-рурлигини гапидилар. Газетадан. [Пирназар] Болалык ошнаси полвон Құлмухаммад билан бұлған ширин мұлоқотда яна.. хон зулми ошиб кетаётганидан шикоят қылды. Мирмухсин, Чүри. *Ёш қалам соҳиблари билан ҳамма жойда: Андижонда, Құқонда, Наманганда доимий равишда мұлоқот олиб бориши лозим.* Газетадан.

Мұлоқот құлмоқ Учрашмоқ. *Хуросоннинг барча улуғ зотлари билан мұлоқот құлмоққа.. фурсат келганды.* Ойбек, Навоий.

МУЛОҚАЗА [а. مَلَحْفَضٌ – күзатиши, на-зорат; изоҳ; фикр билдириши; танбех] 1 Фикран мұхокама юритиши, үйлаш; үй. Биз уч ошланынг.. бир-бираға ұшамаған қисмет-тақдиди ҳақида мұлоқаза юритдик, вафодорликни улуғлаб, бевағоликни ранж билан қаламга олдик. Газетадан. *Унинг ғәшоннинг/ узоқ мұлоқазадан кейин бир фикрга келгандык кишидек күзлары маңноли қисилды.* С. Ахмад, Ҳукм.

Мұлоқаза юритмоқ айн. мұлоқаза құлмоқ 1. Үроқов садоқат ва дұстлик тұғрисіда узоқ, узук-юлук, аммо баландарвоз мұлоқазалар юритди. И. Шамшаров, Тошқын. **Мұлоқаза құлмоқ** 1) фикран мұхокама юритмоқ, үйламоқ. [Элмурод] Бир гапни айтишдан ил-гари үзіча мұлоқаза құлиб күрар әди. П. Турсын, Үқитувчи; 2) андиша құлмоқ, андишага бормоқ. У [Элмурод] әнді бүйни қисиқ етим эмас. Әнді унга мұлоқаза құлиб үтиришдан күра бор гапни шартта айтаби, күнгилни хижолатдан бүшатши осонроқ. П. Турсын, Үқитувчи. *Йигиталига бу малол келса-да, очқ әйтшиша мұлоқаза құларди.* Т. Малик, Ажаб дунё. **Мұлоқозата бормоқ** айн. мұлоқаза құлмоқ 2. Улар ортиқча мұлоқазаларга бориб турмасдан, шу замоноқ үпардилар.. мен үзимни тұтдым. Ойдин, Ҳикоялар.

2 Бирор масала юзасидан билдирилған ёки үйлаб күйилған фикр. *Иқтисодий масалага доср мұлоқазалар.* Үз мұлоқазасини баён этмоқ. ■ Ахмад Ҳусайн құлдан бадтар ожиз, забұн, ҳамиша тақдирға итоаткор, ғирт саводсиз бу дәхқоннинг мұлоқазаларига ҳайрон қолды. Ойбек, Нур қидириб.

3 айн. андиша 1. Мұлоқаза билан иш қылмоқ. ■ Ҳосилот ота Комиляжонни койиб бермоқчи ҳам бұлды, тағин раис бу воеадан хабардордир, деган мұлоқаза билан индамади. Р. Файзий, Құлға баҳор келди.

МУЛОҚАЗАКОР айн. мұлоқазали 1. *Пұлатов яхши күради: ақлли, вазмин ғылгит.. мұлоқазакор.* М. Ҳазратқұлов, Журъат. Ҳайдаров ұзини мұлоқазакор одам ҳисобларди. А. Мұхтор, Бүрёнларда бордек ҳаловат.

МУЛОҚАЗАКОРЛИК Мұлоқаза билан иш күриш, иш юритиши. қ. мұлоқаза. 1, 2.

МУЛОҚАЗАЛИ 1 Мұлоқаза билан иш қылувчи, үйлаб иш тутувчи, мұлоқаза юрита олувчи; андишали. *Мұлоқазали одам.* ■ [Директор:] Абдусамад, менингча, үгелнгиз мұлоқазали бола, у үз үйлени топиб олади. О. Толипов, Ким айбдор? *Мирзамұхаммад Расулович етті үлчаб бир кесадиган, мұлоқазали, синчков, зукко одам әди.* Ф. Мусаконов, Ҳиммат.

2 Мұлоқаза натижасида вужудға келган, үйлаб қилинған, айтилған. *Фандан ғыроқ одамлар улардан ажабтовор гаплар, мұлоқазали фикрлар кутадилар.* Газетадан.

МУЛОҚАЗАСИЗ 1 Мұлоқаза қилолмайдыған, мұлоқаза юритолмайдыған, үйламасдан иш қыладыған; бемұлоқаза. *Мұлоқазасиз киши.*

2 Мұлоқаза қилмасдан, үйламасдан қилинған, айтилған. *Мұлоқазасиз гап.* Мұлоқазасиз иш.

МУЛОҚАЗАСИЗЛИК 1 Мұлоқазасиз тарзда иш күриш, иш юритиши. *Оқсоқ дарвииш Бузрук Әшоннинг мұлоқазасизлигига таьби тириқ бұлған әди.* К. Яшин, Ҳамза.

2 Мұлоқазасиз қилинған иш, айтилған гап. [Юсуфбек ҳожи:] Жуда тұғри айтасан, ғылым, бироқ онанғнинг бир мұлоқазасизлигига бошдаёт мен лабимни тишилаб қолған әдим. А. Қодирий, Үтган кунлар.

МУЛОҚАЗАЧИ кам құлл. айн. мұлоқазакор. *Онабиби ҳассос қыз.* Гүзаликдан завқ-

лана билади. Темир бўлса, қуруқ мuloҳазачи. А. Мухтор, Чинор.

МУЛЬТИ- [лот. *multum* – анча, кўп] Байналмилал ўзлашма қўшма сўзларнинг таркибий қисми бўлиб, бирор нарсанинг кўплигини, кўп қайтарилиши (карралилиги)ни билдиради.

МУЛЬТИМЕДИА [ингл. *multimedia* < мульти.. + лот. *media*, *medium* – ўрта, марказ; воситалар, тадбирлар] Ахборот-информация узатишнинг хилма-хил воситалари (матн, овоз, жонлантирилган ва график тасвирлар ва ш.к.)ни қамраб олувчи технология ва шундай технологиядан фойдаланувчи дастурлар ва компьютер воситалари.

МУЛЬТИМИЛЛИОНЕР [мульти.. + миллионер] Кўп миллионли бойлик эгаси.

МУЛЬТИПЛИКАЦИОН кино Мультипликацияга оид; мультипликация йўли билан ишланган. *Мультипликацион фильм*.

МУЛЬТИПЛИКАТОР [лот. *multipli- cator* – кўпайтирувчи] 1 Бирон-бир механизм ҳаракатини кучайтириш, суюқлик босимини ошириш учун қўлланадиган мослама.

2 Мультипликацион фильмлар учун кадр (расм) лар ишловчи рассом.

3 Бир кассетага бир неча кадрни кетмакет (изчил) оладиган фотоасбоб.

4 Замонавий макроқтисодиётда: бир ўзгарувчининг бошқа бир боғлиқ, тобе ўзгарувчига таъсирини (мас., инвестициянинг ўзгариши натижасида даромад, фойданинг ўзгариши) акс эттирувчи коэффициент.

МУЛЬТИПЛИКАЦИЯ [лот. *multipli- catio* – кўпайтириш] кино Ҳаракатдаги нарсаларнинг кетма-кет келадиган турли ҳолатларини акс эттирувчи сурат ёки қўғирчоқларни расмга олиш йўли билан фильм тайёрлаш ва шу йўл билан олинган кинофильм.

МУМ [ф. *موم* – асалари ўзи ҳосил қилиб, ўзига уя ясайдиган юмшоқ модда] 1 Ҳайвон ёки ўсимлик маҳсулоти бўлган ёғсимон модда, асосан, юқори ёғ кислоталарнинг мураккаб эфирлари ва юқори молекуляр спиртлардан иборат.

2 Асалари ўзи ишлаб чиқариб, ўзига уя қурадиган сақиҷсимон юмшоқ модда; ўсимлик ёки ҳайвондан олинадиган шунга ўхшаш моддалар. *Ўсимлик муми*. Сунъий мум.

■ Асаларилар асал, мум, елимдан ташқари, ўз организмida заҳар ҳам ишлаб чиқаради. «Фан ва турмуш». Шариат *Fuës дўзахиларга ўҳшаганлар қўлида ҳар қанақа шаклга кираверадиган юмшоқ мум*. М. Исмоилий, Фарғона т. о. *Мум шамли қандилдай қуруқ лаблари*, Бир қатор қиз кетар, елкада обкаш. Ф. Фулом.

МУМТИШЛАМОҚ Оғиз очмай жим қолмоқ, индамаслик. Алимжоннинг юраги тез-тез уриб, бадани қизишиди. «Наҳот мен мум тишлаб ўтирасам» деган фикр унинг хаёлидан ўтди. К. Раҳимов, Ўз қасбини севган йигит. Қозикалон қаҳрабо тасбехини ўғирганча, мум тишлаб ўтирган эди. С. Сиёев, Аваз. **ОҚ мум** Нефть, торф ва кўмирдан олинадиган оқ ёки саргис тусдаги мумсимон модда; парафин. **Қора мум** Қора мойга бошқа моддалар қўшиб тайёрланган сунъий мум.

МУМИЁ I [а. *مومیاء*] Физиологик функцияларни кучайтирадиган мураккаб биологик табиий маҳсулот; қояларнинг ёриқларидан сизиб чиқадиган смоласимон модда (Шарқ табобатида асосан синган суякларнинг битишини тезлатиш, меъда яраси ва ташқи нерв фалажини даволаш учун тавсия этилади). Ўшанда Ҳикмат табиб мошдек мумиё бериб, оёқларини тузатди. Мирмуҳсин, Умид.

МУМИЁ II [а. *مومیاء*] Асосан сувсиз темир оксидидан иборат, кўпинча қизғиш-қўнғир ранг минерал бўёқ.

МУМИЁ III [а. *مومیاء*] Махсус кимёвий таркиб билан ишлов бериб, чиримайдиган қилмоқ (жасадни). *Ухаёлот дengизига чўмиб, мумиёланган мурдадек, қилт этмай ўтириб қолди*. Мирмуҳсин, Йўқолган жавоҳир.

МУМКИН [а. *ممکن* – бўлиши эҳтимол; амалга оширса бўладиган; жоиз] 1 Имкони, имконияти бор, бўладиган, амалга ошадиган. Қани энди ҳаётдаги саноқсиз эҳтимолларнинг барисига жавоб топши мумкин бўлса. С. Кароматов, Олтин кум. *Ундан ўтиб, дарвоза орқали Дишан қалъага чиқиш мумкин*. С. Сиёев, Ёруғлик. *Капсанчилар.. зиммаларига тушган вазифаларни мумкин қадар тезроқ бажаршишга сўз бериб тарқалишиди*. А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари.

2 Рұхсат этилған, ижозат қилинған; жоиз. **Боришингиз мүмкін.** Сұрашингиз мүмкін. — Шаҳарда үйінде асраш мүмкін эмас, — деди **Мукаррам.** А. Қаҳхор, Адабиёт мұаллими. — Үзі бу ерда ичиш мұтлақо мүмкін эмас, — деди у овозини **пастлатиб.** «Гулдаста».

3 Эхтимоли бор, эхтимолдан узоқ мүмкін. [Мұхаррір:] **Йұлдошева ғигірма олтінчи үйлда..** паранжі өтініб юрган бўлиши мүмкін, буни ҳозир таъна қилишида ҳеч қандай маъно ўйқ. А. Қаҳхор, Бек.

МУМКИНЛИК 1 Мүмкін эканлик. **Үз сирларининг Йўлчи томонидан очиши мүмкінлігидан қўрқанлигидан бўлса керак,** Нури тұхматни тарқатишга.. ортиқча уринмади. Ойбек, Танланган асарлар.

2 с. т. Имконият, имкон. [Марям:] **Бу күн беш-олти кундан бери сиз билан кўришармиканман,** деб кўп интизор бўлсам-да, мүмкінлик бўлмади. Ҳамза, Ким ўғри?

МУМЛАМОҚ Мум суркамоқ, мум билан қопламоқ. **Тикишга янги бошлаган чоғларидан мумланган иннинг бармоқларига ёнишуви..** ғашини келтирап эди. Ойбек, Танланган асарлар.

МУМЛИ 1 Таркибда мум бўлган, муми бор. **Мумли асал.**

2 Мум суртилган, мумланган. **Қўзларига ўйқу келган шогирд бола мумли ипни қир-қир чўзиб, қатим тортар..** эди. Ойбек, Танланган асарлар.

МУМСИК [а. ممسک - баҳил, ҳасис] **Ўтакеттган ҳасис, баҳил, зиқна.** *Мумсик одам.*

МУМТОЗ [а. ممتاز - айло даражали, машхур; имтиёзли; саралантган] **1 кт.** Бирор фазилати, яхши томони билан бошқалардан ажралиб турадиган, афзаллікларга эга бўлган; етук, сара. **Ваъдага вафоли, ахлоқда мүмтоз,** Дўстпарвар, ўз сўзли, ёрига содик. F. Ғулом. **Маҳалладагилар ҳам, мактабдагилар ҳам** Комиљонни «одобда мүмтоз», дейишади. «Муштум». **Бу сизнинг күйингиз, устоз Навоий,** Фазал оламида мүмтоз Навоий. А. Истроилов.

2 Муайян миллат ва жаҳон фани, санъати, адабиётида мұхым ўрин тутадиган, миллатнинг шон-шуҳрати ва фахри ҳисобланған; классик. **Мүмтоз мусиқа.** **Мүмтоз адабиёт.** — Шу тарзда Навоий ўзбек мүмтоз адабиётида «муншаот» деб аталағидан янги бир жанрни ҳам бошлаб берди. П. Қо-

диров, Тил ва эл. [M. Маматова] **Айниқса,** мүмтоз қўшиқларни ижро этишини жон-дилдан яхши кўрарди. Газетадан.

3 Мүмтоз (эркаклар исми).

МУМТОЗЛИК Мүмтоз белги, даража, ҳолат; шундай даража, белги, ҳолатга эгалик. **Уяратган табиатнинг ранг-баранг лавҳалари кўркамлиги ва мүмтозлиги билан кишига эстетик завқ багишлайди.** «ЎТА».

МУНАВВАР [а. منور - нур сочиб турувчи; нурли, ёруғ] **1 кт.** Нур билан ёритилган, нурга тўлган; равшан, ёрқин. **Саҳиё ёз қуёши оламга нур таратади,** қабристон ҳам кўм-кўй, мунаввар. Газетадан. **Одамзоддинг қуёши,** Мунаввар ҳаёт боши **Бошли** нур шу хонадан, Доим уйғоқ онадан. Г. Жўравева, Иқбол.

Мунаввар қилмоқ (ёки этмоқ) Нурли, чароғон қилмоқ; ёритмоқ. **Қуёш уфқдан қанчалик юқори кўтарилса,** оламни шунчалик мунаввар қиласи. X. Ғулом, Қуёш монанд ҳақиқат. **Хонани қуёш нури мунаввар этиб турганига қарамай,** Румия чироқни ёқди. С. Кароматов, Сўнгги бархан.

2 Мунаввар (эркаклар ва хотин-қизлар исми).

МУНАВВАРЛИК Мунаввар, ёруғ, чароғон ҳолат. **Дарёлар бу ёғдуга мўл,** мўл саҳоват, эҳсонга, **Мунавварлик эҳсон айлар** қалби қайнот қисонга. Э. Охунова. **Дунё ногонлардан холис бўлганда** эди, бу олам яна ҳам мунавварлик касб этарди. Газетадан.

МУНАЖЖИМ [а. منجم - юлдузшунос, астролог] **1 эск.** Мунажжимлик билан шуғулланған, юлдузларга қараб фол кўрган киши; астролог. [Навоий Ҳусайн Бойқарога:] **Халқнинг тақдирини мунажжимларнинг шубҳали қуръаларига қараб эмас,** балки ақл ва идрокнинг талабига кўра ҳал этмак зарур. Уйғун ва И. Султон, Алишер Навоий.

2 эск. кт. айн. **астроном.** Самарқанд-Китоб ўйлida ҳазрат Навоий ва буюк мунажжим Улугбек замонасидан қолган минг ишлек чинорлар ҳали ҳам шовуллаб турибди. «Ўзбекистон қўриқлари».

МУНАЖЖИМЛИК Айрим кишилар ва халқларнинг тақдирини осмон ёритқичларининг вазиятларига қараб башорат қилиш (фол очиш) билан шуғулланадиган таълимот, касб.

МУНАҚА с. т. Бундай. *-Ҳа, отанғизга раҳмат!* Гап мұнақа бұлади, – деди Юсвали тоға.. П. Турсун, Үқитувчи.

МУНАҚАНГИ с. т. Бундай, бұнақанги. Мұнақанги ғапни биринчи әшитишім.

МУНАҚҚАШ [а. منشق – нақшланған; зар билан тиқилған] эск. кт. Нақшланған, нақшли, нақшдор. Олтін қандидаги элликтілаб шамларнинг нури билан мұнаққаша өөврларнинг олтін, күмуш, күк-қызыл гуллары үолдузлардек яшнаб, үйге бир хаёлийлік беріп әділар. А. Қодирий, Үтган күнлар.

МУНАҚҚИД [а. مُقْدَّس – танқид құлувчи; танқидчи] эск. кт. **танқидчи**. Бу одам шу күнларда адабиёт майдонида ўзининг танқидлари билан жағалон үрган мұнаққид Аббосхон әди. А. Қаҳхор, Сароб. Асарда мұнаққид «Бой ила хизматчи», «Заҳарлы ҳаёт», «Миллий роман» асарларини ылмий баҳолайды ва таҳлил қылады. Газетадан.

МУНГ кт. Ҳазинлик, маъюслик. Айвар ўз тенги болалар билан оз алоқа қылар, уларға кам аралашар ва ортиқча ўйнаб-кулмас, ҳамиша унинг күзіда бир мунг ётар әди. А. Қодирий, Мәхробдан чаён. Жамолиддин юзида үчиқлик, күзіда мунг бор әди. М. Исмоилий, Фарғона т.о. Ёндашмасин бу оқшом ҳам Қиттак қайғу, жиндан ҳам мунг. Миртемир.

МУНГЛАНМОҚ кам құлл. Мунгли, маъюс ақволга түшмоқ, маъюсланмоқ. Анорхон ўқтін- ўқтін хәйл суріб кетади, бирдан мунгланиб ҳам қолади. Ойбек, О. в. шабадалар. Арслонов мунгланиб, жойига ўтируди. Ш. Холмирзаев, Қил құприк.

МУНГЛИ кт. Ҳазин, ғамгин; маъюс. Қайнарбулоқ томонидан.. мунгли най овози әшиштілди. П. Турсун, Үқитувчи. Үнинг ғамгин, мунгли ўтириши Гавҳарнинг юрагини ўртаб ташлади. Ы. Ҳошимов, Қалбиннга кулоқ сол.

МУНДА 1 шв. Бу ерда. *Бизнинг Тошкентдан ақвөл сұрасанғ, балқи Марғилонга ҳам әшиштілгандір, мунда Азизбек қандоғедір бир күчгә таяниб, Күкөнга исен әтди.* А. Қодирий, Үтган күнлар.

2 с. т. Бунда. Гап мунда әмас.

МУНДАЙ с. т. Бундай. [Самандаров:] Мундай гапирсанғыз-чи, забон борми! А. Қаҳхор, Құшчинор чироқлари.

МУНДАРИЖА [а. مندرجہ – мазмун, маъно; таркиб] 1 Китоб ёки құлғыманнинг

бошида ёки охирда унинг фасл ва бўлимларини, одатда бетлари билан кўрсатувчи рўйхат. Китобнинг мундарижасига қарамоқ.

2 кам құлл. айн. **мазмун**. Мақоланинг мундарижаси. Ишининг мундарижаси – ғўзга парвариши ва қўриқ ер очганлигидир. «Ўзбекистон қўриқлари».

МУНДИР [фр. manteure – аслаха-анжом < лот. mundus – кийинган, гўзл; кийим, либос] Ҳарбий ёки расмий формали устки кийим. Кўпrikдан қочиб кетаётган охирги солдатлар орасида немис капитаннинг мундидри кўриниб қолди. И. Раҳим, Чин муҳаббат. Парад мундирлари ҳам кўринмай қолди. Солдатдан тортиб генералгача – ҳамма дала формасини кийиб олган. Газетадан.

МУНДОҚ с. т. Бундай. – Гулнор бузилибди.. Йўлчи икк孢и мана мундоқ эмиш! – Нури икки бармогини бир-бираға маҳкам чирмаштириб кўрсатди. Ойбек, Танланған асарлар.

МУНИС [а. مؤنس – улфат, ҳамдам; дўст] 1 эск. кт. Яқин, сирдош дўст, ҳамдам. Кундан-кунга ортар дарду ҳасратим, Мунис, аҳли дардларимни соғиниб. Ҳамза. Ғурбатхонада менга энг яқин ўртоқ ва севимли, мунис ёлғиз шу бароқ мушук әди. Файратий, Менинг ёшлигим.

2 Мунис (эркаклар ва хотин-қызлар исми).

МУНИЦИПАЛИЗАЦИЯ [фр. municipalisation < лот. municipium – ўзини ўзи бошқарувчи жамоа] Ҳусусий кишиларга қарашли ер-мulk ва бойликларни мажбурий равишида маҳаллий ҳукумат органлари ихтиёрига ўтказиши.

МУНИЦИПАЛИТЕТ [нем. Munizipalität < лот. municipium – ўзини ўзи бошқарувчи жамоа] Бир қанча мамлакатларда: маҳаллий ўзини ўзи бошқарув органды ва үегаллаган, жойлашган бино.

МУНКАЙМОҚ Букчайиб қолмоқ; бу-килмоқ, әгилмоқ (киши ва унинг қомати ҳақида). Мункайған чол. — Парниш ўжса ёғчи.. чол бўлмаса ҳам, чоллар каби икки құлуни орқа белига қўйиб, бир оз мункайиб, ичкари уйга кириб кетди. Ойбек, Танланған асарлар. Робия хола яккаю яғона ўғли урушга кетиб, мункайған чоли билан қолган. С. Зуннунова, Олов.

МУНКАРНАКИР [а. منکر و نکیر – ўлганларни қабрда сўроқ құлувчи фаришта-

ларнинг номлари] с.т. Мункар ва Накир: Исломий тасаввурга кўра, ўлгандарни Раббинг ким, дининг нима, пайғамбаринг ким, деб қабрда дастлабки сўроқ қилувчи, уларни қилган гуноҳлари учун жазоловчи фаришталар. Афанди мункарнакирнинг сўргини ўз кўзи билан кўргиси.. келиб қолди-ю, бир очиқ гўрга кириб ётди. «Латифалар».

МУНКИЛЛАМОҚ Қариллик натижасида кучдан кетиб мункаймоқ, буқчайиб қолмоқ. Яқинда Қумри иш билан яна Тошкентга келди. У ҳар галдагидек қадрдан институтига бориб, мункиллаб қолган профессорини кўриб чиқди. Мирмуҳсин, Ажрим. Мункиллаган бир кампир, нур ёғилиб бетидан, Дўқиллатиб ҳассасин, ўтди кўча четидан. Қ. Мұхаммадий.

МУНКИМОҚ 1 Қоқилиб ёки мувозанатни йўқотиб, олдинга силкинмоқ, ташламоқ. Канал қирғогидаги чанг босган ўтлар устида эринчоқлик билан бораётган от бирдан мункиб кетди-ю, икки олдинги оёғи билан чўккалаб қолди. Ш. Рашидов, Бўрондан кучли. Қудрат қўлидаги сувли челак билан мункиди, лекин ийқилмади. М. Исмоилий, Фарона т. о.

2 кўчма Нотўри йўлга кирмоқ, тўғри йўлдан озмоқ, тоймоқ, қоқилмоқ. *Faflatga мункимоқ.* ■ Унинг иқбол чироғи мана шу мункишида қўлидан тушиб, чилпарчин бўймасмикан? С. Анорбоев, Оқсой.

МУНКИР [а. منکر – инкор этувчи, то-нувчи] эск. Инкор этувчи, тан олмовчи. -Худонинг қудратига мункирмисан? – деб Мулланаврўз ҳам Сафарга бир дўқ қилиб қўйди. С. Айний, Куллар. Биз тез вақтда Ҳурросонни чириган, ачиган мавлонолардан, шариатга мункир аҳли фузалодан тозалаб оламиз. Мирмуҳсин, Меъмор.

Мункир келмоқ Тан олмаслик, тонмоқ. -Шариатга мункир келган Ҳасан билан Содикқа ақл ўргатишга кетаётганимидингиз? – деди Нишонбек Мўътабарга. Б. Раҳмонов, Мардлар қиссаси. ..ўзларига ён босган зотларнинг бошидан тилла сочарди-ю, аммо уларнинг ҳукмдорлигига қиттаккина мункир келган кимсани асло кечирмасдилар.. қаттиқ ўч олардилар. Мирмуҳсин, Меъмор.

МУНОЖОТ [а. مُنْجَات – илтижо, маҳфий сухбат] 1 дин. Исломдаги фарз на-мозлардан ташқари, ихтиёрий равиша

ўқиладиган намозлар. Ҳар қандай диндорнинг худога ихтиёрий илтижо ва ибодат қилиши ҳам муножот ҳисобланади. Қишининг кўп вақтлари.. кечалари қиблага қараб, тиз букиб ўтириб, худога ишглаш ва муножот қилиши билан ўтар эди. М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари. Афанди ёмғирда ивиған бир иморатнинг орасида худодан давлат сўраб муножот қилаётган эди, чордевордан бир гишт тушиб, унинг боши ёрлади. «Латифалар». Айрилиқдан тинмайин дод айлайин, Ёлбориб, ҳаққа муножот айлайин. «Ойсулув».

2 ад. Шарқ мумтоз адабиётининг анъанавий унсурларидан бири. Одатда, муножотда нахот умиди, илтижо ва тавбалар тангрига оташин мурожаат шаклида ифодаланади.

3 Йирик шаклдаги ўзбек мумтоз чолғу куйлари туркуми (уч асосий қисмдан иборат). Домла.. музиканинг хумориси тутар экан, «Муножот» билан «Қари наво»ни эшишмаган куним, бамисоли ҳалтасини ўйқотган девонаман, деган экан. П. Турсун, Үқитувчи,

4 Муножот (хотин-қизлар исми).

МУНОЗАРА [а. مناظر – баҳс, мубоҳаса, тортишув; назорат] 1 Илмий, адабий, сиёсий, диний ва ш. к. масалалар юзасидан тортишув; баҳс. *Илмий мунозара.* Қизғин мунозаралар. Мунозара олиб бормоқ. Мунозара ўтказмоқ. Мунозарага якун ясамоқ. ■ Элмурод оқсоқол билан эшон ўртасидаги диний мунозарага аралашишини лозим кўрмади. П. Турсун, Үқитувчи.

2 ад. Мумтоз адабиётда кенг тарқалган жанр; фикрлар кураши, қарама-қаршилиги шаклида ёзилган асар.

МУНОЗАРАЛИ 1 Мунозара талаб эта-диган, ҳал қилинмаган. Чакана нархларни ўзгартириш мумкинлиги, шубҳасиз, ҳозирги пайтда энг мунозарали масаладир. Газетадан.

2 Мунозарага оид, мунозара тарзидаги. Врачлар ўртасида қалта-қалта мунозарали гаплар бўлиб ўтди. Ж. Абдуллахонов, Орият. Кейинги пайтда тарихий шахслар портрети масаласида мунозарали фикрлар кўпайиб кетди. Ў. Ҳошимов, Қалбинингга қулоқ сол.

МУНОСАБАТ [а. مُنَاسِب – муносиблик, мувофиқлик; жоизлик; қариндошлиқ; ало-

қалорлик] 1 **Кишилар** ўртасидаги алоқа, муомала. [Элмуродга] Эшоннинг муносабати ҳам ўзгарди. **Илгаригидай** қаттиқ сўкмай қўйди. П. Турсун, Ўқитувчи. **У Навоий билан Бинонининг ўзаро муносабатлари ҳақида баъзи бир гаплар эшишган..** П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

2 **Кишилар**, ташкилотлар, давлатлар ўртасидаги борди-келди, олди-берди муомалалари; тирикчилик, моддий ва маънавий ҳаёт билан боғлиқ бўлган алоқа. **Оиласиий муносабат**. Савдо муносабатлари. **Ишлаб чиқарши муносабатлари**. Муносабат боғламоқ. **Дипломатик муносабатларни узмоқ.** ■ У банклар орқали ўз рақибларига қарши олиб бормоқчи бўлган «сирли ишлари»ни, ўз қарэрдорларига қандай муомала ва муносабатда бўлишини ўйлар эди. Ойбек, Танланган асарлар.

3 **Кишининг воқеликка**, воқеликдаги нарсаларга, ҳодисаларга қараши, ёндашиш принципи. Аёл кишининг фазилати бола билан бўлган муносабатда очилади. Ф. Мусажонов, Ҳиммат. **Инсон моддий бойликни, маданий обидани яратар экан, ўзининг меҳнатга бўлган муносабатида маънавий гўзалигини намоён этади.** Газетадан.

4 флс. Муайян тизимдаги элементларнинг жойланиш характеристи ва уларнинг ўзаро боғлиқлигини ифодаловчи фалсафий тушунча. **Тафаккурнинг борлиққа муносабати.** ■ Мен, одатим бўйича, сўзларнинг маъноларини ва номларнинг номланган нарсалар билан муносабатини билишга қизиққанимдан: -У қишлоқни нега Тезгузар деб атаганлар? - деб сўрадим. С. Айний, Эсадаликлар.

5 Бирор иш, ҳаракат, гап ва ш. к. га дахли бўлган нарса, тегишли асос; боис, дахл. **Бу ишга сизнинг гапингизнинг ҳеч қандай муносабати** ийқ. ■ **Тантибойвачча анчагига на маст бўлиб, оғзига келганини валдирашга бошлади.** Ҳар муносабат билан ўзини мақтади. Ойбек, Танланган асарлар. **Тавҳидий** бир муносабат түгдирниб.. пиёлала ёзib берган шеъри ҳақида гапирди. А. Қаҳҳор, Миллатчилар.

МУНОСАБАТДОР Муносабатли, алоқаси бўлган, боғланган; алоқадор, дахлдор. **Ишга муносабатдор томонлар.**

МУНОСАБАТСИЗ Муносабати, алоқаси, дахли ийқ; алоқасиз, дахлсиз, боғлан-

маган. **Муносабатсиз гап.** ■ [Мулла Обид] Гоҳо муносабатсиз бўлса ҳам, ўзича илжашинқираб қўяди. А. Қодирий, Обид кетмон.

МУНОСИБ [а. مnasib – мувофиқ, мос келувчи; мутаносиб] 1 Тўғри келадиган, мос тушадиган; мувофиқ, лойиқ. **Муносиб номзод.** Ислим жисмига муносиб. **Муносиб кўрмоқ.** ■ Ёрмат бир ўйлдан буён қизини муносиб жойга узатишига тиришади. Ойбек, Танланган асарлар.

2 Мувофиқ тушадиган, ярашадиган, ярашиқ. **Олим кишига муносиб сиполик.** ■ Уйлар ўзига муносиб безаклар билан безалган. «Эртаклар». **Ғалабага марсия эмас, мадхия муносиб.** Уйғун.

3 Арзийдиган, арзирли. **Муносиб ҳисса кўймоқ.**

МУНОФИҚ [а. مnfik – иккюзламачи; мұғамбір] Тили бошқа, дили бошқа, сўзи ва иши бир-бирига тўғри келмайдиган, са-мимийлиги ийқ; иккюзлама. **Мунофиқ одам.** ■ **Бозор бошидаги мадрасанинг мударриси..** жуда мунофиқ, бориб турган иғвогар одам экан. М. Мұхаммаджонов, Турмуш уринишлиари. **Сиртдан сизга кўринар содиқ, Аслан эса шу хил мунофиқ!** Я. Курбон.

МУНОФИҚЛИК Мунофиқона иш, хатти-ҳаракат. **Бу ерда самимиятсизлик ва мунофиқлик,** бир-бирини алдаш Элмурод учун оддий бир ҳақиқат бўлиб қолган эди. П. Турсун, Ўқитувчи.

МУНОФИҚОНА Мунофиқлик, иккюзламалик билан, мунофиқлар каби. **Мунофиқона ҳужум.** ■ **Унинг кўзларида энди маккорлик,** мунофиқона жилва ийқ эди. К. Яшин, Ҳамза.

МУНОҚАША [а. مناقشه – муҳокама, мунозара; олишув, жанжал] эск. кт. Мунозара, баҳс, тортишув. -Ҳозир бу масалани муноқаша этмак мавридиши, мавлоно?! – деди [Беруний]. Газетадан. Ҳамма.. Серов билан Эҳсон орасидаги муноқашага кўз-қулоқ бўлиб турар эди. А. Қаҳҳор, Сароб.

МУНОҚАШАЧИЛИК эск. кт. Муноқаша билан машғул бўлиш, баҳсласиши. **Мажлисни муноқашачиликдан қутқариб,** дўстона руҳлантириши учун Навоий мавзуни ўзгартиб юборди.. Ойбек, Навоий.

МУНТАЗАМ [а. منظم – тартибга келтирилган, тартибли; бир текис, бир маромдаги] 1 Тартибли равишда узлуксиз давом

этадиган, канды бўлмайдиган; муттасил. **Самолётларнинг мунтазам қатнови.** ■

Тирик ҳужайра ташқи муҳит билан мунтазам алоқада бўлган тақдирдагина яшай олади. «Фан ва турмуш».

2 Белгиланган тартибда, режа асосида амалга ошадиган. **Халқ ҳўжалигининг мунтазам ривожланиши.** ■ Илгор ишчилар кунлик режа топшириқларининг мунтазам ортиги билан бажарилишига эришаётирлар. Газетадан.

3 Тартибли, доимий равишда амалга ошадиган ёки ошириладиган; тартибли, доимий, изчил. **Йигитлар машғулотларга мунтазам қатнашарди..** «Ўзбекистон қўриқлари».

4 мат. Ҳамма томонлари, ёқлари ва бурчлари тенг. **Мунтазам кўпбурчак.** **Мунтазам призма.**

Мунтазам армия (ёки қўшин) Қатъий ҳарбий тартибга эга бўлган, режали ҳарбий тайёргарлик кўриб борувчи доимий армия (қўшин). **Мунтазам қўшиндан ажраб, заифлашиб қолган Бухоро сон-саноқсиз қўчманчилар томонидан босиб олинди.** М. Осим, Ибн Сино қиссаси.

МУНТАЗИР [а. منتظر – кутувчи, кутуб турувчи] кт. Орзиқиб кутувчи, интизорлик тортувчи; муштоқ, интизор. **Мунтазир бўлмоқ.** ■ **Бухоролик жанобнинг.. қашқа қорабайири десиниб ўйнокларди.. Ҳамманинг эътибори шу жанобда, фармонига мунтазир.** Ш. Тошматов, Эрк қуши. **Унинг назаридা, ёри келиб, девор орқасида мунтазир эди.** М. Исмоилий, Фарғона т. о.

МУНЧА 1 с. т. Бунча, шунчалик, бу даражада, бу миқдорда. **Мунча ҳам чиройлисан, азиз Ватаним.** Ф. Фулом.

Бир мунча, бирмунча Бир оз, бир қадар, маълум даражада. **[Кумуш] Боягига қараганда анчагина енгиллашиб, ичкарига кирди.** Ҳаракатлари ҳам бирмунча ўзгарган эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 унд. с. взф. Ҳаракатнинг ҳаддан ошиқлигини, ортиқ ҳаяжон, таъсиранганиклини ва ш.к. ни билдиради. **[Хотини эрига:] Ҳа, мунча!..** **Туртмасдан гапира беринг.** А. Қаҳхор, Анор.

МУНЧАЛИК с. т. Бунчалик, бу қадар. **[Ўзбек ойим Отабекка:] Келин билан ичсанг бўлар эди?** Бирорнинг боласини мунчалик

хўрлаш яхши эмас. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МУНЧОҚ Қимматбаҳо ва ранг-баранг шиша, тош ва ш.к. нарсалардан ясаладиган, асосан зийнат учун ипга тизиб, бўйинга, кўлга (биликка) тақиладиган думалоқ ёки бошқа шаклдаги доналар. **Шиша мунчоқ.** **Ипга мунчоқ тизмоқ.**

Дўлана мунчоқ 1) йирик сариқ рангли холдор мунчоқ; 2) дўлана данагидан тизилган мунчоқ. **Кўз мунчоқ, кўзмунчоқ** этн. «Ёмон кўз»дан асраш учун кўзга яқин болаларга тақиладиган оқ ҳолли қора мунчоқ. **Эшак мунчоқ** 1) от ва эшакка тақиладиган йирик мунчоқ; 2) кўчма ҳеч нарсага арзимайдиган, ярамас нарса ҳақида.

МУНШАОТ [а. منشى – яратилган, куррилган нарсалар; иншоот; муассаса] Шарқ шеъриятидаги жанрлардан бири, муаллифнинг назм ёки насрда ёзилган мактублари тўплами.

МУНШИЙ [а. منشى – асосчи, яратувчи; қурувчи; муаллиф, тузувчи, ёзувчи] тар. Саройда ёзув ишларини олиб борадиган котиб. **Анвар девонхона саҳнига етганда, ичкаридаги каттадан-кичик мирзо, муншийлар янги бошлиқларини муборакбод қилгали ўринларидан қўзғалдилар.** А. Қодирий, Мехробдан чаён.

МУНҚАРИЗ [а. منقرض – тўхтаб қолган; ўлган, сўнган, йўқолган] эск. кт. Инқизорзаг юз тутган, кризисга учраган. **Мунқариз бўлмоқ.**

МУНҒАЙМОҚ с. т. Маъюс, тушкун ҳолда бўлмоқ; маъюсланмоқ. **Шарофат олдинги курсиларнинг бирида мунғайиб, тез-тез бурнини, кўзини артиб, дам-бадам хўрсиниб ўтиради** эди. А. Қаҳхор, Кўшчинор чироқлари. **Ислом ота мунғайиб ўтирганча, салали бошини кафтлари орасига олиб, оғир-оғир тебранарди.** Н. Аминов, Ёлғончи фаришталаради.

МУОВИН [а. معاون – ёрдамчи] 1 Бошлиқ ёки раҳбарнинг ўринбосари. **Факультетни декан муовини Муслимов бошқариб борарди.** П. Қодиров, Уч илдиз.

2 эск. Бирорга кўмаклашувчи, ёрдамчи. **Баъзи ўқитувчилар:** «Ойига ўн беш-ийигирма сўм берайлик, бизга муовин бўлингиз», десалар ҳам унамадим, чунки улар менга кўпода маслакдош эмас.. эди. М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари.

МУОВИНЛИК Муовин лавозими; ўринбосарлик. Ҳамзахўжаев ҳамиша муовинлик лавозимида ишлайдилар, бошлиқ бўлишига қизиқмайдилар. «Муштум».

МУОЛАЖА [а. معالجه – даволаш; тўғрилаш; ишлаб чиқиш, ишлов бериш] кт. Даволаш, даволаниш; даво. *Муолажа қўлмоқ.*

■ Табиб муолажанинг натижасини энти-каб кутар ва қўрбошини половоннинг ҳар бир шартига унашга ундар эди. А. Қаҳдор, Кўр кўзнинг очилиши. *Малика ўзини муолажа қўлган табибнинг дўконига борди.* «Эртаклар».

МУОМАЛА [а. معامله – ўзаро муносабат, алоқа] 1 Кишилар билан муносабат, сўзлашув, шундай муносабат йўсини. Яхши муомала. *Дагал муомала.* *Муомаласи ёмон одам.* ■ Домла машгулот вақтларида бирорларга кўпроқ диққат бериб, бирорларнинг кўнглини унча-мунча ўкситса ҳам, муомалада дагал эмас эди. П. Турсун, Ўқитувчи. [Ўзбек ойим] Теваракдан марғилонлик келинни кўриш учун келувчи хотинларга муомалани яна ҳам юқорироқдан туриб қила бошлади. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 Иш, хизмат билан боғлиқ бўлган алоқа. У билан тўғридан-тўғри муомалада бўлмайдиганлар уни «райком», «райком Мавлонов» деб атасалар, яқинроқ ва кўпроқ муомалада бўладиганлар «ўртоқ Мавлонов» деб атар эдилар. П. Турсун, Ўқитувчи.

3 иқт. Меҳнат маҳсулотларини олдисотди воситасида айирбошлаш (товар хўжалиги учун хос).

Муомалага қелмоқ (ёки юрмоқ) Гапга кўнмоқ, бирор таклифга рози бўлиб келишмоқ. [Олаҳўжа:] Сиз ҳам энди оёғингизни тираб туриб олманг, бирон муомалага келинг. П. Турсун, Ўқитувчи. *Муомаладаги пул Айни пайтда юриб, ишлатилиб, айланис турган пул.*

МУОМАЛАЛИ 1 Муомаласи яхши; хушмуомала. *Муомалали одам.*

2 Ўзи бирикиб келган сўз (аниқловчи) англатган маънодаги муомалага эгаликни билдиради. Яхши муомалали одам. *Дагал муомалали одам.*

МУОҲАДА [а. معاهدة – битим, келишув, шартнома] эск. Битим, келишув. Сулҳ муоҳадаси. ■ Бир маҳаллар шаҳарда ҳоким бўлиб турган Фишманнинг акаси билан тузилган муоҳадага кўра, бу тойлар (пахта

тойлари) Германияга кетиши керак эди. М. Исмоилий, Фарғона т.о.

МУРАББА [а. مربع – тўрт бурчакли, тўртбурчак; тўртлик, тўртланган] 1 ад. Шарқ шеъриятидаги лирик жанрлардан; асосан а-а-б-а қофияланиш тартибида тузилган, тўрт мисрали тугал маъноли шеър.

2 эск. мат. Томонлари тенг тўғри тўртбурчак; квадрат, чорси. *Тагишур сароининг сатҳи йигирма мурабба метр келади.* С. Айний, Дохунда. *Мурабба шакли гиштлар ётқизилган ўйлдан аста юриб, бош қасрга борди.* Ойбек, Навоий.

МУРАББИЙ [а. مربی – тарбиячи] кт. 1 айн. **тарбиячи.** Раҳматилла Обидий интернатга муаллим ва мураббий бўлди. А. Қаҳдор, Кўшчинор чироқлари. *Мураббий – бола қалбida ниш ура бошлаган умид гунчаларининг меҳрибон соҳибидир.* Р. Усмонов, Одобнома.

2 Иш-фаолиятда раҳбарлик, раҳнамолик қилувчи; устоз, раҳнамо. Алишер Навоий вафот этган эди. Бобур ўзига улуғ бир мураббий тондим, деб суюниб юрганда, ўғай тақдир уни бу мададкоридан ҳам жудо қилган эди. П. Қодиров, Юлдузли тунлар. *Хосијатхон фақат Назиранинг устозигина эмас, қанчадан-қанча қиз-жувонларнинг мураббийси.* Ё. Шукуров, Марғилон гўзали.

3 Спортнинг муайян тури бўйича якка ва жамоавий тарзда машқлар қилдириш орқали муайян кўнкималарга ўргатувчи, тегишли соҳадаги малака-маҳоратни ўстирувчи устоз; тренер. *Футбол жамоасининг мураббийси.* ■ *Мураббийнинг сўзларига кўра, келишув.* ЖАР (Жанубий Африка Республикаси) футболи мутасадилари Бразилияга келганда амала ошади. Газетадан.

МУРАББИЙЛИК Мураббийга хос иш, фаолият. *Мураббийлик қўлмоқ.* ■ *Назаримда, мураббийлик ҳаракатининг қудратини ёддан чиқараётганга ўхшаймиз.* Газетадан. *Ўтган ярим асрлик мураббийлик даврим мен учун ҳам катта ҳаёт дарсхонаси бўлди, кўн нарса ўргандим.* Газетадан.

МУРАББИЯ кт. Мураббий аёл. *Хиёбонларнинг биридан оқ ҳалат кийган.. нозиккина бир жувон чиқиб қолди.* Қоровул уни меҳмонларга таништириди. *Жувон болалар боғчасининг мураббияси экан.* А. Қаҳдор, Картина.

МУРАББО [а. مَرْبَب – жем, мураббо; мармелад] Ҳўл мева, резаворлар ҳамда шакардан тайёрланадиган ширинлик. Олчадан қилинган мураббо. Сабзидан мураббо қайнатмоқ. — *Дастурхонга турли-туман қанд-қурс, мева-чева, анвои мураббо.. бўғирсоқлар билан зеб берилган.* А. Қаҳҳор, Қўшчинор чироқлари. *Тоғлик аҳоли қадимдан ривочининг поясини майдалаб, мурабболар тайёрлашган.* Газетадан.

МУРАККАБ [а. مَرْكَب – таркиб топган, тузилган; тўплаб ийғилган; аралаш] 1 Ечилиши, тушунилиши, бажарилиши қийин; оғир, мушқул. *Мураккаб масала.* — *Бу иш жуда мураккаб.* Ҳ. Ғулом, Машъал. Ҳомилнинг мўъжизали ривожланиши жараёни биологлар олдида турган энг мураккаб муаммолардан биридир. «Фан ва турмуш». Атоқли ҳалқ санъаткори ҳаётнинг энг чигал, мураккаб томонларини ҳам жонли тил билан содда қилиб тушунтира оларди. Т. Обидов, Юсуфжон қизиқ.

2 Катта қийинчиликлари бўлган, машиқатли, оғир. Ҳўжалигимиз деҳқонлари мураккаб об-ҳаво шароити юз берган ўйла бир жон-бир тан бўлиб меҳнат қилиб.. давлат топширигини шараф билан адо этдилар. «Ўзбекистон қўриқлари». Мен билан тенгдош бўлган ёшларнинг ўсмирилик ҳаётни жуда мураккаб бир вақтга тўғри келган эди. Н. Сафаров, Жасоратнинг давоми.

3 Таркиби бир неча (жуда кўп) унсурлардан ташкил топган. Кўз жуда мураккаб оптик система бўлиб, киши ҳаётидаги кўзнинг яхши кўриши мухимдир. Газетадан. *Фан ва техниканинг узлуксиз ривожи ҳамда янги янги мукаммал мослама ва механизмлар яратилиши туфайли янада мураккаброқ ЭҲМ-лар пайдо бўла бошлади.* «Фан ва турмуш».

МУРАККАБГУЛЛИЛАР Уруғи икки паллали, мураккаб тўпгулли ўсимликлар (мас., кунгабоқар, дасторгул, дармана).

МУРАККАБЛАШМОҚ 1 Ҳал бўлиши мураккаб тус олмоқ, чигаллашмоқ. *Масала яна ҳам мураккаблаши.*

2 Оғир, машаққатли ҳолат касб этмоқ, шундай ҳолатга тушмоқ. *Баҳорнинг серёғин келиши туфайли деҳқончилик ишлари янада мураккаблаши.* — *Агар аёл.. майиб-мажсруҳ бўлиб қолса борми, унинг оиласидаги аҳвонли бадтар мураккаблашади.* Газетадан.

3 Тузилиш жиҳатидан мураккаб шакл олмоқ. *Мураккаблашган механизм.*

МУРВАТ [а. مَرْوَد – тўғноғич; ўзак, ўқ] эск. 1 Биритириш учун ишлатиладиган резъбали металл деталь; винт. *Ражаб бобо пўлат дарвоза тенасидаги мурватни кўн билан бурай бошлади.* С. Аҳмад, Қадрдан далалар.

2 Асбоб-ускуна ва машиналарнинг бураб ишга соладиган қалити ёки пружинаси. *Шоғёр чаққонлик билан машинани орқа тезликка солиб, катта кўчага бурилгач, приёмник мурватини буради.* С. Кароматов, Сўнгги бархан. *У, мурвати бураб қўйилган ўйинчоқча ўшаб, бетўхтov айланарди.* Шуҳрат, Жаннат қидирганлар.

МУРДА [ф. مرداد – ўлган; ўлик, жонсиз; ҳаром ўлган нарса] Ўлган кишининг жасади; ўлик. ..жанг майдонида пачақланган танклар ва душман мурдалари қаторлашиб қоларди. Газетадан.

ТИРИК МУРДА Ҳеч нарса билан шуғуллан-майдиган, ҳаракатсиз, ҳиссиз шахсга нисбатан қўлланувчи ибора. *Тирик мурда бўлиб юрма, инсонсан, инсондай қилиқ қил, деб ўргатгансиз, ота.* С. Сиёев, Аваз.

МУРДАХОНА 1 Мурда турган уй.

2 Касалхоналарда мурда сақланадиган хона; морг.

МУРДАШЎЙ [ф. مردهشوي – ўликни юувучи киши] шв. этн. Fassol, ювучи. *Бахтисиз мурдашўйларни, касалнинг ўлимига ҳеч бир даҳли бўлмагани ҳолда, «шумқадам», деб жанозага ўйл қўймайдилар.* С. Айний, Доҳунда. Эҳа, ҳали урмоқчимисан, бетингни мурдашўй ювгур! Н. Норқобилов, Бекатдаги оқ уйча.

МУРДОР [ф. مردار – нопок, ҳаром; ҳаром ўлган нарса] 1 от Ҳаром ўлган мол; ўлимтик, ўлакса. *Магар масжидда эшитмадингмуким, бечора, аҳволи танг бўлган одамларга мурдорни емак ҳалолдир,* деб. А. Қаҳҳор, Миллатчилар.

2 сфт. Ҳаром, нопок. *Номард – ит қабидир, мард – буюк дарё, Дарё ит дамидан ҳеч мурдор бўлмас.* «Ақл ақлдан қувват олади».

3 сфт. кўчма Ҳаром-хариш юрадиган, ифлос ишлардан қайтмайдиган, нопок. *Мен балчиқда ётган бир мурдор аёлни ҳалоллаб олиб, савоб учун қўл чўзсан.. худодан қайтар, деб ўйлагандим.* К. Яшин, Ҳамза.

МУРДОРХҮР [ф. مردارخور – ҳаром ўлган нарсаларни еювчи; бошқаларнинг ўлимидан ўз фойдасини кўзловчи] 1 Мурдор еювчи, ўлакса билан овқатланувчи (ҳайвон ва қушлар ҳақида).

2 кўчма Ҳаромхўр, бойлик учун ҳар қандай мурдорликдан қайтмайдиган. *Мурдорхўр одам.*

МУРИД [а. مرید – издош, эргашувчи, шогирд; суфийлар шогирди] дин. Пир ёки эшон (муршид)га қўл бериб, суфийлик йўлига кирган шахс. *Темурбекнинг отаси Амир Тарагай эса Абдухолик Фиждуоний таълимотига ихлос қўйган Амир Шамсуддин Кулолнинг муриди эди.* П. Қодиров, Тил ва эл. *Адрас тўнли, зарбоф чопонли кишилар, ортида муридларини эргаштирган уламо-умаро кўринса, дарҳол охират кунидан вазъ айтади.* С. Сиёев, Аваз.

Мурид овламоқ Қишлоқма-қишлоқ юриб, муридларни товламоқ, улардан назрни ёз иймоқ. *Туркман эшонлари ҳам мурид овлайдилар, ҳам имоматчилик қиладилар, яъни туркманларнинг никоҳ ва жаноза маросимларини бажарадилар.* С. Айний, Эсадилклар.

МУРОД [а. مراد – тилак, истак, мақсад] 1 Эришиш, амалга ошириш кўзда тутилган орзу; мақсад, муддао. *Ботир ёрим, биламан, сиз қайғу дарёсига мандан чуқуроқ ботгандирсиз.* Энди ёлгиз муродим: сизни бир кўрмоқ, сиз билан икки оғиз сўзлашмоқдир. Ойбек, Танланган асарлар.

Мурод ҳосил бўлди Мақсад амалга ошиди, орзу ушалди. *Хотиржам бўлинг, бегим.. Худо хоҳласа, муродингиз ҳосил бўлмай қолмас.* П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

2 Мурод (эркаклар исми).

МУРОДБАХШ [а. + ф. مرادبخش – муродга етказувчи] кт. Қишининг муродини ҳосил қиладиган. *Муродбахш зот.* ■ Аҳмадохун.. қизини ёнига чақириб, унга насиҳат қилган бўлди, бугун муродбахш кун, деб уни дуо қилди. К. Яшин, Ҳамза.

МУРОЖААТ [а. مراجعت – кўриб чиқиш; таққослаш, солиштириш; бирор нарса сўраш; ишни қайта кўриш] Бирорга қарата айтилган гап, қилинган даъват, чақириқ ва ш. к. *Механизаторларга мурожаат билан чиқсан.. таниқли, тажрибали, қатъиятли механизаторларни чўлга чорласам.*

«Ўзбекистон кўриқлари». Яқинда матбуотда республика илғор чорвадорларининг мурожаати эълон қилинди. Газетадан.

Мурожаат қилмоқ (ёки этмоқ) 1) бирор иш, илтимос, чақириқ ва ш.к. билан бирорга қарата оғзаки ёки ёзма сўз айтмоқ. *Илтимос билан мурожаат қилмоқ.* ■ Ўрдага ариза билан мурожаат қиладиган ҳар ким, ҳатто расмий кишилар ҳам, аввал маслаҳат сўраш учун Анварнинг ёнига келар эди. А. Қодирий, Мехробдан чаён. *-Подиоҳ ҳазратлари, – назокат билан мурожаат этди Навоий. Ойбек, Навоий;* 2) маълумот олиш учун қарамоқ. *Энциклопедияга мурожаат қилмоқ.* *Тарихий манбаларга мурожаат қилмоқ.*

МУРОЖААТНОМА ёзма мурожаат, мурожаат хати. *Стокгольм мурожаатномаси.* ■ *Хон ва уламодан.. яширин равишида Тошкент, Андикон, Марғилон ва ўзга шахарларнинг ишончли уламо ва бекларига.. мурожаатномалар йўлланди.* А. Қодирий, Утган кунлар.

МУРОСА [а. مراضا – бир-биридан роziлиқ, ўзаро келишиш] ўзаро келишувли муносабат; келишув, келишувчилик. *Муросага келмоқ.* ■ *Қайси оиласда муроса яхши бўлса, файзи дарвозадан кўриниб туради.* Газетадан. *Шундан кейин ҳам муштипар она уларни муросага келтирмоқчи бўлди.* Газетадан.

Муроса қилмоқ Келишувли йўл тутмоқ, муроса йўлини тутмоқ. *Халқ билан муроса қилишиш мумкин, аммо улар билан икки дунёда муроса қилолмайман.* Уйғун, Навбаҳор. *Турмуши бўлгандан кейин, муроса қилмасанг бўймас экан.* Н. Сафаров, Наврӯз.

МУРОСА-МАДОРА, муросаю мадора [муроса + а. مدارا – яхши мумала, илтифот] с. т. Келишувчилик. *Ишининг чапласига кетаётганини сезган Бўронбек «муросаю мадора» йўлига ўтди.* Ҳ. Ғулом, Машъъал.

МУРОСАСИЗ Муросачилик, келишувчилик қилмайдиган, муросага келмайдиган, муросага, келишувчиликка йўл қўймайдиган. *Муросасиз танқид.* *Муросасиз курашмоқ.* ■ *Ҳар бир ўқитувчининг ўзи ҳам ростёй, нуқсонларга муросасиз, жонкуяр мураббий ва устоз бўлмоғи керак.* Н. Сафаров, Оловли излар.

МУРОСАСИЗЛИК Муроса қилмаслик, муросасиз ҳолат. «Муросасизлик» қурбони

бўлган ота қизларидан на хабар олади, на бир бурда нонни раво кўради. «Муштум».

МУРОСАСОЗ айн. муросачи.

МУРОСАСОЗЛИК айн. муросачилик.

Муросасозлик ва ялатқилик, қаламуш ғаладонни имла-тешик қилгандек, фанни кемиради. С. Кароматов, Сўнгги бархан.

МУРОСАЧИ Умуман, келишувчи, ён берувчи киши.

МУРОСАЧИЛИК Умуман, принципиаллик билан ён бериш; келишувчанлик. Беда экиши режасининг бажарилмай қолиши ҳамда бедазорларни режадан ташқари ҳайдаб юбориши ҳолатларига муросачилик қилишга йўл қўйилди. Газетадан.

МУРОФАА [а. مرافقه – судлашиш, дарьволашиш; суд жараёни] 1 тар. Қозиҳонада жиноий ёки фуқаролик ишининг кўрилиши.

2 эск. юр. Суд жараёни, судда ишнинг кўрилиши. Мурофаа бўладиган куни Йўлдошибой ҳаммадан илгари бориб, бир чеккада куттиб турди. Ҳ. Нуъмон ва А. Шораҳмедов, Ота.

3 эск. кт. Довлашув, олишув.

МУРОҚАБА [а. مرقبه – кузатиш; муроҳада қилиш; назорат қилиш, текшириш] Ўзи, ўз ички дунёси ҳақида фикр юритиш, муроҳада қилиш. Ҳалифа ҳали ҳам жойнамоз устида, сира қимрламайди. Муроқаба дарёсига чўмган. Ким билсин, «жаннат ҳуруғимонларини» хаёл қилиб лаззат олмоқдамилар? С. Айний, Қуллар. Исфандиёр жойидан қўзғалмади, Исломхўжа ҳам фикрларини жамлаб, муроқабага берилди. С. Сиёев, Аваз. ..икки қўлини қўвуштириб ва зўр салла ўраган бошини ўнг кўкрагига мойил эгиг, баайни муроқабада ўтиради. А. Қодирий, Обид кетмон.

МУРРУК шв. айн. мурғак 2. Каклик шундай сайдайди, шундай сайдайди, етти чақирим наридаги муррук жўжсаниям ўрнидан қўзғатади. Ш. Холмирзаев, Сайланма.

МУРСАК 1 Аёллар киядиган енги калта устки миллий кийим; енгиз камзул. Мастонбиби шу гапни айтиб, сандиқдан бисотидаги мовут мурсагини олиб кийди. С. Аҳмад, Қадрдан далалар. Тағин бир тилладан бўлган сарпо тўнни Муродхонга, бир мурсакни Орзигул ойимнинг устига ёнди. «Муродхон». ..иссиқ кийимим йўқлигидан, қиши

кунлари мактабга ойимнинг мурсагини киийб борардим. М. Кўшжонов, Диidor.

2 шв. Марҳума тобути устига ёпиладиган узун енгил камзул.

МУРТ шв. Мўйлов. Ўша-ўша, кичкина мурти менага буралиган. С. Сиёев, Аваз.

МУРТАД [а. مرتد – ўз маслагидан қайтган, диндан қайтган; хоин] 1 дин. Диндан қайтган, худога шак келтирган одам. Исломиятдан қайтган кишини китобларда муртад дейдилар. С. Айний, Дохунда.

2 сиёс. Ўз сиёсий маслагидан қайтиб, душман томонига ўтган киши; сотқин; хоин. Ҳар ким жадидга, большевикларга, муртадларга, қисқаси, жаноби олийга ёғи бўлиб.. ғазога чиқмаса, моли талон, хотини талоқ. С. Айний, Қуллар.

3 Жирканч, палид. Муртад башара. Муртад шахс.

МУРТАК I 1 айн. эмбрион.

2 бот. Уруғ ичидағи униб чиқадиган ниҳолча.

МУРТАК II тиб. Шамоллаш ёки бир турли микробларнинг таъсири натижасида яллиғланган ёхуд йиринг олган томоқ безлари. Отанинг томогида нимадир тиқилгандай бўлди. Муртак чиққанда, шунақа бўлгувчи эди. А. Эшонов, Тонготар таронаси.

МУРУВВАТ I с.т. айн. мурват. Бино ичидаги монтажчилар қора мойга беланиб, аллақандай мурувватларни бурайдилар. С. Аҳмад, Қадрдан далалар.

МУРУВВАТ II [а. مرعوط – мардлик, саҳийлик; одамгарчилик, олижаноблик] Одамгарчилик юзасидан қилинган яхшилик; саховат, ҳиммат. Шоқосим бу нарсани бир мурувват каби, севина-севина қабул қилди. Ойбек, Танланган асарлар. Бироқ бирор бирорга мурувват қилишдан ожиз бўлган ўша замонда Ҳамро ота ва унинг аёлига ўхаша инсофли одамлар ҳам бор эдилар. Н. Сафаров, Катта карвон йўлда.

МУРУВВАТЛИ Мурувват қилувчи, саховатли, ҳимматли. Она қачонлароир, насиб қисса, бу сахий, одамгарчиликни биладиган мурувватли кишига бир яхшилик қилишини дилига туғиб қўйди. С. Аҳмад, Чўл шамоллари.

МУРУВВАТПЕША кт. кам қўлл. айн. мурувватли. Бир қўл, бир оғини кўтаролмай, беҳол бўлиб ётган басавлат, камган, мурувватпеша Муҳаммад Раҳимжон ҳам

шафқатини уйғотар, ҳам нафратига түрткү бўлар эди. С. Сиёев, Ёргулик.

МУРУВВАТСИЗ Муруввати йўқ, мурувватни билмайдиган, ҳимматсиз. *Мурувватсиз* киши. — Лекин мурувватсиз, оқибатсиз раислар, директорлар ҳам йўқ эмас. М. Мансуров, Ҳамманинг бурчи.

МУРУТ с. т. Мурт, мўйлов.

МУРЧ Тропик ўсимлик ва унинг зира-вор сифатида ишлатиладиган думалоқ аччиқ меваси ва уруғи; қора мурч. *Түйилган мурч. Мурчи донаси.* — *Хўжақул.. катта гўшт парчасини вилкага илиб, мурч сепаркан, лабларини ялаб деди: -Хўн ажойиб нарса-да кавказча шашлик.* О. Ёқубов, Учрашув.

МУРЧДОН Мурч солиб қўйиладиган кичкина идишча.

МУРШИД [а. مرشد — тўғри йўлга со-лувчи; пир; раҳбар, ўйл бошловчи] Тасав-вуфда: тариқат одобларидан сабоқ берувчи пир, шайх ва устоз.

Муршиди ишқ Ишқ етакчиси. **Муршиди комил** Камолотга етган, етук пир, устоз.

МУРФ [ф. مرغ — қуш, парранда: товуқ] айн. **товуқ** ийли қ. **товуқ** 5.

МУРФАК [ф. مرغک — қушча; жўжа] 1 Янги униб чиқсан, ҳали қувватга кирмаган, нозик-ниҳол (ўсимлик, новда, барг ва ш.к. ҳақида). *Murfak fўza. Murfak новда. Murfak барг.* — *Муаттар ҳидларга бурканган баҳор Murfak куртакларга лабларин қўйди.* X. Расул.

2 Ҳали суюги қотмаган, ўзини тутиб олмаган, нимжон (одам ва жоноворлар боласи ҳақида). *Фақат қўзилар, кечагина кўз очиб, ёргу дунёни кўрган murfak жоноворларига бу даҳшатдан бехабар эди.* Й. Муқимов, Қизилкўм пахлавони. *Хирург Аҳорор Раҳматиллаев дадиллик кўрсатди: ногат масъулиятли бўлса ҳам, тўрт ойлик murfak чақалоқни операция қилди.* Ж. Кўчиев, Жонкуяр хиругр.

З кўчма Ҳали етилмаган, энди юзага келган. *Негадир бир варақ хат ичида уларнинг murfak севгиларига доир бир оғиз ҳам гап* йўқ эди. Мирмуҳсин, Умид. *Шеъринг murfak, лекин дилинг соз, Naфасинѓа, дедингиз, ўт бор.* Зулфия.

МУСАВВИР [а. مصوّر — рассом; тас-вирга, суратга олувчи] Турли тасвирлар иш-

ловчи, расм чизувчи ижодкор. *Ранг излайди мусаввир кўзи, Дараҳтларга баргдек қўшилиб.* Х. Даврон. *Тасвирий санъатда ижодкор кишилар образини яратиш мусаввирдан катта тажриба талаб этади.* «Гулистон». *Мусаввирнинг энг сара бўёклари, энг қимматли онлари кўклам тароватини суратга муҳлашга кетади.* Газетадан.

МУСАДДАС [а. مسند — олти қиррали, олти бурчакли; олтиалик] 1 эск. айн. **олти-бурчак.**

2 ад. Ҳар бири олти мисрали бир неча бандлардан иборат бўлган шеърий шакл; олтилик.

МУСАЛЛАМ [а. مسلم — йўл қўйиладиган, маъқулланган; тан олинган; соғ-саломат] эск. кт. Таслим бўлган, тан берган. *Ана, ўтган-кетган бизга мусаллам.. Куллуқ қилармиди, бўлмаса каллам.* А. Мухтор.

МУСАЛЛАС I [а. مسلّت — уч ҳисса кўпайган; учбурчак] 1 эск. айн. **учбурчак.**

2 ад. Уч мисрадан иборат бўлган шеър; уччик.

МУСАЛЛАС II 1 Хонаки, қўлбала узум виноси. *Мусаллас солмоқ.* *Мусаллас ичмоқ.* — *Кўп кишиларнинг уйларида мусаллас билан бўзалар ҳумлаб қайнаб ётса, иккинчи томонда расмий суратда ичкилик сотиш билан тирикчилик қўлувчилар ҳам йўқ эмас эдилар.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Фикр каллада, мусаллас ҳумда етилади.* Шукрулло, Жавоҳирлар сандиги.

2 Енгил виноларнинг умумий номи. *Оқ мусаллас.* *Қизил мусаллас.*

МУСАЛЛАХ [а. مسلّح — қуролли, қуролланган] эск. кт. Қуролли, қуролланган, яроқ-аслаҳали. *Саҳн юзида уч-тўрт юз мусаллаҳ* *йигитларни бирорни кутган ҳолда кўрдим.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МУСАММАН [а. متن — қимматбаҳо; саккизлик; саккизбурчак] ад. Мумтоз шеъриятдаги лирик турга мансуб шеърий шакл; саккиз мисрали бир неча банддан иборат бўлиб, биринчи банд ягона қоғияланишга эга, қолган бандларнинг етти мисраси ўзаро, саккизинчи мисра эса биринчи бандга қоғиядош бўлади.

МУСАННИФ [а. مصنف — китоб тузувчи, муаллиф] эск. кт. Тасниф этувчи, китоб, мусиқа ва ш. к. муаллифи, тузувчи. *Китобнинг мусаннифи.* Ушишоқнинг мусаннифи.

МУСАФФО [а. مصطفى – тоза, соф; тозаланган] 1 кт. Жуда ҳам соф, беғубор. *Мусаффи оғмон. Мусаффи сув.* — Яқингинада шивалаб ўтган ёмғирдан кейин ҳаво мусаффи. С. Анорбоев, Оқсой. *Тошкент қадимдан серкүёш, мусаффи ҳаволи, серсув, унумдор тупроқли шаҳар сифатида шуҳрат қозонган. «Саодат».*

2 кўчма Тоза, пок. [Кундуз:] *Навоийданми?* [Гули:] *Ҳа, менга битибдур.* [Кундуз:] *Мусаффи ишқини изҳор этибдур.* Уйғун ва И. Султон, Алишер Навоий. Энг маҳрам дўстингиз – сизнинг мусаффи қалбингиздир. П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

Мусаффи бўлмоқ 1) соф, беғубор бўлмоқ. Осмондаги булутлар тарқаб, ҳаво мусаффи бўлди. Ш. Рашидов, Қудратли тўлқин. *Шаҳримизнинг кумуш камарлари – канал ва анҳорлари доим мусаффи бўлсин.* Газетадан; 2) бутунлай кутулмоқ, ҳалос бўлмоқ. Йўқ, мусаффи бўлиб соғайганингиздан сўнг, ўшанда ҳам докторларнинг руҳсати билан. К. Яшин, Ҳамза.

МУСАФФОЛАШМОҚ Мусафволикка эга бўлмоқ, мусаффи бўлмоқ. Ёмғир савалаган сайнин чанг-губорли атроф-жавониб тобора мусафволашмоқда. «Ёшлик».

МУСАФФОЛИК Мусаффи ҳолат. *Сувнинг эпкинида.. баҳорги ёмғирнинг мусафволиги бор эди.* Э. Усмонов, Ёлқин.

МУСАХХАР [а. مسخر – бўйсундирилган, мажбур қилинган] Қарам қилинган, бўйсундирилган.

Мусаххар бўлмоқ Қарам бўлмоқ, бўйсундирилмоқ. *Мусаххар бўлгай охир еру осмон, Билим бирла очилгай барча ҳикмат. Ҳабибий.*

МУСАХХИХ [а. مصحح – тўғриловчи, тузатувчи; имзо қўйган; корректор] қ. **корректор.**

МУСБАТ [а. مشتى – ижобий; тасдиқланган, исботланган] 1 мат. Нолдан катта, нолдан юқори. *Мусбат сон.*

2 физ. Моддий қисмлари протон ва по-зитрондан иборат электртга оид. *Мусбат заряд.*

З кам қўлл. айн. **ижобий.** Кўрган-билган одамларимдан қай бирига ўҳшатсан бўлади? деган саволлар фикрини машгул этаркан, у, албатта, мусбат жавоб топар, шубҳасини ишончи енгар эди. Ойбек, Танланган асар-

лар. *Унга мусбат воқеа ҳам, манғий воқеа ҳам тез таъсир қилар, ноҳуш воқеадан ҳам, завқёб ҳодисадан ҳам дарҳол қалби жунбишга кела бошларди.* С. Сиёев, Авауз.

МУСИБАТ [а. مسیب – баҳтсизлик; оғат, фалокат, кулфат] Мотамсаро ташвиш; кулфат. *Мусибат тортмоқ.* *Мусибат чекмоқ.* — Учқун ойисининг бошига тушган мусибатдан беҳабар. Ҳ. Фулом, Машъал. *Тўй бўлиб ўтди, лекин тўй билан Бозорнинг ўйига аза, мусибат, мотам келиб кирди.* С. Айний, Дохунда.

МУСИБАТЛИ Бошга мусибат солган ёки келтирган, оғир, ташвишли. *Мусибатли воқеа.* *Мусибатли аҳвол.* — Шу мусибатли кун шомга яқин кўча эшиги тақиллади.

МУСИЧА Каптарсимонлар оиласи гурраклар ургига мансуб, одамга яқин яшайдиган, беозор, ювош күш. ..бўғотлардан чакиллаб сув томади, дераза раҳларида кукулаб мусичалар сайрайди. С. Сиёев, Ёргулик. Уялиш керак, ўртоқ директор, мендай мусичадек беозор кишини ранжитгани қандай кўнглингиз бўлди? «Гулдаста».

МУСИҚА [а. موسیقى – юн. musike – музалар санъати] 1 Инсон ҳиссий кечинмалари, фикрлари, тасаввур доирасини мусиқий товуш (тон, нағма)лар изчиллиги ёки мажмуи воситасида акс эттирувчи санъат тури. Ҳинд мусиқаси. — Ибн Сино шарқда санъат назариётчиси, айниқса, мусиқа илмининг билимдони сифатида тез-тез тилга олинади. «Гулистон». Ўзбек мусиқаси ва қўшиқчилиги тарихида очилмаган қўриқ – эстрада санъати эди. Газетадан.

2 Шу санъатнинг чолғу билан ижро этиладиган асари; куй. *Машшоқлар дарҳол «Хончиқар» дейиладиган тантанавор мусиқани бошладилар.* С. Сиёев, Ёргулик. Салқин ҳовлидан майин, латиф.. мусиқа ва қўшиқ эшитилар эди. М. Маҳмудов, Мангу куй излаб.

З кўчма Ёқимли, оҳангдор овоз(лар). Чирилдоқларнинг майин мусиқаси ҳамма ёқни тўлдирган, гўё кечанинг ўзи кўйлайди. Ойбек, Танланган асарлар. Уларнинг оппоқ, кўркам гуллари қуёш нурида жуда нафис товланар, сонсиз арилар ва баҳор қўнғизлари гуллар орасида учшиб, ажис мусиқа тарқатарди. Ойбек, Танланган асарлар.

МУСИҚАВИЙ айн. **музиқий 2.** Бир турли, бир оҳангли нағис, мусиқавиий товушлар кишининг борлиқ вужудига, қон томирлари га ажойиб бир ўзгариши берган эдилар. А. Қодирий, Ўтган кунлар. Ахир, бастакор ҳаётининг гӯзал ва сержило томонларини мусиқавиий ранг билан чизмаса, майин түйғулар, эзгу ниятлар қанот ясай оладими? А. Истроилов, Инсон ва қўшиқ.

МУСИҚАЧИ Мусиқа чалувчи, созанда. *[Аваз укасига:]* Комилнинг кўйларини сира ҳам эсдан чиқариб бўлмайди. Бизда Комилга етадиган мусиқачи ўйқ. Ж. Шарипов, Хоразм.

МУСИҚАШУНОС Мусиқа ўрганувчи, мусиқа олими, мутахассиси.

МУСИҚАШУНОСЛИК Мусиқа назарияси, тарихини ва муайян халқ(лар)нинг мусиқа маданиятини ўрганувчи фан. *Мусиқашуносликка оид асарлар.*

МУСИҚИЙ 1 эск. айн. **музиқа.** Дўстёрлар ўигилишиб, ҷағир ичиб, мусиқиий ва рақслар билан тонг оттирадилар. Ойбек, Навоий. *Навоий ўз тенги келадиган Мирзабекни ичкликдан қайтаришга, унда шеър ва мусиқийга ҳавас ўйғотишга ҳаракат қиларди.* М. Осим, Сеҳрли сўз.

2 Ритм ва оҳангга эга бўлган; оҳангдор. *Мусиқиий шеър.* ■ Пишкак билан Ферузанинг бутун вужуди аллақандай мусиқий ритмга мос чайқалади. С. Анорбоев, Гўзаллик излаб.

МУСИҚИЙЛИК Ритм ва оҳангга эгалик; оҳангдорлик. *Аксар вақт ғазалларга мусиқийлик нуқтаи назаридан қараб баҳолайдиган Зайниддин, завқча тўлгандек, бoshини аста тебратиб ўтироди.* Ойбек, Навоий. *Жомий ғазалда ажойиб ўйғунлик, раёнлик, мусиқийликка эриша олди.* Ш. Шомуҳамедов, Сўнмас юлдуз.

МУСКАТ [фр. muscat < лат. muscus < ф. مشک – қорамтири хушбўй модда; к. мушк] 1 Узумнинг мушк ҳидини эслатадиган хушбўй навлари.

2 Шу узумдан тайёрланган вино.

МУСКУЛДОР айн. **мускулли.** Баланд бўйли, мускулдор бир одам эшикни очди. С. Зуннунова, Гўдак ҳиди.

МУСКУЛЛАР [лат. musculus – сичқонча] Одам ва ҳайвонларда нерв импульслари таъсирида қисқариш хусусиятига эга

бўлган анатомик тузилмалар; мушаклар (улар айрим аъзоларни ва тана қисмларини ҳаракатга келтиради). Чой юрак мускулларида модда алмашинув жараёнини яхшилайди. «Фан ва турмуш».

МУСКУЛЛИ Мускули тараққий қилган. Эй азамат, ботир кўкрак, мускулли қўллар.. Ўйлингиз кенг, нурли ўйлайдир, эй баҳти юзлар. Туйғун, Шеърлар.

МУСЛИМ [а. مسلم – исломни қабул қилган, мусулмон] 1 кам қўлл. Мусулмон динидаги киши; мусулмон. ..ислом туғи остига Туркистондаги жамики муслимларни тўплагаймиз. К. Яшин, Ҳамза.

Муслим аҳли ёки аҳли муслим Мусулмон(лар).

2 Муслим (эркаклар исми).

МУСЛИМИН, муслимун [«муслим» с. кўпл.] эск. Мусулмонлар, ислом динидаги кишилар.

АМИРУЛ МУСЛИМИН Мусулмонлар амири, халифа.

МУСЛИН [фр. mousseline < Ироқдаги Мосул (الموصل) шаҳри номидан] Енгил, юпқа ва майин газлама. *Ипак муслин. Юнг муслин.* Муслин кўйлак.

МУСОАДА [а. مساعدة – ёрдам, кўмак; қўллаб-кувватлаш] эск. кт. Кўмаклашиш, имкон тудириш. *Вақт мусоада қилса, келарман.*

МУСОБАҚА [а. مسابقة – тортишув, беллашув; танлов] Ким ўзиш, ким яхши натижаларга эришиш учун бўлган беллашув. *Отиш мусобақаси. Чопиш мусобақаси. Мусобақа қилмоқ.* ■ Сузиш, шахмат-шашка ва спортнинг бошқа турлари бўйича мусобақалар ўтказилмоқда. Газетадан. *Пахтазорларда очиқ-оидин кунларнинг ҳар дақиқасидан унумли фойдаланиш учун.. мусобақа қизгин тус олди.* «Ўзбекистон қўриқлари».

Мусобақа қилмоқ айн. **мусобақалашмоқ.** ..бу ўзи сиз билан биз мусобақа қиламизми ё халала-ҳашту ўйнаймизми? У. Исмоилий, Сайланма.

МУСОБАҚАДОШ Мусобақа қилувчи, ўзаро мусобақада қатнашувчи томонлар (бир-бираға нисбатан). Мусобақадошларимиз келишармиши, шартномани топиб қўймасак бўлмайди. «Муштум». Чигит экишида мусобақадошларимиздан беш кун кечикдик. Р. Файзий, Чўлга баҳор келди.

МУСОБАҚАЛАШМОҚ Ўзаро мусобақа қилишмоқ. Олимпиада ўйинларида жаҳоннинг энг кучли спортчилари мусобақалашилар. Газетадан.

МУСОБАҚАЧИ Мусобақада қатнашувчи, мусобақа қатнашчиси. *Мусобақачилар бошқаларни ўнлаб одим орқада қолдирадилар.* А. Қодирий, Обид кетмон.

МУСОВАДА [а. مسواده – қоралама ёзув; (шартнома) лойиҳаси] эск. кт. Ҳатга олиш, рўйхат. *[Бой:] Мана, мусовадаси ҳам тайёр. Икки юз сўм нақд пул, беш пуд гурунч, икки чорак ун, битта бўрдоқи қўй!* Ҳамза, Бойила хизматчи.

Мусовада қилмоқ Ҳатга олмоқ, рўйхатламоқ. *Мамарайим* ҳеч кимни қуруқ қайттармади, каттакон дафтар очиб, кимга нима берса, мусовада қилиб борди. М. Исмоилий, Фарфона т. о.

МУСОВИЙ [а. مساوی – тенг, баробар] эск. кт. Тенг, баравар. *Икки карра икки мусовий тўрт.*

МУСОВОТ [а. مساوات – тенглик] эск. кт. айн. тенглик. *Кутлуг бўлсин янги меҳнат, янги бойлик, янги турмуш, онг-билимнинг мусовоти.* Ҳамза.

МУСОВОТЧИ Мусовотчилар партияси га мансуб киши. Али Акбарнинг ўзи Озарбайжондаги кўзга кўринган актив мусовотчилардан бўлган. А. Ҳакимов, Илон изидан.

МУСОВОТЧИЛАР тар. Озарбайжонда 1911 йилда вужудга келиб, 1920 йилда, Озарбайжонда совет ҳокимияти ўрнатилганда битирилган сиёсий партия.

МУСОДАРА [а. مصادره – мол-мулкни мажбурий равишда давлат ихтиёрига ўтказиш; тортиб олиш] 1 *Хусусий кишиларга тегишли мулк ва ш.к. ни пул тўламай, қисман ёки батамом давлат ихтиёрига олиш, умумлаштириш.* - *Отамнинг бутун молу мулки мусодара қилинди, ўзи онам ва ёш укаларим билан бирга сургун этилди,* – деди Кутбия. С. Айний, Қуллар. Ҳоннинг буйруги билан Шерназарбой ва бошқалар ҳибсга олинди. Моллари мусодара қилиниб, ҳоннинг хазинасига кирди. Ж. Шарипов, Хоразм.

2 Матбуотда чиқсан нарсаларни тақиқлаб йиғишириб олиш. *Бу китоб чиқиши биланоқ чор ҳукумати уни дарров мусодара қилди.* Газетадан.

МУСОИД [а. مساعي – ёрдам этувчи; қўшимча; ёрдамчи] эск. кт. Ёрдам берувчи, қулай. *Ўрин бўлмагани, мусоид шароит бўлмаганидан мурожаатларнинг кўпинатижасиз қолди.* Газетадан.

МУСОЛАҲА [а. مصالحة – сулҳ тузиш; ярашиш] эск. кт. Сулҳга келиш, сулҳ тузиш; сулҳ. *Урушувчи давлатлар мусолаҳаси.*

МУСОФИР [а. مسافر – сафарга чиқкан, саёҳатчи, йўловчи; меҳмон] 1 Сафардаги киши; сайёҳ. *Ҳар шаҳардан ҳар шаҳарга юрамиз,* Бир мусофири билар гадо бўламиз. «Ширин билан Шакар». *Бой меҳмонхонага кирганда, мусофири ёстиққа бош қўйиб ўйкуга кетган, баҳузур ўйл ҳордигини чиқараётган* эди. У. Исмоилий, Сайланма.

2 Бошқа ердан келган ёки бошқа ерда яшовчи; келгинди. *Бундан ўн саккиз юил бурун бу қишилоқнинг бир бурчагида мусофири биларни бўлар эди.* А. Қаҳҳор, Сароб. Қизимни мусофирига бермайман, деб қўярмикан. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

3 с. т. Ўзга, ёт (эл-юрт хақида). *-Рахматли отам мусофири элларда.. менинг нима бўлишимни ҳам ўйламаганмикан?* – деди Ҳожи хола. М. Исмоилий, Фарфона т. о. Биз узоқ жудоликдан кейин мусофири юртда учрашган ака-укалардек қучоқлашиб кетдик. О. Ёкубов, Излайман.

МУСОФИРЛИК айн. мусофирилик. *Мусофириклар ўтди. Юр, қайтайдик ўз юртга.* «Оқ олма, қизил олма».

МУСОФИРХОНА эск. Ўзга ерлардан келган кишилар қўнадиган жой; меҳмонхона. Эллик тийинга фойтун кира қилиб, бир мусофирихонага бордим. М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари. *Карғонсарой атрофидаги мусофирихоналардан бирига жойлашиб олишгач.. бозори Қандаҳорга боришиди.* Мирмуҳсин, Меъмор.

МУСОФИРЧИЛИК Мусофири кишининг ҳаёти, тириклиги, ҳолати. *[Отабек:] Келган кунимдан Марғилонингизни хушламай бошлаган эдим, чунки танишиларим йўқ, мусофирилик билиниб қола ёзган эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Мусофириликда Ватаннинг қадрини янада чуқурроқ ҳис қилдим.* Газетадан. *Ёш олимнинг мусофириликда бошидан кечирган кулфатлари бу ташвишлар олдида ҳеч гап эмасди.* М. Осим, Жайхун устидаги булатлар.

МУСОҲАБА [а. مصاحبه – бирга кузатиб, ҳамсухбат бўлиб бориш; жўр бўлиш] эск. кт. 1 Суҳбатлашиш, ҳамсухбатлик, сухбат. *Олимлар ва ёзувчилар оила аъзолари билан нонуштага ўтирас эканлар, мусоҳабаларининг мавзуи оқ олтин бўлади.* Ш. Рашидов, Бўрондан кучли.

2 Давлат, жамоат, фан, маданият арбобларининг мухбир билан оммани қизиқтирадиган бирор масала юзасидан матбуот учун ўтказган сухбати; интервью. *Мусоҳаба ўтказмоқ.*

МУСОҲИБ [а. مصاحب – ҳамсухбат, улфат; хуштор, жазман] эск. кт. Ҳамсухбат, сухбатдош. *Дардиз, бедил била ҳаргиз мусоҳиб бўлмагил, Ҳар нафасда минг чамандада дил қушин парвоз топ.* Ҳамза.

МУССОН [фр. mousson – ўйл фасллари < а. موسم – вақт, фасл; мавсум] Ер юзасида ва тропосферанинг қуий қисмida доимо бир томонга эсадиган, фақат ўйл фаслларининг алмашиниши билангина ўз ўйналишини қарама-қарши томонга ўзгартирадиган ҳаво оқими. [Хиндистонда] *Жазира маёздан кейин муссон даври бошланаб, бир неча кун сурункасига жала қуяди.* З. Акрамов, Хиндистон лавҳалари.

МУСТАБИД [а. مستبد – ўз хоҳишича иш қилувчи; золим, зулмкор] Мутлақ ҳоқимиятга эга бўлган ҳоқим, истибодд эгаси. Азизбек Туркистон хонлигининг энг золим ва мустабид саналган бекларининг бири ва унинг ўз қарамогида бўлган Тошкент аҳолисига қилган зулмлари Фарғонага достон. А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Мустабид шоҳларнинг разолати ҳам шундаки, улар фақат ўз номлари эмас, балки ўз эли номига ҳам доғ туширишга қодирдирлар.* О. Ёқубов, Кўхна дунё. *Мустабид тузум мафкурачилари элига садоқатли, обрў-эътиборли одамларни ўйқ қилиш пайида бўлганлар.* М. Қўшжонов, Дийдор.

МУСТАБИДЛИК Якка шахс ҳукмронлигига асосланган сиёсий тузум шакли.

МУСТАЖОБ [а. مستجاب – талаби қабул этилган, қондирилган, қабул бўлган] дин. Қабул этиладиган, ижобат бўладиган. *Муштипарсиз, дуоларинг мустажоб, Дуо қил, қўл очиб, сарвиноз қизлар.* «Хушкелди».

Мустажоб бўлмоқ Қабул этилмоқ, ижобат бўлмоқ. *Некалай замонасида Розиқбой*

акамнинг ҳар бир дуоси отзидан чиқмасдан мустажоб бўлур эди. А. Қодирий, Кичик асарлар.

МУСТАМЛАКА [а. مستملکه – эгаллаб олинган, қарам мамлакат] Кучли давлат томонидан босиб олинниб, эксплуатация қилинучи мамлакат.

МУСТАМЛАКАЧИ Мустамлака қилиб олувчи ва мустамлака меҳнаткашларини эксплуатация қилувчи. *Мустамлакачи давлатлар.* — *Илгариги миришаб ва юзбошилар мустамлакачилар томонидан қўйилган, уларнинг ногорасига ўйнайдиган рус ва ерлик амалдорлар* эди. М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари.

МУСТАМЛАКАЧИЛИК Кучли давлатлар томонидан зўрлик билан эгалланган мамлакат ёки худудни сиёсий ва иқтисодий мустақилликдан маҳрум этиб, ўзига бўйсундириш, қарам қилиш, талаш сиёсати. *Мустамлакачиликка қарши кураш.* *Мустамлакачилик сиёсати.* — *Мустамлакачиликнинг энг шармандали оқибатларидан бири меҳнаткаш аҳолининг саводсизлигидир.* Газетадан. *Маълумки, асрлар давомида қадимий ҳинд эли империализмнинг мустамлакачилик зулми остида эзилиб келди.* Газетадан.

МУСТАСНО [а. مستنسى – истисно қилин(ади)ган, ташқаридаги] Умумий қоидадан, одатдаги тартиб, ҳолатдан ташқари. Ёр, диёр меҳрини куялаб, Умримиз бўлгай адо, Мен на истисно эрурман, Сен на мустасно, қалам. Э. Воҳидов. *Айрим мустасноларни ҳисобга олмагандা, адабиётимиз турли ўйлар.. тажрибалар асосида ривожланиб боради.* Газетадан. *Мула Бурҳон мажлисга киришга мансаби жиҳатидан лойиқ бўлмаса ҳам.. мустасно тарзда киргизилди.* М. Жўрабоев, М. Б. мартаабаси.

Мустасно қилмоқ (ёки этмоқ) Умумий ҳолатдагилар қаторига киритмаслик; истисно қилмоқ. Агар дарсликларни мустасно қилсан.. матбуот саҳифаларида, шунингдек, илмий, оммавий китоб ва рисолаларда кимё – химия, кимёвий – химиявий, кимёгар – химик тарзида уларнинг ҳар икки варианти ҳам қўлланаётир. «ЎТА». Ота-боболаримиз шу тариқа, терақни мустасно этганда, мевали дарахтни кўтайдиришига зўр эътибор берганлар. Газетадан.

МУСТАСНОЛИ Мустасно қилинадиган, мустасно тарзидаги. *Шуниси ёмонки, ана шундай зуваласи хом таржималар онда-сонда учраб қоладиган мустасно ҳол бўлмай, балки умумий китоб маҳсулотининг хийла китта улушкини ташкил қиласди.* Ф. Саломов, Таржима назариясига кириш.

МУСТАСНОСИЗ Ҳеч бўрини мустасно қилмасдан; истисносиз, беистисно.

МУСТАҚИЛ [a. مستقل — эркин, озод; тебе бўлмаган, алоҳида] 1 Ихтиёри ўзида бўлган; тебе, қарам бўлмаган. *Мустақил давлат.* ■ Нормуҳаммад қушбеги Қўқондан бош товслаб, ўз олдига мустақил ҳукумат эълон қилган бўлди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

2 Ўзганинг ёрдамисиз ёки раҳбарлигисиз иш қила оладиган, ўзича фикр юрита оладиган, яшай оладиган. *Дўстларининг жилмайган юзлари.. унинг [Элмуроднинг] ҳеч қаҷон хаёлига келмаган бир фикрни шивирлаётгандек бўлди:* «Биз энди жиҳдий ва мустақил одамлармиз.. деб ётгандай туюлди. П. Турсун, Ўқитувчи. Энди у ўзини мустақил ҳаёт ўйлига қадам қўйган мустақил бир киши деб ҳисоблади. С. Аҳмад, Ҳукм.

3 Фақат ўзига тааллуқли, ўзгалар иштирокисиз, таъсирисиз бўладиган. *Ўзининг қизиқиб, мустақил шуғулланиши натижасида бу тилни ўқитувчиси билан гаплаша оладиган дараҷада билиб олди.* Мирмуҳсин, Умид. *Менинг гапим шу: мустақил фикрингиз бўлса, яна ўйлаб кўринг.* Р. Файзий, Чўлга баҳор келди. ..учала шогирдидан ҳам мингдан-минг рози эканини айтди, энди мустақил иш қилаверишиларингиз мумкин, деб фотиҳа ҳам берди. Мирмуҳсин, Меъмор.

Мустақил сўз Лугавий маънога, номлаш вазифасига эга, яъни предмет, белги, ҳаракат кабиларни номлайдиган ёки унга ишопра қиладиган ва гапнинг мустақил бўлаги вазифасида кела оладиган сўзлар. Мас., гул, чирошли, сайрамоқ, беш, бу, қаҷон сўзлари мустақил сўзлардир.

МУСТАҚИЛЛИК Мустақил ҳолат; боғлиқ, қарам бўлмаган ҳолат; давлатнинг ички ва ташқи ишларда бошқа давлатга қарам бўлмай фаолият кўрсатиши. *Сиёсий мустақиллик. Миллий мустақиллик.* Мустақиллик эълон қилмоқ. ■ Ҳироту Самарқандга бўйсунмай, мустақиллик даъво этаётган Амирек Аҳмадни ўйқотиб, ўрнига ўғилари-

дан бирини қўймоқ.. *Шоҳруҳ салтанати мавқенини кўтаришида ғоятда муҳим масала эди.* Мирмуҳсин, Меъмор. Бу хушҳол ва очиқкўнгил аёлда кўзга яққол ташланадиган кучли иродида ва мустақиллик яширин эди. Ф. Мусажонов, Ҳиммат.

МУСТАФРАҚ [a. مستغرق — фарқ бўлган; ўйга толган, чўмган] Фарқ бўлган, чўмган. *Сенинг ёдинг билан юрибман омон.* Сенинг ёдинг билан — масти мутағрак. У. Кўчкоров.

Мустағрак бўлмоқ Фарқ бўлмоқ, чўммоқ. ..Ҳаёлларга мустағрак бўлар. М. Али. *Тотли лаблар шаробидан қанчалик масти мустағрак бўлмасин, Аҳороржон яна ўзини секин четга олди.* А. Ибодинов, «Латофат» дўйонидағи қатл.

МУСТАҲАБ [a. مستحب — севимли, афзал, устун; маъқулланган; қилинса яхши, қилинмаса гуноҳ бўлмайдиган ибодат]: мустаҳаб қилмоқ дин. Таҳорат олиш учун авратларни ювмоқ.

МУСТАҲИҚ [a. مستحق — муносиб, лойиқ; тўланиши шарт бўлган] эск. кт. Сазовор, лойиқ. *[Навоий:] Мазлумнинг додига етши ва золимни жазоға мустаҳиқ қилишини адолат дейдилар, азизлар.* Уйғун ва И. Султон, Алишер Навоий.

МУСТАҲКАМ [a. مستحکم — маҳкам, кучайтирилган, кучли] 1 Бузилиш, узилиш, қулаш ва ш.к. жиҳатдан чидамли; пишиқпухта, маҳкам. *Мустаҳкам иморат.* Мустаҳкам пойдевор. ■ Андижон қалъаси мустаҳкам. Бобур мирзо у ерда бўлса, қалъа янада мустаҳкам бўлур. П. Қодиров, Юлдузли тунлар. *Мустаҳкам төмир устунларга тортилган пўлат арқон кучли моторлар ёрдамида бир маромда ҳаракатга келиб турибди.* Газетадан.

2 кўчма Ўз хусусияти, моҳияти ва ш.к. жиҳатдан ўзгаришга, бузилишга, айнишга чидамли; барқарор, айнимас. *Мустаҳкам интизом.* Мустаҳкам дўстлик. Мустаҳкам алоқа. *Мустаҳкам ироди.* ■ Асаби төмирдан ва руҳияти ниҳоятда мустаҳкам кишилардан акванавтлар тайёрланади. «Фан ва турмуш». *Имонига, динига мустаҳкам, покиза одам бор жойдан ажсина юз чақирим нарига қочармиш.* С. Аҳмад, Ҳукм.

МУСТАҲКАМЛАМОҚ 1 Мустаҳкам қилмоқ, маҳкамламоқ. *Эшикни мустаҳкам-*

ламоқ. — Шунинг учун немислар бу районни қарийб икки йил давомида тинмай мустаҳкамлаган эди. А. Қаҳдор, Олтин юлдуз.

2 кўчма Барқарор қилмоқ, жипслаштирилмоқ. Истиқтолимизни сақлаб қолиш ва мустаҳкамлаш учун кураш—муттасил давом этадиган ўта масъулиятни ва мураккаб жараён. Газетадан. Комплекслар, фермерларни малакали кадрлар билан мустаҳкамлаш чораларини кўриш керак. Газетадан.

3 Пухталамоқ, пухта ўзлаштириб олмоқ. Ўтилган дарсни мустаҳкамлагоқ. — Ҳар нарсани гапираверманг, ҳунарингизни мустаҳкамланг, уқувли бўлинг. Т. Обидов, Юсуфжон қизиқ.

МУСТАҲКАМЛИК Мустаҳкам ҳолат, мустаҳкам бўлиш. Иморатнинг мустаҳкамлиги. Дўстликнинг мустаҳкамлиги. — Йигит ўз севгисининг мустаҳкамлигига ишончи комил эмасдек.. қўрқувда эди. А. Мухтор, Чинор.

МУСУЛМОН [а. مسلمان] 1 Ислом динидаги киши. [Қози:] Сен бир камбағал мусулмонсан. Ўз жонингга жабр қилма.. деймиз. Ҳамза, Бой ила хизматчи. Ҳиндистон мусулмон бойлари ҳам эъзоз-икром билан қасрлар, саройларга эга бўлдилар. Ойбек, Нур қидириб.

2 Мусулмон (эркаклар исми).

МУСУЛМОНЛИК Ислом динига мансублиқ, тааллуқлилик. Мусулмонликка хилофииш. — Бас, гоҳ-гоҳида эл-жамоатни бир ерга йигиб, дуосини олиб қўйши мусулмонлик шарти эмасми? С. Сиёев, Ёруглик.

МУСУЛМОНОБОД Мусулмончилик ҳукм сурган, ривож топган; шундай жой, пайт. Ҳалқимиз таъбирича, бу замонлар «мусулмонобод» бўлса-да, бироқ бу тантанали тадбирни бузиб қўйдиган ишлар ҳали иўқ эмас эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. Ул вақтлар мусулмонободнинг қайнаган чоғлари эди. К. Яшин, Ҳамза. Қўқон таҳтига Ҳудоёрхон авлодларидан бирортасини ўтқазиб, ислом туғи остига Туркистондаги жамики муслимларни тўплагаймиз, мусулмонобод бўлгай. К. Яшин, Ҳамза.

МУСУЛМОНЧА Мусулмонларга хос, мусулмон динига оид. Ҳон мусулмон, бек мусулмон.. бунинг устига юриш-туриш ҳам мусулмонча эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МУСУЛМОНЧИЛИК 1 айн. мусулмонлик. Мусулмончиликнинг фарзларидан бири — муборак ҳаж зиёратида бўлиб қайтдим. Газетадан.

2 Ислом динига, мусулмонларга хос тартиб, қонун-қоидалар. Сиз мусулмон фарзандисиз.. лекин қилган ишларингиз мусулмончиликка тўғри келмайди. П. Турсун, Ўқитувчи.. бунчалик талон-торож қилиши мусулмончиликка тўғри келармикан? П. Қодиров, Ўлдузли тунлар.

МУСҲАФ [ا. مصحف] — саҳифаланган китоб| Ҳалифа Абу Бакр Сиддиқ даврида Қуръоннинг кийик терисидан бўлган саҳифаларга ёзилган тўплами; саҳифаланган Қуръон. Шоҳим, муқаддас мусҳафда дарж этилмабдурмиким, инсон фарзандларини азизу мукаррам қилиб яратдик, деб. С Сиёев, Ёруглик.

МУТААССИБ [ا. متخصص] — ўта фидойи, берилган; ғайратли] 1 Динга қаттиқ берилган, унга кўр-кўрона амал қилувчи. Қўйган театрларимиз кўпчиликка ёққан бўлса ҳам, мутаассиб уламолар ва чор ҳукумати амалдорлари бизга ёмон кўз билан қарар эдилар. М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари.

2 Бирорга кўр-кўрона эргашувчи, бирор ишга онгизиравишида қаттиқ берилувчи, таассуб қилувчи. Мутаассиб адаб. — Бўғинлари зирқирап, анови авом, мутаассиб оломонга қўшилиб, ўзи ҳам казак аскарларидан таёб егандек, жисму жони ёнарди. С. Сиёев, Аваз.

3 эск. айн. консерватор. Муҳаррирнинг ғоят мутаассиблигини, прогрессив ёшларнинг ва зиёларнинг энг зўр душмани эканлигини ҳам яхши биларди. Ойбек, Нур қидириб.

МУТААССИР [ا. متأثر] — бирор нарсадан таъсиранган| эск. кт. Бирор нарсадан таъсиранган, таъсири олган ёки таъсиранувчан. Анвар ёш бўлса ҳам, жиддий ва кичкина мияси муҳокамага қобил, бошқа кишилар устига тушган баҳтсизликдан ҳам мутаассир бўлувчи эди. А. Қодирий, Мехробдан чайён.

МУТАВАЛЛИ [ا. متولى] — мудир, бошқарувчи; идора қилувчи] тар. Диний муасасаларнинг ҳўжалик нозири. Кичик мударрисимиз тўнгиздан тўқ бўлса-да, вақф даромадини тақсим қилиш чоғида мутаваллилар билан тил бириктириб, муллаваччалар-

ни кўп қақшатар эди. М. Муҳаммаджонов, Турмуш уринишлари.

МУТАВОЗЕ [а. متواضع – камтар, тавозели, кибрсиз] эск. кт. Таъзим-тавозени канда қилмайдиган, барчага баравар тавозе билан муомала қиласидиган; сертавозе; камтар, *Муҳаммад Расул қирқ ёшга етиб қолган мутавозе, мулланамо киши* эди. Ойбек, Танланган асарлар.

МУТАКАББИР [а. مُتکبر – мағур; кибрли, калондимоф] эск. кт. Ўзини катта олувчи, кибр-ҳавоси баланд, кибрли, такаббур.

МУТАКАББИРОНА Такаббурлик билан, такаббурона. *Мутакаббирона муомала.*

МУТАМОҚ 1 Қирқиб, учирив ёки кемириб парчаламоқ. *Ёғочни мутамоқ.*

2 кўчма Авраб бироннинг ҳақини емоқ, ўмармоқ, қаллоблик, текинхўрлик билан бироннинг ҳисобига яшамоқ. *Бас энди, жаблар, хўб мутадингиз, Ҳақ-ҳисоб куни ҳам яқинидир ахир.* F. Фулом.

МУТАНОСИБ [а. متناسب – тенг ўлчамили, тенг нисбатли; пропорционал] 1 Қисмларининг катта-кичилги, эни, бўйи, бичими бир-бирига мос ва маълум нисбатда бўлган. *Мутаносиб қадди-қомат.* — Эргаш гапирав экан, Добротворцев унинг пишиқ гиштдай қорайиб қизарган озгига мутаносиб келмайдиган бақувват кўкраги ва темирдай чайир билакларига разм солди. А. Муҳтор, Опа-сингиллар. ..пушти лаблари юпқа, юзига мутаносиб чироили бурни устидада реза тер. X. Фулом, Замин юлдузлари.

2 Ўзаро бир-бирига мос нисбатли, бир иккинчисини тақозо қиласидиган. *Табиат ҳамма нарсани бир-бирига мос, мутаносиб қилиб яратган.* Қаердаки бу мутаносиблик бузилса, фожиа келиб чиқади. С. Сиёев, Отлиқ аёл.

3 эск. айн. пропорционал. *Шундай қилиб, ўтказгичдан ток ўтганда ажралиб чиқадиган иссиқликнинг миқдори ток камталигининг квадратига, ўтказгичнинг қаршилигига, токнинг ўтиб туришига тўғри мутаносиб экан.* Ў. Ҳошимов, Қалбингга қулоқ сол.

МУТАНОСИБЛИК Мутаносиб ҳолат. ..қўрра бурун ва чироили узун бўйин баланд қоматига мослаштирилган сингари мутаносибликни сақлаб турар эди. С. Кароматов, Қалбимда қуёш. *Хотиранинг чуқурлиги билан кишининг истебоди ўртасида доимо ўзаси*

ро мутаносиблик бор. *«Фан ва турмуш».* Чунки табиатнинг, ҳаётнинг ўзи ақл бовар қилмайдиган даражада мутаносиблик қонунияти асосига қурилган. У. Норматов, Талант тарбияси.

МУТАСАДДИ [а. متصدى – бошқарувчи; бирор ишни бошловчи, ташаббускор] кт. 1 тар. Ўтмишда кичик амалдор.

2 Бирор ишни бошқариш учун тайинланган киши; ишбоши, бошлиқ. *Вақтида кўрак етказиб берилмаса, машина, одамлар ишсиз қолгудек бўлса, мутасаддиларнинг жигига тегарди.* Н. Сафаров, Узоқни кўзлаған қиз. *Мутасаддиларнинг гапларига қараганда, Маллаевнинг.. даволаниш сарф-харажатлари хабари аввал Наврўз телемарафонига келиб тушган.* Газетадан.

3 эск. Бирор ишни ўз устига олган киши. — Шартномада кўрсатилган миқдордан бир ярим баравар ҳосил олишига мутасадди бўламан, — деди Содиқ жиддият билан. С. Айний, Куллар.

МУТАФАККИР [а. متفکر – фикр юритувчи, фикрловчи, ўйловчи] кт. Чуқур фалсафий фикрлаш истебодига эга бўлган киши, тафаккур эгаси. *Шарқда ўтмишда яшаб ижод этган барча мутаффакирлар.. ҳалқлар дўстлиги ва иштифоқини орзу қилиб, ажойиб фикрлар айтганлар.* «ЎТА».

МУТАХАССИС [а. مختص – бирор соҳада ихтисос олган, ихтисос эгаси] Бирор соҳада маҳсус билим ва тажрибага эга бўлган киши, ихтисос эгаси. *Физиология мутахассиси. Қишлоқ ҳўжалиги мутахассислари.* Ёш мутахассислар. — *Мутахассислар иншиот қурилишига кетган харажат узоги билан уч йилда қопланади, дейишмоқда.* «Ўзбекистон қўриқлари».

МУТАХАССИСЛИК айн. ихтисос. *Билим юртини тугатганлар ўрта маълумот ва мутахассислиги тўғрисида диплом оладилар.* Газетадан.

МУТЕ [а. مطبع – итоат этувчи, бўйсунувчи] кт. Биронга қарам, тобе бўлган, итоат қилувчи, итоаткор. *Нусратбек бўлса, кўчага чиққанда, беклик даъвосини қилиб, ўйига кирганда, Хушрўй бекка муте!* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МУТЕЛИК Биронга қарамлик, тобелик, итоаткорлик. *Одамнинг қадрини ерга урадиган мутелик – менинг ашаддий душманим.* П. Қодиров, Юракдаги қуёш.

МУТЛАҚ [а. مطلق – бирор нарса билан чекланмаган, шартсиз; ҳеч, асло] 1 Шакшубҳасиз, шартсиз, ҳеч қандай шарт-шароитларга боғлиқ бўлмаган, чекланмаган, поёнига етган, мукаммал деган маъноларни билдирувчи тушунча; абсолют. *Мутлақ ҳақиқат*. *Мутлақ чемпион*. ■ *Ҳақиқат мутлақ* бир нарса эмас. А. Қаҳҳор, Сароб. *Режалаштиришнинг ўзи ҳам қотиб қолган мутлақ* бир нарса эмас. Газетадан.

Мутлақ ҳокимият Чекланмаган подшо ҳокимияти ва шундай ҳокимиятга асосланган идора усули; абсолют монархия.

2 Бутунлай, мутлақо. *Бойнинг катта ҳовлисида, мутлақ сукунат ичидা, қори, имом никоҳ ўқиди*. Ойбек, Танланган асарлар. Энди қўрқишидан фойда йўқлигига мутлақ ишонди. Ш. Холмирзаев, Қил кўпприк.

МУТЛАҚО [а. مطلقاً – бутунлай, умуман; шубҳасиз, албатта] 1 рвш. Бутунлай, тамомила, батамом. Қаршини ҳам таний олмайсан. *Мутлақо ўзгариб кетган*. «Ўзбекистон қўриқлари».

2 юкл. Инкорни таъкидлайди; асло, ҳеч, сира. [Навоий асилзодаларнинг бирига:] *Бирор қудук кавлатганмисиз?* [Чол.] Йўқ. *Мутлақо, юзлаб қудуқни қуритган*. Уйғун ва И. Султон, Алишер Навоий. *Фаввос Муҳаммад ўз устидан кулишларини мутлақо эшиштаган эди-ю..* Мирмуҳсин, Меъмор.

МУТОЙИБА [а. مطائبه – ҳазил; қочирим; асия] кт. Бир-бирига қизик, кулгили, қочирим гаплар қилиш, ҳазилкашлик. *Мутойибада ошпазлар ҳам.. бўши келмадилар*. Ойбек, Навоий. Ҳеч кимнинг торагига ўйинкулги, одатда, тўйларда бўладиган қувноқ мутойибалар сиғмас, ҳамманинг елкасидан аллақандай оғир юқ босиб тургандай эди. К. Яшин, Ҳамза.

МУТОЛАА [а. مطاعه – диққат билан ўқиши; ўрганиш] Диққат билан ўқиши, ўқиб тушуниб олиш. *Хумайрабону ўғлининг иврисиб қолганидан хавотир олиб, эшикдан мўралаганда, у яна мутолаага берилиб кетган* экан. Ж. Абдуллахонов, Орият. *Отабек.. жиҳдий равиша* *Фузулий мутолаасига берилди*. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МУТРИБ [а. مطریب – шодлантирувчи, завқлантирувчи; ашулачи; чолғучи] эск. кт. Созанда ва ашулачи. Қилғай эрмиси мутри-

би ишқ ўз мақомини ироқ, *Шул сабаб оҳангни ушиш гиряи афғон эмиш*. Э. Воҳидов.

МУТТАСИЛ [а. مُنْصَل – туташ, боғлик; ёнма-ён; узлуксиз] Бир-бирига уланиб кетган; узлуксиз, тўхтовсиз. *Муттасил иш*. *Муттасил қатнов*. ■ *Поёнсиз жазирама қўм саҳросининг нақ ўртасидан офтобнинг муттасил жазиллатиб санчаётган наизала-рига бардош бериб бирор боради*. А. Ҳакимов, Илон изидан. Уч кечакундуз муттасил ёқкан лайлак қор куни кечакундуз. С. Анорбоев, Оқсой. [Амир Темур] Замондош ҳукмдорлар билан элчилик алоқаларини йўлга қўйиб, муттасил ёшишмалар олиб борган. «Фан ва турмуш».

МУТТАҲАМ [а. مُتَهَّم – айбланувчи; шубҳага олинган, айбланган] Олди-берди муомалаларида нопок; фирибгар, қаллоб. *Муттаҳам одам*. ■ У [Мадаминхўжা] бир кўнгли бориб, муттаҳам қозининг тумшуғига туширгиси ё ифлос башарасига тупургиси келди. М. Исмоилий, Фарғона т. о.

МУТТАҲАМГАРЧИЛИК айн. муттаҳамлиқ 2. **Муттаҳамгарчилик** қилмоқ. ■ *Муттаҳамгарчиликка корафта* А. Мираҳмедов хотинбозликтан ҳам хабари бор экан. «Муштум».

МУТТАҲАМЛИК 1 Муттаҳам эканлик. Унинг муттаҳамлигини билардим.

2 Муттаҳамларга хос иш, хатти-ҳаракат; фирибгарлик, қаллоблик. Ҳақини ташлаб кетинг! Агар муттаҳамлик қилсангиз, бу ердан соғ чиқмайсиз. Мирмуҳсин, Меъмор.

МУТТАҲАМЧИЛИК айн. муттаҳамлик 2. ..айрим раҳбарлар уларнинг ҳар хил муттаҳамчиликлари учун шароит яратиб берадилар. Газетадан.

МУФАССАЛ [а. مفَسَل – батафсил; мукаммал; тўла] Бутун тафсилоти, майдакчийдаси, икир-чикиригача қамраб олган; тўлиқ, батафсил. *Муфассал изоҳот*. *Муфассал ҳисобот*. ■ Кешдан келган меъмор дўстигига ҳамма бўлган воқеани жуда муфассал айтиб берган эди. Мирмуҳсин, Меъмор. Абдишукур тили қичиб, янгича тўй ҳақида, уламо, шариат ва мактаб тўғрисида муфассал изоҳ бермоқка чоғланган эди, лекин сўзни Ҳакимбойвачча илиб кетди. Ойбек, Танланган асарлар.

МУФАТТИШ [а. مفتیش – нозир, назоратчи] эск. кт. Тафтиш қилувчи. Ўзи бўри

бўлса ҳам, қўй терисини ёпиниб олган *Марғилон молия муфаттиши.. «Муштум»*.

МУФИД [а. مُفْدٰ – ибратли, насиҳатомуз; фойдали, нафли] эск. кт. Фойдали, нафли. *Ҳар бобда бағоят муфид мунозара бўлди. Ойбек, Навоий.*

МУФТ [ф. مُفْتٰ – бепул, текин] эск. кт. Текин, бепул. *Худоёрхон/ Мамлакатни обод қилини баҳонаси билан 1824 йилда Кўқон кошибларини ҳақсиз – муфт ишлатиб, янги расм тақрорди. А. Қодирий, Мехробдан чаён.*

МУФТА [нем. Muffe] төх. Вал, тишли ғилдирак, труба ва ш.к. ни бириктириш, бир-бирига улаш ёки ажратиш учун хизмат қиласидан қисм ёки мослама. *Шофёр Мукаррамнинг юрагига қил сиғмаслигини сезиб, газ берди, сўнгра муфтани босиб, учинчи тезликни олди. С. Кароматов, Ҳаёт қандай яхши!*

МУФТИ(Й) [а. مُفْتٰ – фатво берувчи] дин. Мусулмонларда олий лавозимли руҳоний: шариат қонунларини талқин қилувчи, шариат ва ҳуқуқ масалалари юзасидан ҳукм чиқарувчи, фатво берувчи лавозимли уламо. *Бошда қози билан амлокдор бир сафда, уларнинг кетидан раис билан мишибад бир сафда, улардан кейин туман муфтиси.. мишиб ўигитлари ясов тортиб келдилар. С. Айний, Куллар. Агар мен муфти бўлса эдим, шу мазмунда бир фатво чиқарар эдим. С. Айний, Куллар.*

МУФТХЎР [ф. مُفْتَخُور – текин еювчи] эск. кт. айн. *текинхўр. Ҳар бир диннинг ўзига яраша муфтхўрлари бордир. «Муштум».*

МУХАММАС [а. مُخْمَس – беш бурчакли; бешлик, бешталик] 1 эск. айн. *бешбурчак.*

2 ад. Беш мисрадан тузилган, ўзига хос қоғияланишга эга бир неча банддан иборат шеърий жанрлардан бири.

Муҳаммас қилмоқ (ёки боғламоқ) Бирор шоир ғазалининг ҳар байтига уч мисрадан қўшиб, муҳаммасга айлантироқ. *Шоир 1882 йилда кўпгина воқеабанд газаллари, насирий латифалари ва Алишер Навоийга боғланган муҳаммасларини ўигиб китоб қилиб, уни «Качкули қаландар» деб номлауди. «ЎТА».*

МУХБИР [а. مُخْبِر – хабарчи, хабар берувчи; айғоқчи] 1 Таҳририят таркибида журналист сифатида хизмат қилувчи ходим.

2 Бевосита таҳририятда ишламайдиган, аммо оммавий ахборот воситаларида мунтазам ижодий ҳамкорлик қилувчи шахс. *Мажид билан Райхонов олмослик мухбирнинг илгариги ёзган хабарлари оригиналини кўздан кечирмоқчи бўлишиди. М. Жўра, Ноширомона.*

3 Бирор кимса ёки ташкилот билан хабарлашиб, хат ёзишиб турувчи киши. *Ёзувчининг мухбири.*

МУХБИР аъзо Баъзи мамлакатларда, 2000 йилгача Ўзбекистонда: академияларнинг умумий мажлисида сайлов йўли билан тасдиқланадиган, атоқли олим ёки санъат арбобларига бериладиган, академикдан кичик унвон ва шу унвонга эга бўлган киши.

МУХЛИС [а. مُخْلِص – самимий, очиқ-кўнгил; ихлосманд; садоқатли] 1 Бирорга ихлос қўйган; ихлосманд. *Кутидор келгандан бери бир соат ҳам уйда бекор қолмай, ҳар кун Юсуфбек ҳожининг муҳлисларидан бирининг уйида меҳмон ва ҳожининг сұхбатидан мамнун эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.*

2 Бирор нарсага қаттиқ берилган, уни жуда севувчи; муҳиб. *Шеърият муҳлислари. Кино муҳлислари. Шахмат муҳлислари. Мехмонларнинг спектаклини.. минглаб санъат муҳлислари томоша қилдилар. Газетадан. Милионлаб футбол муҳлислари томонидан катта қизиқиши билан кузатилган футбол бўйича XVIII жаҳон чемпионати баҳслари ҳам ўз ниҳоясига етди. Газетадан.*

3 Муҳлис (эркаклар исми).

МУХОЛАФАТ [а. مُخَالَفَة – келишмовчилик, тескарилашиш; ҳуқуқбузарлик; итоат қилмаслик] Расмий ҳукумат ва унинг сиёсати билан келишмай, бошқача сиёсий йўл тутиб, амалдаги қонунлар доирасида фаолият юритиш. *Бу муҳолафат.. кўп вақт шахснинг бўйнига сиртмоқ солади. А. Қаҳҳор, Сароб.*

МУХОЛИФ [а. مُخَالَف – тескари, қарама-қарши; итоатсиз; душман] кт. Қарама-қарши фикрда бўлган, қарши чиқувчи, қарши. *«Ука, биз бир-икки кўйлакни ортиқ ўиртганмиз, ҳа, бир оз кўрганмиз» дер, мундогроқ муҳолифини танг аҳволга солиб қўярди. Й. Шамшаров, Пахтақайнар.*

МУХТАСАР [а. مُخْتَصَر – қисқартирилган, қисқа] эск. кт. 1 Қисқа, лўнда. *Чин сўз*

— мұлтабар, яхши сүз — мұхтасар. Мақол. ■ Бундан бошқа эшонни сүзге тұтса, «ке-ласи даромад» нинг құлдан кетиши әхтимоли бор, шунга биноан, маҳдум сүзни мұхтасар құлмоқчи бұлди. А. Қодирий, Мәхробдан чәён.

2 Бирор асарнинг қисқартирилган варианти.

МУХТОР [а. مختار — сайланган; танлаб олинган; ихтиёри ўзида] 1 Бирор иш қилиш хұқықи бұлған, ихтиёрига бирор иш топширилган. *Мұхтор вакил. Мұхтор әлчи.*

2 еск. айн. **автоном**. *Мұхтор жумхурият.*

3 Мұхтор (әрқаклар исми).

МУХТОРИЯТ [а. مختاریت — ихтиёри ўзидалиқ] еск. Конституциявий хұқықда: бирон-бір ҳудуднинг үнга конституция йўл қўйган чегараларда давлат ҳокимиятини мустақил амалга ошириш хұқықи.

Құқон мұхторияти 1917 йил 26–27 ноябрда Қўқонда Бутун Туркистан мусулмонларининг фавқулодда 4-қурултойда ташкил топған ва 1918 йил 19 февралгача фаолият күрсатған, Туркистан миңтақасидаги дастлабки демократик ҳұқумат.

МУХТОРИЯТЧИ еск. Мұхторият тарафдори. *Мұхториятчилар дәхқонга ер-сүв беришга оғизлик қылардылар.* К. Яшин, Ҳамза.

МУЧА еск. 1 Киши аъзоси. [Қамбар:] Қани, тортинг чилимни, мұчанғиз соғ бұлса ҳам, чилим сүришдан бошқа ишга ярамайсиз! Ойбек, Танланган асарлар.

Тұрт мұча Оёқ, құл, күз ва қулоқ. *Тұрт мұчаси соғ одамға бекорчылғанда ёмон дардайүк әкан.* С. Сиёев, Аваз.

2 тлш. айн. **ғап бұлғаги қ. бұлак 1.** *Гапнинг бош мұчалари.*

МҰЧАЛ 1 Шарқий ва Марказий Осиёда кенг тарқалған, одатда 12 йилни қамраб олувчи ва ҳар бир иили бир ҳайвон (сичқон, сигир, йүлбарс, қүён, балиқ, илон, от, құй, маймун, товуқ, ит, тұнғиз)нинг номи билан аталаған ҳамда йил боши 22 мартдан бошланадынан үлкен ҳисоби.

2 Кишининг шу ҳисобдаги туғилған иили. Ҳай, Шукур кампир, мұчалингиз тұнғиз бұлғылб, сағар ойининг ўн бирида туғилғанмис, нима бало, сира эл бұлмайсиз-а? А. Мұхтор, Опа-сингиллар.

МҰЧЧИ шв. Үпич, бўса. *Молу дүнёнг даркор эмас Оққизга, Ўшатиб бир мұччи олсанг бўлади.* «Равшан».

42—Ўзбек тилининг изоҳли луғати

МУШ [ф. موش — сичқон] айн. **сичқон** иили қ. **сичқон 2.**

МУШАК I [ф. مشک — сичқонча] айн. **мұсқул.** Собир ака.. оғир мәхнатдан әгилган, құллары қадоқ, мұшаклари чайир бұлғыл кетген. Ж. Шарипов, Хоразм.

МУШАК II [ф. مشک — сичқонча] Турли таркибли порох моддалар билан тұлдирілған, ёқылғанда осмонға құтарилиб, хилма-хил, ажиб ранглар ҳосил қилиб портлайдиган снаряд, ракета (сайил ва тантаналарда мұшакбозлик учун, ҳарбий ишда эса сигнал бериш ва ёритиш учун ишлатилади). Осмон қаърига отилиб чиққан қызғыш ва тұқ яшил мұшаклар ҳаводы бир жом зар бұлғыл сочилиб кетди. О. Ёкубов, Излайман. *Салют ҳам бошланди. Ранго-ранг мұшак Ҳисор водийсини қылды чароғон.* Газетадан.

МУШАК III [ф. مشک]: **мұшак сабзи** Сабзининг йүғон, ғұласимон ва учи тұмтоказ тури.

МУШАКБОЗ Мұшакбозлик мутахассиси.

МУШАКБОЗЛИК Сайил ва тантаналарда ранг-барант мұшаклар отиш. [Элчи]. ҳоқоннинг зиёфатлари, сарой олдидә бұлған мұшакбозлик, хитой раққосалари тұғрисидә ҳикоя қыларди. М. Осим, Үтрор. Кечқурун байрам мұшакбозлиги шаҳарни чароғон этди. Газетадан.

МУШАРРАФ [а. مشرف — шараф топған, шарафли; ҳұрматли, мұхтарал; азиз] 1 кт. Шарафли, шонли. [Аҳмад Ҳусайн:] Бу мұшарраф, нок мамлакатимизда турли табдіблар ва ислоҳотлар үла жамият шшларини тартибға солмогимиз зарур. Ойбек, Нур қидириб.

2 Шарафға мұяссар бұлған, шараф топған. Она ҳаттнинг мазмұннан, қызининг шунчалик ҳұрматтаға мұшарраф бұлишидан севи-ниб, құзига ёш олди. Р. Файзий, Фарогат.

3 Мұшарраф (хотин-қызлар исми).

МҰШК [ф. مشک — қора тусли, хуш исли нарса] Ҳайвон ёки ўсимликларнинг ўтқир ҳидли мөддасы: ҳайвон мұшкы баъзи ҳайвонларнинг эркагидаги мұшк безларидан ҳосил бўлади (парфюмерия саноатида ишлатилади).

МҰШК-АНБАР, мұшқу анбар Мұшк ва анбар, хушбўй мөддалар. *Ойимлар ўтирад ҳайқалин осиб, Мұшқу анбар ҳиди ҳар ённи босиб.* «Равшан».

МУШКЕТ [фр. mousquet] 16-асрда ихтиро қилинган, тагликка ўрнатиб отиладиган йирик калибрли пилта мильтик.

МУШКЕТЁРЛАР [фр. mousquetaires] Мушкетлар билан қуролланган пиёда аскарлар.

МУШКУЛ [а. مشکل – қийин, мужмал; қийинчилик, оғирчилик] сфт. Ҳал қилиниши, ечилиши маҳол бўлган; қийин, оғир. *Мушкул иш. Мушкул вазифа. Мушкул аҳвол.*

■ *Йўлчи ўзи учун мушкул масалани, яъни хўжайин олдига кириб, ундан нул талаб қилишини ўйлади.* Ойбек, Танланган асарлар. *Биродари азиз, аҳволингиз мушкул, ачинаман, ишл оқумаклашишининг ўддасидан чиқолмайман.* Р. Файзий, Чўлга баҳор келди.

2 от Кийин иш, оғир аҳвол, қийинчилик. *Тўламат мўйлов, Шербекнинг мушкулини бирга тортишаётгандек, ўйга чўмди.* С. Анорбоев, Оқсой. [Навоий:] *Шоҳим, ҳар бир мушкулни ақл ва совуққонлик ҳал қиласди. Ўйгун ва И. Султон, Алишер Навоий.*

3 от кам қўлл. Ишқал чиқарувчи, чатоқчи, чатоқ. [Сафар бўзчи:] *Бирорта мушкул иғво қилдими, закотчининг томоги тақилладими, қўлтиғимдаги бўзни ётта олдиқўди.* А. Қодирий, Мехробдан чаён. [Юсуфбек:] *Ҳой Тўла, ҳушёр бўл! Мени биласан-ку, йигит-яланг ичидаганимни бермай юрган мушкулман.* Ҳамза, Паранжи сирлари.

МУШКУЛКУШОД [а.+ф. مشکل‌گشایی – қийинчиликларни ҳал қилиш, бартараф этиш] дин. Кишининг мушкулини осон қилиш, ишини юргизиш мақсадида қилинадиган дуо ва ирим-сиримлар ва уни ўтказиш йигини. ..*бахтсизликнинг олдини олиши мақсадида.. чиллаёсин, мушкулкушод, биби сешанба ўқитиш – ҳаммаси диний хурофотлардир.* Газетадан. *Мен Кутлуг кампирникига мушкулкушодга бораман, сен уйда қимирламай ўтиргин.* Э. Раимов, Ажаб қишлоқ.

МУШКУЛЛАШМОҚ Мушкул бўлмоқ, қийинлашмоқ, оғирлашмоқ. *Иш мушкуллашиди.* Вазият мушкуллашиди. ■ *Ҳосилни ёғингарчилик бошлангунча ўигиб-териб олмасак, қора совуқ тушгандан кейин иш янада мушкуллашиди.* М. Назаров, Бўз йигит.

МУШКУЛЛИК Мушкул ҳолат, мушкул нарса. *Бу мушкулликдан қутулишининг ўйли фақат битта.* Газетадан. ..*деконларимиз обҳаво шароити ноқулай келганлиги сабабли*

келиб чиққан мушкулликларни мардонавор ендишлар.

МУШКУЛОТ [а. مشکلات – қийинчиликлар, муаммолар] 1 км. айн. мушкуллик. *Ёрмат катта мушкулот қаршисида қолган одам каби, бошини тебратиб, бир тутам соқолини юла бошлади.* Ойбек, Танланган асарлар. *Бу оғир мушкулотдан нажот истаб, қайси бир эшикни тақиҳлаттасин, ҳеч бирридан марҳамат нидоси чиқмади.* М. Исмоилий, Фарғона т.о.

2 мус. Мақомнинг биринчи чолғу қисми. *Мушкулоти «Уфор».*

МУШОИРА [а. مشاعر – шеърий ижоддаги тортишув; шеър айтишиш] 1 Шеъриятнинг бир жанри: икки ёки ундан ортиқ шоирнинг бир мавзуда бир-бирининг фикр ва туйғуларини ривожлантирадиган шеър айтишиш мусобақаси. *Ҳиротнинг олим ва шоирларидан маълум бир гурӯҳи бу ерга тўпланар, мўҳим асарлар ўқилар, қизғин сұхбатлар, мушоиралар.. бўлиб турарди.* Ойбек, Навоий.

2 Умуман, шеър айтишиш, шу борадаги тортишув, мусобақа. *Студентлар билан ўтказган учрашувимиз мушоирага айланиб кетди.* Н. Сафаров, Оловли излар.

МУШОҲАДА [а. مشاهده – кузатиш, кўздан кечириш, кўриш] км. 1 Кузатиш, кўз билан кўриб текшириш. *Канизак аксари йўл бўйидаги ғўзлардан бабзилари шохлаб кетиши тўғрисидаги ўзининг мушоҳадаларини батрафси сўзлаб берди.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

2 Фикр юритиш, ўйлаш. ..у эса тинчib, бус-бутун мутолаа ва мушоҳада дарёсига шўнгийди. О. Ёқубов, Кўхна дунё. *Бадиий асарни таҳтил этиши, албатта, олимдан кенг мушоҳадани талаб этади.* «Фан ва турмуш».

Мушоҳада қилмоқ (ёки этмоқ) 1) кузатмоқ, кузатишдан ўтказмоқ. *Ҳатни очар экан, Ҳомиднинг юзида қувонч аралаши бир жисдият мушоҳада этилар эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар; 2) фикр юритмоқ, ўйлаб кўрмоқ. *Биз бу газал мусаннифини тутиб.. газал зимирадаги сўзларни мушоҳада қилиб кўрмогимиз мақбулдир.* С. Сиёев, Аваз. *Содир бўлган вазиятни ҳар ким ўзича мушоҳада этарди.* С. Кароматов, Олтин кум.

МУШТ [ф. مشت – муштум, муштум билан уриш; ҳовуч, кафт] 1 Кафт-панжанинг

зарб учун сиқимланган ҳолати; муштум. **Ботирнинг мушти ҳам яроғ. Мақол. Қўрққан олдин мушт кўтапар. Мақол. — Нодирнинг қўллари мушт бўлиб, пай томирлари бўртиб чиқди.** С. Юнусов, Кутимаган хазина.

2 Муштум зарби. *Тор жойда ош егандан, кенг жойда мушт еган яхши. Мақол. — Сер-соқол, дов аскар билан олишиб, икки мушт билан уни гаранглатди. Ойбек, Танланган асарлар.*

МУШТАК 1 с. т. айн. муштдек. *Осмондаги бўз тургай, Бўзламасанг на бўлгай? Муштаккина жонингга Кўйламасанг на бўлгай?* П. Турсун, Ўқитувчи.

2 Эски вақтларда бозор тарозидорларининг сотилаётган нарсадан оладиган тарози ҳақи. [Orтиқ ака:] *Мен сенинг молингни бойга «таппа-так» ўлчаб бериб, бир ҳовуҷ муштак олишимни биламан.* С. Айний, Қуллар.

МУШТАРАК [а. مشترک — умумий, бирлашган, ўртадаги] кт. Кўпчиликка таалуқли, ўртадаги, умумий. *Муштарак ер. Муштарак чегара. — Бизлар мақсадлари умумий, муштарак бўлган қардошлармиз.* Н. Сафаров, Оловли излар. [Шерназарбай:] *Биз олий ҳазратнинг қулими, унинг хазинасини тўйдирмоқ биз ва сизнинг муштарак вазифамиздир.* Ж. Шарипов, Хоразм.

МУШТАРАКЛАШМОҚ Муштарак ҳолат касб этмоқ, муштарак бўлмоқ. *Мақсадлар муштараклашиди.* — *Ёшлиқ ва ўйғониши даври — баҳор инсоний ҳисларнинг ўйғониши билан муштараклашиди.* Газетадан.

МУШТАРАКЛИК Муштарак ҳолат. *Бу яхлитлик эстетик идеалнинг муштараклиги туфайли, методологик принципларнинг умумийлиги туфайли вужудга келган эди.* Газетадан.

МУШТАРИЙ I [а. مشتری — Юпитер] эск. айн **Юпитер 1.**

МУШТАРИЙ II [а. مشتری — сотиб олувчи, харидор] эск. кт. **1** Харидор, олувчи.

2 айн. **обуначи.** *Муштарий бўлмоқ.* — *«Фан ва турмуш» журналининг март ойи сони ҳадемат муштарийлар қўлига тегади.* Газетадан.

МУШТДАЙ, -дек 1 Муштга ўхшаган, катта-кичиклиги, шакли муштча. *Муштдек ҳандалак.* *Муштдек олма.* — *Муштдек кесак олиб, ўрикка отди.* С. Сиёев, Ёрглиқ.

2 кўчма Тирмизак, ёш, кичкина. *-Мен муштдек вақтимдан ҳаммага яхшилик қилиб ўрганганман, — деди Султонмурод.* С. Абдукаҳҳор, Санамай саккиз дема.

МУШТИПАР Қўлидан бирор иш келмайдиган, ожиз, бечора (аёллар ҳақида). [Тўлахон:] *Эй худойим, мен нима қиласман энди? Бир муштипар бўлсан. Ҳамза, Параңжи сирлари. Орзу ҳавасингни кўрай, демаганими муштипар кампир.* И. Раҳим, Чин муҳаббат.

МУШТЛАМОҚ 1 Мушт билан урмок. *Бир рус аёл иргиб сўрига чиқиб, ҳалиги чўйқи соқолни, елкасига муштлаб, сўридан итариб тушириди.* П. Турсун, Ўқитувчи. *-Айб ўзимда, — деди Нормат кўкрагига муштлаб.* И. Раҳим, Чин муҳаббат.

2 Мушт билан ишлов бермоқ, пишишмоқ. *Зумрад дўйнидек ҳамирни қаттиқ-қаттиқ муштлай бошлади.* С. Сиёев, Отлиқ аёл.

МУШТЛАШ 1 Муштламоқ фл. ҳар н. *Ҳамир муштлаши.* — *Мағурланиш, кўкракка муштлаши.. кишини хижсолат қилиб қўяди.* «Муштум».

2 Мушт солиб уришиш, ёқалашиш, уриш. *Улфатлар орасида низо чиқиб, муштлаши, пичоқбозлик бошланди.* Ҳ. Фулом, Машъал.

МУШТЛАШИШ 1 Муштлашмоқ II фл. ҳар н.

2 Бир-бiri билан мушт солиб уришиш, ёқалашиш.

МУШТЛАШМОҚ 1 Муштламоқ **2** фл. бирг. н.

МУШТЛАШМОҚ II 1 Мушт солиб уришмоқ, ёқалашмоқ. *Давлатёр Олахўжанинг ўғли Маъмуржон билан муштлашмоқда эди.* П. Турсун, Ўқитувчи.

2 Бир-бiriга ёпишиб, муштга ўхшаб қолмоқ. *Конфетлар муштлашиб қолибди.*

МУШТОҚ [а. مشتاق — жуда-жуда хоҳловчи; интизор бўлувчи, соғинувчи] Зориқиши, сабрсизлик билан кутувчи; эришиш, кўриш ва ш. к. га истаги, иштиёқи кучли. *Она дийдорига муштоқ.* — *Тўнгич ўғлининг баҳтини кўришига муштоқ онанинг бошидан бир челак сув қуиб юборилгандай бўлди.* Ҳ. Фулом, Тошкентликлар. *Атрофида унинг латифаларига, қизиқ-қизиқ ҳангомаларига муштоқ бўлган беш-олтита ўсмирлар.* С. Аинорбоев, Оқсой.

МУШТОҚЛИК 1 Муштоқ әканлик; интизорлик, зориқишилик. *Мұхаррам уни ғалаба билан табріклар, унинг төзөрөк она шаҳрига қайтишига күптар қатори муштоқ-лигини айтарди.* Шұхрат, Шинелли йиллар.

2 Муштоқ қолат. *Киши ҳар сафар баҳорни.. муштоқлик билан күтиши табиий.* Газетадан. Ҳеч кимни муштоқлик дарди емасин, *Мени олиб кетинг ўз диеримга.* А. Орипов, Йиллар армони.

МУШТУК [нем. Mundstück] 1 Папирос найчасининг тамаки тиқилмаган, оғизга олинадиган қисми.

2 Сигарет, үралган махорка тиқиб чекиши учун мүлжалланган найча.

МУШТУМ 1 айн. мушт. *Муштум күрсатмок.* *Муштум емоқ.* — *Йүлчи.. Қора Аҳмаднинг башарасига, күксига, қорнига түқмокдай муштуми билан тұхтосыз тушира бошлади.* Ойбек, Танланган асарлар.

2 Үзбек тилида нашар этиладиган ҳажвий журнал номи. «Муштум»нинг навбатдаги сони нашардан чиқди.

МУШТУМДАЙ -дек айн. муштдай. . ёқасидан күкрак сүяклари муштумдай бўлиб уриб чиққан чолнинг юзида ҳаёт эмас, ўлим сояси бор эди. М. Исмоилий, Фарғона т.о. [Ота-оналар].. болаларининг келажагини ўйлаб, уларни муштумдекларидан меҳнатга ўргатадилар. М. Исмоилий, Одамийлик қиссаси.

МУШТУМЗЎР тар. 1 Батракларни, камбағал дәхқонларни ҳаддан ортиқ ишлатган мулқор, бой дәхқон. Ҳали ернинг күп қисми муштумзўлар қўлида эди. Н. Сафаров, Оловли излар.

2 Зўравон, гушна. *Муштумзўр ўйигит уни [Содикни] бир туртди-да, «юр, юр, итвачча, жинни-минни бўлдингми» деб, судрай бошлади.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МУШУК Мушуксимонлар оиласига мансуб йиртқич сутэмизувчи.

Бунга мушук ҳам офтобга чиқмайди Бу овора бўлишга арзимайди. *Ичини мушук таталамоқ* (ёки тирнамоқ) қ. ич. *Ораларидан қора* (ёки ола) мушук ўтди Ораларида низо пайдо бўлди, оралари бузилди. Яна ораларингдан мушук ўтдими, қовоқ-тумшуқларингни осилтириб ўтирибсизлар? К. Яшин, Ҳамза.

МУШУКСИМОНЛАР Йиртқич сутэмизувчилар туркуми оиласи: катталиги ҳар

хил, боши юмалоқ, думи одатда узун, бармоқларида юрувчи гепард, силовсин, қоракулоқ, тўқай мушуги каби жониворлар.

МУШФИҚ [а. مشقىقى – шафқатли, раҳмдил, меҳрибон] кт. Шафқат қылувчи, шафқатли. Унинг сиймосида мушфиқ онадаги болажонликни, жафокашликни, олижанобликни кўрасиз. Э. Охунова, Мехр чашмаси.

МУШШАЙМОК айн. шумшаймоқ.

МУЮЛИШ айн. муюш. *Катта кўчанинг муюлишидаги тут тагига етганда, Алимардан бурилиб қаради.* Ў. Ҳошимов, Қалбинингга кулоқ сол. ..йўлкаларни тозалаб бўлгач, муюлишидаги дереза тагига келиб туради. Ў. Умарбеков, Дутор.

МУЮШ Кўчанинг бурилиш жойи, иморатнинг ташки бурчаги. Қашқар дарвозасининг муюшига ҳам етган эди, ташқаридан кимнингдир дарвозани ургани эшишилиб, Азизбекнинг оти.. кетига бурилиб тўхтади. А. Қодирий, Ўтган кунлар. Фотиҳадан сўнг қориҳонанинг айвон муюшига чўнқайиб, болаларнинг ўйинини томоша қилди. А. Қодирий, Мехробдан чаён.

МУЯССАР [а. میسر – осонлик билан юзага чиққан, ҳосил бўлған; мудаффақиятили; яхши натижали] 1: **муяссар бўлмоқ** 1) кўлга кирмоқ, насиб бўлмоқ. [Ҳасанали:] Айби ўйқ, ўғлим, муҳаббат жуда оз ўигитларга муюссар бўладиган юрак жавҳаридир. А. Қодирий, Ўтган кунлар; 2) эришмоқ, мудаффақ бўлмоқ. *Катта ютуқларга муюссар бўлмоқ.* — *Катта билим даргоҳининг талабаси бўлишдек шарафга муюссар бўлди.* Газетадан.

2 Муюссар (хотин-қизлар исми).

МУҚАДДАМ [а. مقدم – биринчи ўрининг кўйилган; олдиндан тўланадиган; олд қисм; йўлбошли] 1 (б. к. ва ч. к. билан) кўм. Пайт муносабатини ифодалайди; бурун, илгари, олдин. Бундан уч ўйил мұқаддам. — Ярим соатча мұқаддам бўй-бўй турган катта зал одамлар билан лиқ тўла. Р. Файзий, Чўлга баҳор келди.

2 Муқаддам (хотин-қизлар исми).

МУҚАДДАС [а. مقدس – пок, тоза, азиз; илоҳий; олижаноб] 1 дин. Диндорлар тасаввурда илоҳиёт билан боғлиқ бўлган, азиз, табаррук. *Муқаддас жой.* — *Токча деворига гул равишида туширилган дуо ёки шунинг каби*

муқаддас қалималар ёзиғлиқ бир қоғоз ёпиширилган. А. Қодирий, Мөхробдан чаён.

2 кўчма Шарафли, олижаноб, юксак. Табиатнинг бебаҳо неъмати сувни тоза сақлаш.. ҳар биримизнинг муқаддас бурчимиздир. Газетадан. Шариф Сулаймон ҳалқнинг чин ўғиларидан. Ҳалққа самимий хизматдан кўра юксакроқ, муқаддасроқ нарса ўйқ, деб билади у. Ойбек, Нур қидириб. Ҳозир иккиси [Йўлчи билан Гулнор].. қалбларида ҳилларча сақланган муқаддас орзуларига етишганликларидан, иккиси ҳам маст каби эди. Ойбек, Танланган асарлар.

3 Муқаддас (хотин-қизлар исми).

МУҚАДДИМА [а. مقدمة – олд қисм; кириш жойи, қисми; нутқ, асарнинг бошланмаси] 1 Адабий-бадиий, илмий, мусиқий асарлар ва б. нинг бошланиш қисми; кириш, дебоча. Китобнинг муқаддимаси. Муқаддима бермоқ. ■ Бу хил муқоясага.. Истамбулда нашр этилган Фузулий девонига ёзилган муқаддимани мисол қилиб кўрсатиш мумкин. «ЎТА».

2 Гап ва нутқда асосий мақсадга кўчишдан олдин айтилган сўзлар, гапнинг даромади. Бўтабой қисқача бир муқаддимадан кейин мажлисни очиб, бинокорлик бригадасининг бошлиги Тўлаганга сўз берди. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари. Мөхмон гапнинг муқаддимасини яхшигина бошлаган, энди бирор ўйл топиб, асли муддаога ўтиши керак эди. С. Айний, Дохунда.

3 Бирор ишнинг боши, дастлабки босқичи, дебочаси. Кумушнинг эрдан чиққан хабарини Кумушнинг ўзидан ҳам илгари тушунган ва Отабекдан ҳам илгари сезган Ҳомиднинг совчиси бошқа совчиларнинг муқаддимаси эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МУҚАЛЛИД [а. مقلد – тақлидчи] Ўзбек анъанавий театрининг жанри; шу жанр ижроиси (Муқаллид шаклидаги томошаларда қуш ва ҳайвонларга тақлид қилинган, ҳаётдаги баъзи кишилар хулқ-автори, қизиқ воқеалар кулгили тарзда акс эттирилган).

МУҚАРРАР [а. مقارن – маълум, белгили, қайд этилган] 1 Вужудга келиши, юз бериши, амалга ошиши аниқ бўлган, шубҳасиз, турган гап. Аҳмад ичида ўзини койиди.. нега шошдинг, ахир шундай жавоб олишинг муқаррар эди-ку. Ф. Мусажонов, Ҳиммат. Иш

шу хилда борса, кайфият шу бўлса, ҳадема ўкапсанчилардан биронита ҳам яккахжўжалик қолмаслиги муқаррар эди. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

2 Қарор топган, турғун ҳолга келган; тайинли. Муқаррар тартиб. Муқаррар қўлмоқ.

МУҚИМ [а. مقيم – бир ерда истиқомат қилувчи, (доимий) турувчи] 1 Бир ерда доимий турувчи, туб жойли. Ғиждувоннинг муқим савдоғарларининг дўйконлари, саройлари бино бўлган чорсуда савдоғарларнинг молларини қўриқлайдиган уч-тўрт нафар қоровул кўзга кўриниди. С. Айний, Куллар.

2 Доимо бўладиган, доимий. Ўйлаб қараса, унга [Акбарга] ҳам мавсумий иш эмас, муқим иш зарур экан. Й. Шамшаров, Фурум-саройликлар.

3 Муқим (эркаклар исми).

МУҚОБАЛА [а. مقابله – таққослаш, солиштириш; учрашув; қабул қилиш; ўрнини тўлдириш, қоплаш] эск. кт. Қаршилик, қарши туриш; жавоб ҳаракати. Отабек бу турса ва кўрс мұқобаладан тоқатсизланди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. Йигитча Зебидан мұқобала кўрмагач, қўлини тортуб олди. Ҷўлпон, Кечака ва кундуз.

МУҚОБИЛ [а. مقابل – қарши турувчи, қарши, зид; ўрнини алмаштирувчи] 1 Қарши борувчи, қарши турувчи, зид. Муқобил томонлар. ■ Урушни бошлабон, қочди ўзи бўлмай мұқобил, кўр. Қочиб билмамки, охир кетди Ағғон ичра Қобил кўр. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

2 Қарама-қарши йўналган; қарама-қарши йўналишда. Муқобил юк ташиши.

3 Жавоб бўлувчи, жавобан амалга оширилган. Муқобил даъво. ■ Бунинг учун у буюк ўзбек классик шоири асари тилига хос ўта нозик, чироили сўз ва ибораларнинг ҳозирги рус тилидаги мос келадиган мұқобилларини излаб топишга ҳаракат қиласди. «Фан ва турмуш». Мақсадимиз зиммамизга янги мұқобил режса қабул қилишдир. Газетадан.

МУҚОВА Китоб, журнал, дафтар ва ш.к.ни яхлит қилиб бириктириб турувчи, ички ва рақларга нисбатан қалинроқ материалдан ясалувчи сирт қисми. Картон мұқова. Чарм мұқова. ■ Ботирали ҳисоб дафтарининг кўк мұқовасига чизилган суратга тикилиб қолди. Ҳ. Фулом, Машъал. Китобнинг мұқоваси

кўркам, китобхон уни қўлга олиши билан баҳридили очилиб кетади. Газетадан.

МУҚОВАЛАМОҚ Муқова ичига олиб тикмоқ, муқова қилмоқ, муқова билан қопламоқ. *Китоб(ни) муқоваламоқ.* ■ Сайдмухтор ўзи доим обуна бўладиган «Ғунча» ва «Гулхан» журнallарининг ўтган ҳилги сонларини тўплаб, муқовалаб ўтиради. С. Абдуқаҳор, Икки ўртоқ.

МУҚОВАМАТ [а. مقاومت – қаршилик, қарши ҳатти-ҳаракат] эск. кт. Қаршилик, монелик, қарши туриш. Элчилар келди, ҳеч қандай муқовамат кўрсатмасдан, шаҳарни таслим этишини тақлиф этишиди. Ойбек, Навоий.

МУҚОВАСОЗ Китоб муқовалайдиган киши, уста.

МУҚОВАСОЗЛИК 1 Китоб муқовалаш иши, касби. *Муқовасозликни ўрганмоқ. Муқовасозлик қилмоқ.*

2 Китоб муқовалайдиган устахона ёки цех. *Муқовасозликда ишламоқ.*

МУҚОВАЧИ айн. *муқовасоз.*

МУҚОВАЧИЛИК 1 Муқовачи касби, ҳунари.

2 айн. **муқовасозлик 1, 2.** *Муқовачилик цехи. Муқовачилик қилмоқ.*

МУҚОМ [мақом сўзидан] 1 Рақсда мусиқа ритм-усулига мос ҳаракат; мақом. *Муқом қилмоқ.* ■ Сознинг дилни қитиқловчи шўх оҳангига Лолаҳон жуда мос муқом билан ўйнап эди. Ҳ. Нуъмон, Фасллар.

2 Ўйғур мумтоз мусиқасининг асосий жанри.

МУҚОЯСА [а. مقایسه – таққослаш; баҳолаш] Қиёс қилиш, солиштириш, чоғишиштириш; қиёс. *Муқояса учун мисол олмоқ. Муқояса қилмоқ* ■ [Обид] Ҳозир Ҳатиб домла билан Бердибойнинг ташвиқотларини бирбирига тўқнаштириб муқояса қилиб ишлайди. А. Қодирий, Обид кетмон.

МУҒ [ф. مۇغ] эск. кт. 1 Зардушт динига мансуб киши; оташпарат; оташпаратлар руҳонийиси; коҳин.

2 кўчма поэт. Майхона эгаси; майфуруш.

МУҒАМБИР, *муғомбир* [ا. مغامر – тавакалчи, қалтис иш қилувчи ёки معبر – тушни таъбирловчи] Алдоқчилик билан иш кўрувчи; айёр, қув. *Муғамбир тумшуғидан илинар. Мақол.* ■ *Мирзакаримбой илоннинг ёғини ялаган одам эди.. муғамбир, пухта-*

нишик.. ҳар ишда эҳтиёткорликни маъқул кўрар эди. Ойбек, Танланган асарлар.

МУҒАМБИРЛИК Муғамбир кишиларга хос иш, ҳатти-ҳаракат; қувлик. *Дадамат аканинг сўзлашида мижговликдан, муғамбирликдан, ясамаликдан асар ҳам йўқ эди. Ф. Мусажонов, Ҳиммат.*

МУҒАМБИРОНА Муғамбирлар каби, муғамбирлик билан. *Жалил «Айта берайин» дегандай, Зиёдахонга муғамбирона жилмайиб қаради. С. Анорбоев, Оқсой. [Элмурод] Зокиржон қассобнинг сиёсат ҳақидаги муғамбирона саволларига оқ кўнгил билан жавоб беришга тиришганини эслаб, қизарар эди. П. Турсун, Ўқитувчи.*

МУҒАМБИРЧИЛИК айн. *муғамбирлик.* Бизда сансалорлик, тақаббурлик, муғамбирчилик, кибру ҳавога берилиш деган гаплар бўлмайди. М. Исмоилий, Икки қиз ҳикояси.

МУҒАННИЙ [ф. مغاني – ашулачи, со-занда] эск. кт. Нағма чалувчи созанда, нағма билан қўшиқ айтувчи хонанда. *Тўхтасин ака.. Андижоннинг машҳур муғанийлари билан дўстлашиди. С. Абдулла, Ҳалқ бастакори. Нозиктабъ шоирлар қасидасида, муғанийлар қўшиғида Найманча таърифланган.* С. Кароматов, Сўнгги барҳан.

МУҒОЙИР [а. مغایر – фарқланувчи; турли хил; бир-бирига ўхшамаган] эск. кт. Хилоф, тескари. *Жавоб тамом ҳақиқатга муғойир ва кишини ҳайратга соларлик бўлди: -Бу кун жўнамоқчи бўлиб турибман, -деди /Отабек/. А. Қодирий, Ўтган кунлар.*

МУҲАББАТ [ا. محبّت – севги, ишқ; боғланиш] 1 Кимсанинг кимсага қалдан берилиш ҳисси; севги, ишқ. *Муҳаббат чирой танламас, уйқу – ўрин. Мақол.* ■ *Қиз Йўлчини чуқур севар, унинг ёлғиз исмини эшиши билан юраги тўлқинланар эди. Бу муҳаббат қизнинг кўнглига ёз чоги.. саратон қуёши билан бирга кирган эди. Ойбек, Танланган асарлар. Ҳаммаси жойида, фақат ўртайди Висолни қўмсаган оташ муҳаббат. Г. Жўраева, Иқбол.*

2 Бирорга, бирор нарса ёки ишга берилиш, мойиллик туйғуси, меҳр. *Мусиқага муҳаббат қўймоқ. Санъатга бўлган муҳаббат.* ■ *Полонларнинг бирига муҳаббат, иккинчисига нафрат билан қараб турган ҳалқ кўзида, унинг ҳаяжонли юзида икки дунё кураши акс этгандек эди. М. Исмоилий, Фар-*

ғона т.о. *Отам бўлмасангиз ҳам, мени оталик мұхаббати билан севган содиқ ва меҳрибон кишишисиз, яни маънавий отам.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

3 Мұхаббат (хотин-қизлар исми).

МҰХАДДИС [а. محدث – ҳикоячи, ҳамсұхбат; ҳадис олими, ҳадис айтувчи] Ҳадисларни тұплаш, саралаш ва шарҳлаш билан шүгүлланған илоҳиётчи.

МҰХАЙЕ [а. مخایع – тайёр, тайёрланған]

1 Таппа-тайёр; мавжуд. [Хадиға:] *Ош тайёр. Ичкарида дастурхон солиғелиқ, ҳамма нарса мұхайе.* Үйғун, Навбаҳор.

Мұхайе құлмок (ёки этмоқ) Тайёр ҳолға келтирмоқ. Қой олиб келинди, кетма-кеттаомлар мұхайе құлнди. «Мұштум».. мәхнат құшилшари ва мароқлу дам олишларига ҳамма нарса мұхайе этилған. Газетадан.

2 Мұхайе (хотин-қизлар исми).

МҰХАММАДИЙ дин. Мұхаммад динидеги; мусулмон.

МҰХАНДИС [а. مهندس – инженер, техник; ҳандаса (геометрия) ни яхши билүвчи, қурувчи уста] Техниканинг бирор соңаси бүйіча олий маълумотта эга бўлган мутахассис. [Исломхўжа:] *Жадид мактабларни кўпроқ очиб, дунёвий фанларни ўқитиб.. мұхандис, зироатчи, доктор, техник тайёрлаб чиқаришимиз лозим.* Ж. Шарипов, Хоразм. ..усталарни ҳам, янги бино лойиҳаси устиди баш қотираётган мұхандисларни ҳам учратасиз. О. Ҳакимов, Сув келтирган азиз.

МҰХАНДИСЛИК Мұхандис иши, касби. *Аҳмад Дониш ўз замонасининг күп нодир асарлар ёзган буюк олими.. эканлигини пухта биламан-ку, аммо ўтқир мұхандислиги боисида унча маълумоттим йўқ..* Ж. Абдуллахонов, Тўғон.

МҰХАРРАМ [а. محرّم – ман, ҳаром құлинган, тақиқланған; ой номи] **1** Қамария йил ҳисобида биринчи ойнинг арабча номи. *Амир Музаффарииддин 1868 йил марта-да, яни мусулмонлар ҳисобича, янги йил кирадиган мұхаррам ойида Туркистон ўлкасини босиб олиш учун Россияга қарши ғазавот ғылган қилган* эди. Ш. Тошматов, Эрк қуши.

Мұхаррам ойи айн. мұхаррам 1.

2 Мұхаррам (хотин-қизлар исми).

МҰХАРРИР [а. محرر – озод этувчи; таҳрир құлувчи; ёзувчи] **1** Нашриёт ёки бошқа масъул нашрларда муайян матнни тур-

ли жиҳатдан таҳрир қилиб, босмага тайёрловчи ходим. *Адабий мұхаррир. Техник мұхаррир. Бош мұхаррир. Масъул мұхаррир.*

2 Айрим матбуот органларига раҳбарлик қылувчи шахс. *Кекса иши газетанинг мұхарририга қараб: -Нега бунга читтак деб лақаб қўйдиларинг? – деди.* А. Қаҳҳор, Қанотсиз читтак. *Мұхаррир бошлиқ редакциянинг ҳамма ходимлари тўйга бордик.* Ў. Усмонов, Сирли соҳил.

3 эск. Муаллиф, автор. *Мактубнинг мұхаррири.*

МҰХАРРИРИЯТ қ. таҳририят, редакция. *Мұхарририят деворий расмлар репродукцияларини тайёрлаганларлари учун [меъморларга] ўз миннатдорчилигини билдиради.* «Фан ва турмуш».

МҰХАҚҚАҚ [а. محقق – амалга оширилган; шубҳасиз; мұқаррар; тұғрилиги исбот этилган, аниқ] эск. кт. Ҳақиқатдан иборат бўлган, ҳақиқатлиги аниқ; чин. *Бу ғамили, бевафо фоний оламни Тарк этмоқ мұхаққақ шоҳу гадога.* Э. Воҳидов.

МҰХИБ [а. محب – севувчи, дўст тутувчи; мұхлис; хуштор] эск. кт. **1** Севувчи, яхши қўрувчи, ишқивоз. *Китоб мұхиби. Шеър мұхиби.* — *Мўмин коғир адабиёт мұхибларини ҳангу манг қилиб қўйди.* «Мұштум».

2 айн. дўст. Эй мұхиблар, юрган экандур фароғатда деманг, *Согиниб сизларни тункун, уйқу ўйқ бедорман.* Муқимий.

МҰХИМ [а. مهم – керакли, аҳамиятли; жиддий] Алоҳида аҳамиятга эга бўлган, аҳамият жиҳатдан биринчи даражали. *Мұхим масала. Мұхим иш. Мұхим воқеа.* — *Анвар.. атроф ҳоқимларидан бу кун келган нома ва аризаларнинг мұхимини аҳамиятсиздан ажратиб, ҳудайига топшириш учун тайёрлар..* эди. А. Қодирий, Мехробдан чаён.

МҰХИТ I [а. محيط – ўраб олган, иҳота этган, иҳота этилган] **1** Ҳаёт, фаолият кечадиган табиий ёки ижтимоий шароитлар мажмуси. *Географик мұхит. Ижтимоий мұхит.* — *Қишлоқ мұхити, ота-онанинг ўта оққўнгиллик руҳида берган тарбияси Йигиталининг қон-қонига сингиб кетганди.* Д. Нурий, Осмон устуни. *Мактабни битиргач, ҳаммамиз ҳар ёққа тарқашиб кетамиз.* Кейин ҳар ким ўз мұхитида ўз иши билан овора бўлиб кетади. П. Турсун, Ўқитувчи.

2 Касб-хунари, иши, фаолияти ва ш.к. га кўра бир-бири билан боғлиқ бўлган кишилар доираси. Мен қози домла ва Асад қори каби ҳурматли зотлар муҳитига ўзимни топшириб, дарёдан айрилиб чиқсан ариқчадай, халқимдан айрилиб чиқиб, охир қўриб қолишига маҳкум бўлган эканман. М. Исмоилий, Фарғона т. о. Табиийки, она учун ҳам ёлғиз фарзанд арзанда эди. Бу муҳит Давронни ҳаволантириб қўйди. С. Кароматов, Сўнгги бархан.

3 Ҳодиса, жараён ва ш.к. кечадиган моддий шароит. Ёруғликнинг турли муҳитда турлича синиши.

МУҲИТ II [а. محيط – океан] 1 эск. айн. океан.

2 Муҳит (эркаклар исми).

МУҲЛАТ [а. مهله – муддатни чўзиш, вақтингча тўхтатиш] Бирор иш учун тайин қилинган аниқ вақт бўлаги; муддат. Уч кунлик муҳлат. *Муҳлат бермоқ.* ■ -Кўшиб кетиши муҳлати ўн кун, – деб бақириб қолди оқсоқол унинг кетидан. Ж. Шарипов, Хоразм.

МУҲОЖИР [а. مهاجر – ҳижрат қилган, бошқа жойга кўчиб кетган] Ўзи фуқаро бўлиб турган ёки доимий яшаётган мамлакатини ташлаб, бошқа давлатга доимий яшаш учун жўнаб кетувчи киши. *Сиёсий муҳожир.* ■ Аҳмад Ҳусайн шаҳар сиртида муҳожирлар.. орасида тинчлик ҳақида муҳим, жиiddий тортишувлар билан баҳсни битиргандан сўнг, ҳорғин, ўйчан қайтар эди. Ойбек, Нур қидириб.

МУҲОЖИРЛИК Муҳожирга хос ҳаёт, шарт-шароит. *Муҳожирликда яшашига мажбур бўлган ёш бухороликларга келгандан шуни айтиши керакки..* Газетадан.

МУҲОКАМА [а. محاکمه – судлашиш, даъволашиш; ҳукм қилиш] 1 Бирор хуласага келиш учун кўпчиликнинг фикрини олиш, фикрлашиш, ҳар томонлама ўйлашиш. *Масалани муҳокамага қўймоқ.* Аризани муҳокама қилиши. ■ *Иброҳимов қаерга бормасин, шундан гап очилиб, ҳар ким ўз фикр-мулоҳазасини айтар,* Ўрмонжон айтмоқчи, масалани бутун халқ муҳокама қилар эди. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

2 Фикр юритиш, мулоҳаза; фикр. *Муҳокамаси ўйқ одам.* Муҳокама билан иш қилмоқ. ■ -Баъзи енгил муҳокамаларинг онанг-ницидан қолишмайдир, Отабек!. – деди

/{ҳожси}. А. Қодирий, Ўтган кунлар. Бундай ишга бениҳоят уқув, чандастлик, ҳӯш, яна муҳокама ва моҳирлик керак. Ойбек, Танланган асарлар.

Муҳокама қилмоқ (ёки этмоқ) 1) муҳокама ўтказмоқ. ..қўриқ очиши масаласи муҳокама қилинганидаёт ҳаммани бўрон билан қўрқитмоқчи бўлган эди. Ш. Рашидов, Бўрондан кучли. «Журналист» саҳифаларида адабий жанрлар, услугуб, тил, касб этикаси масалалари ҳар томонлама муҳокама этилмоқда. Газетадан; 2) муҳокама, фикр юритмоқ; ўйламоқ. Ҳудди Элмуроддек Зебо ҳам ўйига қайтиб, ўз хатти-ҳаракатини, Элмурод билан қилган сұхбатини муҳокама қиларди. Шуҳрат, Шинелли йиллар. Айвар, кечаги кунларда ҳиссиётга қаттиқ берилаб, китоб сўратиш оқибатини яхши муҳокама этмаганидан пушаймон эди. А. Қодирий, Мехробдан чаён.

МУҲОКАМАЛИ Муҳокама билан, ўйлаб иш юритадиган (қ. **муҳокама 2**). Ўттизда киши муҳокамали бўлиб, қони сочинқираб қолади. Шуҳрат, Жаннат қидирганлар. Йўлдош ҳам Элмурод каби билимли, муҳокамали, «Кўкламги заҳмат – қишики роҳат», деб узоқни кўзларди. Шуҳрат, Шинелли йиллар.

МУҲОРАБА [а. محرابه – уруш, жанг] эск. кт. Уруш, жанг. Биринчи жаҳон муҳорабаси. ■ [Абдишукур] Бўлиб ўтган «Болқон муҳорабаси»ни тилга оларкан, уруш воқеаларини тинглашни яхши кўрган Мирзакаримбой дарров унинг сўзини кесди: -Қайси қирон билан урушди? Ойбек, Танланган асарлар.

МУҲОСАРА [а. محاصره – қамал, ўраб олиш] эск. кт. Қамал, қуршов; блокада. Ҳануз Тошкент Кўкон сипоҳлари томонидан муҳосара ҳолатида эканлиги тўғрисида хабарлар келиб турмоқда эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МУҲОФАЗА [а. محافظه – сақлаш; ҳимоя қилиш] кт. 1 Ҳимоя қилиш, қўриқлаш, ҳимоя. Кейинги пайтларда биз атроф муҳит муҳофазаси ҳақида кўп гапирадиган бўлдик. Бу табиий. Газетадан. Табиий, бу муҳофаза қўргони. Атрофини ўраган девордан ўйкотиш учун шинаклар қўйилган. Ш. Холмирзаев, Қил кўприк.

Муҳофаза қилмоқ (ёки этмоқ) Ҳимоя қилмоқ; қўриқламоқ, ҳимояламоқ. Атроф

муҳит ва табиий бойликларни муҳофаза қилиш жуда муҳим масала. «Фан ва турмуш». Табиатни муҳофаза этиши, жумладан, ҳайвонот дунёсини сақлаши ва ундан оқилона фойдаланиши ҳозирги даврда муҳим аҳамиятга эга. Газетадан.

2 Эсда сақлаш қобилияти; хотира. [Мавлон] Эшиштганини сира эсдан чиқармайдиган зеҳн-фаросатли, муҳофазаси бақувват ишит. А. Ҳакимов, Илон изидан.

МУҲОФАЗАКОР [а.+ф. **محافظه‌کار** – консерватор; эскилик тарафдори] эск. Мутаассиб, консерватор. **Баъзи муҳофазакор колхозчилар бир неча кун.. бу қарорни мияларига сидиролмай юрадилар.** А. Қодирий. Обид кетмон. **-Ростдан ҳам муҳофазакор бўлиб кетяпсизми, Ҳошимжон? ..давлат манфаатини қўзлаган кишиларнинг боши нега ғалва остида қолар экан?** Ж. Абдуллахонов, Тўфон.

МУҲОФАЗАКОРЛИК эск. Мутаассиблик, консерваторлик, консерватизм.

МУҲОФАЗАТ [а. **محافظت** – сақлаш, ҳимоя] кам кўлл. айн. **муҳофаза.** Эшикдан иккى қуролли ишит муҳофазатида **Отабек ва Мирзакарим қўтидор кўриниб, бекка қуллук қилдилар.** А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МУҲОФИЗ [а. **محافظ** – сақловчи, муҳофаза қилувчи] кт. Муҳофаза, ҳимоя қилувчи, ҳимоячи, қўриқчи. **Ўрданинг гиштиин, кунгурадор қўргонлари ости билан жазоирий қилич тақиңган маҳсус муҳофиз ишитлар айланиб, бегона кишини қўргон яқинига йўлатмас.. эдилар.** А. Қодирий, Мехробдан чаён.

МУҲР [а. **مھر** – муҳр; тамға; шуларнинг изи] 1 Юридик ёки жисмоний шахснинг номи тўлиқ ёзилган матннинг (матн ва расмнинг) қабариқ ёки ботиқ тасвири бўлган босма шакл (асбоб) (Қоғоз, сурғуч, мум ва б. материалларга нусха тушириш учун хизмат қиласди). **Мана, нома тайёр.** **Фақат муҳрингизни боссангиз бас.** Ўйгун ва И. Султон, Алишер Навоий. **-Мулла Шарофи диннинг муҳри бор бу васиқаларда.** **Мулла жон қозининг муҳри бор!** – деди [кампир] васиқаларни титкилаб. А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

2 Тамға; герб. **Бир ерда учта пул ётиши: иккитаси сийқа-сийқа бўлиб кетган, биттасининг муҳри ўйқ.** «Эртаклар».

МУҲРА [ф. **مھرہ** – юмалоқ нарса; мун-тоқ] Болта, теша, кетмон каби асбобларнинг тифға қарама-қарши томони, орқа қисми. **Онда-сонда учраган катта кесакларни кетмоннинг муҳраси билан бир ур-да, кетавер!** А. Қодирий, Обид кетмон. **Аланглаб ўрнимдан туришим билан домланинг қўлидаги тескари ушланган болтанинг муҳраси ел-камга келиб тушди.** Ф. Гулом, Шум бола.

МУҲРДОР тар. Хон, амирлар саройида муҳр сақловчи амалдор. **Мактубни хон оталиққа, оталиқ муҳрдорга беради.** У. Исмоилий, Сайланма.

МУҲРКАН [а.+ф. **مھرہ** – муҳр ўювчи, муҳрга ўйиб нақш ясовчи] Муҳр(лар) ясовчи ўймакор уста. **Бобом билан Ҳудойберган муҳркан ҳам шу тарзда яшаб ишлаган.** Газетадан.

МУҲРКАНЛИК Муҳр ясаш, муҳрга ўйиб нақш солишиши; муҳркан касби. **Комилжон мадраса илмларидан ташқари, шоирлик, бастакорлик, хонандалик ва, албатта, отамерос касб – ҳаттотлик, муҳрканлик, ўймакорликка ҳам қизиққан истеъоддод эгаси эди.** Газетадан.

МУҲРЛАМОҚ 1 Муҳр босмоқ, муҳр билан тасдиқламоқ. **Турсунали Истроиловга эртасигаётқ бош инспектор-ревизор деган лавозим муҳрлаб берилди.** «Муштум».

2 Фойдаланиш, очишини тақиқловчи белги (муҳр) кўймоқ. **Бўлди, шимиз тамом, муҳрланг хонани, лозим бўлса, яна очармиз.** Ойбек, Нур қидириб.

3 **кўчма** Ўлмас, ўйқ бўлмас қилиб олмоқ. **Ҳар бир кўрган нарсасини кўнглига муҳрлаб олмоқчи бўлгандек синчилаб кузатарди.** Шуҳрат, Шинелли йиллар.

Оғизни (ёки тилни) муҳрламоқ Мутлақо гапиртирмай, оғиз очирмай кўймоқ, гапирмайдиган қилиб кўймоқ. **Гулнорнинг заҳарланганини Мирзакаримбой ва ўғиллари қатъяннад қилиб, маъсума қурбоннинг ота-оналарининг тилларини дўқ-таҳдид билан муҳрлашга тиришдилар.** Ойбек, Танланган асарлар.

МУҲРЛИ Муҳр босилган; тамғали. У [Султоннурод] қўлида бир парча муҳрли қозоз билан.. хушнуд бўлиб чиқди. Ш. Тошматов, Эрк қуши.

МУҲРОНА тар. Муҳр босувчи амалдорга бериладиган пул, муҳр ҳақи. **Сотувчи ва олувчи ўзаро келишганларидан кейин.. қозиз**

хонага бориб, васиқа қилиб, қозикалонга тегиши мухронани бериб, мухр бостирганлар. С. Айний, Эсдаликлар.

МУҲТАРАМ [а. مختارم – ҳурматли, қадрли, азиз] 1 Ҳурмат ва эҳтиромга сазовор, ҳурмат, қадр қилинувчи; ҳурматли. *Муҳтарам ўқитувчилар. Муҳтарам ўртоқ.*

— Сенга чексиз шараф бўлсин умрбод, *Муҳтарам, азизим, муаллим, устод*. Х. Расул.

2 Муҳтарам (хотин-қизлар исми).

МУҲТАСИБ [а. محتسب – тарози ва ўлчовлар нозири] *тар.* Ўрта аср мусулмон давлатларида дин ва жамоат тартибини сақловчи, диний урф-одатлар, амалларга риоя қилинишини назорат этувчи амалдор. *Дарвозада уларга қўлида қамчи тутган, икки ёнида икки мулоzим эргаштирган муҳтасиб уради.* С. Сиёев, Ёргулик.

МУҲТАШАМ [а. محتشم – муҳтарам, ҳурматли; ҳашаматли] *км.* 1 Ҳашамат билан ишланган, ҳашамат берилган, улуғвор ва серҳашам. *Хотин.. ўрданинг улуғ, муҳташам дарвозасига яқинлашгандан кейин ўнгдаги айри ўйла буршиди.* А. Қодирий, Мехробдан чаён.

2 кўчма Улуғвор. *Балки баҳт дегани мана шу ҳолдир, Балки шу муҳташам толе, иқболдир.* А. Орипов.

МУҲТОЖ [а. محتاج – эҳтиёжи бор; ҳожатманд] 1 Бирор нарсага эҳтиёжи, зарурати бўлган; зарурат, талаб сезувчи. [Отабек] *Отда келган бўлса ҳам, куннинг иссиқлигидан бир пиёла чойга муҳтож эди.* А. Қодирий, Ўтган кунлар. Қизим, сенинг ёрдамнингга муҳтожман. *Ҳа, умидим катта.* Ш. Рашидов, Бўрондан кучли. *Жиноятни пулга муҳтож одам эмас, пулни қаерга қўйиншини билмаган одам қиласди.* Газетадан.

2 Бечораҳол, қашшоқ, ҳожатманд. Золим бойлар мазах қилиб куларди. *Раҳми келмай муҳтожларнинг ёшига.* Эргаш Жуманбулбул ўғли. *Биз ўша вақтда муҳтож бўлган бева-бечораларни йигиб, оши бериш мақсадидан бир бостирма солдик.* А. Қаҳҳор, Кўшчинор чироқлари.

МУҲТОЖЛИК 1 Муҳтож эканлик. *Хонзода бегим укасининг ўзи чиндан ҳам ёрдамга муҳтожлигини.. сезди-ю, кўзини тез артди.* П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

2 Эҳтиёж, талаб. *Ўша вақтда адабий кадрларга муҳтожлигимиз ҳар кун, ҳар соатда кўриниб турарди.* Н. Сафаров, Оловли излар.

3 Моддий қийинчиликдаги ҳаёт; бечорачилик. *Муҳтожлик тортмоқ.* Муҳтожликда яшамоқ. — Анвар Мурод Покистон ҳукумати, давлат ишлари устидаги тўхталиб, фалокатларимиз кўп, айниқса, халқимиз қашшоқлик, муҳтожлик чангалида, деди. Ойбек. Нур қидириб.

МЭР [фр. maire < majorg – катта, бош; бошлиқ] Муниципалитет бошлиғи, маҳаллий ҳокимият бошқарувчиси; шаҳар ҳокими.

МЎЙ [ф. موی – соч толаси, тук; юнг] Инсон ва ҳайвон терисида ўсиб чиққан, шоҳ моддасидан иборат бўлган тук, қил. *Каримберди мўй босган бурун катакларидан бурқситиб тутун қайтарди.* Э. Усмонов, Ёлқин. *Кўзларига ишонмагандек яна ўқиб, баданидаги ҳар бир мўйни тик бўлди.* М. Осим, Карвон йўлларида.

Бир мўйи (ҳам) қимирламади Эътибор бермади, парвосига ҳам келтирмади. *Унинг [Ўйғлоннинг] бу сўзини эшишган Амир Темурнинг бир мўйи ҳам қимирламади.* Х. Даврон, Амир Темур ўғлининг ўлими.

МЎЙЛАБ [ф. موی‌لاب – лабнинг туки, лаб устидаги тук] Мўйлов, мурт. *-Иншолло!* – деди энди мўйлаби сабза урган Шодмонбек кексаларга ўхшаб. Мирмуҳсин, Мезмор.

МЎЙЛОВ [ф. موی‌لاب] 1 Юқори лабнинг устини қоплаган мўйлар, мурт. *Абдишукур.. қисқа мўйловининг икки учини ингичка бураб, бурнининг катакларига еткизган.. ўттиз беш ёшли ориққина киши.* Ойбек, Танланган асарлар.

Мўйлов қилмоқ Мўйлов ҳаракати билан ишора бермоқ. *-Мана энди ўзингиз келиб қолдингиз, унча-мунча камомадим бор, бир мўйлов қилиб юборсангиз, – деди Раҳмон Холматов раисга.* Н. Сафаров, Узоқ давом этмасин-да. *Буни кўрган Мастонов «ўлтирабер» деган маънода мўйлов қилиб қўйди.* «Муштум».

2 с.т. Мўйлов қўйган, мўйлови бор (шахс). *Ўртада чордана қуриб ўтирган мўйлов – Рӯзи полвон.* Т. Мурод, Кўшиқ. *-Ҳа-я, – деди Тўқсанов, ҳамон деразадан мўралаган ҳолда ва яна сўради:* – Ҳалиги мўйловингиз кўринмай қолди. П. Турсун, Ўқитувчи.

3 Баъзи ҳайвонларнинг устки лаби икки чеккасидан ўсиб чиққан, сезиш учун хизмат қиладиган мўйлари. *Мушук мўйлови.*

4 Баъзи ҳашаротларнинг бошидаги ҳид билиш ва сезиш қобилиятига эга бўлган туклари. Чумоли мўйлови.

МЎЙЛОВДОР Узун ёки қалин мўйлови бўлган. Соқчи мўйловдор, девдек гавдали, бадбашара бир йигит экан. X. Тўхтабоев, Йиллар ва йуллар.

МЎЙЛОВЛИ Мўйлови бор, мўйлов кўйган. Тушга яқин мўйловли бир йигит Зайнабни чақириб, ичкарига олиб кириб кетди. Мирмуҳсин, Чодрали аёл.

МЎЙНА [ф. موئینه – тукка, жунга алоқадор; жундан, жунли теридан қилинган] Баъзи ҳайвонлар (мас., сувсар, тулки, ондатра ва б.)нинг кийим-кечакка ишлатиладиган жунли териси. Тулки мўйнаси. Саркардаларнинг бош кийимлари сувсар мўйнасидан бўлиб, погонлари олтин эди. С. Айний, Эсадаликлар.

МЎЙНАДЎЗ [ф. موئینه دوز – мўйнали кийим тикувчи] Мўйнадан кийим тикувчи уста. Улгуржи, чакана савдогарлар, атторлар, бazzозлар, мўйнадўзлар карғон келиб тушган саройлар атрофига уймалашиб қолдилар. М. Осим, Ўтрор.

МЎЙНАЧИЛИК Чорвачиликнинг мўйнали ҳайвонлар ва мўйна етиштириш билан шуғулланувчи соҳаси.

МЎЙСАФИД [ф. موئیس فید – оппоқ соч] 1 Соч-соқоли оқарган, мўйлари оқарган. Мўйсафиод одам. Ҳақорат қилинган мўйсафиод бошларини солинтириб қайтиб кетди. М. Исмоилий, Фарғона т. о. Кўрина бошлади бошда оқ туклар, Мўйсафиод исмини таший бошладим. Ф. Фулом.

2 Кекса, чол. Кўпчилик йигирма билан қирқ орасидаги йигитлар бўлиб, орада учтўртта қирқ-эллик ёшилар, ҳамто олтмишига яқинлашган бир мўйсафиод ҳам кўринди. А. Қодирий, Обид кетмон.

3 с. т. Арак, Остонақул биринчи қадаҳни «Мирзакарим ошнасининг саломатлигига» ичди. Кейинги қадаҳни «бу-ку мўйсафиод, сен учун заҳар ишишга тайёрман!» деб кўтарди. С. Абдуқаҳдор, Санамай саккиз дема.

МЎЙЧИНАК [ф. موئینا – соч терувчи, қирқувчи, олувчи] Қош, тукларни териш учун ишлатиладиган кичкина қисқич. Карғонбоши сартарошига буюриб, кўзи олдида буларнинг [қулларнинг] сочларини таратди, қайчи билан тартибга солдирди,

мўйчинак билан қошларини тердириди. С. Айний, Қуллар.

МЎЙЧИНАК тишламаган Турмуш аччиқ-чучугини тотмаган, тажриба кўрмаган; ёш, гўдак, гўр.

МЎЙҚАЛАМ [мўй + қалам] Рангтасвири ва графикада, шунингдек, каллиграфияида бўёқни мато, қофоз ва б. асосга суртишда ишлатиладиган асбоб (рассомнинг асосий иш куроли: ҳайвонларнинг жунидан юмалоқ, ясси, ўткир учли қилиб тайёрланади); қилқалам. Муваффақиятдан руҳланган ижодкор ўз меҳнати, орзу-хаёллари билан яшайдиган содда ва беғубор инсонлар образини яратиб, қаламини чархлаганидан кейингина мўйқалам орқали буюк инсонлар сиймосини яратишга бел боғлади. Газетадан.

МЎККИ шв. Хом теридан тикиладиган кўнжи калта оёқ кийими. -Оғим мўкканинг ичидаги музлаб қолибди, – деди чол. О. Ҳусанов, Қўшиқчининг тақдиди. Унинг оёғидаги ихчам мўккиси тошдан тошга енгил ўтиб боради. П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

МЎЛ 1 Етарли даражада кўп; сероб. Мўл ҳосил. Дараҳтлар пакана, меваси мўл ва йирик. Ойбек, Танланган асарлар. Декон осмонга қараб, яхши ҳаводан қувонса, ерга қараб, мўл маҳсулидан суюнади. М. Исмоилий, Фарғона т. о. ..атрофдаги далалар тоза, озуқа мўл. С. Нуров, Карвон.

2 (ч. к. билан) Ортиқ, зиёд, кўп. [Мирзакаримбой:] Бу ер чакалак эди. Ўтган ўил ҳаммасини кесиб олдик.. Ёни-вери билан қўшилиб, бир танобдан мўл ер қўлга кирди. Ойбек, Танланган асарлар. Бахтимизга бир бурчакда, эски охурнинг ёнидаги қозикда бир қулочдан мўлроқ арқон боғланиб ётар эди. Ф. Фулом, Шум бола.

3 кам қўлл. Тўкин, бекаму кўст, фаровон. Давлатмиз мўл бўлар, Омборлар донга тўллар. Пахтамиз тўлиб ошар, Ҳосил дарёдек тошар. Қ. Муҳаммадий. Меҳмон учун обрўйим, Усиз ўтмайди тўйим. Мўлдир рўзгорим – уйим, Сурайлик даврон, палов. «Муштум».

МЎЛАЙМОҚ айн. мўлтаймоқ. У/Шодимат] ҷағир кўзлари мўлтайиб, амакисига қаради. А. Муҳиддин, Ҳадя.

МЎЛДИРАМОҚ қ. мўлтирамоқ. Сурайё пастда аллақандай меҳр билан мўлдираб турган қозоқ хотин ва унинг ўғилчасига мин-

натдорчиллик билан қўл силтади. У. Назаров, Одамлар.

МЎЛЖАЛ 1 Олдиндан кўзлаб, ўйлаб қўйилган иш, нарса; режа. *Бу ўилги мўлжал — гектаридан 45 центнердан.* — Равшанинг мўлжали — бир кечга тунаш, тонг отмай Зубайда билан хайрлашади. «Ёшлик». Ҳозир ҳам ҳавонинг авзойи бузилди-ю, мўлжалдаги ишини тугатолмай, диққати ошиди. С. Кароматов, Олтин қум.

2 Чама, тахмин. *Латофатнинг мўлжалида Шаҳоб бугун командировкадан қайтган бўлиши керак эди.* Л. Тожиева, Мехрим сизга, одамлар. *Мўлжалимда Ҳалачга кечга яқин кириб борсак эҳтимол.* Мирмуҳсин, Меъмор.

3 Нишонга олинган ёки олинадиган нарса; нишон, қора. *Мўлжалга урмоқ.* — *Пулемёт оғзидан тинимсиз учиб бораётган ўқлар тўпна-тўғри мўлжалга бориб тегар.. қалин шохларни синдириб ўтарди.* А. Раҳмат, Эллик бир баҳодир.

Мўлжал қилмоқ айн. **мўлжалламоқ**. *Тошипўлатов бу масалани эртадан қолдирмай узил-кесил ҳал қилиш ва шу ҳафта ичida ўқишини бошлиб юборишини мўлжал қилиб қўйди.* Р. Файзий, Чўлга баҳор келди. **Мўлжалга олмоқ** 1) эришиш, ўзиники қилишни режалаштиримоқ, ўйламоқ. *Мўлжалга олиб, тайёрлаб қўйилган ер бор эди, қўлдан кетди.* Р. Файзий, Чўлга баҳор келди. *Мени аросатда қолдирши пайидамикан ё?* Ижроком раислигини мўлжалга олаётган бўлса-чи? Ж. Абдуллахонов, Хонадон; 2) уриш, отиш қуролини мўлжалга тўғриламоқ (қ. **мўлжал 3**). *Култойнинг чан қўли билан мўлжалга олиб, боши аралаш бир зарб уришидан ҳам ўзини ўйқотмади.* А. Мухтор, Бўронларда бордек ҳаловат. *То у қўлтиқтаёққа суюниб, мўлжалга олгунча, ўрдак учиб кетар, қуён инига етиб бўларди.* С. Аҳмад, Уфқ.

МЎЛЖАЛЛАМОҚ 1 Олдиндан ўйлаб, кўзлаб қўймоқ, белгиламоқ, режалаштиримоқ. *Бир ўилнинг ичидаги Эҳсон мўлжаллаганидан зиёда билимга эга бўлади.* А. Қаҳҳор, Сароб. *Аваз кўпдан бери.. бу забун, меҳнаткаш тўда хусусида бир шебер ёзишини мўлжаллаб қўйган эди.* С. Сиёев, Ёруглик.

2 Бирор мақсад учун кўзламоқ, мувофиқ топмоқ, белгиламоқ. [Содик] *Ўзини.. яшириши*

учун қутидорнинг йўлагини мўлжаллаган эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Директор.. биринчи наебатда бу ўил ургуф экиладиган ерларни мўлжаллаши керак эди.* «Ўзбекистон қўриқлари». *Мадхолиқнинг бувисини сизга мўлжаллаб қўювдик, бу ҳам вафот топибди-да.* Ҳамза, Майсарапанинг иши.

3 Чамаламоқ, тахмин қилмоқ. *Боғнинг саҳнини Салим уч ярим таноб, Фазлиддин уч таноб мўлжаллади.* Ойбек, Танланган асарлар.

4 Нишонга олмоқ, пойламоқ. *Оқилхонтўра Бўтабойни мўлжаллаб отган ўқ Тиллабувага теккан экан.* А. Қаҳҳор, Кўшчи-нор чироқлари. ..*Аҳмад танбал бўйини мўлжаллаб урган қилич Бобурнинг ёй-ўқлари солинган садогига тегиб, уни шартта кесиб тушди.* П. Қодиров, Юлдузли тунлар.

МЎЛЖАЛЛИ Олдиндаи мўлжаллаб қўйилган; белгили, ўлчовли. *Мўлжалли вақт.* — *Барча ҳозир мўлжалли чопиқни битириб олишдан бошқа нарсани ўламайди.* А. Қодирий, Обид кетмон.

МЎЛ-КЎЛ Жуда мўл, сероб, тўкин. *Мамлакатимизда қишлоқ хўжалик маҳсулотлари мўл-кўл.* Меҳнаткашларни озиқ-овқат билан мўл-кўл таъминламоқ. — *Бир неча кун булутланиб турган ҳаво яна очилиб кетди.* Қуёш ўз ҳаётбахш нурларини тағин мўл-кўл соча бошлади. А. Ҳайитметов, Пўлат бармоқлар.

МЎЛ-КЎЛЧИЛИК Мўл-кўл ҳолат, мўл-кўл таъминланган ҳолат, шароит. Янги ерлар очишида, уларни мўл-кўлчилик масканларига айлантиришда чўлқуварларимиз кўрсатган қаҳрамонликлар кўз олдимиздан бир-бир ўтади. Ш. Рашидов, Янги ер ҳақида сўз. *Меъмор хаёлида ҳамма ёқ гулистан, ҳамма одамлар бир-бира геҳрибон, ҳамма ерда мўл-кўлчилик бўлиб туюлади.* Мирмуҳсин, Меъмор.

МЎЛЛАМОҚ кам қўлл. *Кўпайтиromoқ, кўп қилмоқ.* *Пули кўп деб энасини галланглар..* Давлатимни, ҳар нарсамни мўлланглар. Пўлкан, Ҳасан батрак.

МЎЛЛИК Мўл миқдорга эгалик; кўплик. *Дарахтлар меванинг мўллигидан ҳар томонга эгилар.* Ойбек, Навоий.

МЎЛОҚ с. т. 1 Чўлоқ, ногирон. *Мўлоқ одам.* — *Бир қўли мўлоқ бўлгани учун, уни ҳарбий хизматга олишмади.* С. Аҳмад, Уфқ.

..қаерга борсам, «Келинг-келинг, мулла Қамбар!» ..«чўлоқ Қамбар, мўлоқ Қамбар!». Ойбек, Танланган асарлар.

2 Бирор ери учган, синиқ. *Мўлоқ ошиқ.*

МЎЛТАЙМОҚ 1 Аянчли қарамоқ, кўзни жавдиратиб, маъюсланиб, эзилиб қарамоқ; жавдирамоқ. *У [Раҳим] атрофига безовта аланглаб, кимнидир ахтарди. Лоп этиб кўзи бир чеккада мўлтайиб турган «Мимти»га тушди.* Ҳ. Назир, Сўнмас чақмоқлар.

2 Эътиборсиз, хаёл паришенлик билан қарамоқ. *Шу чоққача мўлтайиб, хаёл ичида шўнгиф ўтирган Кумушаби бир сесканди-да, қўшиқчи қизларга қаради.* А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МЎЛТИЛЛАМОҚ айн. **мўлтаймоқ.** -Ана ўша материаларни, ҳалигидек катта бошини кичкина қилиб, сизга мўлтиллаб турган заказчиларга кўрсатинг, ўртоқ Кўшоқов, – деди Муродов. Б. Раҳмонов, Юрак сирлари.

МЎЛТИРАМОҚ айн. **мўлтаймоқ 1.** Вали ака Хадича бувининг юм-юм ёш оқиб тушаётган юзига мўлтираб туриб: -Хафа бўлманг, онаси, – деди. М. Исмоилий, Фаргона. т.о.

МЎЛТ-МЎЛТ тақл. с. Кўзда ёшнинг тўлиб-тўклиб турган ҳолатини билдиради. ..қўллик билан озодлик ўртасидаги тафовутни тўла ҳис қилиб, кўзларидан мўлт-мўлт ёш оқизмай қолмас эди. П. Турсун, Ўқитувчи. Ҳаёт ичидан отилиб чиққан хўрликка чидай олмай, ўигидан мўлт-мўлт тўклиб-ётган кўз ёшларидан ўзини тиёлмай фифон қилиди. М. Исмоилий, Фаргона т.о.

МЎЛТОНИ [Покистондаги Мўлтон шаҳри номидан] 1 эск. айн. лўли. Авлод-ажедоди фол очиб, фирибгарлик билан кун кўриб келган мўлтони колхоз ишига бўйин берармиди. Н. Сафаров, Катта карвон йўлда.

2 кўчма Фирибтар, муттаҳам. Дунё ҳаром, деб туриб, дунё йиққан мўлтониларда самимият нима қиссин! С. Анорбоев, Оқсой.

МЎЛТОНИЛИК Мўлтонига хос хатти-ҳаракат, иш (қ. **мўлтони 2**). Оз бўлса ҳам пешона терим билан топаман, суктойлик, мўлтониликка сира юрмайман. Ойбек, Танланган асарлар.

МЎЛЧИЛИК Маишат, турмуш учун зарур бўлган нарсаларнинг мўллиги; тўкинчилик, фаровонлик. *Мўлчиликка эришимок. Мехнат – мўлчилик гарови.* Мақол. ■ *Мам-*

лакатнинг ёруғ юзи, ҳуснидир пахта, Мўлчиликдан нишон бордир ҳар бир дараҳтда. F. Гулом.

МЎМАЙ 1 Яхлит ва салмоқли (пул ва баромад ҳақида). *Омборда галламиз, кассада мўмайгина пуллимиз ҳам бор.* С. Аҳмад, Қадрдон далалар. *Буҳорода машинани мўл ҳосил, арzon пахта, мўмай даромад манбаи деб тушунадиган бўлиб қолишиди.* Т. Салимов, Машинага ихлос кўйиб.

2 Осонлик билан, бемеҳнат топилган; бебилиска. *Маишатпараст одамга мўмай-мўмай пул бўлмаса қийин-да.* М. Иброҳимов, Эгасига тегмаган мактуб.

МЎМАТАЛОҚ Шикастланиш натижасида тери ва шиллиқ парданинг кўкариши.

МЎМИН [а. مُؤمن – эътиқод қилувчи]

1 дин. Оллоҳнинг борлигига иқрор бўлган, имон келтирган киши; мусулмон. *[Сафар бўзчи]* Шу қаъбатулонинг ичидаги ўтириб, ёлғон гапирган одам мусулмон эмас, кишининг қасамига ишонмаган ҳам етти мазҳабда мўмин эмас. А. Қодирий, Мехробдан чаён.

2 кўчма Ювош, беозор, мулоим. *Мўмин одам.* ■ *Муҳаррам кўчада соддагина, мўмингина кўринган бу қизнинг шунчалик шўхликлари.. борлигини ўзи кўрмай, бирор айтганда, асло ишонмасди.* Шуҳрат, Шинелли йиллар.

3 Мўмин (эркаклар исми).

МЎМИН-ҚОБИЛ Сўзга кирадиган ва ювош; беозор. *Биласан-ку, Ганижон акам мўмин-қобил, меҳнаткаш, зеҳни баланд.. ўнгигит* эди. Ойбек, Улуг Йўл. *Хуллас.. ёш, мўмин-қобил бир ёрдамчи керак* эди. Ҳ. Султонов, Онамнинг юрти.

МЎНДИ [ф. مندی – оғзи синиқ кўза] Сопол кўза тури: оғзи тор, қорни кенг шаклда, дастасиз бўлади (суюқлик солиб кўйишида фойдаланилади). Бўзчи белбоқча ёлчимас, кулол – мўндига. Мақол. ■ *Чайладаги хуржуннинг иккала кўзида қўшқулоқ мўндишлар серқатиқ жўхори гўжага тўла.* Ҳ. Султонов, Онамнинг юрти.

МЎРАЛАМОҚ Тўсиқ, тирқиши, тешик орқали қарамоқ. *Тирқишидан мўраламоқ.* ■ *Нури палак остида ёш аёллар билан қуршалган ҳолда турар.. бавзан яллачиларга яширинча мўралаб қўяр* эди. Ойбек, Танланган асарлар. *Тургиси келмай, кўрпанинг тагидан мўралаб ётган Сарсенбой бошини буркаб олди.* Р. Файзий, Сен етим эмассан. *Бурнининг*

учигача тушириб олган кўзойнаги тенасидан мўралайди. Мирмуҳсин, Умид.

МЎРДАК: мўрдак арава шв. Безатилган соябонли арава. -Жуманиёз отанинг қизини мўрдак аравада Хивага олиб кетдилар-а? - деди Ниёзмуроднинг аммаси. Мирмуҳсин, Чўри.

МЎРИ [ф. مورى — фиштдан қилинган сувқувур] Ошхона, печка, ўчоқ ва ш. к. нинг тутун чиқиб кетадиган йўли; дудбурон, мўркон. Улар қишлоқ ичига тор сўқмоқдан киришиди: *пастак деворлар, баланд-паст уйлар, пичан босилган томлар, онда-сонда турутун бурқсиган мўрилар*. Ш. Тошматов, Эрк қуши. *Пага-пага тутуналар Кўтарилар мўридан*. С. Акбарий.

МЎРКОН айн. мўри. Ўша тандир, ўша ўчоқ, ошхонамиз мўркони. Нарроғида Мирхолиқ тақачининг дўкони. Х. Салоҳ, Ташналиқ.

МЎР-МАЛАХ [ф. مور-مالاخ — чумоли + مالاخ — чигиртка]: мўр-малаҳдай Кумурсқа ва чигиртка каби: кўплашиб, ёпирилиб. *Котловандан чиқсан янги нам тупроқ тогдай бўлиб турибди, атрофида мўр-малаҳдай одам*. А. Муҳтор, Опа-сингиллар. Ҳар бири бир янгилик келтираётган бу кунларнинг шавқидан маст бўлган ҳалоиқ ҳар қандай ишга мўрмалаҳдай ёшишар.. эди. А. Қаҳҳор, Кўшчи-нор чироқлари.

МЎРТ Эгилмасдан синадиган, синув-чан. *Мўрт чўян. Мўрт ёғоч*. — *Дарахтлар, буталар эгилиб-букиларди, аммо уларни бир мўрт чўпдек синдириш ёки таг томири билан ағдариш осон эмас эди*. С. Анорбоев, Оқсой.

МЎРТЛАШМОҚ Мўрт бўлмоқ, синув-чан ҳолга келмоқ. *Совуққа туриб қолган картошка ҳам мўртлашиб, яроқсизланади*. «Фан ва турмуш».

МЎРЧА I [ф. مورچا — чумоли уяси; лаҳим, ер ости йўли] Европа типидаги ҳам-мом. *Йигит ҳужрага жойлашиб, бир оз дам олгандан кейин сарой ёнидаги кўхна мўрчада ювинди*. М. Осим, Карвон йўлларида. *Иваннинг энчилгина синглиси бор экан, у мўрчага ўт ёқди, биз ҳузур қилиб ювиндик*. Н. Сафаров, Оловли излар.

МЎРЧА II [ф. مورچا — чумолича] шв. Чумоли, кумурсқа.

МЎРЧАМИЁН [ф. مورچه میان — чумо-ли бел; ингичка бел] Ингичка белли, белли

ингичка, хипча бел (хотин-қизлар ҳақида). *Бир туриб ўтирганда билдики, бел мўрчамиён*. Ўзини ҳам бир тутам қилиб, энли камар билан қисиб қўйибди. Шуҳрат, Умр погона-лари. *Шундай нозик, мўрчамиён нарсани ўша давангига берасизми?* Ш. Саъдулла, Икки билагузук.

МЎЪЖАЗ [а. معجزه — ажойиб, ғалати, гаройиб; гўзал] 1 *Кишини ҳайратга соладиган; ажиб, ажойиб. Шоир токчалардаги чиройли хитой идишларга, фил тишидан ишланган ажойиб, мўъжаз қутичаларга разм солди*. Ойбек, Навоий.

2 Ихчам, кичкина. *Супанинг қаршиисига, ўн қадамча нарига мўъжазигина бир чорпоя қўйишиб, унга самоварнинг эски-туски палослари солинди*. М. Исмоилий, Фаргона т.о. Айвонда чироқ ёқилди. *Шинам, мўъжазигина хона ёришиб кетди*. Назармат, Жўрлар баланд сайдайди.

МЎЪЖИЗА [а. معجزه — каромат; ҳайратга соладиган нарса; ажойибот] 1 *Диний ва афсонавий тасавурларга кўра, ғайри-табиий, илоҳий ҳодиса; пайғамбарлар томонидан воқе бўладиган, уларнинг ҳақиқатан ҳам алло таолонинг бандаларга юборилган элчилари эканлигини тасдиқлайдиган ғайритабиий ҳодиса*.

2 Умуман, ҳар қандай одатдан ташқари, кишини ҳайрон қолдирувчи ҳодиса, иш ёки нарса. *Искандаров бир неча минут табиатнинг бу мўъжизасига лол қараб қолди*. С. Аҳмад, Бош оғриғи. *Айниқса, шундай пайтларда Турсунойга онасининг «газета ўқиши» и аллақандай сирли бир мўъжизадай кўриниб кетади*. А. Муҳтор, Опа-сингиллар.

МЎЪЖИЗАДОР кам қўлл. айн. **мўъжи-закор**. *Йўлнинг икки четини Ҳиндистон табиатининг мўъжизадор, сеҳркор кучи яратган азим, кўркам дарахтлар безар эди*. Ойбек, Нур қидириб.

МЎЪЖИЗАКОР [а.+ф. معجزه‌کار — мўъжиза яратувчи] Мўъжизалар яратувчи. *Мўъжизакор Ҳоразм ўлқасига бориб, у ердаги ёдгорликлар билан танишишининг ўзи ҳам ўз ажедодлари ўтмишидан хабардор бўлиши учун ажойиб «ойнаи жаҳон» бўлади*. Н. Сафаров, Оловли излар.

МЎЪЖИЗАЛИ Мўъжизадан иборат бўлган, кишини ҳайратга соладиган; ажиб, ажойиб. *Тўқимачилик саноатининг бу мўъжи-*

зали машинасини дунёда бирор мамлакат хаёлига келтирган эмас. Туйфун, Юрак кўшиқлари.

МЎЎТАБАР [а. معتبر – хурматли, эътиборли] 1 км. Эътибор топган, ишонч қозонган, эътиборли; муқаддас. *Мўътабар одам. Мўътабар манбалардан олинган хабар. Чин сўз – мўътабар, яхши сўз – муҳтасар.* Мақол. ■ *Кудрат қўлида болғаси билан, «ким экан», деб қаради-да, мўътабар чолларни кўриб, юзи бирдан ёришиди.* М. Исмоилий, Фарона т. о. *Ватан! Ватан! Нақадар мўътабар ва табар-ruk сўз.* Шуҳрат, Шинелли йиллар.

2 Мўътабар (хотин-қизлар исми).

МЎЎТАДИЛ [а. معتدل – қадди-қомати келишган, расо; мутаносиб; ўртacha, ўртамиёна] 1 Совуқ ҳам эмас, иссиқ ҳам эмас; ўртacha, ўртамиёна. Сунбула ойининг мўътадил ҳавосига қарамасдан, Зайнаб маржон-маржон терлаган эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар. *Бу водийнинг гўзал манзараси, мўътадил иқлими, хуш ҳавоси.. ҳамма кўрганларни мафтун этиб келади.* Н. Юсуфий, Фарона шўх кулади.

2 Умуман, ўртacha, меъёрий. *Мўътадил босим. Мўътадил талаблар.* ■ Адабиёт соҳасида қатта бурилиш ясаш, тўғаракларни мўътадил ўлга солиб юборишида қийинчилик бўлди. Н. Сафаров, Оловли излар. Аббосов ҳамма нарсаси ўртacha, ҳар жиҳатдан мўътадил, ҳар томонлама омади келган одам эди. А. Мухтор, Бўронларда бордек ҳаловат.

3 Ўртacha йўл тутувчи, бирор томонга ён босмайдиган. *Мўътадил либераллар.* ■ Янги вазирлар мўътадил миллатчилардан ва фирмасизлардан иборат. Газетадан.

МЎЎФУЛ 1 Мўгулистон (Монголия) туб аҳолисининг номи. *Мўгул ҳалқи.*

2 Шу ҳалқ, миллатга мансуб, тегишли. *Мўгул тили.*

МЎЎФУЛЛАР Мўгулистон ва Хитой Халқ Республикасидаги Ички Мўгулистоннинг туб аҳолиси.

Буюқ мўгуллар Бобурийлар сулоласининг Европа адабиётида қабул қилинган ноилмий, сохта номи.

МЎЎФУЛЧА Шашмақомдаги ҳар бир мақомнинг ашула бўлимида иккинчи гуруҳни ташкил этувчи асосий шўйбалардан бири. Улар, савт шўйбалари каби, 5 чорак тақдизида доира усулида ижро этилади.

МЎҲМАЛ [а. مهمل – эътибор берилмаган, ташлаб кўйилган; эскириб истеъмолдан чиққан] км. Ноаниқ, мужмал. *Юсуфбек ҳожи эгнида кимхоб чопон билан ўрдадан чиқди.* Ўрдадаги «Чопон муборак бўлсин!» деб сўрагувчиларга бир турли мўҳмал жавоб берар эди. А. Қодирий, Ўтган кунлар.

МЎҲ-МЎҲ унд. с. Баъзи уй ҳайвонларини чақиришда ишлатилади, чақиришни билдиради. *«Мўҳ-мўҳ» деса, қўй ҳам тушунади.* Аммо сенга сўз уқтириб бўлмайди. Ойбек, Танланган асарлар.